

2015

KKTC EKONOMİ DURUM RAPORU

İÇİNDEKİLER

Sunuş	9
Makroekonomik Gelişmeler	11
A. Küresel Ekonomik Gelişmeler Ve Türkiye Ekonomisi	14
B. Büyüme	16
C. Enflasyon	20
D. İstihdam	20
E. Dış Ticaret	24
F. Ödemeler Dengesi	27
G. Bankacılık	28
Kamu Maliyesi	37
A. Genel Görünüm	39
B. Bütçe	40
C. Borçlanma	57
D. Yerel Yönetimler	66
T.C. Yardımlarının Gelişimi	93

Tablolar

Makroekonomik Gelişmeler

Tablo 1: GSYH Reel Büyüme Hızları	15
Tablo 2: Reel Büyüme Hızları (2008-2015) Sabit Fiyatlarla Yüzde Değişim	17
Tablo 3: GSMH'deki Sektörel Gelişmeler	18
Tablo 4: Gsyh'nin Sektörel Dağılımı	18
Tablo 5: İstihdam Verileri	21
Tablo 6: İstihdam Oranları	22
Tablo 7: İstihdamın Sektör Alt Gruplarına Dağılımı	22
Tablo 8: İşsizlik Oranları	23
Tablo 9: Genç Nüfus (15-24 Yaş Grubu) İşsizlik Oranı	24
Tablo 10: Dış Ticaret	24
Tablo 11: İthal Edilen Başlıca Ürünler	24
Tablo 12: İhraç Edilen Başlıca Ürünler	25
Tablo 13: Kktc'nin Ülke Gruplarına Göre İthalatı	25
Tablo 14: KKTC'nin Ülke Gruplarına Göre İhracatı	26
Tablo 15: Ödemeler Dengesi	27
Tablo 16: Banka Sayısındaki Gelişmeler	29
Tablo 17: Şube Sayısının Gelişimi	29
Tablo 18: Personel Sayısı	29
Tablo 19: Bankacılık Sektörü Konsolide Bilançosu	30
Tablo 20: Bankacılık Sektörü Aktif/Pasif Dağılımı	31
Tablo 21: Kredilerin Dağılımı	31
Tablo 22: Mevduatın Türlerine Göre Gelişimi	33
Tablo 23: Özkaynakların Gelişimi	33
Tablo 24: Bankacılık Sektörü Rasyoları	35

Kamu Maliyesi

Tablo-1 Bütçe Gerçekleşmeleri	40
Tablo-2 Bütçe Büyüklükleri	41
Tablo 3: 2010-2015 Dönemi Gider Bütçesinin Oransal Dağılımı	45
Tablo 4: Cari Transferlerin Gelişimi	48
Tablo 5: 2015 Yılında Yapılan Maaş Ve Maaş Benzeri Ödemeler	49
Tablo 6: Mal Ve Hizmet Alımı Detay Ağırlık Dağılımı	50

Tablo 7: Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri	51
Tablo 8: Bütçe Gelirleri	52
Tablo 9: Yerel Gelirler	54
Tablo 10: Kamu Borç Stoku	58
Tablo 11: Devlet Kefaletli Krediler	58
Tablo 12: Alacaklılara Göre Kamu Borç Stoku	59
Tablo 13: Faiz Oranına Göre Kamu Borç Dağılımı	60
Tablo 14: Belediyelere Göre 2015 Gelirler	66
Tablo 15: Belediyeler Özkaynak Gelirleri Dağılımı	67
Tablo 16: Gelirlerin Giderleri Karşılama Oranı	68
Tablo 17: Belediye Bütçe Giderleri	69
Tablo 18: T.C. Kaynaklarından Belediyelerin Altyapı Ve Yatırımlarına Katkıları	72
Tablo 19: Özkaynak Gelirlerinin Personel Giderlerini Karşılama Oranı	73
Tablo 20: Belediyelerin Bankalara Borçları	75

T.C. Yardımlarının Gelişimi

Tablo 1: KKTC'ye Yapılan Türkiye Cumhuriyeti Yardımlarının Gelişimi	103
Tablo 2: KKTC'ye Yapılan Türkiye Cumhuriyeti Yardımlarının Gelişimi	103
Tablo 3: Türkiye Cumhuriyeti'nce 2015 Yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Yapılan Yardımlar	104
Tablo 4: Ankara Kaynaklı Projeler	105
Tablo 5: Lefkoşa Kaynaklı Projeler	106
Tablo 6: Reel Sektör Ankara Kaynaklı Projeler	109
Tablo 7: Reel Sektör Lefkoşa Kaynaklı Projeler	109

Grafikler

Makroekonomik Gelişmeler

Grafik 1: GSYH Reel Büyüme Hızları	14
Grafik 2: GSYH Büyüme Hızları	16
Grafik 3: GSYH Büyüme Hızı	16
Grafik 4: Kişi Başına Düşen GSMH (\$)	17
Grafik 5: Cari Fiyatlarla GSYH'nin Sektörel Dağılımı (2015, yüzde)	19
Grafik 6: GSYH'deki Sektörel Gelişmeler (yüzde)	19
Grafik 7: Enflasyon (TÜFE, yüzde)	20
Grafik 8: İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları (yüzde)	21
Grafik 9: Eğitim ve Kamu Yönetimi İstihdamları (yüzde)	23
Grafik 10: Ödemeler Dengesi (Milyon \$)	28
Grafik 11: Bankacılık Sektörü Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	28
Grafik 12: Banka Gruplarına Göre Aktif Payları (Yüzde)	30
Grafik 13: Kredi Büyüklükleri	32
Grafik 14: Kredi Vade Yapısı	32
Grafik 15: Mevduatın Vade Yapısı (Yüzde)	33
Grafik 16: Banka Gruplarına Göre Takipteki Alacakların Dağılımı (Yüzde)	34

Kamu Maliyesi

Grafik 1: Yerel Gelirlerin Yerel Giderleri Karşılama Oranı (Yüzde)	39
Grafik 2: Bütçe Dengesi (2) ve Bütçe Dengesi (3)'ün Gelişimi (Milyon TL)	42
Grafik 3: Bütçe Dengesinin Gelişimi (2005-2015)	43
Grafik 4: Harcama Kalemlerinin Gelişimi (2010-2015)	44
Grafik 5: 2015 Yılı Bütçesinin Alt Kalemler İtibariyle Görünümü	45
Grafik 6: Personel Harcaması (2005-2015)	46
Grafik 7: Cari Transferlerin Dağılımı	47
Grafik 8: Cari Transferlerin Gelişimi	48
Grafik 9: Maaş ve Maaş Benzeri Ödemelerin Yerel Gelirlere Oranı	50
Grafik 10: Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri (Bin TL)	51
Grafik 11: Bütçe Giderlerinin Fonksiyonel Değişimi 2007-2015 (%)	52
Grafik 12- Gelir Vergisi Tahsilâtının Açılımı (Milyon TL) (2010-2015)	55
Grafik 13- Kurumlar Vergisi Tahsilâtının Dağılımı (Milyon TL) (2010-2015)	55

Grafik 14- KDV Tahsilatının Açılımı (Milyon TL) (2010-2015)	56
Grafik 15- FİF Tahsilatının Açılımı (Milyon TL) (2010-2015)	56
Grafik 16: Kamu Borç Stoku Gelişimi	57
Grafik 18: Brüt Borç Stoku / GSYH (Yüzde)	60
Grafik 19: İlçelere Göre Nüfus ve Konut Sayılarının Dağılımı (% Yüzde)	66
Grafik 20: Projelerin sektörel dağılımı	71
Grafik 21: Altyapı Yatırım Projeleri Dağılımı	71
Grafik 22: Personel Giderlerinin Bütçe İçersindeki Payı	73
Grafik 23: İlçe Belediyeler Personel Sayısı	74

T.C. Yardımlarının Gelişimi

Grafik 1: T.C. Yardımlarının Gelişimi (Milyon TL & Milyon \$)	95
Grafik 2: T.C. Yardımlarının KKTC Bütçesine Oranı	96
Grafik 3: TC Yardımlarının Bütçe İçindeki Yeri (Yüzde)	97
Grafik 4: T.C. Yardımlarının GSYİH'ya Oranı (%)	97
Grafik 5: T.C. Yardımlarının içinde Hibe ve Kredinin Gelişimi	98
Grafik 6: T.C. Yardımlarının İç Dağılımı (Milyon TL)	98
Grafik 7: T.C. Yardımlarının İç Dağılımı (%)	99
Grafik 8: T.C. Yardım Kalemlerinin Gelişimi Nominal (Milyon TL)	99
Grafik 9: T.C. Yardımlarının Gelişimi (Milyon \$)	99
Grafik 10: T.C. Yardımlarının İç Dağılımı (%)	100
Grafik 11: Altyapı Harcamaları ile Reel Sektör Desteklerinin Gelişimi (Milyon \$)	101
Grafik 12: Altyapı Harcamaları ile Reel Sektör Desteklerinin Gelişimi (Milyon TL)	101

SUNUŞ

KKTC için 2015 yılı; kamu maliyesi alanında iyi yönde ilerlemenin devam ettiği, ekonomik büyümenin de yüzde 4'ün üzerine çıktığı bir yıl olmuştur. Bu manada başarılı performans göstergelerine ulaşılan 2015 yılında yapısal reformların hayata geçirilmesi hususunda aynı ilerlemeyi kaydetmek mümkün olamamıştır.

Kamu maliyesinin 2009 yılından beri uygulanan ekonomik programlar kapsamında hissedilir bir şekilde düzelmesi reform gereksinimi baskısının azalmasına ve dolayısıyla ekonomik programda yer alan reform destekleme ödeneği enstrümanının etkisizleşmesine neden olmuştur. 2013-2015 dönemi Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş Programı'nın son yılı olan 2015 yılı sonunda ekonomik programın reformlar açısından bir değerlendirmesi yapıldığında, kayda değer bir icraatın yapılmadığı açıkça görülmektedir. Programı imzalayan Küçük Hükümetinden sonra Siber Hükümeti, Yorgancıoğlu Hükümeti ve Kalyoncu Hükümeti olmak üzere 3 yılda 4 hükümetin görev yapmış olması, yönetim istikrarı açısından programın şanssızlığı olarak değerlendirilebilir.

Öte yandan kamu maliyesinde yaşanan düzelme nakit yönetimi gibi sadece kısa vadeli sorunların azalmasını sağlamış, kamu borç yükü ve verimsiz kamu hizmetlerine ilişkin olarak bulunan çözümler henüz hayata geçirilmemiştir. Bu durum KKTC ekonomisinin sürdürülebilir kılınması gereken ve kırılgan yapısının devam etmesi anlamına gelmektedir. Ancak, KKTC'nin kalkınma stratejisinde yeri tam olarak netleşmeyen ve bu nedenle toplum tarafından tam olarak içselleştirilememiş olan Yüksek Öğretim sektörü ile

her şeye rağmen gelişmeye devam eden Turizm sektörü, bu kırılganlığı bir yandan tahammül sınırları içinde tutarken bir yandan da belirsizliği sürdürmektedir.

Önümüzdeki süreçte meydana gelebilecek siyasi gelişmeler veya olabilecek küçük çaplı bir küresel kriz dahi, hassas dengelere bağlı olan mali disiplini olumsuz şekilde etkileyebilir ve KKTC toplumunun mali yükünü arttırabilecek durumlara yol açabilir. Oysa Rapor'da geniş bir şekilde anlatıldığı üzere GKRY, ekonomik krizi bir fırsata çevirerek krizle mücadele kapsamında yılların birikmiş yapısal sorunlarına çözüm bularak ve özelleştirmeyi de içeren kamu-özel ortaklığı modeli ile ekonomik ve mali yapısının temellerini sağlamlaştırma yönünde ilerlemeler kaydetmiştir. KKTC bakımından birebir model veya referans olmamakla birlikte, belki bu sonuca varılmasının temelinde yatan GKRY-TROIKA işbirliğinden çıkarılabilecek olumlu dersler bulunabileceğini düşünüyorum. Geçmiş dönemlere zaman zaman hakim olduğu bilinen kaynakların verimli kullanılmaması, gelişmeye yönelik radikal çözümlerin siyasi hesaplara heba edilmesi, acil önlemlerin sebepsiz yere sürekli ertelenmesi gibi ekonomik ve sosyal hayatı durgunluğa ve gerilemeye iten yönetim alışkanlıklarının tamamen geçmişte bırakılmasını diliyorum.

2015 yılı için hazırlanmış olan bu Rapor, ekonomiye ve kamu maliyesine bu bakış açısı ile hazırlanmış bir analiz sunmaktadır. Bu Rapor'un hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ederken, Kıbrıs Türk Halkı için yarınların huzur, refah ve mutluluk dolu olmasını temenni ederim.

Derya Kanbay
Büyükelçi

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GSMH (Cari Fiyatlarla Milyon TL)	5.649	6.559	6.916	7.579	8.840	9.636
GSMH (Milyon \$)	3.751	3.908	3.842	3.969	4.032	3.611
Reel Büyüme Hızı (%)	3,7	3,9	0,5	1,3	4,9	4,5
Kişi Başına GSMH (\$)	14.703	15.404	15.038	15.302	15.109	13.457
Enflasyon Oranı (%)	3,3	14,7	3,6	10,2	6,5	7,8
Bütçe Açığı (Milyon TL)	-493	-447	-160	-411	-355	-324
Nüfus	277.680	283.281	292.129	301.988	313.626	
İstihdam	93.498	93.470	96.539	97.868	103.149	101.936
İşsizlik Oranı (%)	11,9	9,5	8,7	8,4	8,3	8,2
İhracat (Milyon \$)	96,2	152,9	122,4	120,7	133,9	141,5
İthalat (Milyon \$)	1.604,1	1.699,9	1.705,3	1.699,4	1.784,3	1.861,0
Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	-1.507,8	-1.547,0	-1.582,9	-1.578,7	-1.650,3	-1.719,5
Banka Mevduatları (Milyon TL) (1)	6.843	8.088	8.974	10.685	11.774	13.951
Döviz Rezervi (Milyon \$)	2.069	2.116	1.776	1.556	1.379	
Gelen Turist Sayısı	902.390	1.022.089	1.166.186	1.232.753	1.366.077	1.483.244
Türkiye	741.925	801.326	904.505	923.308	1.020.577	1.110.795
Diğer	160.465	220.763	261.681	309.445	345.430	372.449
Net Elektrik Tüketimi (Milyon KWS) (2)	887,7	1.136,4	1.220,5	1.197,4	1.180,5	
Kişi Başına Elektrik Tüketimi (KWS)	3.093	4.012	4.178	3.965	3.764	
Kişi Başına Akaryakıt Tüketimi (Lt) (Benzin+Motorin+Gaz Y.)	954	904	933	824	787	
Bin Kişiye Düşen Otomobil (Salon+SW)	363	365	369	374	375	
Bebek Ölüm Oranı (Her bin canlı doğumda)	12,9	12,3	11,8	11,3	10,8	
Doğuştaki Yaşam Ümidi (Yıl)						
Erkek	72,0	79,5	79,6	79,6	79,7	
Kadın	76,7	83,1	83,1	83,2	83,3	
Okullaşma Oranı (%)						
Genel ve Teknik Lise	79	79	86	88	89	
Yüksek Öğretim	87	87	74	65	69	
Sağlık Giderleri / GSMH (%)	3,4	3,1	3,1	3,2	3,1	
Sağlık Giderleri / Bütçe (%)	7,3	7,2	7,3	7,4	7,6	
Doktor Başına Kişi Sayısı	486	500	489	487		
Yatak Başına Kişi Sayısı	172	170	151	157		
10000 Kişiye Düşen Yatak Sayısı	58	59	66	64		
Yıllık Ortalama Döviz Kuru (1 ABD \$)	1,5063	1,6782	1,8006	1,9045	2,1926	2,5672

Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Devlet Planlama Örgütü'nün (DPÖ) en güncel hali 2010 yılı itibarıyla olan Ekonomik ve Sosyal Göstergeler veri setinden alınmıştır.

(1) Türk Lirası mevduatları ile döviz mevduatları ve tevdiatlarını içermektedir.

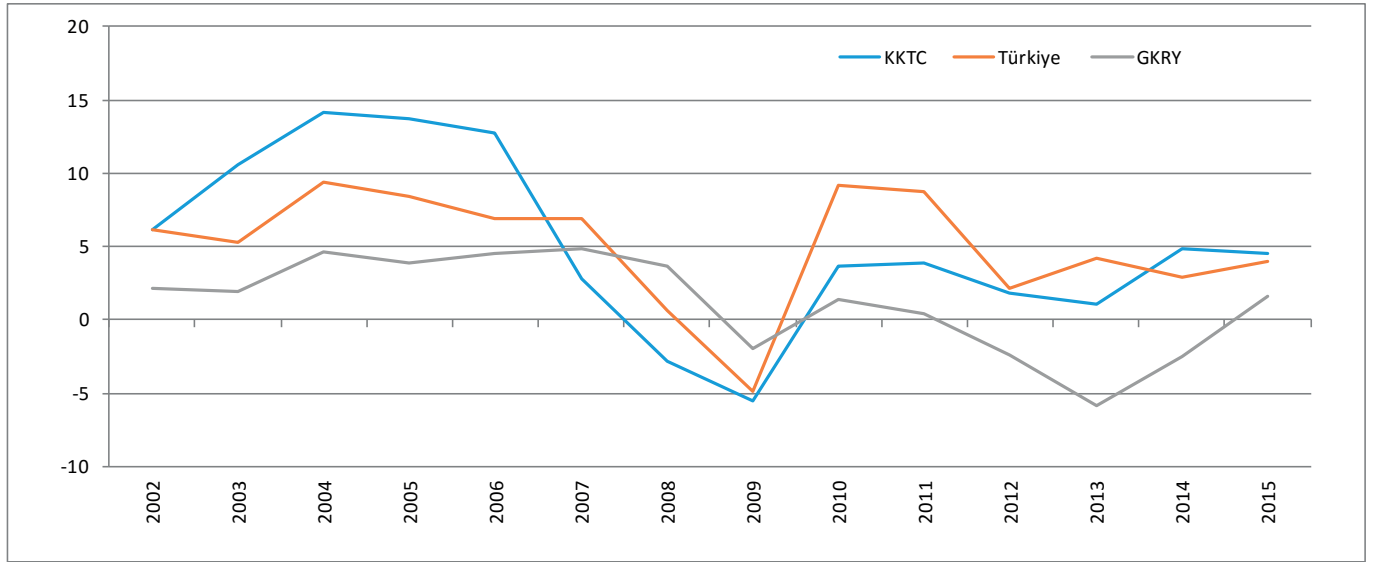
(2) Santral içi tüketim ve şebeke kayıpları düşülmüştür.

A. KÜRESEL EKONOMİK GELİŞMELER VE TÜRKİYE EKONOMİSİ

2015 yılında büyüme ülke ve bölgelere göre farklılıklar göstermeye devam ederken, dünya ekonomisi genel anlamıyla kırılğan yapısını sürdürmüş ve küresel büyüme performansı beklentilerin altında kalmıştır. Küresel finansal kriz öncesi dönemin oldukça altında seyretmekte olan küresel ticaret hacmi artışı hem küresel potansiyel büyümeyi baskılamakta hem de küresel büyümenin dengeli ve sürdürülebilir bir yapıya ulaşması önünde engel oluşturmaktadır.

Yavaşlayan küresel büyüme, azalan sermaye ve ticaret akımları ve düşük emtia fiyatlarının etkisi ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülke grupları arasındaki fark açılmakta; diğer taraftan gelişmiş ülke merkez bankaları politikaları arasındaki ayrışma ve jeopolitik riskler küresel ekonomi açısından önümüzdeki döneme ilişkin aşağı yönlü risk oluşturmaya devam etmektedir. Dünya ekonomisindeki yavaşlama uluslararası kuruluşların tahminlerine de yansımakta, küresel büyüme tahminleri sürekli olarak aşağı yönlü güncellenmektedir. IMF'nin Ekonomik Görünüm Raporu'na göre 2015 yılında dünya ticaret hacminin yüzde 2,6 büyüyeceği, küresel büyümenin ise yüzde 3,1 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Grafik 1: GSYH Reel Büyüme Hızları

Kaynak: IMF. Taralı alanlar tahmindir.

Gelişmiş ülkelerin uyguladıkları para politikaları, son dönemde küresel ekonomi ve finans piyasaları açısından en önemli gündem maddelerinin başında gelmektedir. ABD'de beklentilere paralel olarak 2015 yılı Aralık ayında başlayan faiz artırım sürecinin, yavaş ve kademeli olarak sürmesi beklenirken, Avrupa Merkez Bankası'ndan önümüzdeki döneme ilişkin olarak ilave genişletici adımlar beklenmektedir. Japonya Merkez Bankası ise parasal genişlemeye ilave olarak negatif faiz uygulamasına başlamıştır. Son dönemde negatif faiz giderek daha fazla kullanılmaya başlanılan bir para politikası aracı olarak ön plana çıkarken, ilave para politikası adımlarının etkinliği giderek azalmakta ve uygulanmakta olan genişletici para politikalarına rağmen ekonomilerde arzu edilen canlanma sağlanamamaktadır. Bu çerçevede; arz yönlü ve verimliliği artırmaya yönelik politikalara her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

2015 yılında gelişmiş ekonomilerin yüzde 2 oranında büyüyeceği öngörülmektedir. Gelişmiş ülkeler arasında, ABD ekonomisi diğer büyük ekonomilerden bir miktar olumlu yönde ayrılmış durumdadır. Ülkede iç talepte nispeten canlı bir seyir gözlenirken, konut ve istihdam piyasalarındaki iyileşme sürmektedir. Beklentilere paralel olarak 2015 yılı Aralık ayında başlayan faiz artışına rağmen finansal koşullar hala büyümeyi destekler durumdadır. Diğer taraftan güçlenen dolar nedeniyle zayıflayan dış talep büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer gelişmiş ekonomilerden olumlu yönde ayrılan ABD ekonomisinin 2015 yılında özel tüketim ve yatırımların katkısıyla yüzde 2,5 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir. ABD istihdam piyasası ise 2015 yılını ılımlı bir toparlanmayla tamamlamış ve işsizlik oranı yüzde 5 seviyesine dek gerilemiştir.

Avro Bölgesinde ekonomik aktivite, devam eden yapısal sorunlara ve potansiyelin altında seyreden büyüme görünümüne rağmen Avrupa Merkez Bankası tarafından uygulanmaya konan tedbirlerin talep üzerindeki olumlu etkisi ile 2015 yılının ilk üç çeyreğinde büyük ekonomiler öncülüğünde ılımlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. Avrupa Merkez Bankası tarafından uygulanan parasal genişleme neticesinde değer kaybı yaşanan avro ve düşük petrol fiyatları bölge ekonomileri açısından büyümeyi desteklemektedir. Bu çerçevede bölge büyümesinin 2015 yılında yüzde 1,5 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Tablo 1: GSYH Reel Büyüme Hızları (Yüzde)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dünya	5,7	3,0	-0,1	5,4	4,2	3,5	3,3	3,4	3,1
Gelişmiş Ekonomiler	2,8	0,2	-3,4	3,1	1,7	1,2	1,2	1,9	1,9
ABD	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,6	2,2	1,5	2,4	2,4
Japonya	2,2	-1,0	-5,5	4,7	-0,5	1,7	1,4	0,0	0,5
Avro Bölgesi	3,1	0,5	-4,5	2,1	1,6	-0,9	-0,3	0,9	1,7
Gelişmekte Olan Ekonomiler	8,6	5,8	3,0	7,4	6,3	5,3	4,9	4,6	4,0
Dünya Ticaret Hacmi	9,2	3,0	-10,6	12,6	6,8	2,8	3,5	3,4	3,2
Türkiye	6,9	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,1	4,2	2,9	4,0
KKTC	12,4	-2,9	-5,5	3,7	3,9	1,8	1,1	4,3	4,5
GKRY	4,9	3,7	-2,0	1,4	0,4	-2,4	-5,9	-2,5	1,6

Kaynak: IMF, TÜİK, DPÖ

Japonya ise 2015 yılı başından bu yana üç çeyrektir devam eden büyüme trendini sürdürmektedir. Ekonominin 2015 yılında yüzde 0,6 oranında büyüyeceği öngörülmektedir. Japonya Merkez Bankası, 18 Aralık 2015 tarihli toplantısında aldığı 2016 yılında parasal genişleme politikasına devam etme kararı çerçevesinde parasal tabanı yıllık 80 trilyon yen artıracak ve elinde tuttuğu devlet tahvillerinin vadesini ise 7-10 yıldan 7-12 yıla uzatacağını duyurmuştur.

Gelişmekte olan ekonomilerde Çin'deki yavaşlama ve petrol ihracatçısı ülkelerdeki düşük büyümenin etkisi ile bir yavaşlama eğilimi görülürken, ülkeler arasında önemli ayrılmalar öne çıkmaktadır. Çin ekonomisi kademeli olarak yavaşlamaya devam ederken, Hindistan ekonomisi nispeten güçlü seyretmektedir. Diğer taraftan, Brezilya ve Rusya ekonomileri ise daralmaktadır. Tüm bu gelişmeler ışığında IMF, gelişmekte olan ekonomilerin 2015 yılında yüzde 4, 2016 yılında ise yüzde 4,3 oranında büyüyeceğini tahmin etmektedir.

Çin ekonomisinde ihracat performansının yavaşlamasının yanı sıra emlak piyasasında devam eden zayıflama büyüme üzerindeki riskleri artırmaktadır. Ekonominin 2015 yılında yüzde 6,9 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir. Hindistan ekonomisinin 2015 yılında geçen yılki büyümesi olan yüzde 7,3 seviyesinde büyüyeceği, diğer taraftan düşük petrol fiyatları nedeniyle Brezilya ve Rusya ekonomilerinin oldukça zayıf bir performans gösterecekleri ve sırasıyla yüzde 3,5 ve yüzde 3,7 oranlarında daralacakları beklenmektedir.

IMF'nin 2016 yılı Ocak ayında yayımladığı son tahminlere göre, küresel ekonomi büyümesinin 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla yüzde 3,1 ve yüzde 3,4 oranında, dünya ticaret hacmi artışının ise sırasıyla yüzde 2,6 ve yüzde 3,4 seviyelerinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

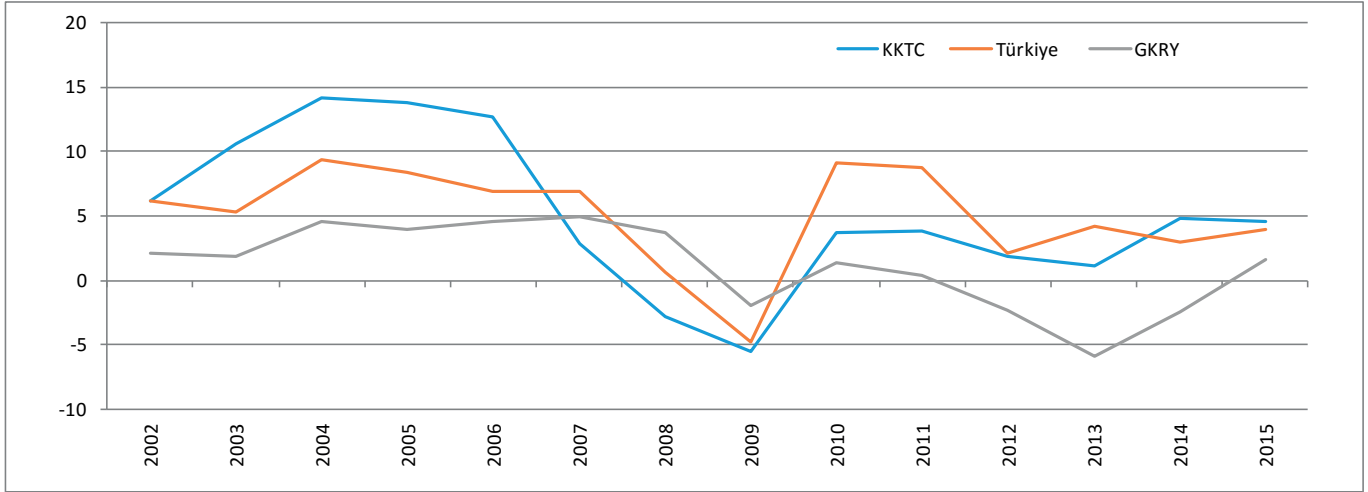
Daha dengeli ve sürdürülebilir bir büyüme patikasının oluşturulması amacıyla uygulanan makro-ihtiyati tedbirlerin etkisi ile Türkiye ekonomisi 2014 yılında yüzde 2,9 seviyesinde büyümüş, büyümenin kompozisyonunda net dış talebin katkısı artarken yurtiçi kredi büyümesinin kontrol edilebilmesi amacıyla alınan önlemlerin etkisi ile tüketim harcamaları bir miktar hız kesmiştir. Türkiye ekonomisi küresel piyasalarda devam eden sıkıntılara rağmen 2015 yılının ilk üç çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,4 büyümüştür. Güncellenen Orta Vadeli Program'a göre 2015 yılı büyümesinin ise yüzde 4 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2015 yılında ivmelenen büyümeye rağmen işgücü arzındaki artışın istihdam artışının üzerinde devam etmesi neticesinde işsizliğin geçen yıla kıyasla 0,3 puan artarak yılı yüzde 10,2 seviyesinde tamamlaması öngörülmektedir.

Küresel emtia fiyatlarında yaşanan gerilemenin olumlu etkisine rağmen TÜFE 2015 yılında geçen seneye kıyasla yaklaşık 0,6 puan yükselerek yüzde 8,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gerçekleşmede gelişmekte olan ekonomilerin para birimlerinde yaşanan değer kayıplarının yanı sıra gıda fiyatlarında yaşanan artışlar etkili olmuştur.

2015 yılında enflasyon görünümüne karşı sıkı, döviz likiditesinde dengeleyici ve finansal istikrarı destekleyici nitelikteki mevcut para politikası uygulanmaya devam edilmiştir. Kamu maliyesindeki disiplinli duruşu muhafaza etmenin dışında işlenmemiş gıda fiyatlarındaki oynaklıkların oluşturduğu enflasyonist baskıları azaltmak amacıyla Gıda Komitesi nezdinde yürütülen çalışmalara hız verilmiştir. Önümüzdeki dönemde bu alandaki yapısal sorunları gidererek fiyatlama davranışlarının daha sağlıklı temellere oturtulması ve enflasyonla mücadelede para politikasının etkinliğinin artırılması hedeflenmektedir.

Grafik 2: GSYH Büyüme Hızları

Kaynak: TÜİK, DPÖ, Eurostat

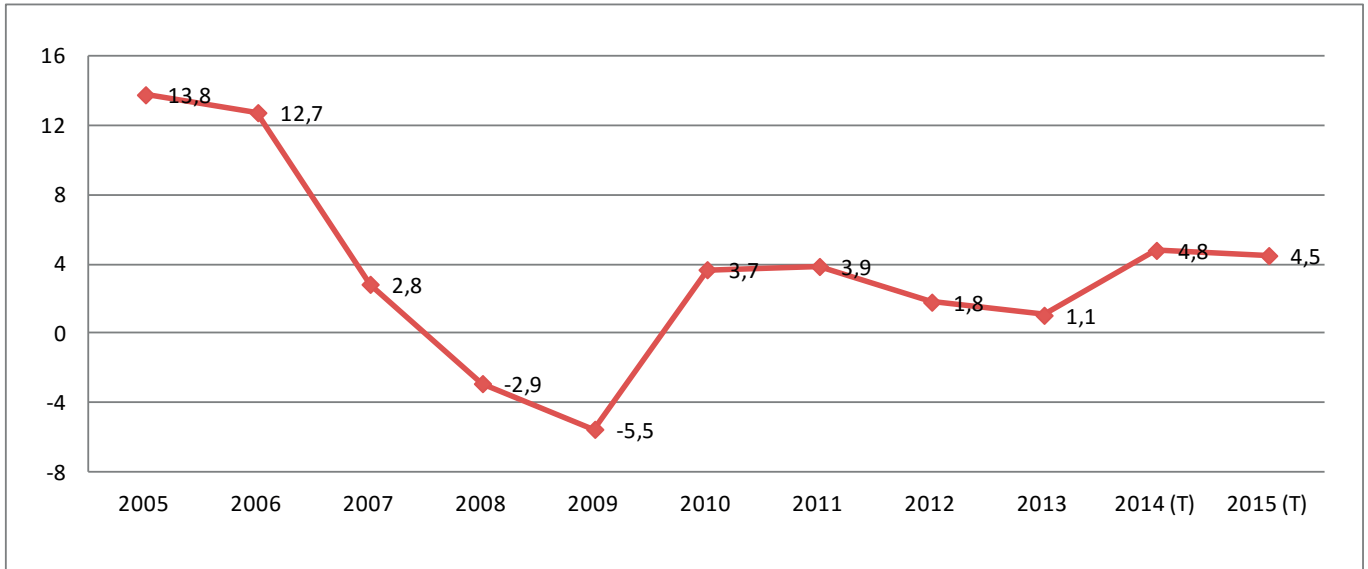
GKRY ekonomisi 2014 yılında yüzde 2,3 oranındaki küçülmenin ardından 2015 yılında TROYKA ile uygulanan memorandumun başarılı şekilde uygulanmasının etkisi ile beklentileri aşarak yüzde 1,6 büyümüştür. Bununla birlikte, bankacılık sektörü ile özel ve kamu borcunun yüksekliğinin yarattığı risklerin devam etmesi nedeniyle ekonomiye sirayet eden sıkıntıların tam anlamıyla aşıldığını söylemek için henüz erken olduğu değerlendirilmektedir. GKRY borç stokunun milli gelire oranı 2012 yılsonu değeri olan yüzde 79,3 seviyesinden 2013 yılsonu itibarıyla yüzde 102,5 seviyesine yükselmiş, 2014 ve 2015 yıllarında ise sırasıyla yüzde 108,2 ve yüzde 108,9 olarak gerçekleşmiştir. Ekonomideki daralmaya paralel olarak hızla yükselen işsizlik oranı 2014 yılında yüzde 16,1 iken 2015 yılındaki büyüme ile birlikte işsizlik oranı yüzde 14,9'a düşmüştür. Aynı şekilde 2014 yılında yüzde 36 olan genç nüfus işsizlik oranı 2015 yılında yüzde 32,8'e düşmüştür.

B. BÜYÜME

KKTC ekonomisi, 2013-2015 Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş Programı döneminin üçüncü yılı olan 2015 yılında yüzde 4,5 oranında büyüme kaydetmiştir. Program döneminde ortalama büyüme oranı yüzde 3,5 olarak gerçekleşmiştir. Böylece Program dönemi sonu olan 2015 yıl sonunda KKTC milli geliri 9,636 milyar TL seviyesine ulaşmıştır.

Ekonomik aktivitede 2013 yılında gerçekleşen ivme kaybında; bir yandan yıl içerisinde gerçekleşen seçim sürecinin yarattığı belirsizlik etkili olurken, diğer yandan küresel ekonomiye ilişkin devam eden belirsizlik algısının yurtiçi üretim ve tüketim kararlarını olumsuz etkilemesinin belirleyici olduğu değerlendirilmektedir.

Grafik 3: GSYH Büyüme Hızı

Kaynak: DPÖ, T: Tahmin

2014 yılında inşaat sektörü dışında milli geliri oluşturan tüm sektörler büyümeye pozitif katkı sağlayarak büyümenin yüzde 4,8 olarak gerçekleşmesini sağlamışlardır. İnşaat sektörü 2012 yılındaki yüzde 16'lık daralmanın ardından 2013 ve

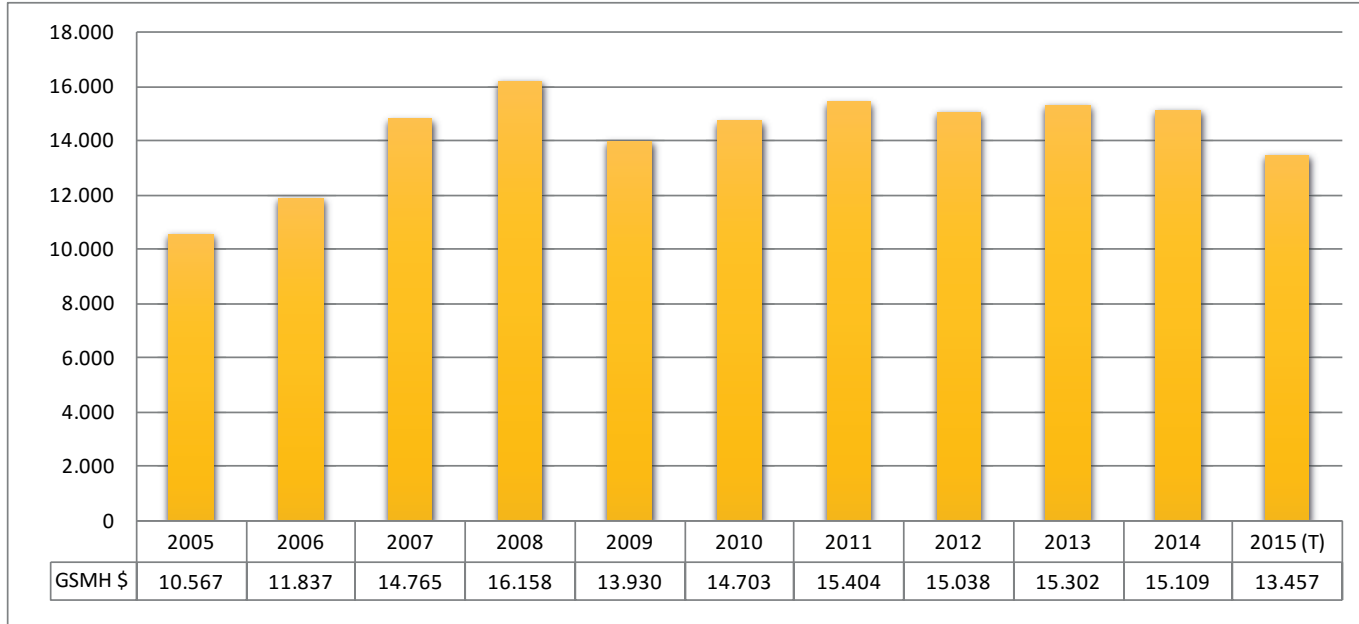

2014 yılında da daralmaya devam etmiştir. 2014 yılında büyümeyi, içerisinde yükseköğretim sektörünü de bulunduran serbest meslek sektörü, sanayi ve tarım sektörleri sürüklemiştir.

2013-2015 dönemi Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş Programının son yılı olan 2015 yılında ekonomik aktivite, konumunu muhafaza etmiş olup büyüme yüzde 4,5 oranında gerçekleşmiştir.

DPÖ'nün son milli gelir güncellemesi çerçevesinde programın ilk iki yılında dolar cinsinden kişi başına düşen GSMH sırasıyla 15.302 dolar ve 14.942 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında kişi başına düşen GSMH bir önceki seneye kıyasla dolar bazında gerileyerek 13.457 dolar seviyesine düşmüştür. Dolar cinsinden kişi başına milli gelirde gerçekleşen bu gerilemede Türk Lirası'nda yaşanan değer kaybı etkili olmuştur.

Grafik 4: Kişi Başına Düşen GSMH (\$)

Kaynak: DPÖ, T: Tahmin

Tablo 2: Reel Büyüme Hızları (2008-2015) Sabit Fiyatlarla Yüzde Değişim

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (T)
Tarım	-18,2	8,2	10,0	10,7	3,7	-1,6	4,8	8,5
Sanayi	-10,3	-9,1	-0,2	3,4	-0,7	1,7	8,5	5,5
İnşaat	-8,0	-18,5	3,8	3,3	-16,0	-0,3	-4,5	12,0
Ticaret	-3,5	-11,4	21,5	2,7	4,1	-0,4	10,1	4,7
Turizm	5,8	5,4	4,2	23,3	14,7	8,7	2,6	6,1
Ulaştırma-Haberleşme	2,2	-2,8	-20,0	-4,3	5,7	2,0	3,2	3,7
Mali Sektör	9,6	1,7	0,3	1,4	8,1	7,5	0,8	3,3
Konut	2,7	3,8	4,0	3,9	3,7	3,2	2,6	2,8
Serbest Meslek	4,3	3,4	-5,3	4,3	1,5	2,3	8,8	3,5
Kamu Hizmetleri	1,2	-5,0	0,4	2,8	1,9	1,4	-0,1	1,0
İthalat Vergileri	-0,8	-7,1	18,6	3,9	8,9	-2,1	7,9	1,0
GSYH	-2,9	-5,5	3,7	3,9	1,8	1,1	4,8	4,5

Kaynak: DPÖ, T: Tahmin

DPÖ'nün Nisan 2015 tarihli tahminleri ışığında 2015 yılında tüm sektörlerin büyümeye pozitif katkı verdiği görülmektedir. Önceki yıllarda daralan inşaat sektörü yüzde 12 gibi önemli bir büyüme kaydederek ekonominin büyümesinde en önemli rolü almıştır. Tarım sektörü 2015 yılında yüzde 8,5 oranında büyüme ile istikrarsız trendinin pozitif yılını yaşamıştır. Turizm sektörü de potansiyelini kullanarak kendisinden beklenen yıllık büyüme oranı ortalamasını yakalamıştır. (yüzde 6,1).

2015 yılında sanayi sektörü bir önceki yıla kıyasla yıllık bazda yüzde 5,5 oranında büyürken, sektörü oluşturan taş ocakçılığı, imalat sanayi ve elektrik-su alt sektörlerinde sırasıyla yüzde 3,2, yüzde 6,2 ve yüzde 3,5 seviyelerinde artış kaydedilmiştir. Ticaret sektörü, yükseköğretim ve turizm sektörlerinin ivmelemesiyle 2015 yılında makul bir büyüme oranı elde etmiştir.

Sonuç itibarıyla program dönemi boyunca reel milli gelirin toplamda yüzde 10,4 seviyesinde büyüdüğü ve bu oranın yıllık bazda ortalama yüzde 3,5 büyümeye tekabül ettiğini söylemek mümkündür.

Tablo 3: GSMH'deki Sektörel Gelişmeler (Cari Fiyatlarla Milyon TL)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (T)
Tarım	259	301	330	366	387	405	489	552
Sanayi	543	517	553	558	587	637	779	847
İnşaat	362	346	312	408	336	371	370	431
Ticaret	492	484	598	722	794	853	1.090	1.187
Turizm	230	282	302	495	591	675	739	816
Ulaştırma-Haberleşme	615	597	525	553	643	711	788	850
Mali Sektör	358	388	404	473	506	580	637	685
Konut	176	202	221	274	306	358	399	427
Serbest Meslek	525	609	652	727	802	892	1.026	1.105
Kamu Hizmetleri	1.104	1.201	1.180	1.294	1.295	1.350	1.604	1.759
İthalat Vergileri	417	448	536	637	709	776	936	975
GSYH	5.080	5.376	5.614	6.509	6.955	7.607	8.859	9.636
Net Dış Alem	48	39	35	50	-39	-27	-18	-19
GSMH	5.128	5.415	5.650	6.559	6.916	7.579	8.840	9.617

Kaynak: DPÖ, T: Tahmin

Tablo 4: GSYH'nin Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla Yüzde Pay)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (T)
Tarım	5,1	5,6	5,9	5,6	5,6	5,3	6,2	6,4
Sanayi	10,7	9,6	9,8	8,6	8,4	8,4	9,8	9,8
İnşaat	7,1	6,5	5,6	6,3	4,8	4,9	4,7	5,0
Ticaret	9,7	9,0	10,7	11,1	11,4	11,2	13,8	13,7
Turizm	4,5	5,2	5,4	7,6	8,5	8,9	9,3	9,4
Ulaştırma-Haberleşme	12,1	11,1	9,4	8,5	9,3	9,4	9,9	9,8
Mali Sektör	7,0	7,2	7,2	7,2	7,3	7,6	8,0	7,9
Konut	3,5	3,8	3,9	4,2	4,4	4,7	5,0	4,9
Serbest Meslek	10,3	11,3	11,6	11,2	11,5	11,7	13,0	12,8
Kamu Hizmetleri	21,7	22,3	21,0	19,9	18,6	17,7	20,2	20,3
İthalat Vergileri	8,2	8,3	9,6	9,8	10,2	10,2	11,8	11,3
GSYH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPÖ, T: Tahmin

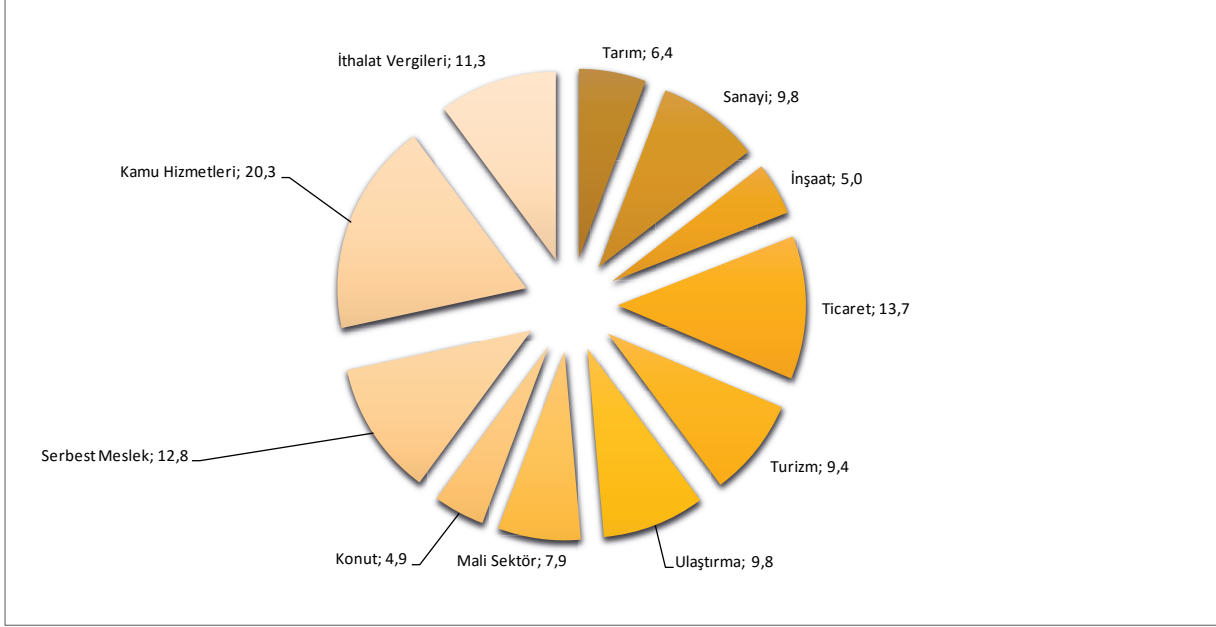
Milli gelirin yaklaşık yüzde 80'ini oluşturan hizmet sektöründe 2015 yılında yüzde 3,5 oranında büyüme kaydedildiği tahmin edilmektedir. Alt sektörlerden toptan ve perakende ticaret sektöründe yüzde 4,7 oranında büyüme gerçekleşirken turizm sektörünün son yıllara kıyasla bir miktar yavaşlayarak yüzde 6,1 seviyesinde büyüyeceği öngörülmektedir. 2015 yılında diğer önemli hizmet sektörlerinden ulaştırma ve haberleşme sektörü yüzde 3,7 oranındaki büyüme rakamı ile büyümenin altında kalırken mali sektör geçen yıla göre daha iyi bir performans göstererek yüzde 3,3 oranında büyüme kaydetmiştir.

Milli gelir içerisindeki payı yapısal olarak yüksek olan kamu hizmetleri 2015 yılında yüzde 1 büyüyerek nominal olarak

1,758 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Böylece sektörün milli gelir içerisindeki payı yüzde 20,3 olarak gerçekleşmiştir. Kamu sektörünün milli gelir içerisindeki payı 2010 yılından bu yana istikrarlı bir biçimde yüzde 20 seviyesinin altında iken son iki yıldır bu seviyenin üzerine çıkmıştır. Söz konusu oranın önümüzdeki yıllarda aşağı çekilebilmesi ekonominin ve kamu sektörünün yapısal dönüşümü açısından önem arz etmektedir.

2015 yılında tarım sektörünün payı yüzde 6,4 olarak tahmin edilmekte olup, bu oranın kuraklık sebebiyle aşağı revize edileceği tahmin edilmektedir. 2012 ve 2013 yıllarındaki daralmaların ardından inşaat sektörü toparlanmaya başlamış ve milli gelir içerisindeki payını yüzde 5'in üzerine çıkarmıştır.

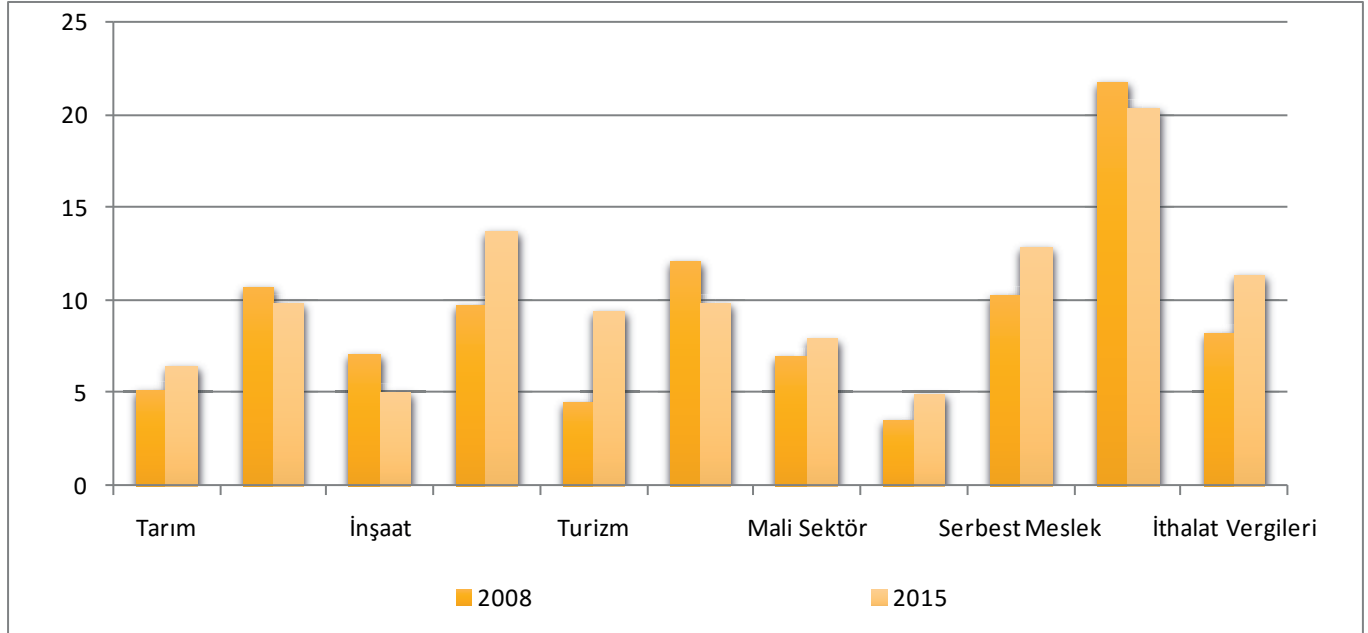
Grafik 5: Cari Fiyatlarla GSYH'nin Sektörel Dağılımı (2015, yüzde)

Kaynak: DPÖ, T: Tahmin

Sektörlerin nominal milli gelir içerisindeki payları incelendiğinde, özel sektörün ekonomi içerisindeki ağırlığının artırılması noktasında 2010-2012 program dönemi ile birlikte elde edilen kazanımların devam ettiği gözlenmektedir.

Grafik 6: GSYH'deki Sektörel Gelişmeler (yüzde)

Kaynak: DPÖ, T: Tahmin

2009 yılı ile 2015 yılına ilişkin sektörel dağılım incelendiğinde kamu hizmetlerinin yüksek payının azaldığı, katma değeri yüksek, istihdam ve özel sektör yoğun olan ticaret ve turizm sektörlerinin payının ise arttığı gözlenmektedir. Tarım ve

inşaat sektörlerinin payında Program dönemleri öncesine kıyasla gerçekleşen daralmada kuraklık ve artan belirsizlik algısı gibi sektörlerin kendi dinamikleri ile ilgili etkenler belirleyici olurken hizmet sektörünün diğer önemli alt sektörlerinden mali sektörün payında küçük bir artış söz konusudur. İthalat vergilerinin payındaki istikrarlı artış ise ülkenin ithalata olan bağımlılığı çerçevesinde değerlendirilmektedir.

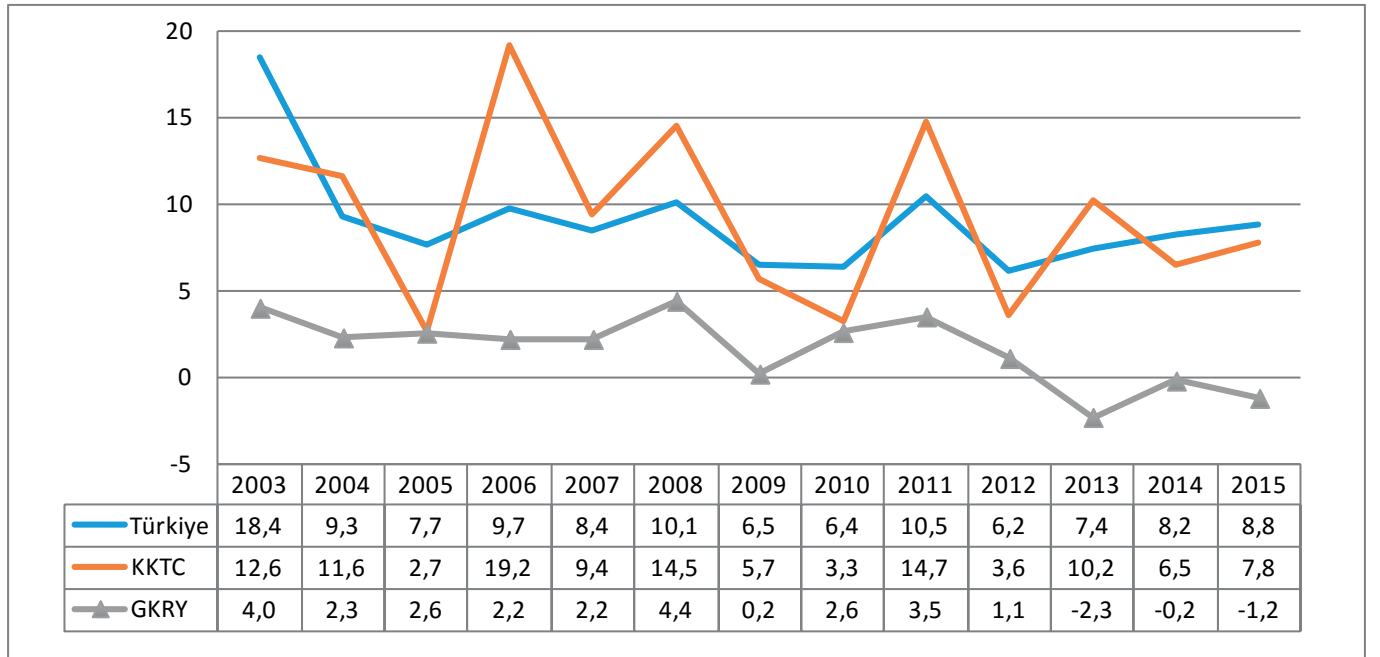
C. ENFLASYON

2013 yılında küresel emtia fiyatlarında gerçekleşen düşüşün etkisi ile bir miktar hız kesen enflasyon oranı küresel ekonomide yaşanan gelişmeye paralel olarak ülke ekonomisinde yaşanan büyüme nedeniyle bir miktar artarak 2014 yılında yüzde 6,5 seviyesinde, 2015 yılında da yüzde 7,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2015 yılında tüketici fiyat endeksinde yer alan mal gruplarından “Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar” hariç tamamında artış kaydedilirken özellikle “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” mal grubu geçen yılda olduğu gibi çift haneli artmıştır.

2015 yılında ana mal grupları bazında bakıldığında en yüksek artış yüzde 14,07 ile “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” mal grubu olurken, bunu yüzde 12,22 ile “Mobilya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Aletleri” mal grubu, yüzde 11,77 ile “Eğitim” mal grubu ve yüzde 11,50 ile “Giyim ve Ayakkabı” mal grubunun izlediği görülmektedir. Endeks içerisinde küresel emtia fiyatlarına olan esnekliği daha yüksek olan “Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar” mal grubunda yaşanan yüzde -3,05’lik düşüş toplam enflasyonunun makul seviyede kalmasına önemli katkı sağlamıştır. Bunun dışında “Haberleşme” grubu yüzde 1,67 ile ılımlı bir artış gerçekleştirmiştir.

GKRY’de 2013 yılından itibaren gerileyen tüketici fiyatları, üretim ve talep koşullarında devam eden tıkanıklığın etkisi ile 2015 yılında da yüzde -1,22 oranında gerilemiştir. Yaşanan deflasyon özellikle konut fiyatlarında ve küresel enerji fiyatlarında yaşanan gerilemenin de etkisi ile yüzde -9,36 ile konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar grubunda gerçekleşmiştir. Bunu yüzde -2,45 ile ulaştırma grubu takip etmiştir.

Grafik 7: Enflasyon (TÜFE, yüzde)

Kaynak: DPÖ, TÜİK, Eurostat

Türkiye’de yaşanan enflasyon oranı ile KKTC enflasyon oranı yakın bir ilişki içerisinde. KKTC enflasyonu TC’de yaşanan enflasyon oranının etrafında gerçekleşirken artma ya da düşme hareketlerinin bir savrulma şeklinde yaşandığı yukarıdaki grafikten de görülmektedir. Bunun, KKTC ekonomisinin dövizle daha fazla bağımlı bir ekonomi olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Öte yandan 2012 yılından itibaren bu savrulmanın daha az olması KKTC ekonomisinin daha az dövizle bağımlı olmaya başlaması veya KKTC ekonomisinin dünya ile entegrasyonunun artması analitik bir araştırmanın konusudur.

D. İSTİHDAM

Devlet Planlama Örgütü’nün Nisan ayında paylaştığı son veriler ışığında 2014 yılında 103.149 kişi olan istihdam, 2015

yılında 9.662 kişi artarak 112.811 kişiye yükselmiştir. KKTC’de 2015 yılı itibarıyla çalışma çağındaki nüfus 239.634 kişidir ve bunun yüzde 50,9’u işgücüne katılmaktadır.

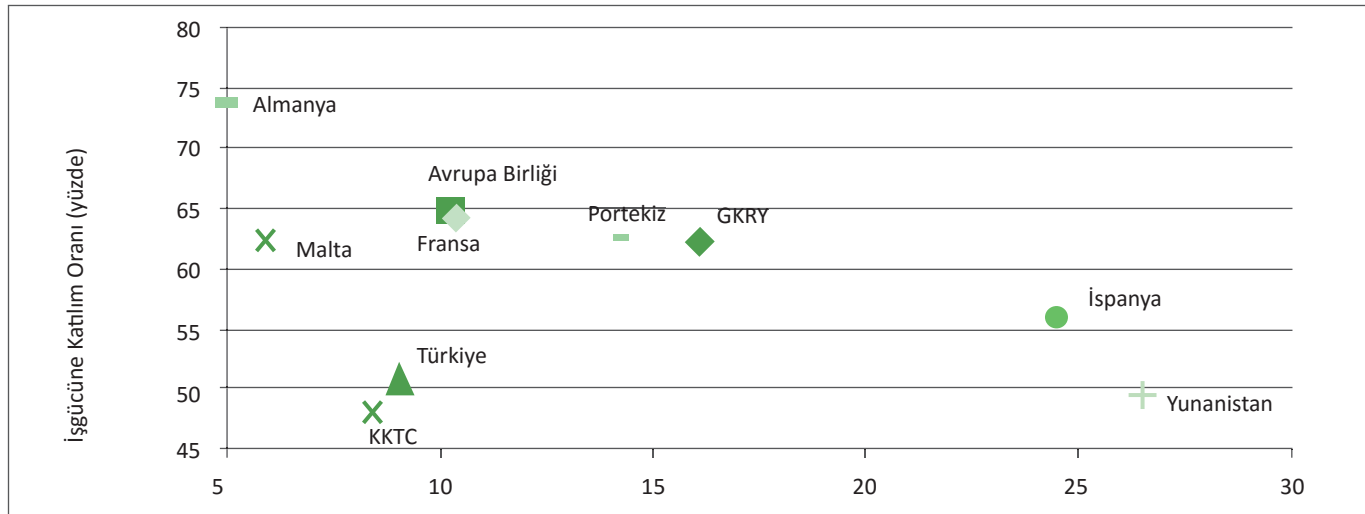
Tablo 5: İstihdam Verileri¹

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Çalışma Çağındaki Nüfus	201.821	209.497	213.954	215.784	215.009	221.419	231.424	239.634
İşgücü	101.112	104.539	106.121	107.461	105.884	106.724	112.469	121.854
İstihdam	91.223	91.550	93.498	97.103	96.539	97.867	103.149	112.811
Rum Kesiminde Çalışanlar	3.252	2.595	1.923	1.365	1.200	800	593	987
İşgücüne Katılım Oranı (%)	50,1	49,9	49,6	49,8	49,2	48,2	48,6	50,9
İstihdam Oranı (%)	45,2	43,7	43,7	45,0	44,9	44,2	44,6	47,1
İşsizlik Oranı (%)	9,8	12,4	11,9	9,7	8,7	8,4	8,3	7,4
Genç Nüfustaki İşsizlik Oranı (%)	24,7	31,4	24,8	23,1	24,0	23,0	20,3	19,6

Kaynak: DPÖ, T: Tahmin

2009 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle yüzde 12,4’e yükselen işsizlik oranı, 2010-2012 program döneminden itibaren istikrarlı bir şekilde gerilemektedir. 2015 yılsonu itibarıyla işsizliğin bir önceki yıla kıyasla 0,9 puan gerileyerek yüzde 7,4 seviyesinde gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

Grafik 8: İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları (yüzde)

Kaynak: DPÖ, TÜİK, Eurostat.

Avrupa ekonomilerinde faiz indirimleri ve parasal genişleme adımlarının etkisiyle 2014 yılından itibaren ekonomik aktivitede bir toparlanma olmuş ve bölge ülkelerinin işsizlik oranlarında bir önceki yıla kıyasla bir miktar iyileşme gerçekleşmiştir. Buna rağmen bölge ülkeleri arasındaki ayrışma devam etmektedir. Avrupa ekonomilerine kıyasla iyi durumda bulunan Türkiye ve KKTC ekonomilerinde işgücüne katılım oranları halen arzu edilen seviyelerin altında seyretmektedir. KKTC’de işgücüne dâhil olmayanlar içinde en büyük grubu yüzde 30 civarındaki pay ile eğitime devam edenler oluşturmakta, bunu yüzde 20 pay ile emekliler ve ev işleriyle meşgul olanlar takip etmektedir. Türkiye’de ise özellikle kadın işgücüne katılma oranında yakalanan artış ile işgücüne katılım oranı 2015 yılında yüzde 51,1 seviyesine ulaşmıştır.

KKTC’de 2010 yılında yüzde 43,7’ye dek gerileyen istihdam oranı istikrarlı bir biçimde artarak 2015 yılsonu itibarıyla yüzde 47,1 seviyesine ulaşmıştır. 2015 yılında KKTC’de kadın istihdamı yüzde 35,9 olarak kaydedilirken, erkek istihdamı yüzde 64,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ekonomik aktivitenin ciddi biçimde daraldığı GKRY ekonomisinde istihdam oranları, özellikle erkek istihdam oranı, 2014 yılına kadar belirgin bir biçimde düşmüş, 2015 yılında yükselme trendine girmiştir.

¹ İşgücü, genel nüfusun çalışmak isteyen ve çalışabilir durumda olan üretken kısmını ifade etmektedir. İşgücü ve işgücünün aktif nüfus içindeki oranını yansıtan işgücüne katılma oranı, bir ülkenin işgücü arzı potansiyelini ve üretim gücünü yansıtmaktadır. Emekliler, çalışma yaşının altında bulunanlar, çalışma çağındaki olup eğitime devam edenler, ev hanımları, piyasadaki ücret ve çalışma koşullarında iş bulamadığı için iş aramaktan vazgeçenler ise işgücüne dahil olmayan grup içinde yer almaktadır. İşgücüne katılma oranının yükselmesi, ekonomik faaliyette bulunanların artması anlamına gelirken, bu oranın azalması aktif nüfusun daha büyük bir kısmının ekonomik faaliyetlerin dışında kaldığını göstermektedir.

Tablo 6: İstihdam Oranları (Yüzde)

		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Toplam										
	KKTC	45,4	45,2	43,7	43,7	45,0	44,9	44,2	44,6	47,1
	Türkiye	40,3	40,4	39,8	41,3	43,1	43,6	43,9	45,5	46
	GKRY	71,0	70,9	69,0	68,9	67,6	64,6	61,7	62,1	62,7
Kadın										
	KKTC	32,1	32,6	32,8	32,3	32,3	34,8	34,7	33,4	35,9
	Türkiye	23,6	24,5	26,0	27,6	28,8	29,5	30,8	30,3	26
	GKRY	62,4	62,9	62,3	63,0	62,1	59,4	56,9	58,6	59
Erkek										
	KKTC	67,9	67,4	67,2	67,7	67,7	65,2	65,3	66,6	64,1
	Türkiye	69,8	70,1	70,5	70,8	71,7	71,0	71,5	71,3	63,0
	GKRY	80,0	79,2	76,3	75,3	73,7	70,4	67,0	66,0	66,7

Kaynak: DPÖ, TÜİK, GKRY İstatistik Dairesi.

İstihdamın detaylı sektörel dağılımı incelendiğinde 2015 yılı itibarıyla KKTC’de, tarım sektörünün toplam istihdamın yüzde 4,1’ini oluşturduğu gözlenmektedir. Sanayi sektörü istihdamı toplam istihdamın yüzde 10,2’sine karşılık gelirken inşaat sektörü yüzde 7,5’lük pay almakta, kalan yüzde 78,2’lik pay ise hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Bu rakamlardan hareketle KKTC tarım sektöründeki yoğunlaşmanın GKRY’ye kıyasla daha yüksek olduğu diğer yandan sanayi ve inşaat sektörü istihdamlarında belirgin bir ayrım olmadığı gözlenmektedir.

KKTC’de hizmet sektörünün alt dağılımı incelendiğinde ise kamu yönetimi ve eğitimin KKTC’deki toplam istihdamın sırasıyla yüzde 12,3 ve yüzde 10,5’ini oluşturduğu, diğer bir ifadeyle KKTC’de çalışan her dört kişiden birinin kamu yönetimi veya eğitim alanında çalıştığı gözlenmektedir.

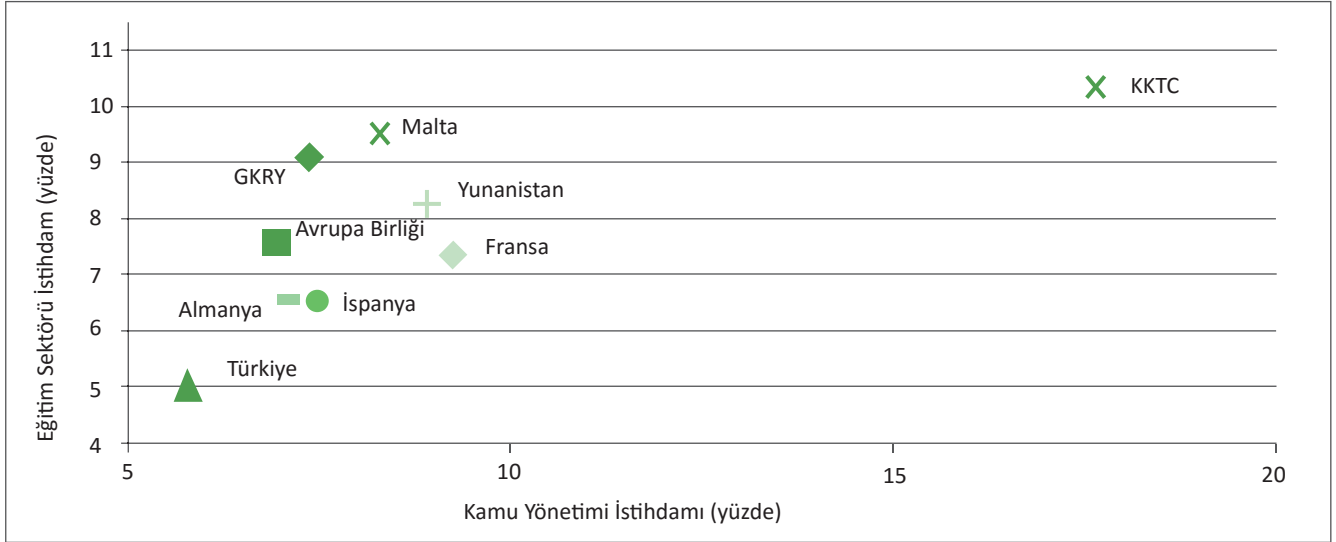
Tablo 7: İstihdamın Sektör Alt Gruplarına Dağılımı

	KKTC	Türkiye	GKRY
Tarım	4,1	20,6	3,1
Sanayi	10,2	20,0	9,5
İnşaat	7,5	7,2	8,1
Hizmetler	78,2	52,2	79,3
Ticaret	17,2	14,1	18,5
Lokanta ve Oteller	10,0	5,2	8,0
Ulaşım, haberleşme	5,7	5,6	6,6
Mali aracı kuruluşlar	4,3	1,1	6,1
Gayrimenkul kiralama	6,9	0,7	0,4
Kamu yönetimi	12,3	5,8	7,2
Eğitim	10,5	5,0	8,0
Sağlık	3,4	3,5	4,6
Diğer Hizmetler	7,8	10,0	19,9

Kaynak: DPÖ, TÜİK, GKRY İstatistik Dairesi.

Not: GKRY 2014, KKTC ve Türkiye 2015 yılı verisidir.

Grafik 9: Eğitim ve Kamu Yönetimi İstihdamları (yüzde)

Kaynak: DPÖ, TÜİK, Eurostat.

Not: KKTC 2015, diğer ülkeler ise 2014 yılı verisidir.

KKTC’de yükseköğretim sektöründe gerçekleşen büyümeye paralel eğitim sektörünün toplam istihdam içerisindeki payı artarak 2015 yılı itibarıyla yüzde 10,5’e ulaşmıştır. Benzer şekilde bir ada ülkesi olan ve eğitim sektörünün özellikle dil okulları vasıtasıyla gelişmiş olduğu Malta’da bu oran 2014’de yüzde 9,5 gerçekleşmiştir. Ekonomik krizin devam ettiği GKRY’de ise istihdam kayıpları ağırlıklı olarak özel sektör kaynaklı olduğu için toplam istihdam oranı düşerken kamu ile bağlantılı sektörlerin toplam istihdam içerisindeki payı artmaktadır. Diğer taraftan KKTC’de kamunun gereğinden büyük olmasının bir yansıması olarak kamu yönetimi ve savunma istihdamı tüm diğer ülkelerden belirgin bir biçimde ayrılmakta ve aynı zamanda kamu sektöründe bir politika aracı olarak ihtiyacın üzerinde istihdam yaratıldığına işaret etmektedir.

Bir önceki program döneminden itibaren azalma eğiliminde olan işsizlik oranı, geçen yıla kıyasla 0,9 puan gerileyerek 2015 yılını yüzde 7,4 seviyesinde tamamlamıştır. 2015 yılında işsizlik erkeklerde yüzde 6,5 kadınlarda ise yüzde 8,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. KKTC’de eğitim arttıkça işsizlik oranları düşmekle birlikte yüksek eğitilmiş nüfusun toplam işgücü içerisindeki payının yüksek olması ve yeterince nitelikli istihdam yaratılamaması nedenleriyle eğitim düzeyi yüksek bireylerde işsizlik oranları yüksek seyretmektedir.

Tablo 8: İşsizlik Oranları (Yüzde)

		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Toplam	KKTC	9,4	9,8	12,4	11,9	9,7	8,7	8,4	8,3	7,4
	Türkiye	9,2	10,0	13,1	11,1	9,1	8,4	9,0	9,9	9,6
	GKRY	3,9	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9	15,9	16,1	14,9
Kadın	KKTC	14,7	14,0	17,0	17,5	13,1	11,4	12,1	12,8	8,9
	Türkiye	11,0	11,6	14,3	13,0	11,3	10,8	11,9	11,8	11,5
	GKRY	4,6	4,3	5,5	6,4	7,7	11,1	15,2	15,1	14,8
Erkek	KKTC	6,7	7,6	9,9	8,9	8,0	7,2	6,3	5,8	6,5
	Türkiye	10,0	10,7	13,9	11,4	9,2	8,5	8,7	9,9	8,7
	GKRY	3,4	3,2	5,3	6,2	8,1	12,6	16,6	17,1	15

Kaynak: DPÖ, TÜİK, Eurostat.

GKRY’de yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle işsizlik oranları 2014 yılına kadar artarak yüzde 16,1 seviyesine yükselmiştir. 2015 yılında ise işsizlik biraz düşüş göstererek 14,9 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde erkeklerde işsizlik yüzde 15, kadınlarda ise 14,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu verilere göre GKRY reel sektörü ve istihdam piyasasının toparlanmaya başladığı ancak eski seviyesine gelmesinin zaman alacağı beklenmektedir.

Tablo 9: Genç Nüfus (15-24 Yaş Grubu) İşsizlik Oranı (Yüzde)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
KKTC	22,8	24,7	31,4	24,8	23,1	24,0	23,0	20,3	19,6
Türkiye	17,3	18,6	22,9	19,9	16,8	15,8	17,1	17,9	17,0
GKRY	10,2	9,0	13,8	16,6	22,4	27,7	38,9	35,9	32,8

Kaynak: DPÖ, TÜİK, Eurostat.

KKTC’de 2015 yılı itibarıyla genç nüfus işsizlik oranı yüzde 19,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. GKRY’de aynı oran 2011 yılı seviyesi olan yüzde 22,4’ten 2013 yılı itibarıyla yüzde 38,9’a yükselmiş, ekonomide devam eden toparlanma süreci ile bir miktar gerileyerek 2015 yılında yüzde 32,8’e düşmüştür. Türkiye’de ise söz konusu oran son güncellemeler ışığında yüzde 17 seviyesindedir.

E. DIŞ TİCARET

KKTC Ekonomi Bakanlığı Ticaret Dairesi’nin geçici verilerine göre KKTC 2015 yılında 1 milyar 500 milyon dolar ithalat, 118 milyon dolar da ihracat gerçekleştirmiştir. 2015 yılında ihracat yüzde 12 seviyesinde gerilerken ithalattaki düşüş yüzde 16 olarak gerçekleşmiştir. İthalatın azalmasına etki eden temel etmenler; ham petrol fiyatlarında yaşanan gerilemenin en önemli ithalat kalemini yüzde 36 oranında azaltması ve 2014 yılında yaşanan kuraklık nedeniyle yapılan arpa ve hayvansal yem ithalatının 2015 yılı ihtiyacının iç üretimle karşılanması nedeniyle yapılmamasıdır. İhracatın azalmasında hurda ve piliç eti ihracatında yaşanan azalma ile döviz kurunda yaşanan artışın tüm kalemlerin rakamsal değerine olan olumsuz etkisi olduğu tahmin edilmekte, konsantre portakal ihracatının ülke için daha iyi olan narenciye ihracatına kaymasının sonucu bir tesiri olmadığı düşünülmektedir. Böylece KKTC’nin 2014 yılı dış ticaret açığı bir önceki yıla kıyasla yüzde 1,6 oranında azalarak 1 milyar 382 milyon dolara düşmüştür.

Tablo 10: Dış Ticaret

YILLAR	İHRACAT Milyon \$	İTHALAT Milyon \$	Dış Ticaret Dengesi	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı
2003	50,8	477,8	-427	10,6
2004	62,0	853,1	-791,1	7,3
2005	68,1	1.255,5	-1.187,4	5,4
2006	68,1	1.376,2	-1.308,1	4,9
2007	83,7	1.539,2	-1.455,5	5,4
2008	83,6	1.680,7	-1.597,1	5,0
2009	71,1	1.326,2	-1.255,1	5,4
2010	96,4	1.604,1	-1.507,7	6,0
2011	119,9	1.699,9	-1.580,0	7,1
2012	116,3	1.705,3	-1.589,0	6,8
2013	120,7	1.699,4	-1.578,7	7,1
2014	134,0	1.784,3	-1.650,3	7,5
2015	118,1	1.500,6	-1.382,5	7,8

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

2015 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı, ihracatta yakalanan ivmelenme ile son on iki yılın en yüksek değeri olan yüzde 7,8 seviyesinde tamamlanmıştır.

Tablo 11: İthal Edilen Başlıca Ürünler

MAL ADI		2014		2015		2014-15 %
		Milyon \$	% pay	Milyon \$	% pay	
1	Yakıt	177,4	9,9	113,5	6,4	-36,0
2	Taşıt Araçları	111,5	6,2	104,1	5,8	-6,6
3	Arpa	56,8	3,2	2,8	0,2	-95,1

4	Konfeksiyon	45,0	2,5	37,5	2,1	-16,7
5	Hayvan Yem. ve Katkı M.	39,8	2,2	30,4	1,7	-23,6
6	Borular ve Aksamaları	38,9	2,2	13,7	0,8	-64,7
7	İnşaat Demiri	35,7	2,0	30,6	1,7	-14,2
8	İlaçlar	31,5	1,8	26,3	1,5	-16,4
9	Alkollü İçkiler	28,0	1,6	27,2	1,5	-2,7
10	Sanayi Makineleri	27,0	1,5	23,7	1,3	-12,1
11	Diğer	1192,8	66,9	1.090,8	61,1	-8,6
TOPLAM		1.784,3	100	1.500,6	84,1	-15,9

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

2015 yılında KKTC'nin ithalatında en büyük payı yakıt, taşıt araçları, konfeksiyon, inşaat demiri ve ilaçlar almıştır. Bir önceki yıla kıyasla tüm kalemlerde ithalatın dolar değerinin azaldığı görülmektedir.

Tablo 12: İhraç Edilen Başlıca Ürünler

MAL ADI		2014		2015		2015-14 %
		Milyon \$	% pay	Milyon \$	% pay	
1	Süt Ürünleri	49,7	37,1	49,4	41,8	-0,6
2	Narenciye	15,3	11,4	19,1	16,2	24,5
3	Rakı	12,8	9,6	11,9	10,1	-7,2
4	Hurdalar	9,1	6,8	3,9	3,3	-56,9
5	Piliç Eti	6,2	4,6	3,2	2,7	-48,4
6	Konsantre Portakal Suyu	6,8	5,1	2,9	2,5	-57,4
7	Konfeksiyon	3,4	2,5	2,5	2,1	-26,5
8	Alçı Taşı	3,5	2,6	0,4	0,3	-88,6
9	Sebzeler	1,5	1,1	1,4	1,2	-6,7
10	Patates	5,1	3,8	4,7	4,0	-7,8
11	Diğer	20,6	15,4	18,7	15,8	-9,1
TOPLAM		134,0	100	118,1	100	-11,9

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

İhracatta ise en büyük payı süt ürünleri, narenciye ve rakı almaktadır. 2015 yılında KKTC'nin tüm ihracat kalemlerinde azalma yaşanırken narenciye ihracatı ile konsantre portakal suyu, ihracatın mahiyetine paralel olarak yer değiştirmişlerdir.

Tablo 13: KKTC'nin Ülke Gruplarına Göre İthalatı

YIL	TÜRKİYE		3. ÜLKELER							TOPLAM İTHALAT
	Milyon \$	%	AB	UZAK DOĞU	DİĞER AVR.	ORTA DOĞU	DİĞER	TOPLAM	%	
2009	923,4	69,6	205,6	87,7	30,3	52,5	26,6	402,7	30,4	1.326,2
2010	1.137,4	70,9	251,3	90,3	29,9	69,0	26,4	466,8	29,1	1.604,1
2011	1.211,3	71,3	286,1	82,5	27,2	67,0	25,8	488,6	28,7	1.699,9
2012	1.235,4	72,4	247,8	81,0	28,2	81,5	31,3	469,8	27,6	1.705,3
2013	1.155,3	68,0	257,0	113,4	59,1	86,2	28,3	544,1	32,0	1.699,4
2014	1.185,7	66,5	270,2	137,6	72,5	82,2	36,0	598,6	33,5	1.784,3
2015	967,6	64,5	271,4	115,0	45,1	70,8	30,7	533,0	35,5	1.500,6

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

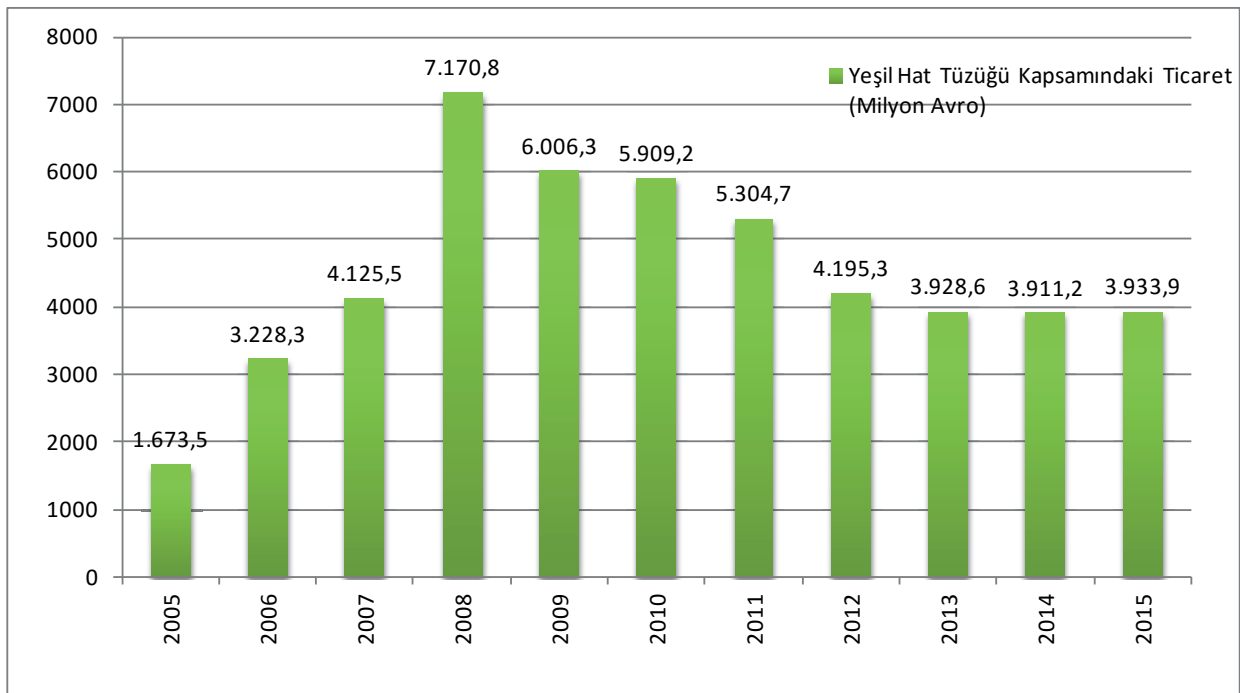
2015 yılında gerçekleştirilen toplam ithalatın 967 milyon dolarlık kısmı Türkiye'den gerçekleştirilmiştir. Geçen yıla kıyasla yüzde 18,4 azalma anlamına gelen bu tutar, toplam ithalatın yüzde 64,5'ine karşılık gelmektedir. 2015 yılında toplam ithalatın yüzde 18,1'i AB ülkelerinden, yüzde 7,7'si Uzak Doğu ülkelerinden, yüzde 4,7'si Orta Doğu ülkelerinden, geriye

kalan kısmı da diğer ülkelerden gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında toplam ithalat AB ülkelerinin payı yaklaşık 3 puan artarken Türkiye hariç diğer bölgeler payını korumuştur.

Kutu: 1

Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Yapılan Ticaret

Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın derlediği istatistiklere göre Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında 2014 yılında GKRY'ye 3 milyon 662 bin avro tutarında ihracat gerçekleştirilmiştir. Böylece geçen yıl yapılan 3 milyon 837 bin avro tutarındaki ihracata kıyasla yüzde 4,6 oranında bir daralma gerçekleşmiştir. Elektrik talebi nedeniyle söz konusu ticaret hacminde 2011 ve 2012 yıllarında sıradışı bir artış gerçekleşmiştir. Elektrik ticareti dışarıda tutulduğunda ise 2008 yılından bu yana ticaret hacmi düzenli olarak gerilemektedir. 2014 yılında ihraç edilen başlıca ürünler taze balık, plastik ürünler, sebze, demir ve çelik ürünler, hurda demir, mermer ve mobilya olmuştur. Bu duruma bir yandan GKRY'de devam eden ekonomik kriz nedeniyle düşük seyreden yurtiçi talep neden olurken diğer yandan Türk mallarına resmi otoritelerce uygulanan psikolojik baskının devam ettiği değerlendirilmektedir.

KKTC'den 2015 yılında gerçekleşen toplam ihracatın 66,2 milyon dolarlık kısmı Türkiye'ye gerçekleştirilmiştir. Bu rakam toplam ihracatın yüzde 56,1'ine karşılık gelmekte olup, AB ve diğer Avrupa ülkelerine ihracatı da önemli oranda artmıştır.

Tablo 14: KKTC'nin Ülke Gruplarına Göre İhracatı

YIL	TÜRKİYE		3. ÜLKELER							TOPLAM İHRACAT
	Milyon \$	%	AB	UZAK DOĞU	DİĞER AVR.	ORTA DOĞU	DİĞER	TOPLAM	%	
2009	38,5	54,1	13,2	0,2	1,2	13,8	4,2	32,5	45,8	71,1
2010	44,7	46,4	11,8	0,3	3,5	31,1	5,0	51,7	53,6	96,4
2011	61,3	51,2	9,5	0,3	1,5	36,9	10,3	58,6	48,8	119,9
2012	56,9	48,9	8,7	0,2	0,5	39,8	10,0	59,2	50,9	116,3
2013	63,0	52,2	9,1	0,8	2,7	38,5	6,5	57,7	47,8	120,7
2014	78,4	58,5	4,8	0,5	0,8	40,6	5,3	55,5	41,5	134,0
2015	66,2	56,1	6,2	0,3	3,9	35,6	5,8	51,8	43,9	118,1

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

F. ÖDEMELER DENGESİ

Ödemeler dengesi ülkenin dış alem ile olan ekonomik ilişkileri neticesinde oluşan pozisyonu açısından önem arz etmektedir. Aşağıdaki tabloda KKTC Dış Ödemeler Denge tablosu yer almaktadır. Buna göre 2015 yılında KKTC cari işlemler açığı bir önceki yıla göre 292,4 milyon dolar azalarak 280,7 milyon dolar artıya geçmiş ve milli gelire oran olarak yüzde 7,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bunun anlamı KKTC dış ekonomik ilişkilerinde cari işlemler açısından fazla veren bir ülke haline gelmiştir.

Tablo 15: Ödemeler Dengesi (Milyon \$)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (T)
A. Cari İşlemler Hesabı (1) +(2)	-275,7	-173,1	-125,1	-44,7	-11,7	+280,7
Dış Ticaret Dengesi (1)	-1.507,7	-1.547,0	-1.582,9	-1.578,7	-1.650,3	-1.380,9
Toplam Mal İhracatı*	96,4	152,9	122,4	120,7	134,0	118,1
Toplam Mal İthalatı	1.604,1	1.699,9	1.705,3	1.699,4	1.784,3	1.499,0
Hizmetler ve Gelir Dengesi (2)	1.232,0	1.373,9	1.457,8	1.534,0	1.638,6	1.661,6
Turizm (net)	405,8	459,4	571,9	613,4	679,4	701,0
Görünmeyen İşlemler (net)	826,2	914,5	885,9	920,6	959,2	960,6
B. Sermaye ve Finans Hesabı (3)+(4)	438,5	326,5	346,2	259,7	186,9	162,3
T.C. Kredileri (3)	363,9	268,2	226,1	261,2	180,2	100,0
Diğer Sermaye Hareketleri (net) (4)	74,6	58,3	120,1	-1,5	6,7	62,3
Cari, Sermaye ve Finansal Hesaplar (A)+(B)	162,8	153,4	221,1	215,0	175,2	443,0
C. Net Hata ve Noksan	-68,4	-106,1	119,7	4,9	1,5	-16,6
Genel Denge (A)+(B)+(C)	94,4	47,3	340,8	215,0	175,2	443,0
D. Rezerv Varlıklar (- artış, + azalış)	-94,4	-47,3	-340,8	-219,9	-176,7	-426,4
Cari İşlemler Dengesi/GSYH (%)	-7,4	-4,5	-3,2	-1,1	-0,3	7,9

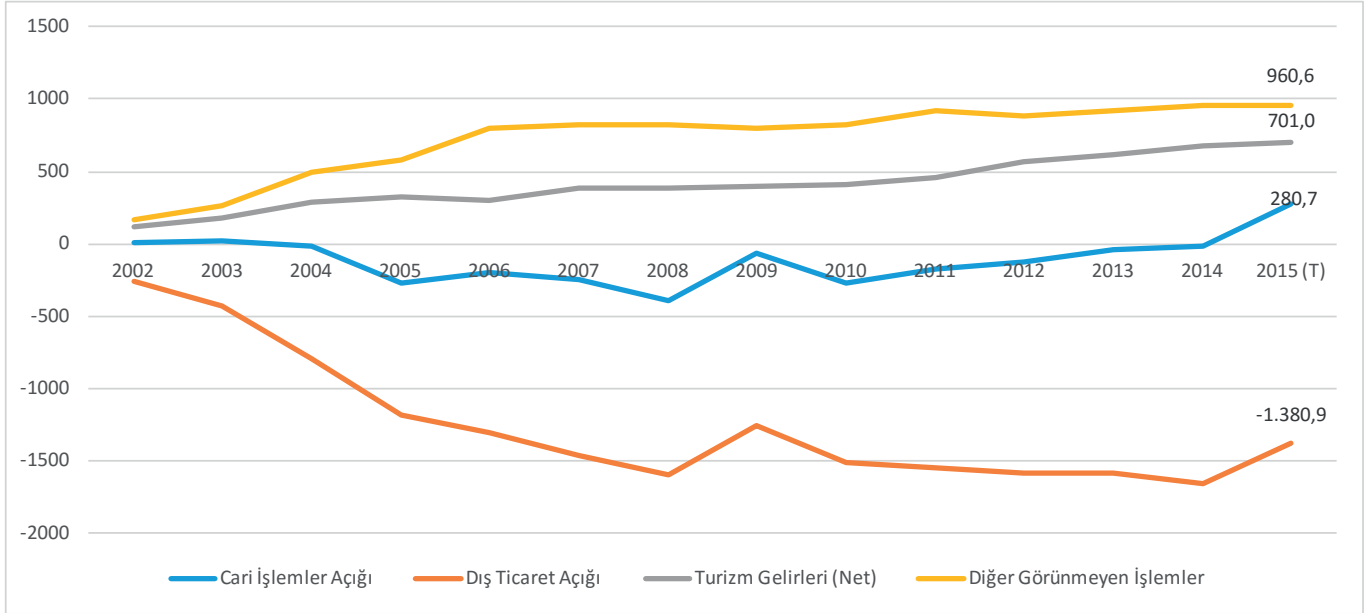
Kaynak: DPÖ, T: Tahmin, *:DPÖ 2011 ve 2012 yıllarında GKRY'ye yapılan elektrik satışını ihracat rakamlarına eklemiştir.

Dış ticaret açığı 2014 yılında son beş yılın en yüksek seviyesi olan 1 milyar 650 milyon dolar seviyesine ulaşmışken 2015 yılında, ithalatın ihracattan çok daha fazla düşmesi nedeniyle 1 milyar 380 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. Hizmetler ve gelir dengesi toplamı ise turizm kaynaklı olarak artışına devam etmiş ve 2015 yılında 1 milyar 661 milyon dolar artı vermiştir. Bu iki ana kalemden yaşanan olumlu gelişme cari işlemler hesabının 2015 yılında uzun zamandan beridir ilk defa fazla vermesini sağlamıştır. Bu olumlu gelişmenin temelinde yer alan ithalatın azalması alt kalemler itibarıyla incelendiğinde, azalmanın tüketimden tasarruf mu yoksa yatırım nitelikli ithalatın azalmasından mı kaynaklandığı konusunda yeterli bilgi sunmamaktadır. Ancak her halükarda bu olumlu gelişmenin temelinde ihracat artışının olması beklenir ki 2015 yılı bu beklentiler açısından olumlu geçmediği gibi geriye giden bir ihracat rakamı söz konusudur. Hizmetler ve gelir dengesi kaleminin kapsamında yer alan turizm ve yükseköğretim sektörlerindeki artış az olsa bile, hem döviz dalgalanmalarının yaşandığı hem de uluslararası siyasette yaşanan olumsuzluklara rağmen yine de olumlu bir durum olarak değerlendirilmelidir.

KKTC'de sermaye ve finans hesabı T.C. Kredileri ile net olarak derlenen Diğer Sermaye Hareketleri olmak üzere iki kalemin toplamı olarak takip edilmektedir. 2015 yılında KKTC'ye sermaye ve finans hesabı üzerinden toplamda 162,3 milyon dolar sermaye girişi olmuştur. Bu girişin 100 milyon dolarlık kısmı T.C. Kredileri, 62,3 milyon dolarlık kısmı ise Diğer Sermaye Hareketleri kaynaklıdır. Önceki yıllara göre burada yaşanan azalma T.C. Kredileri kaleminden kaynaklanmaktadır. Bu durum olması gereken doğru bir durumdur ve KKTC Ödemeler dengesi tablosunun sağlıklı bir yapıya kavuşması anlamına gelmektedir. Diğer sermaye hareketleri kaleminin artması, yabancı sermayenin ülkeye girmesidir. Yabancı sermaye ülkeye yatırım amaçlı olarak girmekte bu amacını da ya doğrudan yatırım olarak ya da bankalara aktardığı finansman ile sağlamaktadır. 2015 yılı Ödemeler dengesi tablosu yabancı sermayenin doğrudan yatırım olarak ülkeye girdiğini göstermektedir (Aynı 2012 yılında Ercan Havaalanı için ülkeye girmiş olan sermayenin tabloya yaptığı olumlu katkı gibi).

Bu gerçekleştirmeler çerçevesinde 2015 yılında KKTC cari işlemler hesabı ile sermaye ve finansal hesaplar toplamı 443 milyon dolar fazla vermiştir. 2015 yılında rezerv varlıklar 426,4 milyon dolar artarken kalan 16,6 milyon dolar ise ölçme hatalarını içeren ödemeler dengesi istatistiklerine yansımamış net hata ve noksan kalemi kaynaklı sermaye çıkışıdır.

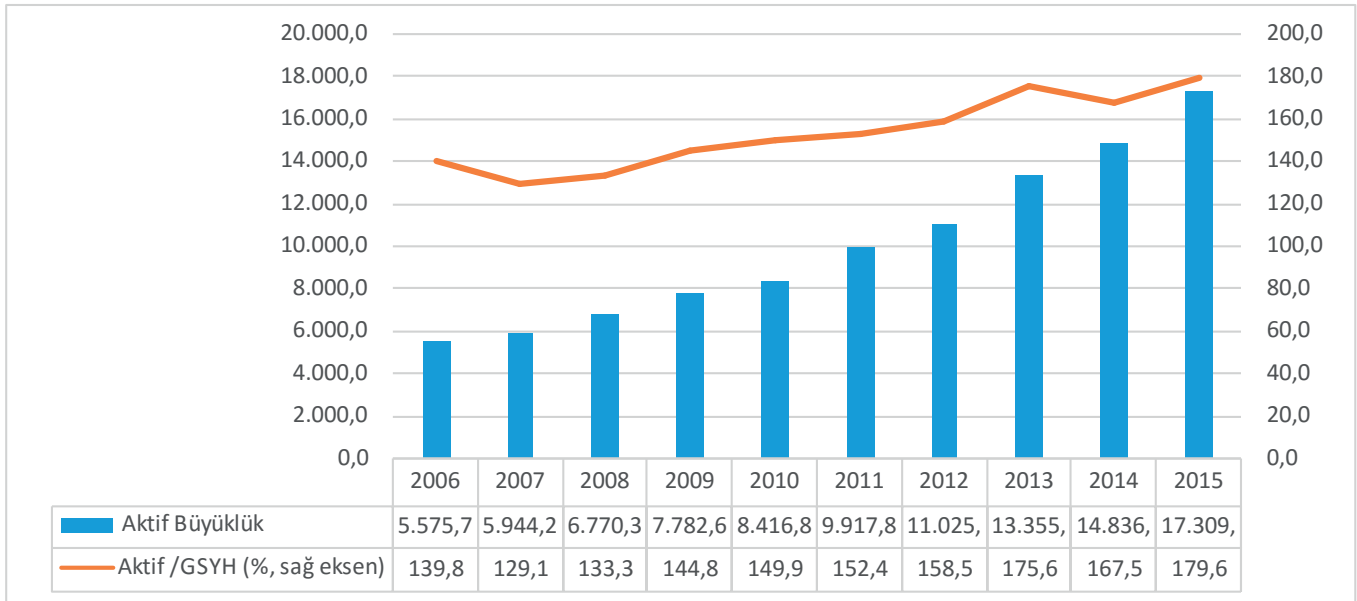
DPÖ'nün hesaplamalarına göre 2013-2015 program döneminin son yılı olan 2015 yılında cari açığın milli gelire oranı yüzde 7,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Grafik 10: Ödemeler Dengesi (Milyon \$)

Kaynak: DPÖ

G. BANKACILIK

KKTC bankacılık sektörü aktif toplamı 2015 yılında 2014 yıl sonuna göre yüzde 16,7 oranında artarak 14 milyar 836 milyon TL'den 17 milyar 309 milyon TL seviyesine ulaşmıştır. 2015 yılında sektörün büyüme hızı bir önceki yıla kıyasla artarken sektörün aktif büyüklüğünün milli gelire oranı yüzde 179,5 seviyesine gerilemiştir.

Grafik 11: Bankacılık Sektörü Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)

Kaynak: KKTC MB, DPÖ

KKTC bankacılık sektöründe 2015 yılsonu itibarıyla 22 banka faaliyet göstermektedir. Son beş yıldır banka sahipliği açısından bir değişiklik gözlenmemekle birlikte sektörde faaliyet gösteren özel bankaların payı artarken kamu bankalarının payında düzenli bir azalma gerçekleşmektedir. Sektörde faaliyet gösteren 13 özel sermayeli banka ve 7 şube bankasının payları 2015 yılsonu itibarıyla sırasıyla yüzde 42,3 ve yüzde 29,8'dir. Kalan 2 kamu bankasının payı 27,7 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 16: Banka Sayısındaki Gelişmeler

Banka Grupları	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kamu Mevduat Bankaları	2	4	3	2	2	2	2
Özel Sermayeli Bankalar	15	12	12	13	13	13	13
Şube Bankaları	7	7	7	7	7	7	7
Toplam	24	23	22	22	22	22	22

Kaynak: KKTC MB

KKTC bankacılık sektöründe 2009 yılından bu yana düzenli olarak artan yeni açılan şube ve işe alınan personel sayıları 2014 yılında bir miktar gerilemeden sonra 2015 yılında artışa geçmiştir. 2015 yılında şube sayısı 227'e ulaşmıştır. 2015 yılında açılan yedi yeni şubenin altısı özel sermayeli bankalara bir tanesi ise şube bankalarına aittir. 2015 yılında geçen yıla kıyasla personel istihdamında 55 kişilik artış gerçekleşmiştir. Kamu bankalarındaki personel sayısı 6 kişi azalırken, özel sermaye bankarındaki istihdamdaki artış 46, şube bankalarında ise 15 olmuştur.

Tablo 17: Şube Sayısının Gelişimi

Banka Grupları	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kamu Mevduat Bankaları	29	34	35	34	38	36	36
Özel Sermayeli Bankalar	120	118	117	129	139	139	145
Şube Bankaları	35	40	44	45	47	45	46
Toplam	184	192	196	208	224	220	227
Yüzde Dağılım (%)							
Kamu Mevduat Bankaları	15,8	17,7	17,9	16,4	17,0	16,4	15,8
Özel Sermayeli Bankalar	65,2	61,5	59,7	62,0	62,1	63,2	63,8
Şube Bankaları	19,0	20,8	22,5	21,6	21,0	20,5	20,2

Kaynak: KKTC MB

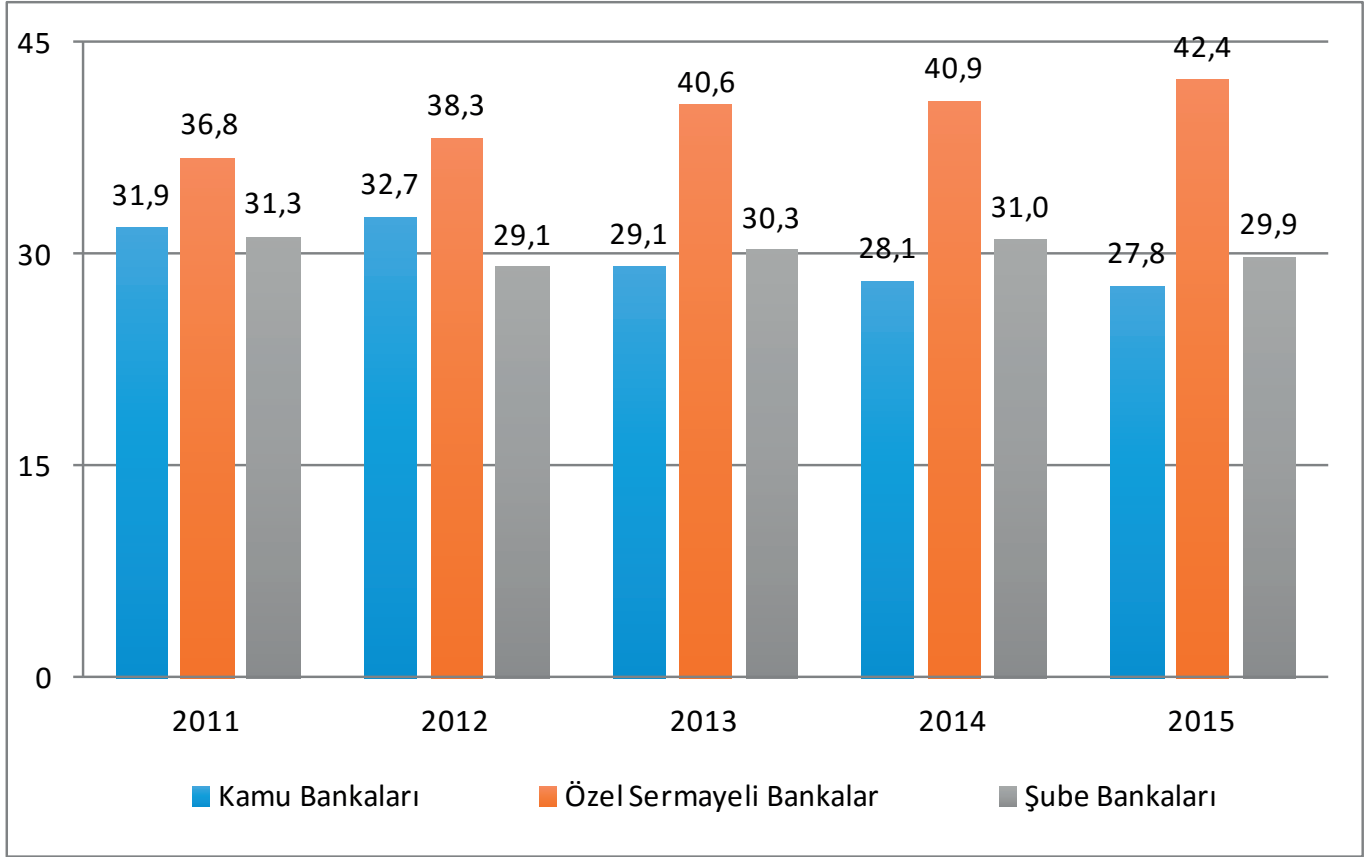
Tablo 18: Personel Sayısı

Banka Grupları	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kamu Mevduat Bankaları	562	549	552	537	561	524	518
Özel Sermayeli Bankalar	1.433	1.437	1.459	1.669	1.780	1.781	1.827
Şube Bankaları	413	443	474	503	541	540	555
Toplam	2.408	2.429	2.485	2.709	2.882	2.845	2.900
Yüzde Dağılım (%)							
Kamu Mevduat Bankaları	23,3	22,6	22,2	19,8	19,5	18,4	17,8
Özel Sermayeli Bankalar	59,5	59,2	58,7	61,6	61,8	62,6	63,0
Şube Bankaları	17,2	18,2	19,1	18,6	18,8	19,0	19,1

Kaynak: KKTC MB

KKTC bankacılık sektörü aktif büyüklüğü 2015 sonu itibarıyla bir önceki yıla kıyasla yüzde 16,7 oranında büyümüş ve 2 milyar 473 milyon TL artarak 17 milyar 309 milyon TL seviyesine ulaşmıştır. Tahsili Gecikmiş Alacakları da içeren sektörün toplam brüt kredileri 2014 yılsonuna göre yüzde 16,8 seviyesindeki artışla 11 milyar 168 milyon TL'ye yükselmiştir. Böylece brüt kredilerin toplam bilanço içerisinde payı yüzde 64,5 seviyesine ulaşmıştır.

Grafik 12: Banka Gruplarına Göre Aktif Payları (Yüzde)

Kaynak: KKTC MB

Tablo 19: Bankacılık Sektörü Konsolide Bilançosu (MilyonTL)

	2011	2012	2013	2014	2015	2014/2015 Yüzde Değişim
Likit Aktifler	2.415,1	2.957,3	3.463,2	3.310,5	3.953,2	19,4
MDC	965,5	560,1	416,6	890,9	1.031,3	15,8
Krediler (Brüt)	5.868,5	6.778,1	8.405,8	9.557,9	11.168,1	16,8
Diğer Aktifler	668,7	730,0	1.069,7	1.076,8	1.157,0	7,4
Toplam Aktif-Pasif	9.917,8	11.025,5	13.355,3	14.836,1	17.309,6	16,7
Mevduat	8.087,9	8.973,8	10.685,1	11.773,9	13.950,6	18,5
Bankalara Borçlar	315,0	310,3	638,5	799,4	961,3	20,3
Diğer Pasifler	417,9	538,2	670,4	759,1	779,7	2,7
Özkaynaklar	1.097,0	1.203,2	1.361,3	1.503,7	1.618,0	7,6

Kaynak: KKTC MB

Ana kalemler itibarıyla incelendiğinde kredilerin ardından konsolide bilançonun aktif kısmının ikinci büyük kalemini halen likit aktifler oluşturmaktadır. 2015 yılsonu itibarıyla bu kalem yüzde 19,4 seviyesinde artarak 3 milyar 953 milyon TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu kalemden ağırlıklı olarak bankaların KKTC Merkez Bankası bünyesinde tutmak zorunda oldukları munzam karşılıklara ilişkin büyüklükler ve Bankalar arası Para Piyasası işlemlerinden alacakları ile diğer nakit aktifleri yer almaktadır. Likit aktifler kaleminin toplam bilanço içerisindeki payının yüksekliği bankaların temel finansal aracılık fonksiyonunu yeterince yerine getiremediklerine işaret etmektedir.

Tablo 20: Bankacılık Sektörü Aktif/Pasif Dağılımı (Yüzde)

Aktif	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Likit Aktifler	29,6	24,4	26,8	25,9	22,3	22,8
MDC	5,9	9,7	5,1	3,1	6,0	5,9
Krediler (Brüt)	55,0	59,2	61,5	62,9	64,4	64,5
Diğer Aktifler	9,4	6,7	6,6	8,0	7,3	6,6
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pasif	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mevduat	81,3	81,5	81,4	80,0	79,4	80,5
Bankalara Borçlar	2,7	3,2	2,8	4,8	5,4	5,5
Diğer Pasifler	4,9	4,2	4,9	5,0	5,1	4,5
Özkaynaklar	11,1	11,1	10,9	10,2	10,1	9,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: KKTC MB

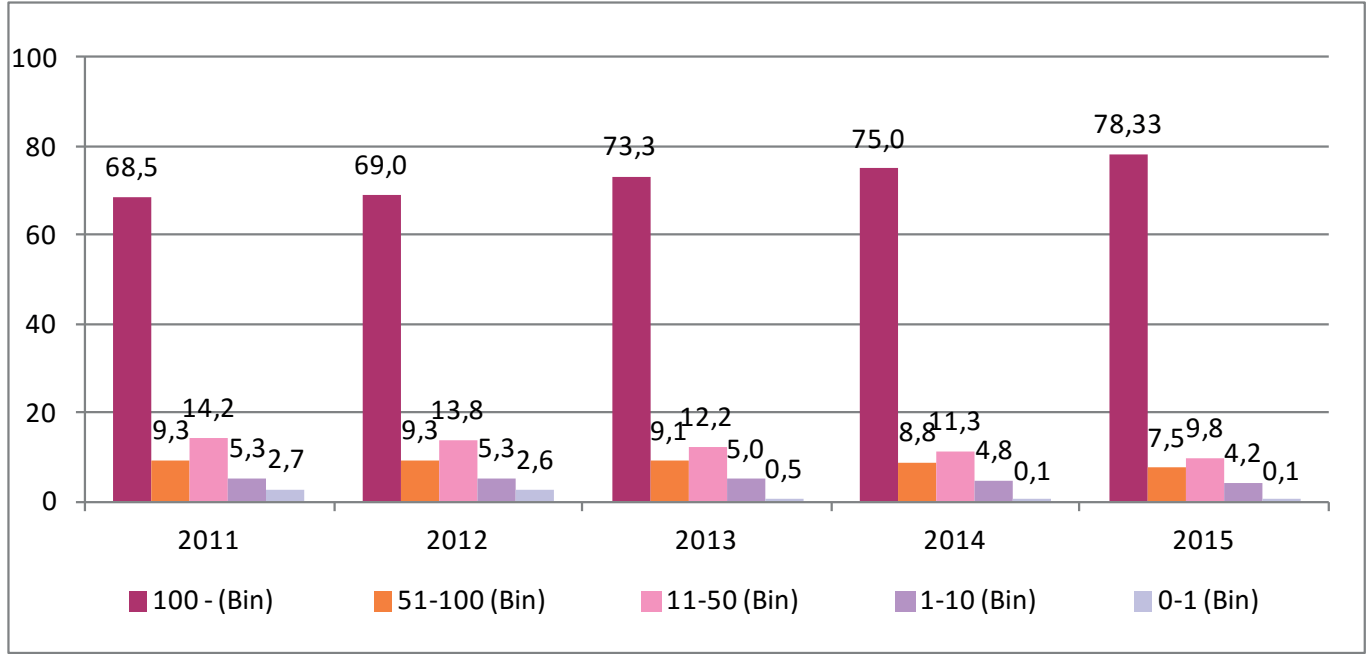
Aktif kısmında yer alan ve ağırlıklı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin çıkardığı DİBS'ler ve KKTC Kalkınma Bankası Tahvillerini içeren Menkul Değerler Cüzdanı kalemi 2015 yılında yüzde 15,8 fazla artarak 1 milyar 31 milyon TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 21: Kredilerin Dağılımı

	2012	2013	2014	2015	2014/2015 Yüzde Değişim	2015 Payları
İşletme Kredileri	3.465,3	3.964,7	4.802,6	5.740,9	19,5	55,2
Tüketici Kredileri	2.020,7	2.563,3	2.869,0	3.073,4	7,1	29,6
Kredi Kartları	199,8	217,1	229,1	265,1	15,7	2,5
İskonto ve İştirak Senetleri	71,2	90,4	95,9	138,5	44,4	1,3
Diğer Yatırım Kredileri	40,6	77,2	76,9	96,4	25,4	0,9
İhtisas Kredileri	13,6	16,7	27,0	15,9	-41,1	0,2
Fon Kaynaklı Krediler	10,5	11,2	13,8	14,8	7,2	0,1
İhracat Kredileri	9,9	8,3	9,3	11,0	18,3	0,1
İthalat Kredileri	18,2	15,0	3,2	3,5	9,4	0,0
Müşteri Adına Menkul Değer Alım Kredileri	0,4	4,0	0,1	0,0	-100,0	-
İhracat Garantili Yatırım Kredileri	-	-	-	-	-	-
KKTC MB Kaynaklı Kredileri	0,4	-	-	-	-	-
KKTC MB Aracılığıyla Kullanılan Krediler	-	-	-	-	-	-
Diğer Krediler	437,3	902,3	813,5	1.039,7	27,8	10,0
Toplam Krediler	6.287,8	7.870,2	8.940,4	10.399,4	16,3	100,0

Kaynak: KKTC MB

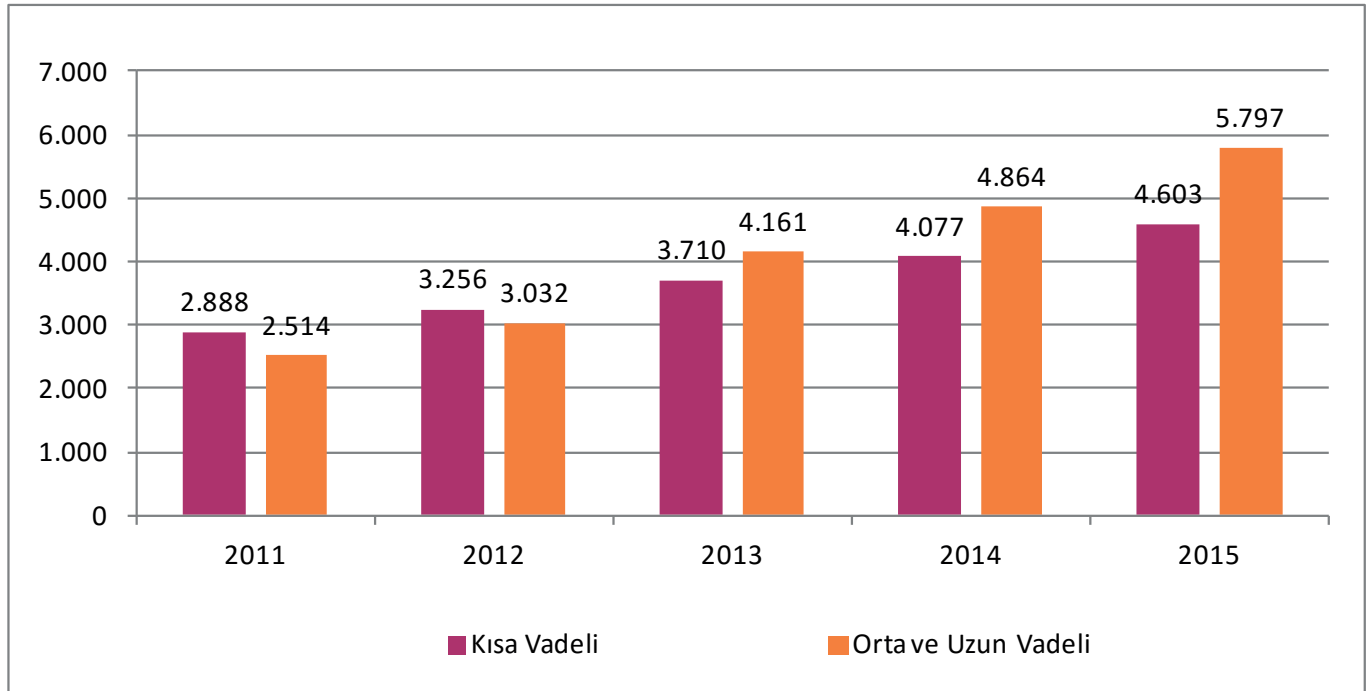
2015 yılında Tahsili Gecikmiş Alacaklarda (TGA) yıllık bazda yüzde 16,1'lik bir artış gerçekleşmiş ve TGA 617,5 milyon TL'den 717 milyon TL'ye yükselmiştir. Aynı dönemde net kredilerde bir önceki yıla göre yüzde 16,3 artış göstererek 10 milyar 399 milyon TL seviyesinde gerçekleşirken, işletme kredilerinin ve tüketici kredileri toplam krediler içerisindeki payı sırasıyla yüzde 55,2 ve yüzde 29,6 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 13: Kredi Büyüklükleri

Kaynak: KKTC MB

2015 yılsonu itibarıyla kredi büyüklüklerinin yapısında belirgin bir değişiklik olmazken 100 bin TL'den büyük kredilerin toplam krediler içindeki payı yüzde 78'3'e yükselmiştir. Kredi büyüklüklerinde ikinci sırayı ise yüzde 9,8'lik payı ile 11-50 bin TL dilimi almıştır.

Vadelerine göre incelendiğinde ise Aralık 2015 itibarıyla kısa vadeli krediler bir önceki yıl sonuna göre yüzde 12,9 oranında artarak 4 milyar 77 milyon TL'den 4 milyar 603 milyon TL'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde orta ve uzun vadeli krediler ise yüzde 19,2 oranında artış kaydetmiş ve 4 milyar 864 milyon TL'den 5 milyar 797 milyon TL'ye yükselmiştir.

Grafik 14: Kredi Vade Yapısı

Kaynak: KKTC MB

Konsolide bilançonun pasif kısmı incelendiğinde, sektörün fonlamasını ağırlıklı olarak mevduat kalemi üzerinden gerçekleştirdiği ve bu eğilimin süreklilik arz ettiği gözlenmektedir. Geçmiş yıllar incelendiğinde mevduat kalemi toplam yükümlülüklerin ortalama olarak yüzde 80'inini oluşturmakta ve bu kalemi ortalama yüzde 10 ve yüzde 5 payları ile sırasıyla

öz kaynaklar ve diğer pasifler kalemleri izlemektedir.

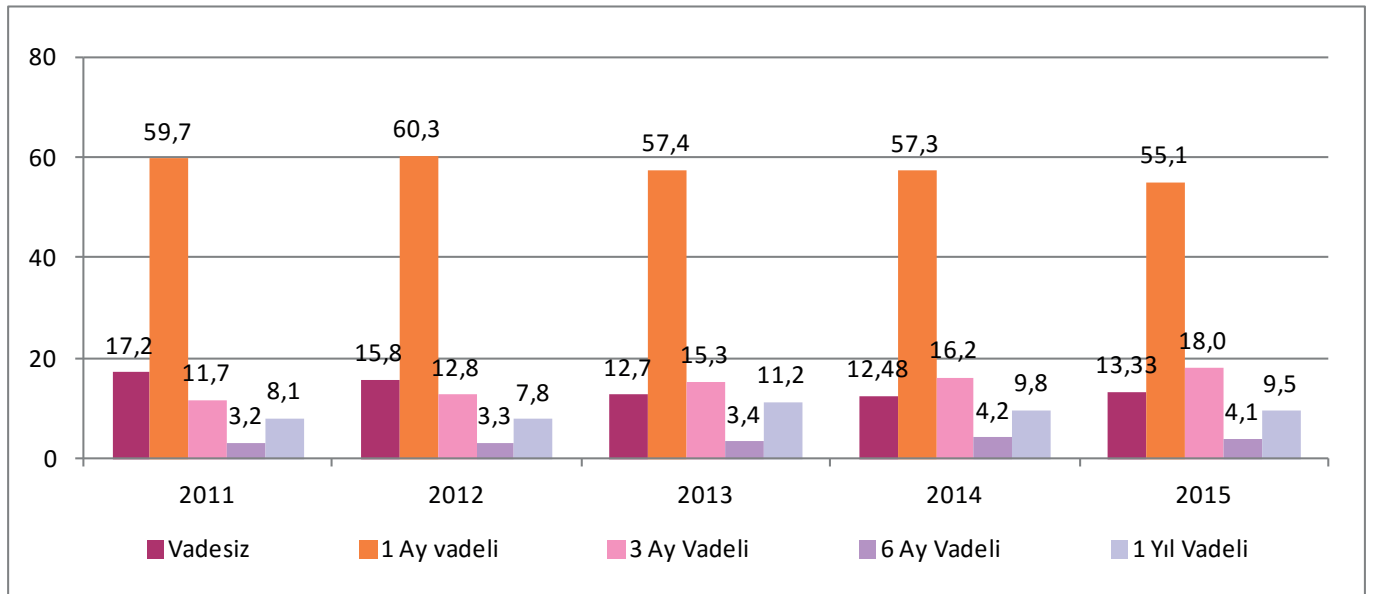
Tablo 22: Mevduatın Türlerine Göre Gelişimi

	2013	2014	2015	2014/2015 Yüzde Değişim	2015 Payları
Resmi	749,1	760,5	822,7	8,2	5,9
Ticari	1.457,6	1.696,1	2.350,4	38,6	16,8
Tasarruf	8.056,6	9.016,1	10.537,9	16,9	75,5
Diğer	421,8	301,1	239,6	-20,4	1,7
Toplam Mevduat	10.685,1	11.773,8	13.950,6	18,5	100,0

Kaynak: KKTOMB

2015 yılında bankacılık sektörü toplam mevduatları 2014 yılına göre yüzde 18,5 oranında artarak 13 milyar 951 milyon TL'ye ulaşmıştır. Böylece sektörün aracılık fonksiyonunun göstergesi olan kredilerin mevduata dönüşme oranı 2015 yılında bir önceki yıla göre 6,7 puan azalarak yüzde 74,5 seviyesine düşmüştür. KKTOMB bankacılık sektörü aktif büyüklüğü milli gelire kıyasla yüksek olmakla birlikte, ağırlıklı olarak mevduat kalemiyle sağlanan fonlamanın kredilere yeterince yansıtılmadığı gözlenmektedir.²

Grafik 15: Mevduatın Vade Yapısı (Yüzde)

Kaynak: KKTOMB

Türlerine göre gelişimi incelendiğinde mevduatın geçmiş yıllarda olduğu gibi 2015 yılsonu itibarıyla 10 milyar 538 milyon TL tutar ve yüzde 75,5'lik pay ile tasarruf mevduatında yoğunlaştığı gözlenmektedir. Bunu sırasıyla 2 milyar 350 milyon TL ve yüzde 16,8'lik payla ticari mevduat, 822,7 milyon TL tutar ve yüzde 5,9'luk pay ile resmi mevduatlar izlemektedir.

Tablo 23: Özkaynakların Gelişimi

	2013	2014	2015	2014/2015 Yüzde Değişim	2015 Payları
Ödenmiş Sermaye	738,1	800,7	791,4	-1,2	48,9
Yedek Akçeler	210,8	261,6	367,3	40,4	22,7
Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Fonu	3,7	1,5	0,2	-86,7	0,0

² 2015 yılında Türkiye Bankacılık sektörü aktif büyüklüğü milli gelirin yüzde 121'ini oluştururken sektörün kredi/mevduat oranı yüzde 119 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Menkul Değerler Değer Artış Fonu	9,6	13,5	12,5	-7,4	0,8
Dönem Karı (Zararı)	215,3	214,7	201,8	-6,0	12,5
Geçmiş Yıllar Karı (Zararı)	183,8	211,7	244,8	15,6	15,1
Toplam	1.361,3	1.503,7	1.618,0	7,6	100,0

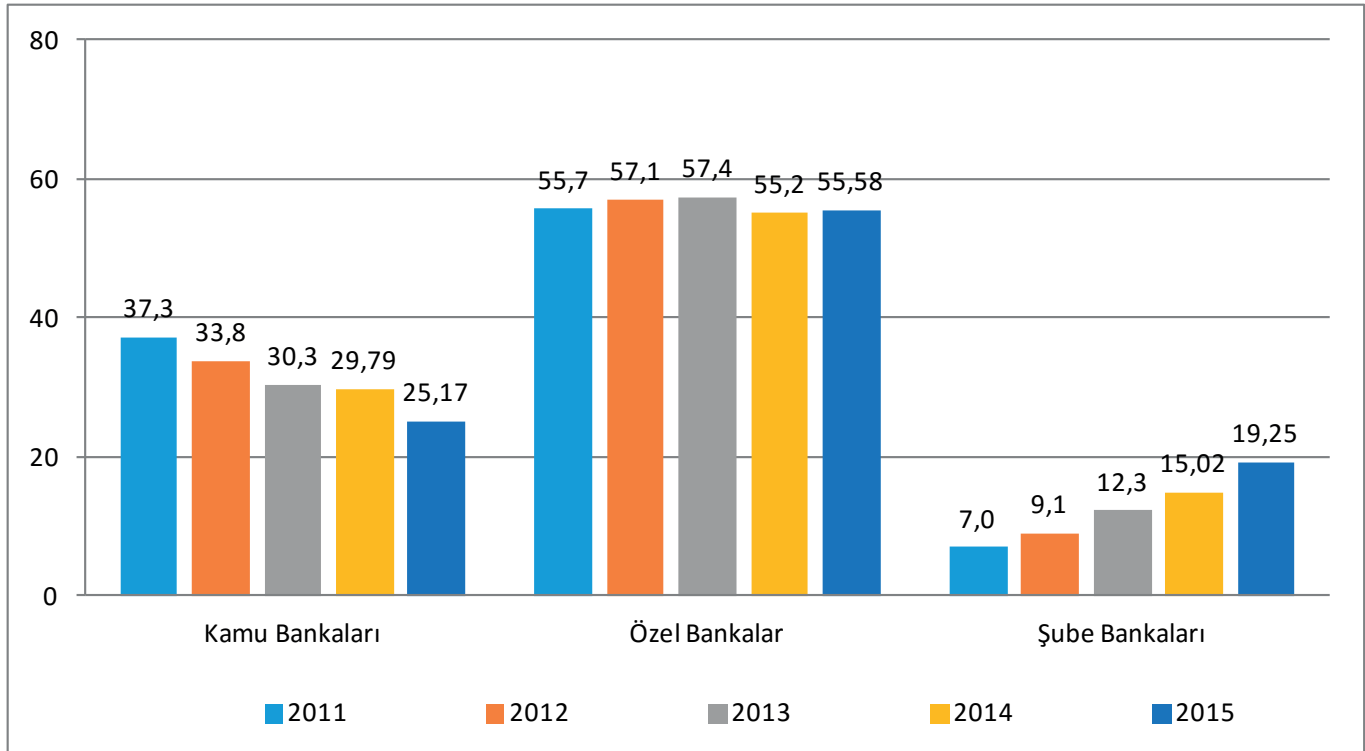
Kaynak: KKTC MB

Bankacılık sektörü toplam mevduatları önceki yıllarda olduğu gibi 1 aylık vadeli mevduatta yoğunlaşmaktadır. 2015 yılsonu itibarıyla 1 ay vadeli mevduatların toplam mevduat içindeki payı yüzde 55,1'e gerilemiştir. Bir ay vadeli mevduatı yüzde 18 payı ile üç ay vadeli mevduat, yüzde 13,3 ile vadesiz mevduat, yüzde 9,5 ile bir yıl vadeli mevduat ve yüzde 4 payı ile 6 ay vadeli mevduat izlemektedir.

2015 yılında KKTC bankacılık sektörü özkaynakları 2014 yılına kıyasla yüzde 7,6 oranında artarak 1 milyar 618 milyon TL seviyesine ulaşmıştır. Böylece özkaynakların toplam bilanço büyüklüğü içerisindeki payı yüzde 9,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. İlgili dönemde sektörün ödenmiş sermaye toplamında 10 milyon TL azalış ve yedek akçelerde 104 milyon TL artış gerçekleşirken dönem karı geçen yılki seviyesinin 13 milyon TL altında kalarak 201,8 milyon TL gerçekleşmiştir.

Tahsili Gecikmiş Alacakların brüt kredilere oranı 2015 yılsonu itibarıyla yüzde 6,9 seviyesine yükselmiştir. Banka gruplarına göre dağılım incelendiğinde ise kredi vermeye daha hevesli olan özel sermayeli bankalar ve şube bankalarının toplam takipteki alacakların içerisindeki paylarında artış, kamu bankalarının payında ise azalış eğiliminin devam ettiği gözlenmektedir.

Grafik 16: Banka Gruplarına Göre Takipteki Alacakların Dağılımı (Yüzde)

Kaynak: KKTC MB

Bankacılık sektörünün 2015 yılına ilişkin özet göstergeleri incelendiğinde bir önceki yıla kıyasla belirgin bir değişiklik olmamakla birlikte ve bazı temel göstergelerin bir miktar gerilediği görülmektedir. Brüt kredilerin toplam aktiflere oranını 0,1 artarken, takipteki kredilerin brüt kredilere oranında 0,4 puan artışı gerçekleşmiş ve konsolide bilançoda tutulan kredilerin büyümesinin bir yansıması olarak SYR de yüzde 17,1'e gerilemiştir. 2015 yılında sektörün aktif karlılığı 0,4 puan düşerken, özkaynak karlılığında ise 2,3 puan düşüş olmuştur. Yabancı kaynakların toplam özkaynaklara oranı olarak tanımlanan Finansal Kaldıraç Oranı (FK) ise 0,8 puan artışla yüzde 9,7 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 24: Bankacılık Sektörü Rasyoları

	2011	2012	2013	2014	2015
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	24,4	26,8	25,9	22,3	22,8
SYR	20,6	20,6	18,6	17,5	17,1
Aktif Karlılığı	1,8	1,8	1,8	1,6	1,2
Özkaynak Karlılığı	16,5	15,6	16,9	15,1	12,8
Net Faiz Gelir / Toplam Aktifler	4,0	4,2	3,8	3,5	3,3
TGA / Brüt Krediler	7,9	7,2	6,4	6,5	6,9
Brüt Krediler / Mevduat	72,6	75,5	78,7	81,2	80,1
Brüt Krediler / Toplam Aktifler	59,2	61,5	62,9	64,4	64,5
Brüt Kredilerdeki Büyüme Hızı	26,7	15,5	24,0	13,7	2,5
Mevduatlardaki Büyüme Hızı	18,2	11,0	19,1	10,2	-0,4
Finansal Kaldıraç (FK)	8,0	8,2	8,8	8,9	9,7

Kaynak: KKTC MB

GKRY EKONOMİSİ

Küresel finans ve Yunanistan'daki bankacılık krizinin etkisiyle, GKRY ekonomisi ve bankaları ciddi bir darboğaza girmiştir. 2013 yılı Mart ayında bankaların kapalı kalması ile kriz zirve yapmıştır. Krizden çıkmak amacıyla GKRY ile TROYKA olarak adlandırılan Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF arasında "kurtarma" anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre GKRY'ye anlaşmada yer alan koşulları karşılması kaydıyla Mayıs 2013-Mart 2016 arasında üçer aylık dilimler halinde 10 Milyar Avro tutarında kredi verilmesi taahhüt edilmiştir.

Anlaşma ile finans sisteminin restore edilmesi, mali disiplinin sağlanması, ekonominin rekabet edebilirliğini sağlamak amacıyla yapısal reformların yapılması ve makroekonomik genel dengenin sağlanması hedeflenmiştir.

Finans sisteminin restore edilmesi amacıyla, bankalardaki 100 bin avro üzerindeki hesapların %37,5'ine el konulmuştur. "Kötü Banka-İyi Banka" stratejisi çerçevesinde, ikinci büyük banka Kıbrıs Halk Bankası (Laiki Bank) tasfiye edilmiştir. Kıbrıs Bankası yeniden yapılandırılmıştır. Ayrıca, bu iki bankanın Yunanistan'daki şubeleri satılmıştır.

Mali disiplinin sağlanması amacıyla; memur ve emekli maaşlarında kesinti, genel KDV oranının artırılması, tefel ürünlerindeki ve akaryakıttaki fonların artırılması, emekli yaşının yükseltilmesi, harçlara zam yapılması, sosyal transfer harcamalarının azaltılması, sağlık ve güvenlik sektöründe emekli olanların 1/5'i, diğer sektörlerde ¼'ü kadar yeni istihdam yapılması, kamu çalışanlarının sayısının azaltılması, öğretmenlerin çalışma saatlerinin artırılması ve sosyal güvenlik primlerinin artırılması başta olmak üzere tedbirler alınmıştır.

Ayrıca, telekom, elektrik ve limanları da içeren özelleştirmeler yapılması gündeme alınırken, 2016 yılı içerisinde Limasol Limanı'nın özelleştirilmesi ve elektrik idaresinin bölünmesi gerçekleştirilmiştir.

2012-2014 yılları arasında ortalama %4 küçülen ekonomi, Programın başarılı bir şekilde uygulanması ve kriterlerinin karşılanması sonucunda, 2015 yılında %1,6 büyüme sağlamıştır. 2012 yılında GSYH'a oranı %-5,8 olan bütçe açıkları, %-1,0'e düşürülmüştür.

Bu olumlu gelişmelerle birlikte, bankacılık sektöründeki tahsili geçmiş alacakların yüksekliği ve dış borçların GSYH'a oranının %140 çıkması (2012 yılında %117) ile işsizliğin 2012 yılında %11,8 iken 2015 yılında %15'lere yükselmesi ve enflasyonun eksi çıkması (2015 yılı enflasyonu %-2,1) ekonomi üzerindeki risklerin tamamen ortadan kalkmadığını göstermektedir.

Rum Kesimi Mayıs 2016'da bitecek olan memorandumu, Mart ayında sonlandırmayı kararlaştırmıştır. Ancak, Troyka 6 ayda bir, ekonominin genel işleyişini ve taahhütte bağlanan reformların tamamlanmasını takip etmeye devam edecektir.

KAMU MALİYESİ

A. GENEL GÖRÜNÜM

2013-2015 Döneminde uygulanan Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş Programı, yapısal reformların yapılmadığı ancak mali disiplinin sürdürüldüğü bir program dönemi olmuştur.

Verimsiz kamu şirketlerinin yarattığı pahalılığın da etkisiyle oluşan yüksek özlük hakları, aktüeryal dengenin bozulması nedeniyle oluşan yüksek sosyal güvenlik açıkları ve etkin olmayan gelir idaresi nedeniyle sürdürülemez bir yapıya girmiş olan kamu maliyesine, 2010 yılından itibaren KKTC yönetimi tarafından gerekli önem verilmeye başlanmış ve yakından takip edilerek iyileştirme çalışmaları azami düzeyde yapılmıştır. 2010-2012 dönemi Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programı, kamunun ekonomi içindeki payının azaltılarak, sürdürülebilir bir büyümeyi teminen özel sektöre dayalı, rekabet gücü yüksek bir ekonomik ortamın yaratılmasını hedef almış, personel giderleri kontrol altına alınmaya çalışılmış, ekonomiyi olumsuz etkilemeyecek vergi düzenlemeleriyle gelir artışına imkân sağlanmış, yapılan çalışmalar neticesinde mali disiplini sağlama yolunda önemli bir mesafe kat edilmiştir.

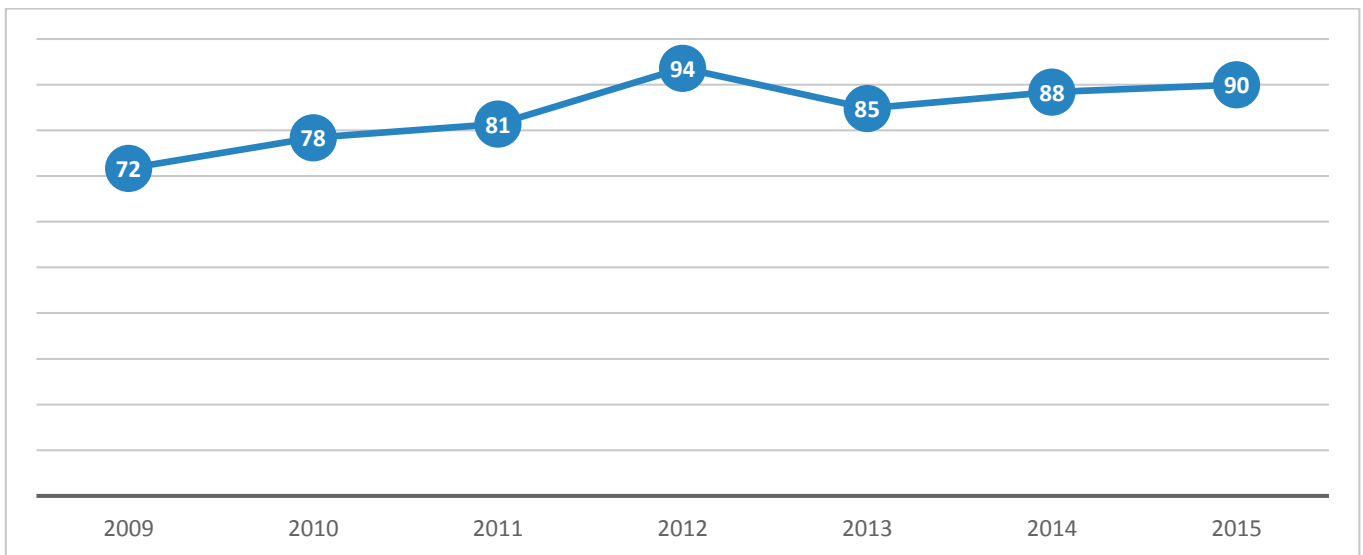
2013-2015 dönemini kapsayan Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş Programı, sağlanan mali disiplini sağlamlaştırmak ve ekonomik büyümeyi hızlandırmak suretiyle makroekonomik istikrarı güçlendirme amacına yönelik olarak hazırlanmıştır. Bir önceki program döneminde oluşturulan yapının devamı mahiyetinde, harcamaları belli bir seviyede muhafaza ederek, ekonomiyi büyütmek ve kayıt dışılıkla mücadele etmek suretiyle kamu gelirlerinde sağlıklı bir artış ve buna dayalı sürdürülebilir bir mali disiplin, strateji olarak benimsenmiş, kamu iç borç faiz ödemelerine başlanması hedeflenmiştir.

Programın ilk yılında siyasi istikrarın zaafa uğraması nedeniyle üç farklı hükümetin görev yapması Programın uygulanamamasına neden olmakla birlikte aynı gerekçe mali disiplinin bozulmasını da engellemiştir. 2014 yılında bir önceki yıla göre yerel harcamalar yüzde 14 oranında, yerel gelirler ise yüzde 18,5 oranında artmış olup, mali disiplinde sağlanan bu başarı; kalıcı etki yaratan ve sonraki yıllara da sirayet eden bir niteliğe sahip olan harcamalarda sağlanan tasarrufla değil, konjonktürel dalgalanmalardan çabuk etkilenen gelirlerde yaşanan artışla sağlanmıştır. 2015 yılında gider artışında yapısal reformlara dayanmayan bir azalma (yüzde 5,8), gelir artışında ise büyümenin de etkisiyle yüzde 7,6 oranında bir artış sağlanmıştır. Başlangıcında zor bir yıl olacağı tahmin edilen 2015 yılının gelir ve gider gelişmeleri aşağıda detaylı olarak analiz edilecektir.

2015 yılı mali disiplinde arka arkaya yaşanan iyileşme trendinin altıncı yılıdır ancak bu altı yılda potansiyel olarak gerçekleştirilebilecek reformların çok azı gerçekleştirilmiştir. Hem GKRY ile ekonomilerin yakınsaması hem de mali disiplinin kurumsallaşmış kalıcı olması için efektif kullanılmayan bu zamanın gelecekte aranmaması tek temennidir.

2009 yılında yerel giderlerin yüzde 72'sini karşılayan yerel gelirler, 2014 yılında yüzde 88'ini karşılar hale gelmiş, 2015 yılında bu oran yüzde 90 seviyesine yükselmiştir.

Grafik 1: Yerel Gelirlerin Yerel Giderleri Karşılama Oranı (Yüzde)

KKTC hazinesinin en önemli sorunlarından biri olmaya başlayan nakit açığı, 2014 yılsonundaki 134 milyon TL seviyesinden 2015 yılsonunda 104 milyon TL'lik bütçe açığının da ilave edilmesiyle 238 milyon TL'ye yükselmiştir.

B. BÜTÇE

Tablo-1 Bütçe Gerçekleşmeleri (2009-2016)

(1.000.000 TL)	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015					2016
							Ödenek	Yıl Sonu	Sapma	% Pay	%Artış	
GİDERL. GEN. TOPL. (A+B)	2.575	2.661	2.845	2.964	3.261	3.635	4.097	3.842	0,9	100	5,7	4.515
YEREL GİD. TOP.(A)	2.200	2.285	2.399	2.499	2.698	3.063	3.371	3.240	1,0	84	5,8	3.705
Personel Gid.	902	911	952	974	1.049	1.188	1.182	1.267	1,1	33	6,6	1.287
Maaş	846	871	890	918	992	1.110	1.182	1.182	1,0	31	6,5	1.287
Ek Mesai	56	39	62	56	57	77	0	85	0,0	2	10,4	0
Sos. Güv. Kur.	32	32	34	38	43	49	52	54	1,0	1	10,2	60
Mal ve Hiz. Al.	135	146	132	165	211	211	228	226	1,0	6	7,1	240
Faiz Giderleri	22	38	29	10	5,7	2,5	150	4,8	0,0	0	92,0	150
Cari Transferler	954	1.015	1.092	1.145	1.204	1.402	1.433	1.456	1,0	38	3,8	1.582
Görev Zararı	71	68	67	78	81	85	78	75	1,0	2	-11,8	78
Hazine Yardımı	292	300	339	408	419	461	501	511	1,0	13	10,8	571
Kar Amacı G. K.T.	31	28	40	44	45	55	42	48	1,1	1	-12,7	40
Hane Halkına T.	556	611	618	587	640	727	780	788	1,0	21	8,4	864
Yurt Dışına T.	2	2	4	1	0	0	1	1	1,0	0	0,0	1
Diğer Cari T.	2	5	24	27	18	73	29	34	1,2	1	-53,4	28
Mahalli Yatırım	25	19	34	34	32	43	50	56	1,1	1	30,2	60
Sermaye Trans.	1	0	0	2	1	1	0	0	0,0	0	-100,0	0
Borç Verme	1	2	3	2	2	1	0,5	1	2,0	0	0,0	0
Yedek Ödenek	0	0	0	0	0	0	98	0	0,0	0	0,0	137
Fon Giderleri Toplamı	128	122	122	130	149	166	177	168	0,9	4	1,2	181
Fiyat İstikrar Fonu Gid.	124	118	118	125	110	130	135	135	1,0	4	3,8	145
Döner Ser. Gid.	4	4	5	5	5	6	7	7	1,0	0	16,7	7
TC YARDIM VE KRED.DEN HARC. (B)	375	376	445	465	562	571	726	600	0,8	16	5,1	810
GELİRLER GENEL TOPL. (A+B)	2.510	2.643	2.793	3.141	3.216	3.603	3.709	3.738	1,01	100	3,7	4.142
YEREL GELİR TOP.(A)	1.578	1.791	1.952	2.339	2.287	2.709	2.687	2.916	1,09	78	7,6	3.042
Vergi Gelirleri	1.150	1.277	1.391	1.506	1.634	1.957	1.985	2.146	1,08	57	9,7	2.255
Fon Gelirleri	286	353	410	442	508	568	599	601	1,00	16	5,8	659
Vergi Dışı Gelirler	149	169	161	176	163	197	126	181	1,44	5	-8,1	146
Sermaye Gelirleri	6	4	5	3	4	1	1	1	1,00	0	0,0	1
Alacaklardan Tah.	3	6	14	3	0	8	0	4	0,00	0	-50,0	0
Diğer Gelirler	0	0	0	237	0	0	0	0	0,00	0	0,0	0
Red ve İadeler (-)	-15	-18	-29	-29	-22	-23	-32	-25	0,78	-1	8,7	-28
TC YARDIM VE KREDİL. TOPLAMI (B)	932	851	840	802	928	893	1.022	820	0,80	22	-8,2	1.100
Genel Bütçe Dengesi	-65	-18	-52	177	-45	-32	-388	-104	0,27		225,0	-373
Yerel Açık (Yerel Gider -Yerel Gelir)	-622	-494	-447	-160	-411	-355	-684	-324	0,47		-8,7	-663
TC Yardım ve Kredil. Bütçe Açığının Finansm. Giden Kısmı	557	475	395	337	365	322	216	216	1,00		-32,9	200
Bütçe Dışı Gelir			41	0	0	0	0	0	0,00		0,0	
Finansmanı Öngörülmemen Bütçe Açığı	-65	-18	-11	179	-45	-32	388	-104	-0,27		225,0	-463
Yerel Açık/GSYİH	-11,5	-8,8	-6,9	-2,3	-5,4	-4,1	-7,4	-3,5	0,47		-14,8	-6,6

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

Sapma: Yılsonu gerçekleşmesinin bütçe ödeneğine oranı

Pay: Yılsonu gerçekleşmeler dikkate alındığında alt kalemin Toplam içindeki ağırlığı

Artış: 2014 yılsonu gerçekleşmelerine göre 2015 yılsonu gerçekleşmelerindeki değişim.

Genel Bütçe Dengesi:

2009-2015 dönemi bütçe gerçekleştirmeleri yıllar itibarıyla yukarıdaki tabloda yer almaktadır. 2015 yılında genel bütçe giderleri yüzde 5,7 oranında artarak 3 milyar 842 milyon TL'ye, genel bütçe gelirleri yüzde 3,7 oranında artarak 3 milyar 738 milyon TL'ye ulaşmıştır. Genel bütçe açığı ise 104 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. KKTC'de farklı bütçe dengesi tanımları olduğundan bu tanımlar Kutu 1'de açıklanmış ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Kutu 1: Bütçe Kavramı ve Bütçe Dengesi

KKTC bütçesi hakkında ekonomik ve mali değerlendirmeler yapabilmek için kendine has özelliklerini dikkate almak gerektiğinden, her yıl olduğu gibi, farklı ihtiyaçları karşılayacak tanımlar oluşturulmuştur.

Genel Bütçe: Yerel Bütçe ile T.C. yardımlarının toplamını,

Yerel Bütçe: Mahalli Bütçe ile Fon ve Döner Sermaye toplamını,

Bütçe Dengesi (1): Genel bütçe gelirleri ile genel bütçe giderleri arasındaki farkı,

Bütçe Dengesi (2): Genel bütçe gelirlerinden kredi nitelikli T.C. yardımlarının çıkarılması suretiyle elde edilen tutardan, genel bütçe giderinin çıkarılması sonucu elde edilen bütçe dengesini,

Bütçe Dengesi (3): Yerel gelirlerden tüm genel bütçe giderlerinin çıkarılması sonucunda ulaşılan bütçe dengesini,

Bütçe Dengesi (4): Yerel gelirlerden yerel giderlerin çıkarılması sonucu elde edilen bütçe dengesini,

ifade etmektedir.

T.C.'den gelen yardımları da içeren Bütçe Dengesi (1), 2015 yılında -104 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında -65 milyon TL olarak gerçekleşen Bütçe Dengesi (1), 2012 yılında Ercan Havaalanı işletme hakkı devri nedeniyle 177 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2013-2015 dönemi Ekonomik Program döneminde, reformların yapılması şartına bağlı olarak verilen Reform Destekleme Ödeneğinden hemen hemen hiç bir yardım alınamaması, Bütçe Dengesi (1)'in 2013 yılında -45 milyon TL, 2014 yılında da -32 milyon TL ve 2015 yılında da -104 milyon TL olarak gerçekleşmesine neden olmuştur.

Kredi olarak verilmiş olan tutarların uluslararası standartlara göre bütçe geliri olarak değerlendirilmemesi nedeniyle Bütçe Dengesi (2) tanımı oluşturulmuştur. Bütçe Dengesi (2), 2015 yılında 50 milyon TL azalarak -377 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bütçe açığının gerçek değerini gösteren Bütçe Dengesi (2), 2009 yılındaki -724 milyon TL seviyesinden 2012 yılında, Ercan Havaalanından elde edilen gelirin de etkisiyle, -230 milyon TL seviyesine kadar iyileşmesine rağmen, 2013 yılında normal trendine dönerek -544 milyon TL seviyesine çıkmıştır. Gelecek nesillere bırakılan borcun bir göstergesi olması açısından da önemli bir gösterge olan Bütçe Dengesi (2), 2014 yılında bir önceki yıla göre önemli bir iyileşme göstererek -427 milyon TL'ye düşmüş, 2015 yılında da bu iyileşmesini devam ettirerek -377 milyon seviyesine kadar inmiştir.

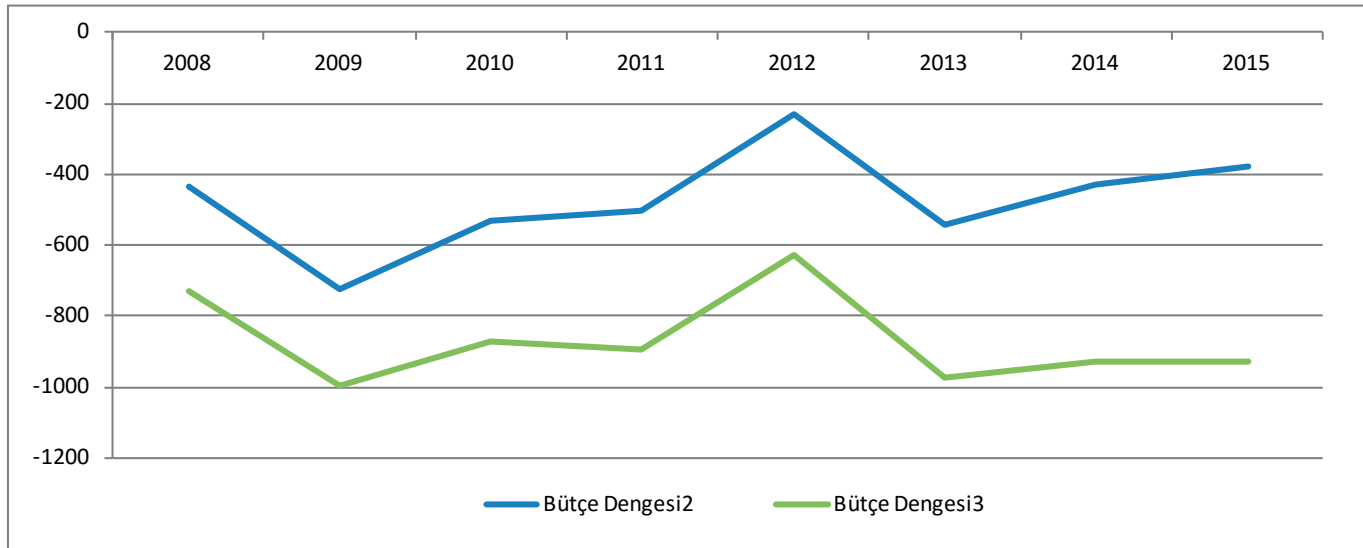
Tablo-2 Bütçe Büyüklükleri (2005-2015)

(Milyon TL)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Genel Bütçe Giderleri	1.500	1.924	2.125	2.365	2.575	2.661	2.845	2.964	3.261	3.635	3.842
Yerel Giderler	1.193	1.471	1.796	2.007	2.200	2.285	2.399	2.499	2.698	3.063	3.240
T.C. Yardım Gid.	307	453	329	358	375	376	445	465	562	571	600
Genel Bütçe Gelirleri	1.543	1.830	2.183	2.361	2.510	2.643	2.793	3.141	3.216	3.603	3.738
Yerel Gelirler	1.042	1.216	1.628	1.635	1.578	1.791	1.952	2.339	2.287	2.709	2.916
T.C. Yardım Gel.	501	614	555	726	932	851	840	802	928	893	820
Hibe				293	273	338	390	395	430	499	548
Kredi				433	659	513	450	407	499	395	273

Bütçe Dengesi (1)	43	-94	58	-4	-65	-18	-52	177	-45	-32	-104
Bütçe Dengesi (2)				-437	-724	-531	-502	-230	-544	-427	-377
Bütçe Dengesi (3)	-458	-708	-497	-730	-997	-870	-893	-625	-974	-926	-926
Bütçe Dengesi (4)	-151	-255	-168	-372	-622	-494	-447	-160	-411	-354	-324
GSYİH	3.070	3.988	4.604	5.080	5.376	5.614	6.509	6.955	7.607	8.651	9.269
Bütçe Dengesi (4)/Yerel Gider	-12,7	-17,3	-9,4	-18,5	-28,3	-21,6	-18,6	-6,4	-15,2	-11,6	-10,0
Bütçe Dengesi (4)/ GSYİH	-4,9	-6,4	-3,6	-7,3	-11,6	-8,8	-6,9	-2,3	-5,4	-4,1	-3,5
Bütçe Dengesi (3) / GSYİH	-14,9	-17,8	-10,8	-14,4	-18,5	-15,5	-13,7	-9,0	-12,8	-10,7	-10,0
Bütçe Dengesi (3) / G.Büt. Gid.	-30,5	-36,8	-23,4	-30,9	-38,7	-32,7	-31,4	-21,1	-29,9	-25,5	-24,1

Genel bütçenin piyasadan ne kadar kaynak çekip, piyasaya ne kadar kaynak aktardığını göstermek amacıyla oluşturulan Bütçe Dengesi (3), 2015 yılında -926 milyon TL olarak gerçekleşmiş, yani piyasaya çektiği miktardan 926 milyon TL daha fazla kaynak aktarılmıştır. Bütçe Dengesi (3); Bütçe Dengesi (2) -yani borçlanma- ile T.C. tarafından gönderilen yatırım, reel sektör destekleri ve savunma gibi hibe nitelikli harcamaların etkilediği bir değerdir. Bu değer ne kadar yüksek açık verirse piyasaya o kadar fazla para girmiş olur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus; bu açığın Bütçe Dengesi(2)'den, yani borçlanmadan kaynaklanmaması gerekmektedir. Raporun T.C. Yardımları kısmında detaylı bir şekilde açıklanacağı gibi T.C. yardımları kredi nitelikli yardım olan bütçe açığından ziyade son yıllarda hibe nitelikli yardım alanlarına kaymıştır. Bütçe Açığı (3), iç dağılım açısından 2014 yılından itibaren borçlanılan tutarın azaldığı hibe tutarının arttığı bir dağılım arz etmektedir.

Grafik 2: Bütçe Dengesi (2) ve Bütçe Dengesi (3)'ün Gelişimi (Milyon TL)

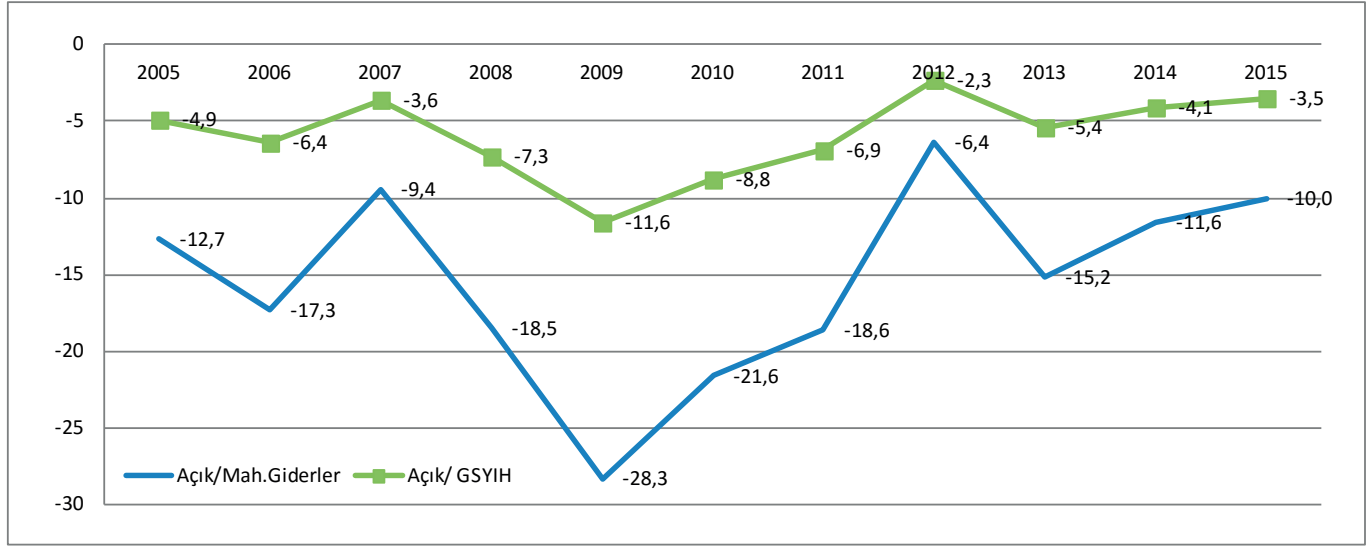
Önemle üzerinde durulan bu hususun yukarıdaki grafiğe yansımaları, iki çizginin birbirinden ayrılması şeklinde kendini gösterecektir. Bu anlamda 2009 yılına kadar birbirine yakın seyreden Bütçe Dengesi (2) ve (3), 2010 yılından itibaren açılmaya başlamış ve 2015 yılında bu fark en yüksek seviyeye çıkmıştır.

Öte yandan Bütçe Dengesi (3)'ün sürekli ve yüksek oranda açık vermesi KKTC' de genişletici bütçe politikası uygulandığını göstermektedir. Genişletici bütçe politikasının ekonomiye olumlu yansımaları büyüme ve dolayısıyla istihdam artışı olurken, olumsuz tarafı enflasyon, borç stokunun artması ve crowding out olarak isimlendirilen kamunun kredi piyasasından özel sektörü dışlamasıdır. Türk Lirası kullanılması enflasyonun artmasını engellerken veya Türkiye'deki enflasyona paralel bir seyir izlemesini sağlarken, kaynağın Türkiye'den gelmesi borç stokunda bir baskı oluşmasına engel olmaktadır. Özellikle 2010 yılından beridir genel bütçenin iç piyasadan borçlanmaması, yıllık faizler dışında yeni borç yapılmaması, para piyasalarında crowding out etkisini azaltmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'den gelen yardımların genişletici bütçe politikalarının olumsuz etkilerini ortadan kaldırdığını söyleyebiliriz. Açık bütçe politikasının beklenen olumlu etkisini elde etmek için yapılması gereken; daha büyük bütçe açıkları ve dolayısıyla Türkiye'nin daha fazla yardım yapması değil, genel bütçeden yapılan harcamalarda kalitenin artırılmasıdır. Yani tasarruf sızıntılarının giderilmesi ve yatırım ikliminin düzeltilmesidir.

Yerel gelirler ile yerel giderler arasındaki aritmetik farkı ifade eden Bütçe Dengesi (4)'ün hem gider bütçesine oranının

hem de GSYİH'ya oranının gelişimi aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 3: Bütçe Dengesinin Gelişimi (2005-2015)

2006 ve 2007 yıllarında uygulanan yanlış maliye politikaları ve 2008 yılında herhangi bir tedbir alınmayarak hükümetin seçim kararı alması, mali disiplinin üzerinde fevkalade olumsuz bir etki yapmış ve bu nedenle bazı tedbirler alınmaya başlanmış olmasına rağmen küresel ekonomik krizin turizm, yükseköğretim ve ithalata olan olumsuz etkileriyle 2009 yılı, mali disiplin açısından KKTC’de görülen en kötü yıllardan biri olmuştur. Bütçe Dengesi (4), 2009 yılında -622 milyon TL’ye ulaşmış ve gider bütçesinin yüzde 28,2’si açık bütçe olarak gerçekleşmiştir. Bu tutar GSYİH’nın yüzde 11,6’sına tekabül etmektedir. 2009 yılı gibi mali disiplin açısından olumsuz kapanan bir yılın ardından uygulamaya geçen Ekonomik Program sonucunda gider artışı dizginlenmiş ve gelir artırıcı önlemlerin, ekonominin tekrar yükselişe geçmesinin de etkisiyle olumlu sonuç vermesi, bütçe açıklarının nispeten azalmasını sağlamıştır. 2010 yılında -494 milyon TL olarak gerçekleşen Bütçe Dengesi (4), 2011 yılında -447 milyon TL’ye düşmüştür. 2012 yılında mali disipline devam edilmesi yanında gerçekleştirilen özelleştirme sonucunda Bütçe Dengesi (4) -160 milyon TL’ye kadar düşmüştür. 2013 yılında siyasi istikrarsızlık nedeniyle ekonominin beklendiği kadar büyümemesi neticesinde Bütçe Dengesi (4) yeniden yükselişe geçerek eski trendine ulaşmış ve -411 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında ise harcamalarda herhangi bir tasarruf yapılamamasına rağmen gelirlerde yaşanan artış bu rakamın -354 milyon TL olarak gerçekleşmesini sağlamıştır. 2013 yılına göre bütçe açığında yaşanan yüzde 14’lük bu iyileşme mali disiplinin 2014 yılında da iyileşerek devam ettiğinin göstergesidir. 2015 yılı bu iyileşmenin devam ettiği bir yıl olmuş ve Bütçe Dengesi (4) 30 milyon TL’lik bir azalışla -324 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu iyileşmenin arkasında bir önceki yıla göre yüzde 9,7 oranında artan vergi gelirlerindeki artışın önemli bir etkisi bulunmaktadır. Netice itibarıyla harcamacı bakanlık ile Maliye Bakanlığı olmak üzere iki tarafı olan harcamalarda tasarrufta başarılı olamayan KKTC Maliye Bakanlığı, tek taraflı olarak gerçekleştirme imkanı olan harcamaların artmasını engelleme ve gelir artışı sağlama hususlarında başarılı olarak mali disiplin konusunda iyileşmenin devamını sağlamıştır.

2009 yılında GSYİH’in yüzde 11,6’sı olan Bütçe Dengesi (4), 2010-2012 Ekonomik Programı sonucunda yüzde -2,3 (Özelleştirme geliri hariç yüzde -5,8) oranına gerilemiştir. 2013-2015 Ekonomik ve Mali İşbirliği Protokolünde bu trendin devam etmesi amacıyla 315 Milyon TL yerel bütçe açığı hedefi konulmuş ve bu rakam, dönem sonunda 324 Milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuç mali disiplin itibarıyla Ekonomik Program hedefinin tutturulduğu şeklinde yorumlanmalıdır. 2013-2015 Ekonomik Programı sonucunda Bütçe Dengesi (4)’ün GSYİH’ya oranı yüzde -3,5 oranına gerilemiş olup, faiz ödemelerini bir an için ihmal edersek bu durum, AB standartlarına yaklaşıldığı anlamına gelmektedir.

Gider Bütçesi:

2013-2015 dönemi Ekonomik Programın son yılı olan 2015 yılında **genel bütçe giderleri**, bir önceki yıla göre yüzde 5,7 oranında artarak, 3 milyar 842 milyon TL’ye yükselmiştir. 2012 ve 2013 yılında GSYİH’nın yüzde 41’ine karşılık gelen genel bütçe giderleri 2014 yılında yüzde 44 seviyesine yükselmiş, 2015 yılında tekrar azalarak yeniden yüzde 41 seviyesine düşmüştür. **Genel bütçe; yerel bütçe ile hibe nitelikli T.C. yardım** harcamalarından oluşmaktadır (bütçe açığının kapatılması amacıyla verilen T.C. yardımları, yerel bütçe içinde harcamaya dönüşmektedir). Genel bütçe harcamalarında yaşanan yüzde 5,7’lik artış yerel bütçe harcamalarındaki yüzde 5,8’lik artıştan kaynaklanmaktadır.

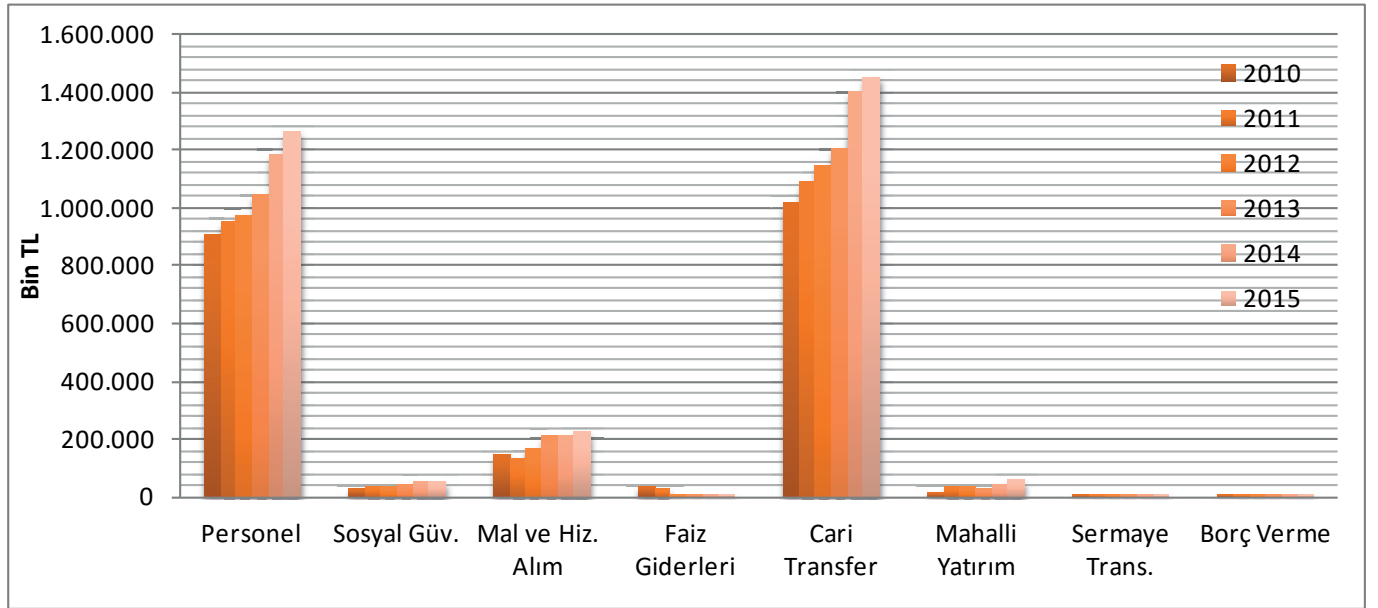
Bir önceki yıla göre 2014 yılında yüzde 14,4 oranında artan **yerel giderler**, yukarıda da belirtildiği gibi 2015 yılında yüzde 5,8 oranında artarak 3 milyar 240 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2010-2012 döneminde, toplam yüzde 15 artan yerel giderler, 2013-2015 döneminde yüzde 30 artmıştır. Bu artış uygulanan Ekonomik Programın mali disiplini sert bir şekilde sağlamayı amaçlayan bir program olmadığını, mali yapının sağlamlaştırılması imkanı var iken bundan istifade edilmediğini göstermektedir. 2012 yılında GSYİH'nın yüzde 36'sına tekabül eden yerel giderler, Programın son yılı olan 2015 yılında yüzde 35 seviyesine düşmüştür. Bu seviye ekonomik program hedefine göre yüzde 1,5 oranında daha fazla bir seviyeye gelindiğini ve kamunun büyüdüğünü göstermektedir.

2015 yılı yerel giderleri için 150 milyon TL'si faiz giderleri olmak üzere toplam 3 milyar 371 milyon TL ödenek öngörülmüştür. Ödenek-harcama karşılaştırması yapabilmek için 2015 yılı başlangıç ödeneğini harcama yapılmadığından faiz için tefrik edilen tutar düştükten sonra kalan 3 milyar 221 milyon TL olarak almak gerekmektedir. 2015 yılında yerel harcamalar 3 milyar 240 milyon TL olarak gerçekleşmiş olup, bu durum bütçe ödeneklerinin aşıldığını göstermektedir. Bu aşım personel giderleri hariç tüm kalemlerde yaşanmıştır denilebilir.

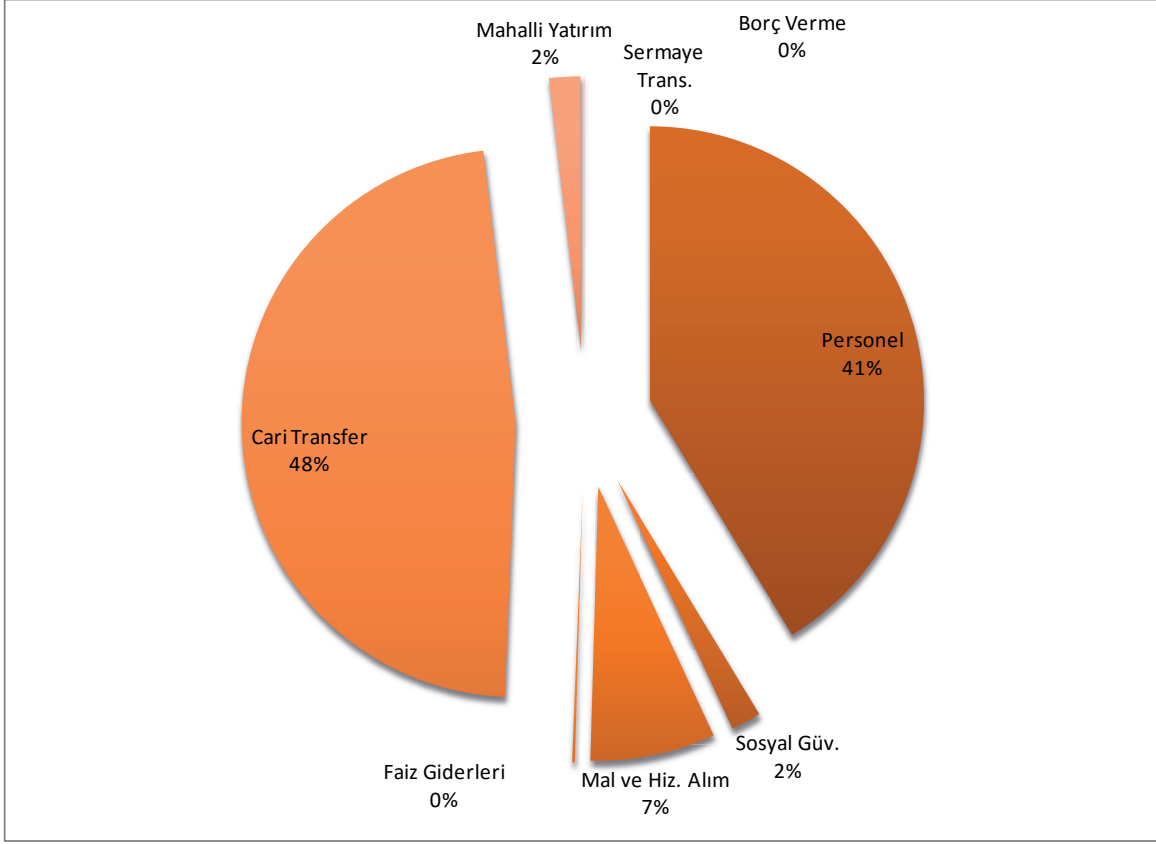
Yerel giderler içinde fon ve döner sermaye giderleri ayrı bir başlık altında incelenmelidir. Çünkü bu harcama başlığı altında yapılan harcamalar uluslararası kodlamaya göre ekonomik kodlama kapsamında bulunmamaktadır. Fon ve döner sermaye harcamalarının yüzde 80'ini tarım destekleri oluşturmaktadır. Tarım destekleri için yapılan harcamalar, konjonktürel olmaktan çok kazanılmış hak olarak değerlendirildiğinden, bütçenin artış trendine paralel olarak artmakta ve hatta çoğu zaman bütçe ödeneği yetersiz kaldığından ödemeler ertesi yıla sarkmaktadır.

Fon ve döner sermaye hariç 2015 yılı **yerel giderlerinin** kalemler itibarıyla dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Buna göre yerel giderlerin; yüzde 43'ü prim dahil personel giderlerinden, yüzde 48'i, içerisinde daha çok maaş benzeri giderler olan cari transferlerden oluşmaktadır. Bu orana kamunun tüketimi için yaptığı yüzde 7 oranındaki mal ve hizmet alımı harcamaları eklendiğinde oluşan cari harcamalar oranı yüzde 95'e ulaşmaktadır. Kalan kısım yerel yatırımlar başta olmak üzere diğer kalemler arasında dağılmaktadır. Bütçenin kalitesini ve esnekliğini göstermesi açısından değerlendirilen bu veriler, KKTC bütçesinin esnek olmadığını göstermektedir.

Grafik 4: Harcama Kalemlerinin Gelişimi (2010-2015)

Grafik 5: 2015 Yılı Bütçesinin Alt Kalemler İtibariyle Görünümü

Yukarıdaki grafikte fon ve döner sermaye harcamaları hariç yerel bütçe gider kalemlerinin yıllar itibarıyla gelişimi yer almaktadır. Bu grafiğe göre yerel giderler iki ana kalemden oluşmaktadır. Bunlardan personel giderleri yüzde 6,5 oranında artarak 1 milyar 267 milyon TL'ye, cari transferler yüzde 3,8 oranında artarak 1 milyar 456 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Personel giderleri incelenen dönemde sürekli bir artış içerisinde. 2015 yılında memura verilmesi gereken yıllık birleşik enflasyon zammı yüzde 3,74 iken personel giderlerinin yüzde 6,5 oranında artması sorgulanması gereken bir durumdur. Burada yaklaşık yüzde 1,5 oranındaki etkinin barem içi artışların etkisi olduğu bilinmektedir. Kalan yüzde 1,26 artışın ise yüksek maaş alanlardan kesilmeksizin kamuya 2011 yılından sonra girenlere verilen ilave zamdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Yüksek maaş alan memurların emekliye ayrılması ve yerine daha düşük maaş alan memurların işe girmesi ile oluşan tasarrufun dahi ortadan kaybolmasına neden olan bu uygulamanın yeniden gözden geçirilmesi gereği aşikar olup aksi takdirde bütçenin sadece personel ödemesinden ibaret bir halde olmasının önüne geçilemeyecektir.

Cari transferlerin 2015 yılında yüzde 3,8 artmış olması, ağırlığı maaş benzeri ödemeleri kapsaması nedeniyle yukarıda ifade edilen birleşik enflasyon zammı kadar artması anlamına gelmektedir ki bu da beklenen bir durumdur. Ancak cari transferlerin 2008 yılında personel giderlerinden daha az bir seviyede iken 2009 yılından itibaren personel giderlerinin üzerine çıkmış olması ve 2013 yılında personel giderlerinin yüzde 15, 2014 yılında yüzde 18 fazlasına ulaşmış olması endişe vericidir. 2015 yılında bu oran tekrar düzelme seyrine girmiş ve yüzde 15 seviyesine gerilemiştir.

Mal ve hizmet alımı kaleminde 2013 yılında birikmiş elektrik faturalarının tamamının ödenmesi nedeniyle oluşan sıçrama 2014 yılında bazın oluşmasını sağlamış, 2015 yılında enflasyona paralel bir artış olmuştur.

Aşağıdaki tabloda 2007 ile 2012 yılları arasında yerel bütçenin ekonomik sınıflandırma itibarıyla gelişimi yer almaktadır.

Tablo 3: 2010-2015 Dönemi Gider Bütçesinin Oransal Dağılımı

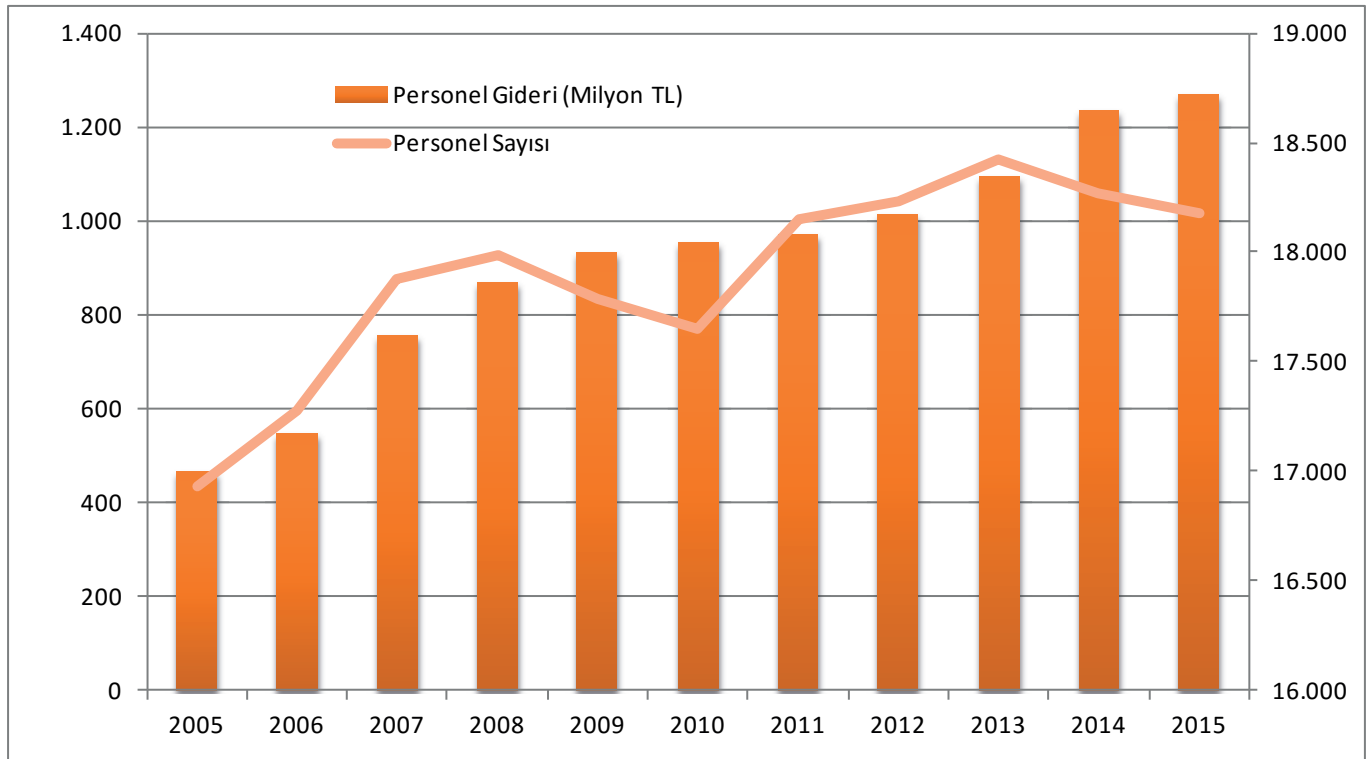
Bin TL	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
Personel	910.630	42,11	951.928	41,8	973.731	41,1	1.049.566	41,2	1.187.722	41,0	1.266.516	41,3
Sosyal Gv.	32.488	1,5	34.457	1,5	38.426	1,6	43.029	1,7	48.755	1,7	54.152	1,8

Mal ve Hiz. Alım	145.872	6,74	131.960	5,8	164.544	6,9	210.551	8,3	211.277	7,3	225.978	7,4
Faiz Giderleri	38.202	1,77	28.724	1,3	10.466	0,4	5.734	0,2	2.477	0,1	4.859	0,2
Cari Transfer	1.014.856	46,93	1.092.402	48	1.144.760	48,3	1.204.156	47,3	1.401.676	48,4	1.455.839	47,5
Mahalli Yatırım	18.737	0,87	34.279	1,5	34.131	1,4	32.399	1,3	43.333	1,5	56.547	1,8
Sermaye Trans.	200	0,01	288	0	1326	0	803	0,0	1086	0,0	207	0,0
Borç Verme	1.713	0,01	2.930	0	1.802	0	2.166	0,1	992	0,0	884	0,0
TOPLAM	2.162.698	100	2.276.969	100	2.369.187	100	2.548.405	100	2.897.318	100	3.064.982	100

Personel giderleri:

Fon ve Döner Sermaye giderleri hariç KKTC yerel bütçesinin yüzde 43,1 i prim dahil personel giderlerinden oluşmaktadır. Ülkelerin istihdam şekli ve ölçek durumuna göre değişmekle birlikte T.C. bütçesinde bu oran yüzde 30 un altında, GKRY bütçesinde ise yüzde 25 civarındadır. Bu karşılaştırma KKTC personel giderinin bütçedeki ağırlığının oldukça fazla olduğunu göstermektedir.

Grafik 6: Personel Harcaması (2005-2015)

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

Yukarıdaki Grafikte sol sütun personel giderlerini gösterirken sağ sütun personel sayısını göstermektedir. 2005 yılında 16.930 olan personel sayısı yüzde 5 artışla 2009 yılında 17.782'ye ulaşırken aynı dönemde 466 milyon TL olan personel giderleri yüzde 100 artışla 934 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2010-2012 program döneminde personel sayısı yüzde 2,5 artarak 2012 yılında 18.234'e yükselirken personel giderleri yüzde 8,5 oranında artarak 1 milyar 2 milyon TL'ye yükselmiştir. Yüksek sayıda emekliliğe ve bunların yerine yapılan istihdama ilave olarak yüzde 2,5 ilave istihdam artışı yaşanan 2010-2012 döneminde istihdam artışına engel olunamadığı gibi kamu hizmetinde kalite artışı da sağlanamamıştır. 2013-2015 dönemi Ekonomik Programın ilk yılı olan 2013 yılında personel sayısı, emekli olanlara ilave olarak 193 net istihdam artışıyla 18.427'ye ulaşmış, personel giderleri yüzde 7 oranında artmıştır. 2014 yılında ise emekli olan sayısı kadar istihdam yapılmış olmasına rağmen personel giderleri yüzde 11,7 oranında artmıştır. 2015 yılında personel sayısında kayda değer net artış olmamasına rağmen personel giderleri yukarıda ifade edildiği gibi birleşik enflasyon zammından daha fazla artmıştır.

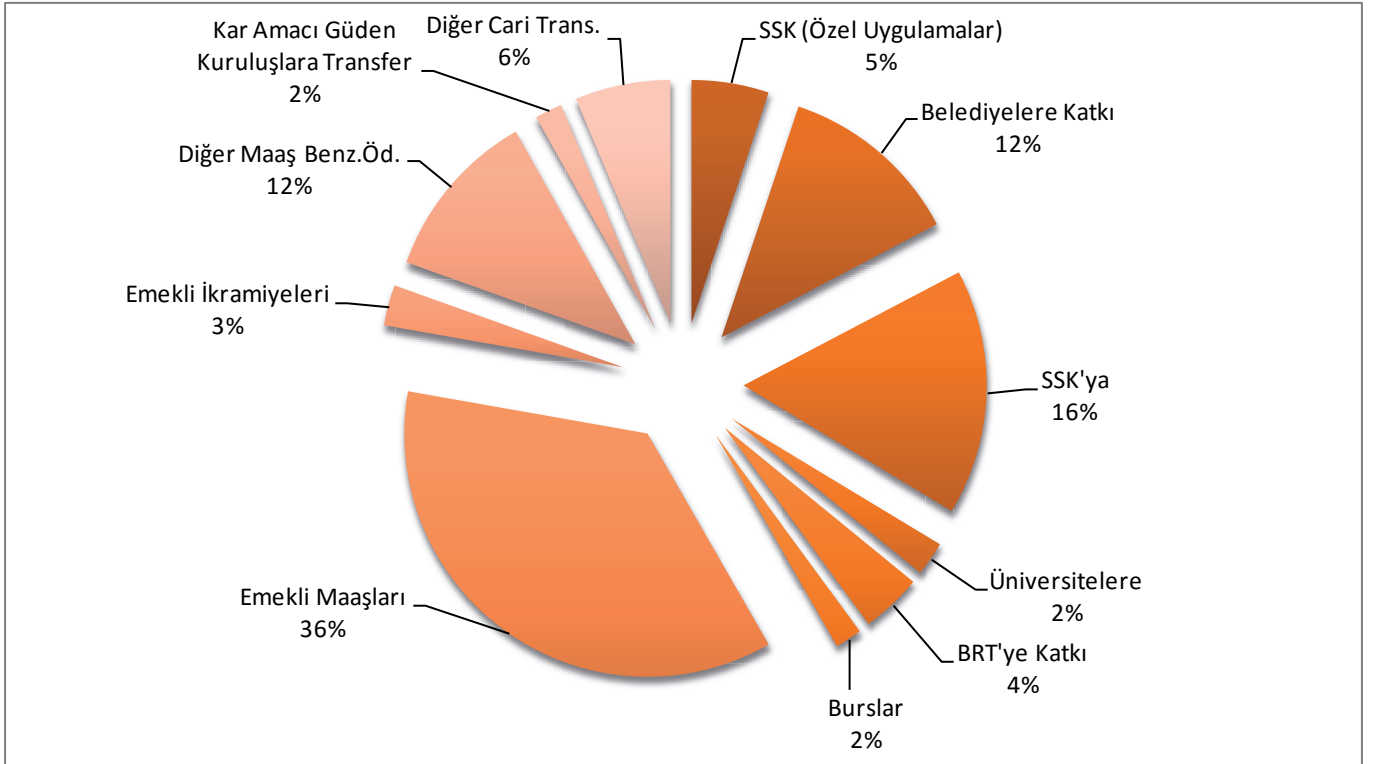
2014 yılında ek mesai ödemeleri yüzde 35 oranında artmış ve bu durum 2014 yılı Ekonomi Durum Raporunda eleştirilmiştir. Bu alanda tedbir beklentileri tüm kamuoyunun ortak talebi iken 2015 yılında ek mesai ödemelerinin yüzde 10,4 oranında artması, ek mesai ödemelerinin kontrolden çıktığını göstermektedir. Mali disiplinin sağlanması kapsamında en başarısız alan, ek mesai ödemelerinin kontrol altına alınamamasıdır.

Bütçeden yapılan maaş, ek mesai ödemesi ve sosyal güvenlik kurumuna devlet primi ödemesinin toplamından oluşan harcamanın personel sayısına ve 12 aylığa bölünmesi suretiyle bulunan personel başına ortalama brüt maaş ödemesi, (2014 yılında yüzde 14 artışla 5.639 TL) 2015 yılında yüzde 8,4 artışla 6.115 TL'ye yükselmiştir. Bu rakam Türkiye için 3.976 TL'dir.

Cari transferler:

Cari transfer harcamaları bir önceki yıla göre yüzde 3,8 oranında artarak 2015 yılında 1 milyar 456 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Aşağıdaki grafikte 2015 yılında yapılan cari transferlerin alt kalemler itibarıyla dağılımı yer almaktadır. 2015 yılında cari transferler içinde en büyük kalem önceki yıllarda olduğu gibi emekli maaşları olmuştur. Cari transferlerin yüzde 36'sını oluşturan emekli maaşlarından sonra en yüksek payı yüzde 16 ile sosyal sigortalara yapılan katkı, yüzde 12 ile belediyelere yapılan katkı ve diğer maaş benzeri ödemeler almaktadır.

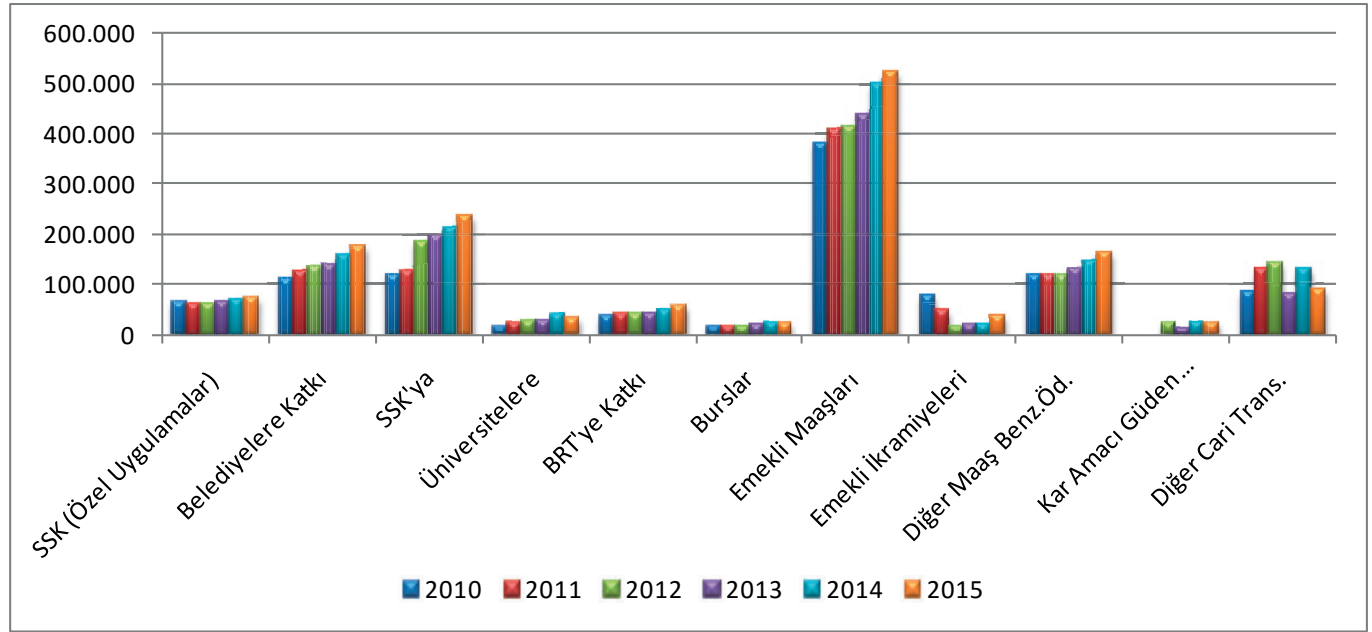
Grafik 7: Cari Transferlerin Dağılımı

Cari transferin alt kalemlerinin yıllar itibarıyla gelişimi aşağıdaki grafikte yer almaktadır. Memur emeklilerine yapılan maaş ödemeleri 2014 yılında diğer kalemlere göre en yüksek artışı yakalamış, 2015 yılında doğal trendine dönmüştür. Emekliye çıkan personel sayısının doğal trendine düşmesi emekli ikramiyeleri için yapılan ödemelerin azalmasını sağlamıştır. Sosyal sigortalara yapılan katkı geçen yıla göre 4 puan azalmış, buna mukabil belediyelere yapılan katkı da 1 puan artmıştır.

Aşağıdaki tabloda cari transferlerin seçilmiş alt kalemleri itibarıyla dağılımı tutar olarak yer almaktadır. Cari transferlerin alt kalemleri arasında en büyük gider kalemi emekli maaşlarına yapılan ödemelerdir. Aslında belli bir aktüeryal denge hesaplaması içinde yapılması gereken emekli maaşı ödemesi böyle bir bakış açısından yoksundur. Bu nedenle, oluşan yarım milyar liralık ödemenin ne anlama geldiği ve önümüzdeki yıllarda nasıl bir trend izleyeceği ayrı bir çalışmaya muhtaçtır. Bununla birlikte bu ödeme kalemi yerel giderler içinde tehlike arzeder bir durumdadır.

Grafik 8: Cari Transferlerin Gelişimi

Cari transferler içinde en önemli ikinci kalem Sosyal Sigortalar Dairesine yapılan ödemeler olup, harcamalar 2015 yılında bir önceki yıla göre yüzde 11 oranında artarak 237 milyon TL'ye yükselmiştir. Sosyal Sigortalar Dairesi özel sektörde çalışanların sigorta kurumu olup belli bir aktüeryal denge içerisinde yürütülmekte olduğundan bütçeden aktarılan kaynak kontrollü bir şekilde yapılmaktadır.

Tablo 4: Cari Transferlerin Gelişimi (Bin TL)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2014 Artış %	2015/2010 Artış%
Sosyal Sigortalar Kur. (Özel Uyg)	65.559	65.362	64.442	68.281	73.186	74.725	2,10	13,98
Belediyelere Katkı	110.752	129.936	137.795	141.301	159.991	177.232	10,78	60,03
Sosyal Sigortalar Kurumu-na	119.600	129.400	185.961	199.455	213.312	237.764	11,46	98,80
Vakıf Üniversitelere	16.457	26.464	29.500	30.600	41.304	32.964	-20,19	100,30
BRT'ye Katı	38.953	41.329	41.385	43.913	51.849	58.563	12,95	50,34
Burslar ve Harçlıklar	17.669	19.234	20.001	23.656	27.068	25.820	-4,61	46,13
Maaş Benzeri Ödemeler	581.651	585.121	552.973	595.189	672.558	729.937	8,53	25,49
Emekli Maaşları	382.966	410.923	415.288	441.033	499.032	525.191	5,24	37,14
Emekli İkrariyeleri	79.670	53.065	18.939	22.278	24.517	39.266	60,16	-50,71
Diğer Maaş Benz. Öd.	119.015	121.133	118.746	131.878	149.009	165.480	11,05	39,04
Kar Amacı Güden Kurum-lara Tr.		19.885	24.692	16.319	28.561	26.346	-7,76	0,00
Cari Transferlerin Diğerleri	64.215	75.671	88.011	85.442	133.846	92.488	-30,90	44,03
TOPLAM	1.014.856	1.092.402	1.144.760	1.204.156	1.401.675	1.455.839	3,86	43,45

Belediyelere yapılan katkı 2015 yılında 117 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. İncelenen dönemde belediyelere yapılan katkı sadece bütçe gelirlerinin artmasına paralel olarak artan bir seyir izleyip aynı zamanda yasal düzenlemelerle yerel gelirlerin yüzde 8,5'i olan katkı oranı yüzde 9,25 seviyesine yükseltilmek suretiyle de katkı tutarının artması sağlanmıştır. Bu oranın ne olması gerektiği merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki görev dağılımına göre ülkeden ülkeye değişmektedir. Ancak katkı oranının artması KKTC'de daha çok yerel yönetimlerin kötü performansından kaynaklanan bütçe açıklarının kapatılması amacına matuf bir düzenleme olarak görülmektedir.

Cari transferlerin içinde dikkat edilmesi gereken bir diğer kalem diğer maaş benzeri ödemelerdir. Bu kalemden yapılan harcamalar, son üç yılda, bir önceki yılın enflasyon oranının çok üzerinde artış olduğunu göstermektedir. Bu durum

yardıma muhtaç veya engelli sayısında yani sisteme yeni katılımların sayısında net artış olduğunu göstermektedir. Bu durum en masum yorumla engelli vatandaşların işgücüne katılımı konusunda yeterli politikaların üretilmediği anlamına gelmektedir. Ancak bu kalemdeki sorunun engelli tanımının geniş yorumlanmasından kaynaklandığına dair iddialar da mevcuttur.

Bayrak Radyo ve Televizyon Kurumuna yapılan katkı cari transferler içinde kronikleşen bir alandır. Aşağıdaki tabloda son beş yıl içinde yaşanan artışlar gösterilmiştir. Bu artışlar, vakıf üniversiteleri niteliğindeki devlet üniversitelerine (DAÜ ve LAÜ) yapılan katkıdan, Belediyeler Yasası'nda yapılan düzenleme ile belediye katkı payının artırılmasından ve SSK üçüncü ayak ödemelerinden kaynaklanmaktadır. BRT'ye yapılan katkıda yaşanan yüzde 50 artış ise herhangi bir düzenlemeye dayanmaksızın, kurumun kronikleşen ve çözüm üretilme konusunda bir çalışmanın yapılmadığı sorunlarından kaynaklanmaktadır.

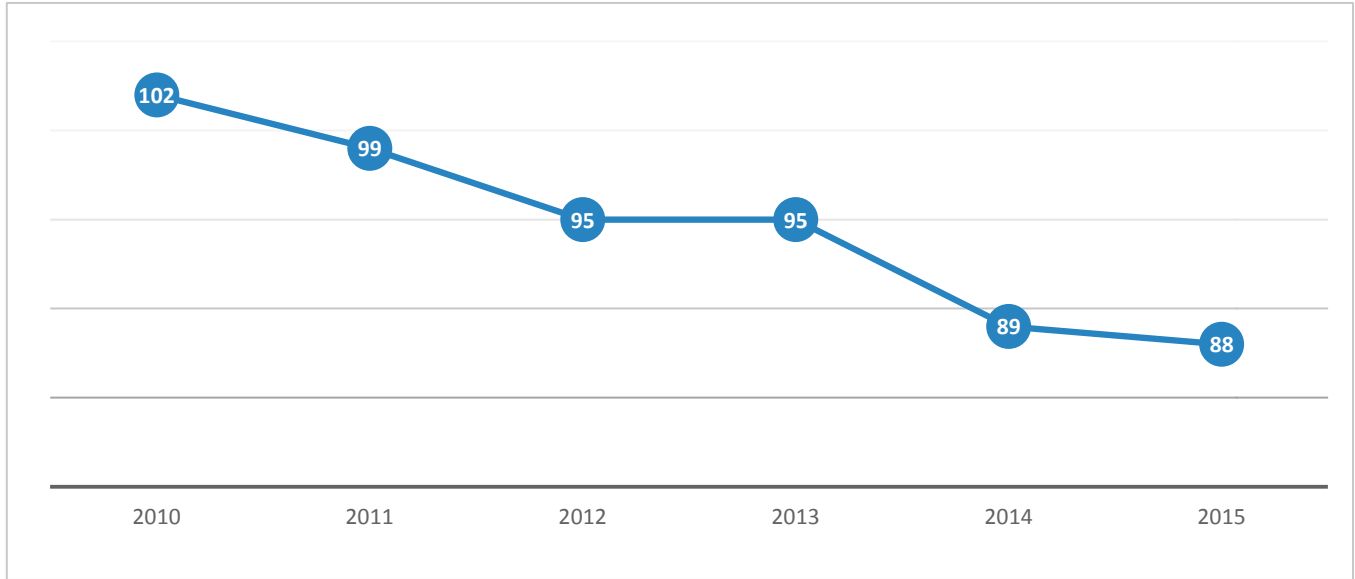
Ekonomik kodlama açısından farklı kalemler altında yer alsın da, KKTC bütçesi, nihayetinde sadece maaşların ödendiği bir bütçe görüntüsündedir. Aşağıdaki tablo bu tezin ne kadar doğru olup olmadığının ve bu konuya ilişkin gelişmenin hangi yöne olduğunu görülmesini sağlamak üzere düzenlenmiş bir tablodur.

Doğrudan yapılan maaş ve maaş benzeri ödemelerin toplamı 2014 yılında 1 milyar 935 milyon TL iken 2015 yılında 2 milyar 077 milyon TL'ye yükselmiştir. Ödemenin önce bir kuruma yapılması ve akabinde bu kurumun kişiye ödeme yapması şeklinde olan dolaylı maaş ve maaş benzeri ödemeler toplamı 2014 yılında 452 milyon TL iken 2015 yılında 501 milyon TL'ye yükselmiştir. Bu iki ödemenin toplamı da 2014 yılında 2 milyar 405 milyon TL iken 2015 yılında 2 milyar 578 milyon TL'ye yükselmiştir.

Tablo 5: 2015 Yılında Yapılan Maaş ve Maaş Benzeri Ödemeler

Ödemenin Türü	Tutar
DOĞRUDAN MAAŞ VE MAAŞ BENZERİ ÖDEMELER	2.077.382
Maaş/Ücret	1.181.648
Ek Mesai	84.869
Sosyal Güvenlik Kurumuna Devlet Primi Giderleri	54.152
Sosyal Güvenlik Kurumuna (Özel Uygulama)	74.725
TÜK (Kamuda Görevlendirilen Personel)	5.000
Muhtaç ve Yoksullara Yardım	40.344
Malül Gazi Ödenekleri	7.278
Malüllere Yardımlar	2.541
Şehit Aileleri Ödenekleri	15.673
Şehit Ebeveynlerine Yardımlar	1.629
Cemile Yardımları	258
Özürlülere Yardım	58.155
Emekli Maaşları	525.192
Müc.Taz. Y. Öd. Emekli Maaşları	25.918
DOLAYLI MAAŞ VE MAAŞ BENZERİ ÖDEMELER	501.309
BRT Hazine Yardımı	58.563
Belediyelere Hazine Yardımı	177.232
Sosyal Sigortalar Kurumuna Hazine Yardımı	237.764
DAÜ ve LAÜ'ye Katkı	27.750
GENEL TOPLAM	2.578.691

2015 yılında 2 milyar 916 milyon TL olarak gerçekleşen yerel gelirlerin yüzde 71'i (2014 yüzde 72) kişilere doğrudan, yüzde 17'si (2014 yüzde 17) dolaylı olmak üzere, yüzde 88'i maaş ve maaş benzeri ödemeler için kullanılmıştır. Aşağıdaki grafikte bu oranın gelişimi yer almaktadır. Buna göre yerel gelir içinde maaş ve maaş benzeri ödemeler için kullanılan tutar 2010 yılından itibaren önemli bir azalma kaydetmiştir. Bu da bütçe imkanlarının başka alanlarda kullanılma imkanını artırmakta yani bütçenin esnekliğine katkı sağlamaktadır.

Grafik 9: Maaş ve Maaş Benzeri Ödemelerin Yerel Gelirlere Oranı**Mal ve hizmet alımı:**

Aşağıdaki tabloda genel bütçeye dahil kamu idarelerinin hizmetlerini yürütürken ihtiyaç duydukları “mal ve hizmet alımı” harcamalarının ana kalemler itibarıyla ağırlıklarının gelişimi yer almaktadır.

Mal ve hizmet alımı alt kalemleri arasındaki gelişimin daha net görülmesi için incelenen dönemin biraz daha geniş olmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu nedenle aşağıdaki tabloda 2007-2015 dönemi mal ve hizmet alımı alt kalemlerinin ağırlık dağılımı gösterilmiştir. Bu açıdan bakıldığında zaman elektrik başta olmak üzere enerji alımlarında oluşan maliyet mal ve hizmet alımının içinde ağırlık olarak 2007 yılındaki yüzde 18,3 oranından 2015 yılında yüzde 23,9 oranına yükselmiştir. Bu artışın nedenleri arasında devlete uygulanan elektrik tarifelerindeki artış ve elektrik faturalarının daha düzenli ödenmesidir.

Tablo 6: Mal ve Hizmet Alımı Detay Ağırlık Dağılımı

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Enerji Alımları	18,3	20,9	25,6	23,4	15,0	20,1	32,6	25,3	23,9
Yiyecek, İçecek ve Yem Alımları	4,5	4,4	4,6	4,2	4,4	3,9	3,2	3,6	3,4
Tıbbi Malzeme ve İlaç Alımları	19,7	20,5	18,8	21,4	22,3	24,1	19,0	21,7	22,0
Müşavir Firma ve Kişilere Ödemeler	5,2	7,1	5,9	6,4	8,3	6,6	4,4	5,2	6,4
Taşıma Giderleri	10,4	9,9	10,9	8,9	11,7	10,2	9,0	11,3	10,3
Temsil ve Tanıtma Giderleri	5,6	5,0	4,1	4,9	5,0	4,7	3,5	3,2	3,2
Menkul Mal, Gayrimaddi Hak, Alım, Bakım ve Onarım	5,6	4,6	4,5	4,5	5,2	4,5	3,8	4,2	4,5
Diğer	30,8	27,6	25,5	26,4	28,2	26,0	24,4	25,5	26,2
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Fonksiyonel Sınıflandırma:

Fonksiyonel sınıflandırma, toplanan vergilerin hangi alanlarda kullanıldığını ve dolayısıyla bütçenin kalitesini göstermektedir. Burada bütçenin mali işlevinden çok siyasi ve ekonomik işlevi ön plana çıkmakta ve hükümetin sektörler arasında hangisini desteklemeye çalıştığı, kaynakları hangi alana harcadığı konusunda bir bakış açısı yakalanmaktadır. Aşağıda T.C. yardımlarını da içeren genel bütçe giderlerinin fonksiyonlar itibarıyla gerçekleşmeleri yer almaktadır. Tabloya göre

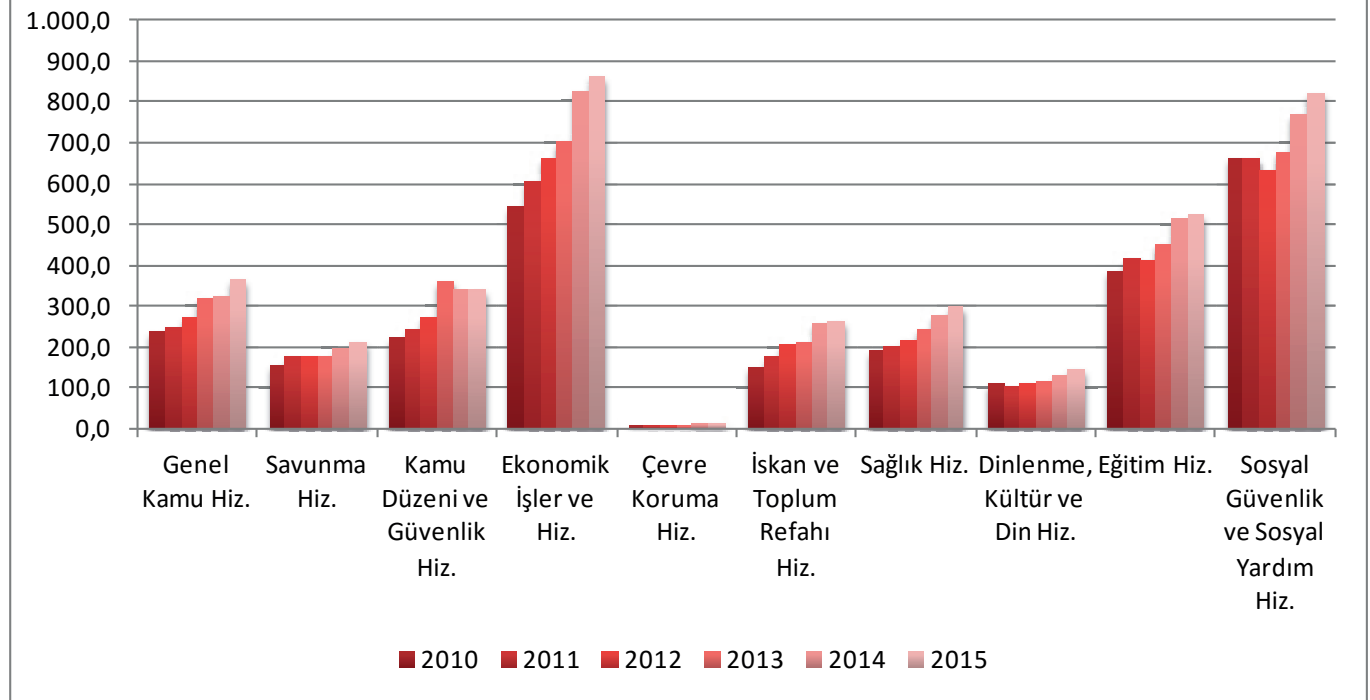
Çevre Koruma Hizmetleri, Dinlenme-Kültür Hizmetleri ve Genel Kamu Hizmetleri 2015 yılında harcamasını sırasıyla yüzde 22, yüzde 14 ve yüzde 13 oranında artırmıştır.

Tablo 7: Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri (Milyon TL)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Genel Kamu Hiz.	262,2	238,6	233,6	236,0	246,6	271,6	319,8	323,5	364,3
Savunma Hiz.	124,5	138,9	145,4	153,3	177,5	175,0	178,3	195,6	211,0
Kamu Düzeni ve Güvenlik Hiz.	158,9	181,2	264,0	220,7	241,0	272,1	359,3	338,3	336,9
Ekonomik İşler ve Hiz.	423,1	545,9	507,4	543,7	607,6	660,7	699,9	824,6	861,2
Çevre Koruma Hiz.	5,7	6,4	5,9	3,8	4,0	8,1	7,2	11,1	13,6
İskan ve Toplum Refahı Hiz.	126,7	131,2	155,7	151,7	176,9	207,2	209,4	255,7	262,5
Sağlık Hiz.	182,2	178,4	190,8	193,7	203,6	219,2	243,7	275,9	300,0
Dinlenme, Kültür ve Din Hiz.	78,0	90,3	102,2	111,4	106,3	107,8	116,7	129,6	147,3
Eğitim Hiz.	306,1	324,8	369,0	385,8	417,5	410,0	450,6	513,3	525,1
Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hiz.	457,8	529,0	601,0	660,8	663,4	632,7	676,5	767,8	820,0
	2.125,2	2.364,7	2.575,1	2.661,0	2.844,4	2.964,3	3.261,4	3.635,4	3.841,9

Fonksiyonel sınıflandırmaya göre son altı yılın seyri aşağıdadır.

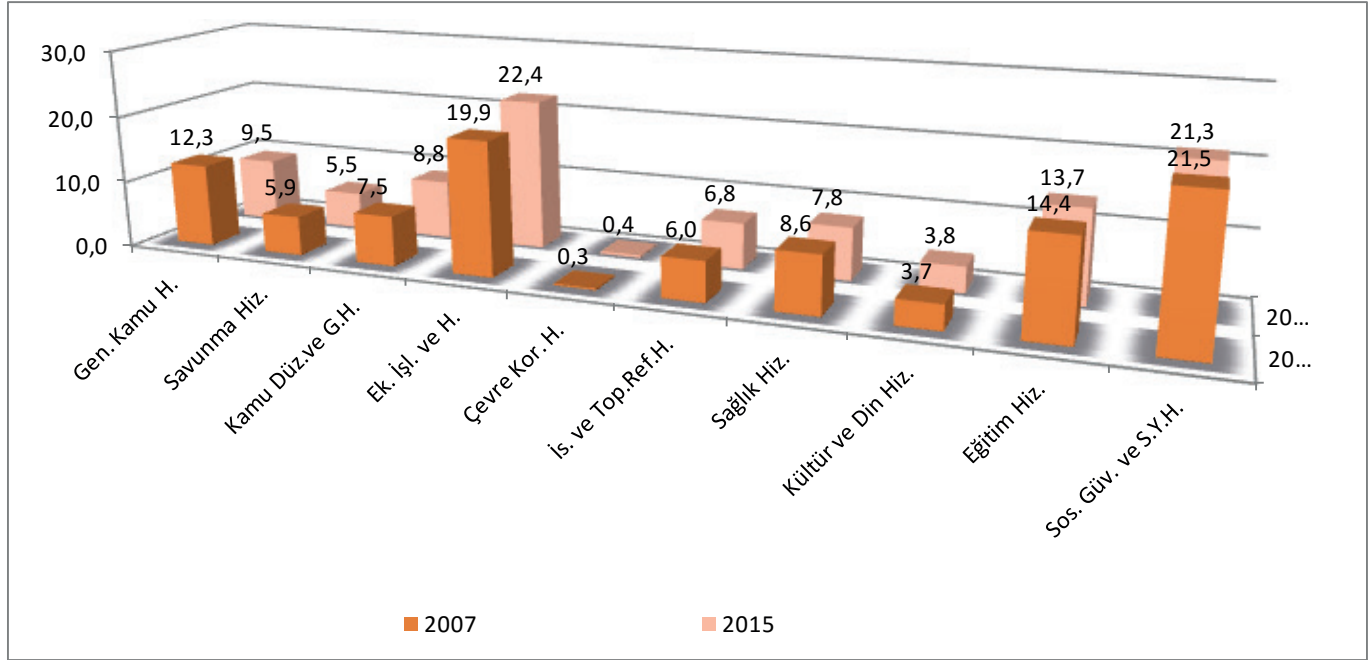
Grafik 10: Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri (Bin TL)

Fonksiyonel sınıflandırmadaki değişimlerin bir kaç yıl içinde belirgin bir şekilde ortaya çıkması zordur. KKTC genel bütçesi ağırlıklı olarak personel giderlerinden yani zorunlu ödemelerden oluştuğundan, fonksiyonel sınıflandırma alt kalemlerindeki değişimin fark edilmesi daha da uzun zaman almaktadır. Aşağıdaki grafikte KKTC'nin ilk fonksiyonel dağılımına sahip yıl olan 2007 yılından 2014 yılına kadar yaşanan değişim görülmektedir. Bu grafiğe göre Genel Kamu Hizmetleri uzunca bir yıl nominal bazda sabit kalmış olup, bütçeden aldığı pay bu yedi yıl boyunca yüzde 12'den yüzde 9'a düşmüştür. Bu durum merkezi devlet dairelerinde politika oluşturan birimlerin zayıfladığını göstermesi açısından

önemlidir. Savunma Hizmetlerinin bütçeden aldığı pay aynı kalmıştır. Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri bütçeden aldığı payı yüzde 7,5'ten yüzde 8,8'e çıkarmıştır. Eğitim Hizmetleri bütçeden aldığı payı yüzde 14 civarında sabit tutarken sağlık hizmetlerinin payı bir puan azaltmıştır.

Grafik 11: Bütçe Giderlerinin Fonksiyonel Değişimi 2007-2015 (%)

GELİR BÜTÇESİ

2010-2015 dönemi genel bütçe gelir gerçekleştirmeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 8: Bütçe Gelirleri (2010-2015)

(Milyon TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/ 2014 % Değişim	2015 Geliri İç. % Pay
GELİRLER GENEL TOPLAMI (A+B)	2.643,0	2.792,8	3.140,5	3.216,1	3.603,6	3.737,7	3,7	100
A-YEREL GELİR TOPLAMI (1+2+3+4+5+6+7)	1.791,6	1.952,6	2.338,8	2.287,7	2.708,6	2.917,3	7,7	78,1
1-VERGİ GELİRLERİ	1.276,8	1.391,1	1.506,1	1.633,7	1.957,0	2.146,1	9,7	57,4
GELİR, KAR, SER. ÜZ. ALINAN VER.	482,6	501,5	529,6	587,7	718,2	779,1	8,5	20,8
Gelir Vergisi	326,0	347,9	376,9	418,8	505,3	558,2	10,5	14,9
Kurumlar Vergisi	157,0	153,6	152,7	168,9	212,9	220,9	3,8	5,9
SOS. GÜVENLİK KATKI PAYLARI	6,4	4,5	4,4	5,5	6,7	8,8	31,3	0,2
MÜLKİYET ÜZ. ALINAN VERGİLER	35,5	38,4	44,7	52,1	62,8	69,5	10,7	1,9
Banka ve Sigorta İşlemleri Vergisi	24,0	27,6	33,6	38,2	45,1	50,4	11,8	1,3
Diğer	11,5	10,8	11,1	13,9	17,7	19,1	7,9	0,5
DAHİLDE AL. MAL VE HİZ. VER.	352,7	396,8	436,2	455,4	561,3	595,8	6,1	15,9
Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	158,4	191,8	222,5	226,0	301,3	312,3	3,7	8,4
Özel İletişim Vergisi	79,7	79,2	83,1	86,5	89,1	92,3	3,6	2,5
Şans Oyunları Vergisi	26,4	34,0	31,3	35,6	52,4	67,3	28,4	1,8
Motorlu Taşıtlar Vergisi	72,2	75,5	81,8	88,3	97,6	100,1	2,6	2,7
Diğer	16,0	16,3	17,4	19,0	20,9	23,8	13,9	0,6
UL.AR. T. VE MUAMEL. ALINAN V.	283,2	316,8	327,8	376,9	431,1	499,7	15,9	13,4

İthalattan Alınan Gümrük Vergisi	19,1	23,6	27,1	29,9	34,9	40,0	14,6	1,1
İthalattan Alınan Katma Değer Vergisi	251,5	278,0	284,2	328,8	375,2	438,8	17,0	11,7
Diğer	12,6	15,2	16,4	18,2	21,0	20,9	-0,5	0,6
DİĞER VERGİLER	39,2	38,2	43,7	49,7	55,7	56,3	1,1	1,5
Damga Vergisi	30,0	33,5	38,8	43,8	49,4	49,5	0,2	1,3
Diğer	9,2	4,7	4,9	5,9	6,3	6,8	7,9	0,2
İDARİ HARÇ. VE ARIZİ SATIŞ.	77,1	94,8	119,7	106,4	121,0	136,9	13,1	3,7
Tapu Harçları	26,1	35,0	41,9	47,8	55,6	63,5	14,2	1,7
Liman Hizmetlerinin Geliştirilmesi	8,7	12,8	14,1	4,1	5,4	0,0	-100,0	0,0
Sair Harçlar	32,7	37,9	53,8	43,6	51,8	57,9	11,8	1,5
Diğer	9,6	9,1	10,0	10,9	8,2	15,5	89,0	0,4
2-VERGİ DİŞİ GELİRLER	522,3	571,3	617,8	670,9	764,3	789,9	3,3	21,1
TEŞEBBÜS VE MÜLKİYET GEL.	103,8	98,8	95,5	90,0	94,5	92,4	-2,2	2,5
Telefon Telgraf ve Teleks Gelirleri	40,9	35,3	37,5	39,9	41,9	38,2	-8,8	1,0
Tıbbi Tedavi ve İlaç Ücretleri	5,8	6,7	3,3	2,4	2,5	2,9	16,0	0,1
Yurt Dışına Çıkış Ücretleri	6,8	10,0	11,8	4,2	4,3	0,5	-88,4	0,0
GSM Gelirleri	1,6	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	300,0	0,0
Chip Kart Satış Geliri	9,9	8,2	4,9	5,2	3,7	1,7	-54,1	0,0
Diğer	38,8	38,6	37,9	38,3	41,6	48,9	17,5	1,3
MALİ OLM. T. VE KAMU MALİ K. A.	40,4	29,0	45,6	44,4	45,8	49,9	9,0	1,3
Merkez Bankası Kar Payı	40,4	29,0	45,6	44,4	45,8	49,8	8,7	1,3
DİĞER MÜLKİYET GELİRLERİ	10,4	15,1	16,0	7,7	9,5	10,8	13,7	0,3
PARA CEZALARI VE CEZALAR	18,6	21,7	23,2	26,5	34,2	33,9	-0,9	0,9
ÇEŞİTLİ VERGİ DİŞİ GELİRLER	349,1	406,6	437,4	502,3	580,2	602,9	3,9	16,1
Fiyat İstikrar Fonu	265,5	349,1	370,4	428,3	483,6	535,1	10,6	14,3
Turizm Teşvik Fonu	14,1	13,9	19,8	28,0	33,2	34,3	3,3	0,9
Spor Fonu	13,6	15,5	15,4	20,7	21,9	19,5	-11,0	0,5
Emekli Sandığı Fonu	47,0	19,5	24,8	17,4	14,7	4,7	-68,0	0,1
Diğer	8,9	8,6	7,0	7,9	26,8	9,3	-65,3	0,2
3-SERMAYE GELİRLERİ	3,5	5,3	3,8	3,7	1,4	1,2	-14,3	0,0
4-ALINAN BAĞIŞ, YARDIMLAR	0,3	0,5	0,0	1,2	1,4	1,4	0,0	0,0
5-DİĞER GELİRLER	0,0	0,0	236,7	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
6-ALACAKLARDAN TAHSİLAT	6,3	14,0	3,2	0,0	8,7	3,8	-56,3	0,1
7-RED VE İADELER (-)	17,6	29,5	28,9	22,3	22,8	25,1	210,1	0,7
B-T.C. YARDIMLARI	851,4	840,2	801,7	928,4	893,0	820,4	-8,1	21,9

2015 yılı genel bütçe gelirleri toplamı bir önceki yıla göre yüzde 3,7 oranında artarak 3 milyar 738 milyon TL'ye ulaşmıştır. Genel bütçe gelirlerini oluşturan ana kalemlerden yerel gelirler yüzde 7,7 oranında artarken, T.C. yardımları yüzde -8,1 oranında azalmıştır. T.C. yardımları ile ilgili analiz, Raporun "T.C. Yardımları" bölümünde yer almaktadır. Yerel gelirlerde yaşanan artış değerli olmakla birlikte enflasyon ile büyüme toplamına ulaşamamıştır. Ancak artışın bu seviye- de kalmasının sebebi 2014 yılında yapılan vergi affından elde edilen arızı artışın baz etkisi olduğu söylenebilir. Kayıtdışı ekonomi ile yapılan mücadele ve elde edilen kazanımlar pozitif etkisini göstermeye devam etmektedir.

Genel bütçe gelirlerinin 2015 yılında yüzde 78,1'i yerel gelirlerden, yüzde 21,9'u T.C. yardımlarından oluşmuştur. Bu oranlar 2014 yılında sırasıyla yüzde 75,2 ve yüzde 24,8 olarak gerçekleşmişti. Bir önceki yıla göre yerel gelirlerin bileşen-lerinde; vergi gelirlerinde yüzde 9,7, vergi dışı gelirlerde ise yüzde 3,3 oranında artış olmuştur. 2015 yılı yerel gelirlerinin yüzde 73'ünü vergi gelirleri, % 27'sini vergi dışı gelirler oluşturmıştır. Bu oran 2014 yılında sırasıyla yüzde 75,2 ve yüzde 21,2 olarak gerçekleşmişti.

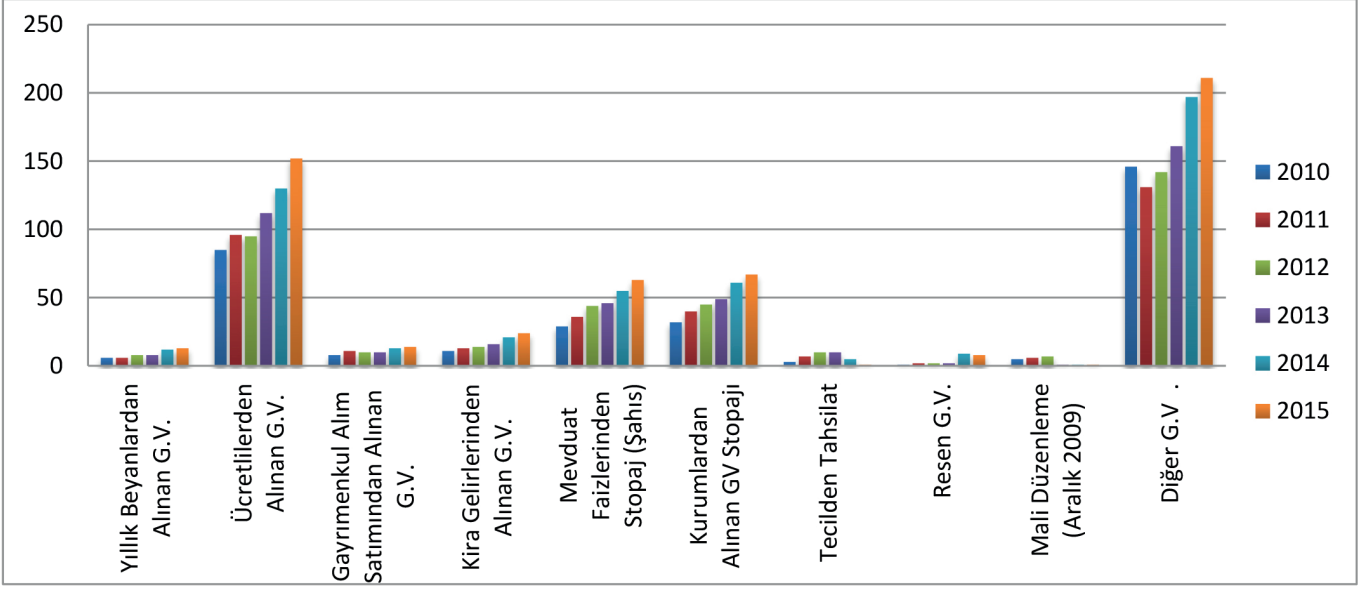
Aşağıdaki tabloya göre, 2015 yılında gelir vergisi, BŞİV, İthalattan Alınan KDV, Şans Oyunları Vergisi, İthalattan Alınan Gümrük Vergisi, Tapu Harçları ve Fiyat İstikrar Fonunda enflasyonun üzerinde tahsilat gerçekleşirken, Kurumlar Vergisi, Dahilde Alınan KDV, Özel İletişim Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi ve Turizm Teşvik Fonunda gerçekleşmeler çok düşük kalmıştır.

Tablo 9: Yerel Gelirler (2010-2015)

YEREL GELİRİN NEVİ (Milyon TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/14 %	2015 Ye- rel Gelir İçindeki. % Payı
							Değiş- me	
Gelir Vergisi	325,6	347,9	376,9	418,8	505,3	558,2	10,5	19,1
Kurumlar Vergisi	157	153,6	152,7	168,9	212,9	220,9	3,8	7,6
Banka ve Sigorta İşlemleri Vergisi	24	27,6	33,6	38,2	45,1	50,4	11,8	1,7
Dahilde Alınan Katma Değer Ver- gisi	158,4	191,8	222,5	225,9	301,4	312,2	3,6	10,7
İthalattan Alınan Katma Değer Vergisi	251,5	278	284,2	328,8	375,2	438,9	17,0	15,1
Özel İletişim Vergisi	79,7	79,2	83,1	86,5	89,1	92,3	3,6	3,2
Şans Oyunları Vergisi	26,4	34	31,3	35,6	52,4	87,3	66,6	3,0
Motorlu Taşıtlar Vergisi	72,2	75,5	81,8	88,2	97,6	100	2,5	3,4
İthalattan Alınan Gümrük Vergisi	19,1	23,6	27,1	29,9	34,9	40	14,6	1,4
Damga Vergisi	30	33,5	38,8	43,8	49	49,5	1,0	1,7
Tapu Harçları	26,1	35	41,9	47,8	55,6	63,5	14,2	2,2
Telefon Telgraf ve Teleks Gelirleri	40,9	35,3	37,5	39,9	41,9	38,2	-8,8	1,3
Merkez Bankası Kar Payı	40,4	29	45,6	44,4	45,8	49,9	9,0	1,7
Fiyat İstikrar Fonu	265,5	349,1	370,3	428,2	483,7	535	10,6	18,3
Turizm Teşvik Fonu	14,1	13,9	19,9	28	33,2	34,3	3,3	1,2
Spor Fonu	13,6	15,5	15,4	20,7	21,9	19,5	-11,0	0,7
Emekli Sandığı Fonu	47	19,5	24,8	17,4	14,7	4,8	-67,3	0,2
Para ve Vergi Cezaları	18,6	21,7	23,2	26,5	34,2	33,9	-0,9	1,2
Uluslararası Kuruluşlardan Alınan	0,3	0,5	0	1,2	1,3	1,4	7,7	0,0
Ercan Hava Limanı İşl. H. Devir Gel.	0	0	236,7	0,5	0	0	0,0	0,0
Diğer Gelirler (Red ve iadeler da- hil)	199,8	209,9	191,4	169	213,5	185,7	-13,0	6,4
GENEL TOPLAM	1.791,60	1.952,60	2.338,80	2.287,70	2.708,70	2.915,90	7,6	100,0
Ercan H. İş.H.D. Geliri Hariç TOP- LAM	1.791,60	1.952,60	2.102,10	2.287,20	2.708,70	2.915,90	7,6	100,0

2009-2015 dönemi gelir vergisi tahsilatının hangi alt kalemlerden oluştuğu ve bu alt kalemlerde yıllar itibarıyla kaydedilen gelişmeler aşağıdaki grafikte yer almaktadır. Grafiğe göre, gelir vergisi tahsilatı içindeki en önemli kalemler, ücretlilerden tahsil edilen gelir vergisi, mevduat faizlerinden ve kurumlar vergisi mükelleflerinden alınan gelir vergisi stopajıdır. Gelir vergisi tahsilâtında en büyük paya sahip olan 'Diğer G.V.' tahsilatı grafikte her ne kadar gelir vergisi alt kalemi olarak yer alsada bu kalem esasen bir gelir vergisi olmayıp, gelir vergisi ve kurumlar vergisi dışındaki vadesi geçmiş olan diğer gelir türlerinden cari dönemde yapılan tahsilatların kaydedildiği bir kalemdir.

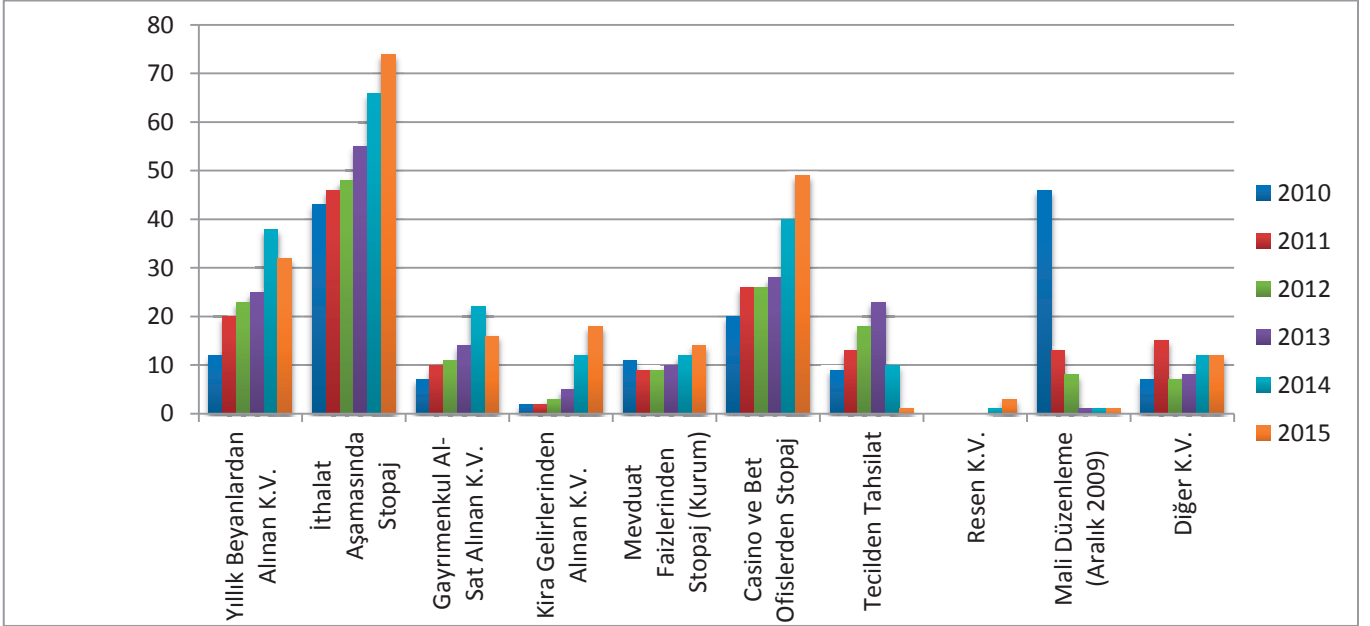
Grafik 12- Gelir Vergisi Tahsilâtının Açılımı (Milyon TL) (2010-2015)

Tecilden tahsilat 2014 yılında yıllık beyanlardan alınan gelir vergisi tutarından daha az bir seviyede gerçekleşmek suretiyle makulleşme sürecine girmişti. 2015 yılında bu gelir türünün sıfıra yaklaşması tecil uygulamasının üzerine sıkı bir şekilde gidildiğinin göstergesidir. Ücretlilerden alınan gelir vergisinin artması çalışma hayatında da kayıt altına alma çalışmalarının olumlu sonuçlarını yansıtmaktadır. 2014 yılından itibaren özellikle üzerinde durulan bir vergi türü de kira gelirlerinden alınan gelir vergisi olup bu alanda yapılan çalışmaların sonucunda baz artışı sağlanmış 2015 yılında da bunun devamı gelmiştir.

Aşağıdaki grafikte 2010-2015 dönemi kurumlar vergisi tahsilâtlarının alt kalemler itibarıyla dağılımı yer almaktadır.

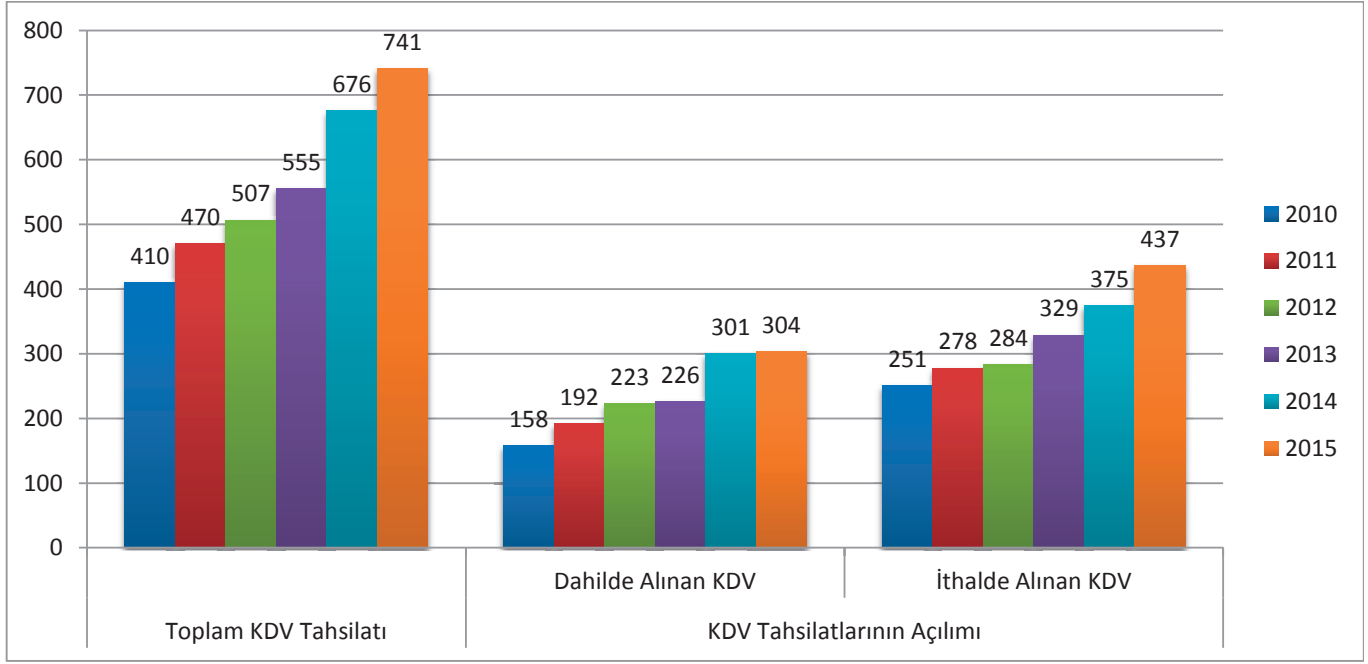
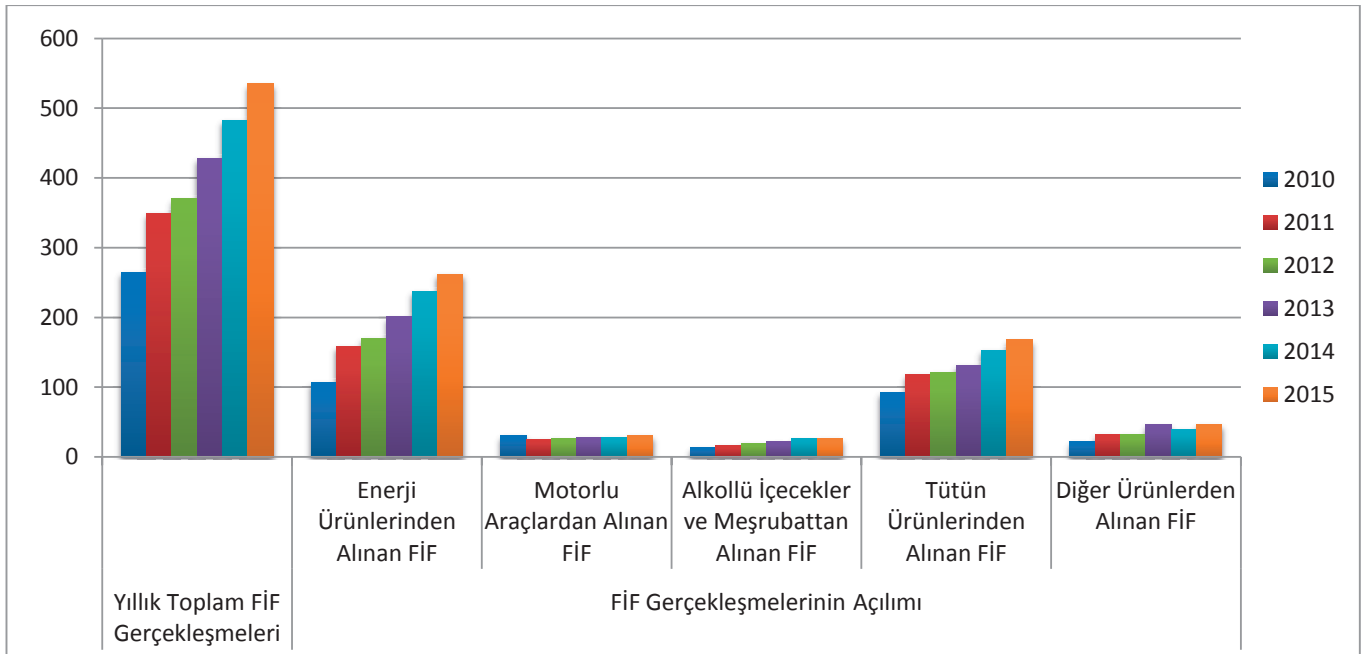
Grafik 13- Kurumlar Vergisi Tahsilâtının Dağılımı (Milyon TL) (2010-2015)

2015 yılında enflasyonun altında bir artış gösteren kurumlar vergisi tahsilâtı içinde bu sonuca etki eden alt kalemler; yıllık beyanlardan alınan K.V., gayrimenkul al-sat. alınan K.V., tecilden tahsilat olurken, ithalat aşamasında alınan stopaj ile casino ve bet ofislerden alınan stopaj vergisi 2014 yılında olduğu gibi 2015 yılında da yüksek artış hızı gösteren kalemlerden olmuştur.

Aşağıdaki grafikte, katma değer vergisi detay karşılaştırması yer almaktadır. 2015 yılında dahilde alınan KDV’de beklenen artış gerçekleşmezken ithalde alınan KDV’de önemli bir artış kaydedildiği görülmektedir.

Grafik 14- KDV Tahsilatının Açılımı (Milyon TL) (2010-2015)**Grafik 15- FİF Tahsilatının Açılımı (Milyon TL) (2010-2015)**

Yukarıdaki grafikte 2008-2015 dönemi FİF tahsilât tutarları hem toplam olarak hem de ana mal grupları itibarıyla yer almaktadır. 2015 yılı FİF tahsilatı 2015 yılına göre yüzde 10,6 oranında artış göstermiş olup, KKTC yerel gelirlerinin yüzde 14,3'ünü oluşturmuştur. Bu geçen yıla göre yüzde 3 oranında bir daralmaya tekabül etmektedir. 2014 ve 2015 yıllarında önemli bir sıçrama gösteren enerji alımları FİF tahsilâtının yüzde 49'unu oluşturmaktadır.

T.C. Yardımları

2015 yılında KKTC genel bütçesinden yapılan harcamanın 820 milyon TL 'si T.C. yardımlarından karşılanmıştır.

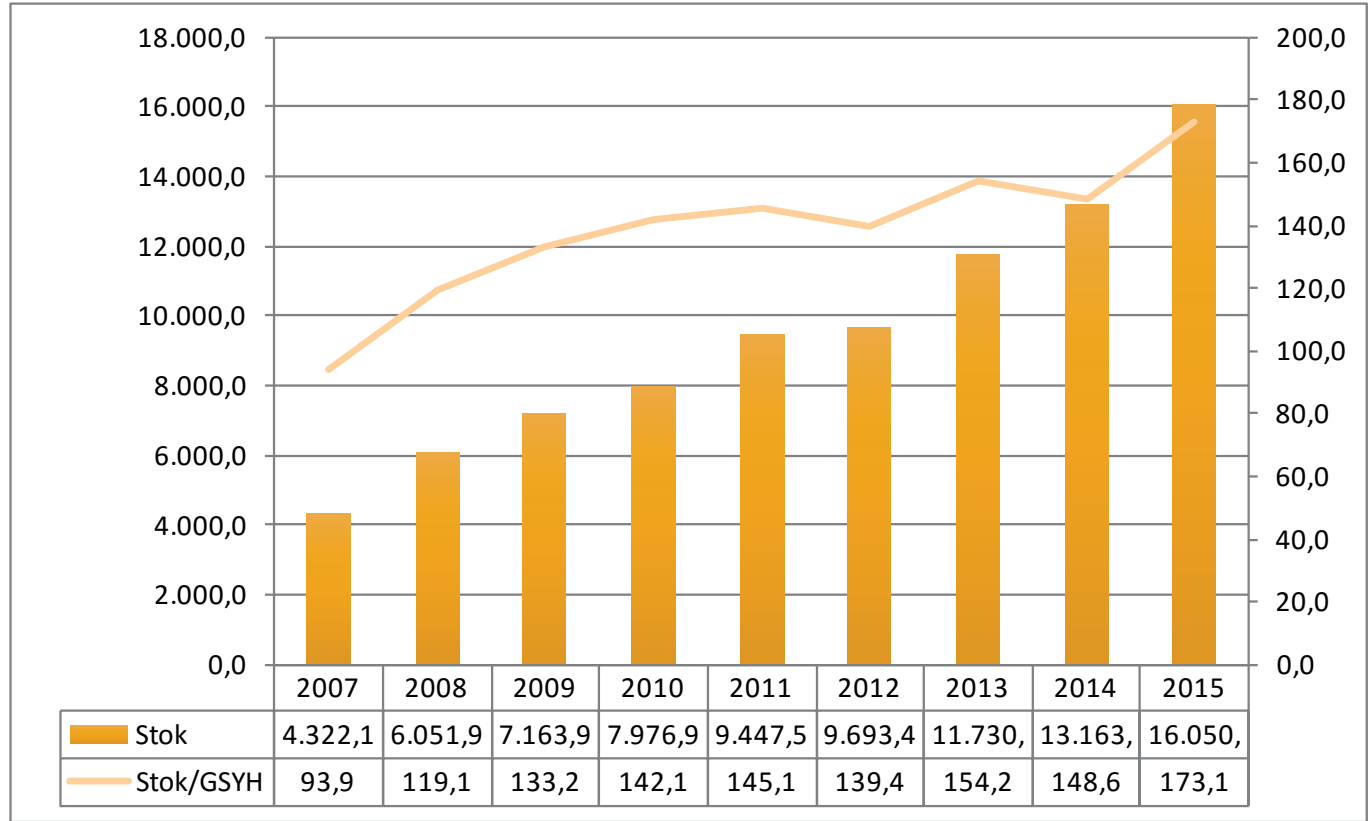
2010 yılından itibaren uygulanan ekonomik programlar sayesinde KKTC'de mali disiplin kısmen de olsa sağlanmıştır. 2013-2015 döneminde uygulanan ekonomik programda da mali disipline devam edildiğinden programlarda öngörülen yardım miktarının dışında yardım yapılmamıştır. 2015 yılında yapılan yardımın tutarı 2014 yılına göre azalmıştır. Bunun başlıca nedeni reform destekleme ödeneğinin kullanılamamasıdır.

T.C. Yardımlarının Gelişimi bölümünde detaylı olarak açıklanan altyapı yatırım harcamaları, reel sektörün desteklenmesine yönelik harcamalar ve savunma harcamalarının toplamı 2014 yılına göre yüzde 31 artarak 548 milyon TL 'ye ulaşmış, krediler ise yüzde 10 azalarak 273 milyon TL 'ye düşmüştür.

C. BORÇLANMA

KKTC'nin 2015 yılsonu itibarıyla toplam kamu borç stoku 4 milyar 451 milyon TL ve 3 milyar 982 milyon ABD doları toplamına ulaşmıştır. Böylece 2015 yılsonu itibarıyla toplam kamu borç stoku bir önceki yıla kıyasla TL bazında yüzde 21,9 oranında artarak 16 milyar 050,4 milyon TL'ye yükselmiştir.

Grafik 16: Kamu Borç Stoku Gelişimi

Kaynak: KKTC Hazine Muhasebe Dairesi

Böylece kamu borcunun GSYH'ya oranı, 2015 yılında bir önceki yıla kıyasla 24,5 puan artarak yüzde 173'e yükselmiştir. Bu artışın önemli bir bölümü kur artışından kaynaklanmış, yıllık faiz ödemeleri yapılmadığından stoka eklenmiş ve yeni borçlanma neredeyse hiç yapılmamıştır.

2015 yılsonu itibarıyla toplam stokun yüzde 79,3'ünü geçen yıla göre 2 puanlık artışla **Devlet Borcu** oluşturmaktadır. Devlet Borcu kalemi altında T.C. Kredileri, Emekli Sandığı ve İhtiyat Sandığı kaynaklı borçlar yer almaktadır.

Bunu toplam stoktaki yüzde 14,4'lük ağırlığı ile geçen yıla göre yarım puan azalan **Devlet Kefaleti Nedeniyle Üstlenilen Krediler** izlemektedir. Bu borçlar, geçmişte Devlet Kefaleti ile borçlanan KİT'lerin zaman içerisinde borçlarını ödeyemez duruma gelmeleri neticesinde üstlenilen borçlardır.

Tablo 10: Kamu Borç Stoku

(Milyon)	31.12.2010		31.12.2011		31.12.2012		31.12.2013		31.12.2014		31.12.2015	
	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD
Devlet Borcu	1.205,2	3.232,3	1.463,3	2.993,2	1.414,9	3.301,4	1.562,6	3.473,7	1.688,7	3.655,6	1.806,9	3.759,5
Devlet Kefaleti Nedeniyle Üstlenilen Krediler	1.113,7	93,9	1.244,6	101,0	1.394,5	109,0	1.551,7	117,6	1.699,1	126,2	1.909,8	135,6
Devlet Kefaletli Krediler	346,0	86,9	477,2	158,5	467,5	121,2	602,7	116,0	675,7	97,9	657,8	83,6
Devlet Kefaleti Bulunmayan Kamu Borçları	19,8	4,6	60,8	19,2	62,1	16,1	74,5	6,0	76,9	4,7	76,9	3,5
TOPLAM KAMU BORÇ STOKU	2.684,7	3.417,7	3.245,9	3.271,9	3.339,0	3.547,7	3.791,5	3.713,3	4.140,4	3.884,4	4.451,4	3.982,2

Kaynak: KKTC Hazine Muhasebe Dairesi

Bunu toplamda yüzde 5,6'luk ağırlığı ile geçen yıla göre 1,5 puan azalan **Devlet Kefaletli Krediler** kalemi izlemektedir. Bu başlıkta KIBTEK ve Sosyal Sigortalar Dairesi gibi kamu bağlantılı kuruluşların halen canlı ve dönen kredilerinin yanı sıra KKTC Kalkınma Bankası Tahvilleri, Eti Teşebbüsleri ve tasfiye halindeki Kıbrıs Türk Havayolları kaynaklı borçlar yer almaktadır.

Tablo 11: Devlet Kefaletli Krediler

(Milyon)	31.12.2010		31.12.2011		31.12.2012		31.12.2013		31.12.2014		31.12.2015	
	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD
KIBTEK	124,6	53,9	120,0	126,4	104,7	84,9	206,5	69,3	213,8	50,2	168,5	32,0
ETİ Teşebbüsleri	0,3	0,0	0,2	0,1	0,2	0,0	0,2	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0
Süt Endüstrisi Kurumu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,0	0,0	10,5	0,0
KKTC Kalkınma Bankası Tahvilleri	94,2	18,0	109,0	17,1	120,8	21,3	136,1	29,4	158,2	29,6	179,9	32,8
Sosyal Sigortalar	115,9	0,0	234,5	0,0	228,1	0,0	245,1	0,0	283,4	0,0	281,4	0,0
TOPLAM	346,0	86,9	477,2	158,5	467,5	121,2	602,7	116,0	675,7	97,9	657,8	83,6

Kaynak: KKTC Hazine Muhasebe Dairesi

Yukarıdaki tabloda borçlulara göre detaylandırılan Devlet Kefaletli Kredilere yer verilmiştir. Devlet Kefaletli Krediler, toplam stok içerisindeki ağırlığı Devlet Borcu ile Devlet Kefaleti Nedeniyle Üstlenilen Krediler kalemlerine kıyasla düşüktür. Bu kalem altında ağırlıklı olarak bazı kamu iktisadi teşebbüslerinin halen canlı ve dönen kredilerinin yanı sıra KKTC Kalkınma Bankası Tahvilleri ile Sosyal Sigortalar Dairesi'nin bankalardan nakit ihtiyacı çerçevesinde borçlanması ile borç stokuna eklenen yük yer almaktadır. Devlet Kefaletli Krediler içinde geçen yıla göre 2015 yılında ilk sıraya Sosyal Sigortalar Dairesi yükselmiştir. Sosyal Sigortalar Dairesi 2015 yılında KKTC'de borçlanmaya devam eden ender dairelerdendir. Bankacılık faaliyeti gereği borç stoku bulunan KKTC Kalkınma Bankasından sonra üçüncü sırada bulunan KIB-TEK'in 2015 yılındaki borç stokunda yaklaşık 95 milyon TL azalma söz konusudur. Orta vadeli bir projeksiyonla bakıldığında KIB-TEK'in 2010 yılında 53,9 milyon dolar olan döviz cinsinden borcunun 2015 yılsonu itibarıyla 32,0 milyon dolara gerilediği, Türk Lirası borcunun ise 2010'daki 124,6 milyon TL'den 168,5 TL'ye yükseldiği görülmektedir. KIB-TEK'in bazı borçlarının Borç Komitesi'nden izin alınmaksızın yapılması nedeniyle yukarıdaki rakamlara dahil olmadığı bilinmektedir.

Bunları son başlıkta yüzde 0,5'lik payıyla ağırlıklı olarak Belediyelerin borcunu kapsayan **Devlet Kefaleti Bulunmayan Krediler** izlemektedir.

Aşağıdaki tabloda alacaklılara göre borç stokunun dağılımı gösterilmiştir. Buna göre 2015 yılında kamu borç stokunun yüzde 67'si dış borç, yüzde 33'ü ise iç borçlardan oluşmaktadır. Bu dağılım geçen yıla göre dış borcun 3 puan artması anlamına gelmektedir.

İç borcun alacaklılara göre dağılımında en önemli iki alacaklı Kooperatif Merkez Bankası ile İhtiyat Sandığıdır. Bu borçlar 2009 yılına kadar yapılan borçlanmaların ana parası ile faizinden oluşmaktadır. Henüz bütçenin borç ödeyecek kapasiteye ulaşmaması yeni borçlanma yapılmasa dahi borç stokunu faizler kadar artırmaktadır. Bu iki alacaklıya 2015 yılında yeni borç alınmaksızın sadece faizden kaynaklanan ilave borç yaklaşık 350 milyon TL'dir. Bu iki alacaklı dışında başka bir alacaklıya önemli bir borç stoku bulunmayıp, belediyelerin borçları dışında kalan borçları mali yönetimin doğal süreci kapsamında yapılan borçlar olarak görmek mümkündür.

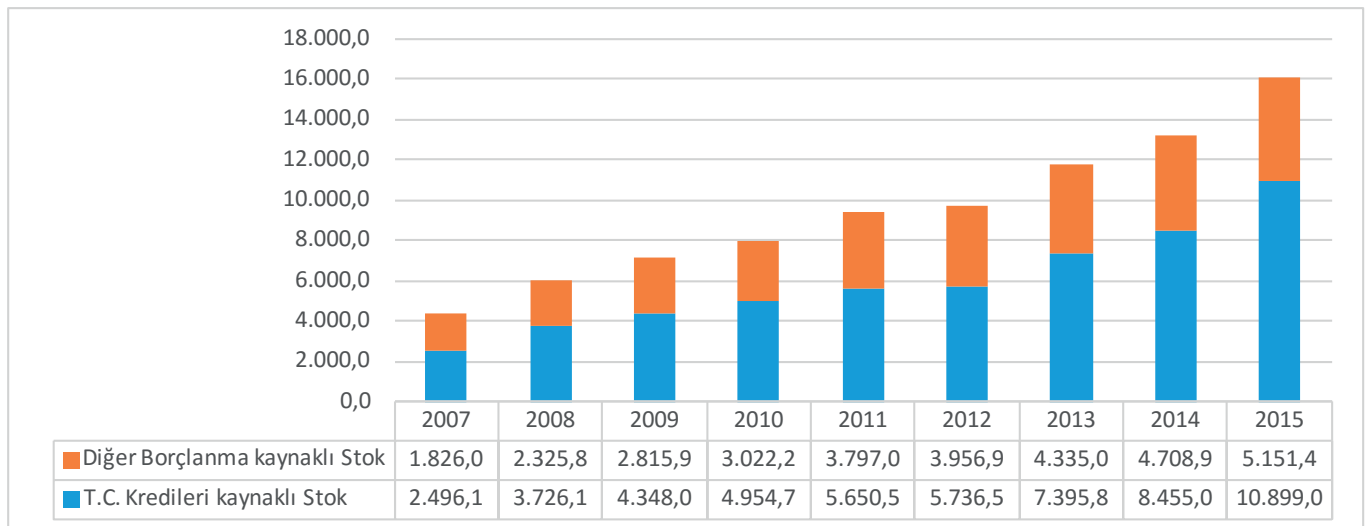
Tablo 12: Alacaklılara Göre Kamu Borç Stoku

(Milyon)	31.12.10		31.12.11		31.12.12		31.12.13		31.12.14		31.12.15	
	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD
I. İÇ BORÇ	2.676,1	223,5	3.237,1	295,4	3.330,2	349,9	3.782,7	258,3	4.131,6	248,5	4.442,6	243,5
K.Vakıflar Bankası Ltd.	228,5	65,1	275,2	61,6	293,2	153,6	301,9	20,2	321,0	17,8	325,5	12,2
K.Türk Koop.Merkez Bank. Ltd.	1.257,9	94,3	1.423,1	98,1	1.573,3	106,6	1.686,3	107,8	1.913,3	115,6	2.196,7	120,6
KKTC Merkez Bankası	107,4	8,8	107,4	0,0	102,4	0,0	81,6	0,0	69,1	0,0	63,5	0,0
İhtiyat Sandığı	918,8	37,2	1.022,2	24,9	1.107,4	26,0	1.347,3	44,4	1.347,3	44,4	1.405,7	48,5
Türk Bankası	19,7	0,0	20,7	0,0	21,9	0,0	19,1	0,0	26,1	0,0	21,5	6,4
KKTC Kalkınma Bankası	103,7	18,0	112,6	17,1	121,7	21,3	136,1	29,4	158,2	29,6	179,9	32,8
Asbank Ltd.	0,0	0,0	7,7	0,0	7,3	0,0	16,4	0,0	11,0	0,0	18,2	3,1
İktisat Bankası Ltd.	10,0	0,0	13,5	0,0	23,0	0,0	37,8	0,0	63,4	0,0	51,0	0,0
Creditwest Bank Ltd.	0,0	0,1	0,0	0,0	5,0	0,0	21,4	3,2	16,2	8,0	15,5	5,3
Şekerbank Ltd.	5,7	0,0	6,0	0,0	2,3	0,0	1,8	0,0	1,2	3,5	0,5	2,7
Yakın Doğu Bank Ltd.	12,4	0,0	28,7	0,0	19,6	0,0	17,2	0,0	40,2	0,0	45,5	0,0
T.C. Ziraat Bankası	0,0	0,0	150,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	40,0	0,0	12,8	3,0
T. Garanti Bankası	12,0	0,0	12,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
T. İş Bankası Ltd.											0,4	0,0
Türk Petrolleri Ltd	0,0	0,0	0,0	77,5	0,0	30,4	0,0	51,8	0,0	28,9	0,0	8,4
Limasol Türk Koop.Bankası	0,0	0,0	12,7	0,0	9,3	0,0	25,8	0,0	18,5	0,0	7,8	0,0
Universal Bank Ltd.	0,0	0,0	6,9	0,0	0,0	0,0	24,9	0,0	26,2	0,0	15,6	0,0
Viyabank	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	13,6	0,0	10,5	0,0	6,9	0,0
Kapitalbank	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,5	0,0	11,5	0,0
Belediyelerin Bankalara Borçları	0,0	0,0	38,4	16,2	43,8	12,0	51,5	1,5	62,9	0,7	64,1	0,5
II. DIŞ BORÇ	8,6	3.194,2	8,8	2.976,5	8,8	3.197,8	8,8	3.455,0	8,8	3.635,9	8,8	3.738,7
T.C. Kredisı	8,6	3.186,3	8,6	2.968,3	8,6	3.189,5	8,6	3.446,5	8,6	3.627,2	8,6	3.729,8
Türkiye İhracat Kredi Bankası	0,0	7,9	0,0	8,2	0,0	8,3	0,0	8,5	0,0	8,7	0,0	8,9
TOKİ	0,0	0,0	0,2	0,0	0,2	0,0	0,2	0,0	0,2	0,0	0,2	0,0
TOPLAM KAMU BORÇ STOKU	2.684,7	3.417,7	3.245,9	3.271,9	3.339,0	3.547,7	3.791,5	3.713,3	4.140,4	3.884,4	4.451,4	3.982,2

Kaynak: KKTC Hazine Muhasebe Dairesi

Toplam borç stoku T.C. kredileri ve diğer borçlanma olarak iki başlıkta incelendiğinde 2015 yılında toplam borç stokunda gerçekleşen artışın ağırlıklı olarak T.C. kredileri kaynaklı olduğu daha net görülebilmektedir. T.C. kredileri kaynaklı stokun toplam stok içerisindeki ağırlığı 2015 yılsonu itibarıyla 4 puan artışla yüzde 68'e yükselmiştir.

Grafik 17: Kamu Borç Stoku Gelişimi (Milyon TL)

Kaynak: KKTC Hazine Muhasebe Dairesi

KKTC’de yakın geçmişe kadar etkin bir borç yönetiminin olmaması ve mali projeksiyondan yoksun gerçekleştirilen borçlanmalar neticesinde borç stoku yüksek bir seviyeye oturmuş durumdadır. 2010-2012 program döneminde kamu maliyesi alanında atılan kararlı adımlar neticesinde kontrol altına alınan bütçe dengesine rağmen, yüksek borç stoku bir yandan kamu sektörü açısından kırılganlık yaratırken diğer yandan özel sektörün krediye olan erişimini zorlaştırarak ekonomik aktiviteyi baskılamaya devam etmektedir.

Borç Yönetim Komitesinin faaliyete başlamasından sonra siyasi etkiden uzak bir zeminde çalışmasının sağlanması kamu borç stokunun son beş yılda tedrici olarak azalmasını sağlamıştır. Aşağıdaki tabloda açıkça gözlemlenen bu durumun devamı bağımsız değişken olan piyasa faiz hadlerine bağlı olduğu kadar Borç Yönetim Komitesinin rasyonel olmayan baskılara kapalı bir şekilde faiz oranı yüksek borçların faizlerinin ödenmesi sağlanarak yeniden yapılandırılmasına bağlı bulunmaktadır. Bu çerçevede borç stokunun faiz dağılımında yüzde 5-10 aralığının payının belirgin bir şekilde artması bugün için bir başarı göstergesidir.

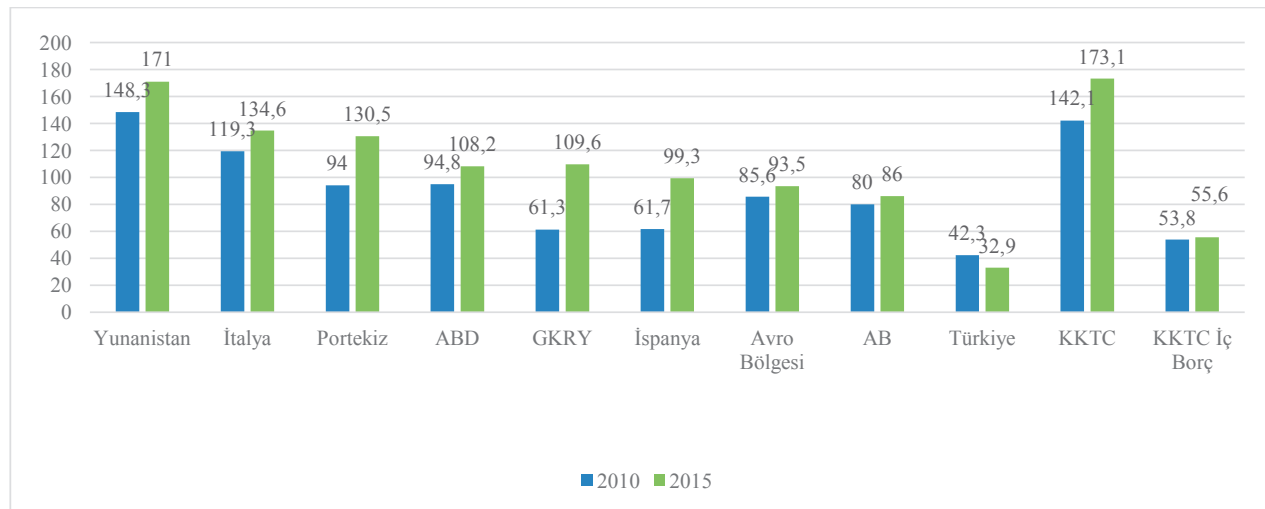
Tablo 13: Faiz Oranına Göre Kamu Borç Dağılımı

(Milyon)	31.12.10		31.12.11		31.12.12		31.12.13		31.12.14		31.12.15	
	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD	TL	USD
-%5	280,2	3.289,8	294,3	3.025,3	317,6	3.358,5	217,7	3.531,9	77,9	3.674,8	488,0	3.828,9
%5-10	201,6	127,8	230,4	246,6	368,3	189,2	1.329,3	181,3	1.483,9	209,6	1.752,1	153,3
%11-15	2.046,2	0,1	2.394,2	0,0	2.503,2	0,0	2.202,7	0,0	2.567,9	0,0	2.154,6	0,0
%16-20	136,7	0,0	314,5	0,0	137,4	0,0	41,8	0,1	10,7	0,0	56,7	0,0
%21-25	20,0	0,0	12,5	0,0	12,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
%26-30	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TOPLAM	2.684,7	3.417,7	3.245,9	3.271,9	3.339,0	3.547,7	3.791,5	3.713,3	4.140,4	3.884,4	4.451,4	3.982,2

Kaynak: KKTC Hazine Muhasebe Dairesi

Küresel ekonomik krizin etkilerinin aşılabilmesi amacıyla alınan önlemlerin kamu harcamalarını artırıcı ve bütçe dengelemlerini bozucu etkileri birçok ülkede borcun milli gelire oranında artış eğilimini güçlendirmiştir. Özellikle Avro Bölgesi’nde devam eden ekonomik durgunluk bölge ülkelerinin borç dinamiklerine olumsuz yansımaktadır. 2010 yılında yüzde 61,3 seviyesinde gerçekleşen GKRY borç stoku/milli gelir oranı 2014 yılsonu itibarıyla yüzde 107,5 seviyesinde kaydedilmiştir. Söz konusu oranın 2015 yılında yüzde 115,2 seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir.

Grafik 18: Brüt Borç Stoku / GSYH (Yüzde)

Kaynak: Eurostat, Avrupa Komisyonu, KKTC Hazine Muhasebe Dairesi, T.C. Hazine Müsteşarlığı

Türkiye’de son yıllarda sürdürülen mali disiplin ve etkin kamu borç yönetimi sayesinde borç stoku milli gelire oran olarak önemli ölçüde azaltılmış, faiz harcamalarının vergi gelirlerine oranı keskin şekilde düşürülmüş ve borcun vade ve döviz kompozisyonunda önemli iyileşmeler sağlanmıştır. 2013 yılında yüzde 36,1 seviyesinde gerçekleşen brüt kamu borç yükünün milli gelire oranı 2014 yılında yüzde 33,5 seviyesine gerilemiştir.

KKTC’de aşağı revize edilen milli gelir rakamlarına paralel olarak 2013 yılında yüzde 154,2 seviyesine yükselen iç borç

stokunun milli gelire oranı, 2014 yılında dış borç kaynaklı artış ile yüzde 161 seviyesine yükselmiştir. Dış borç hariç tutulduğunda ise oranın yüzde 57,6 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

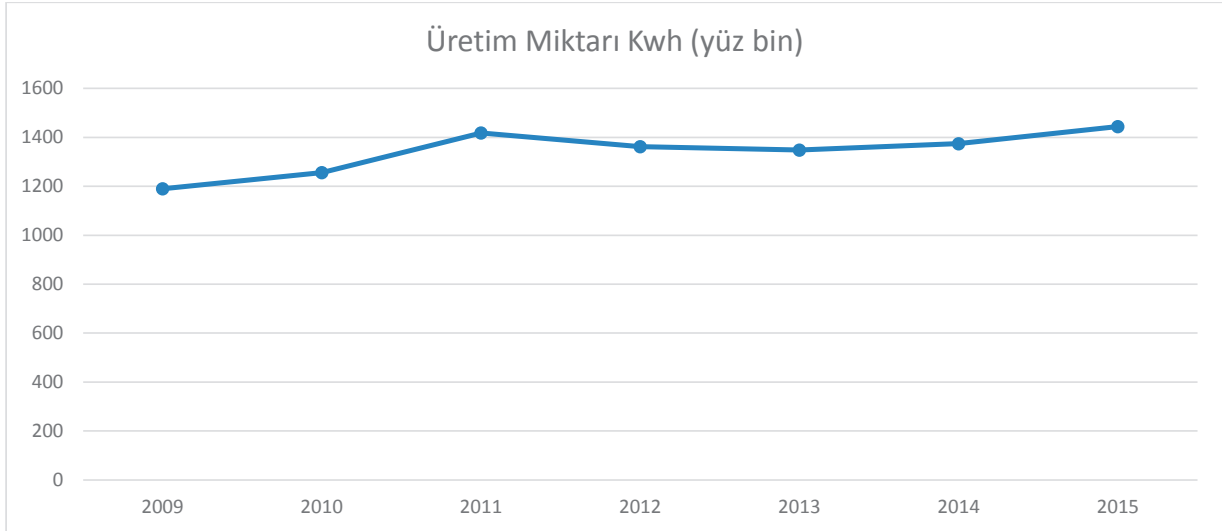
Kutu 1: Enerji Sektörü

Günümüzde her türlü üretimin temel girdisinin başında enerjinin olması, KKTC reel sektör analizinin kapsamına enerji sektörünü de dâhil etmeyi gerekli kılmaktadır. Yerel nitelikli kullanılabilir birincil enerji kaynağının olmaması, en önemli ithalat kaleminin de enerji üretim hammaddeleri olmasına neden olduğu gibi, enerji alanında en önemli alt sektör elektriktir.

KKTC'de enerji sektörü üretim, iletim, dağıtım ve hizmet sunum bölümlerinde faaliyet gösteren dikey entegre kamu kuruluşu olan ve 1975 yılında kurulan Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu (KIB-TEK) tarafından yönetilmektedir. KIB-TEK, elektrik müşterilerinin yüzde 100'ünü kapsamaktadır. 2000'lerin başında, elektrik talebinin önemli sıçramalar yaptığı dönemlerde elektrik üretimine yatırımcı çekmek için KIB-TEK özel sektör katılımını teşvik etmiştir. 2003 yılında özel bir şirket olan Aksa Enerji Üretim A.Ş. (AKSA), üretime katkı sağlamaya başlamıştır. Şirket uzun vadeli enerji alım anlaşması çerçevesinde faaliyet göstermekte ve hâlihazırda şirkete yıllık 700 milyon kWh alım garantisi verilmiştir.

KKTC'de Kurulu güç kapasitesi 261 MW'ı KIB-TEK'e, 148 MW'ı da AKSA'ya ait olmak üzere toplam 409 MW'dır. Söz konusu kurulu güç ile 2015 yılında 744,526 kWh KIB-TEK, 699,484 kWh AKSA olmak üzere toplam 1.444.010 kWh elektrik üretimi yapılmıştır. 2011 yılında ortaya çıkan üretim artışı, Rum Kesimindeki patlama sonrasında Rum Kesimine yapılan satıştan kaynaklanmaktadır.

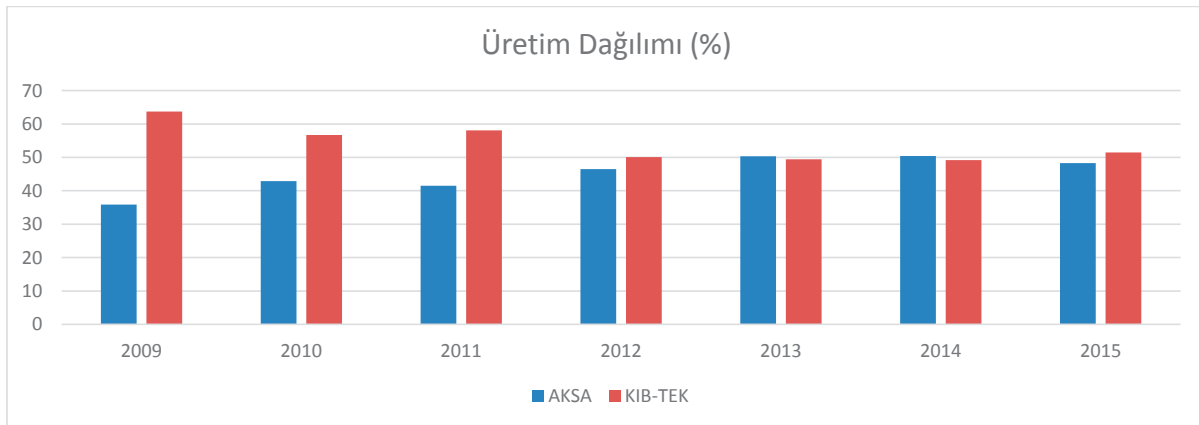
Yıllar itibarıyla üretim miktarları

Kaynak: KIB-TEK

2015 yılında üretimin %51,5'i KIB-TEK tarafından karşılanırken, %48,3'ü AKSA tarafından karşılanmaktadır.

Üretim Dağılımı

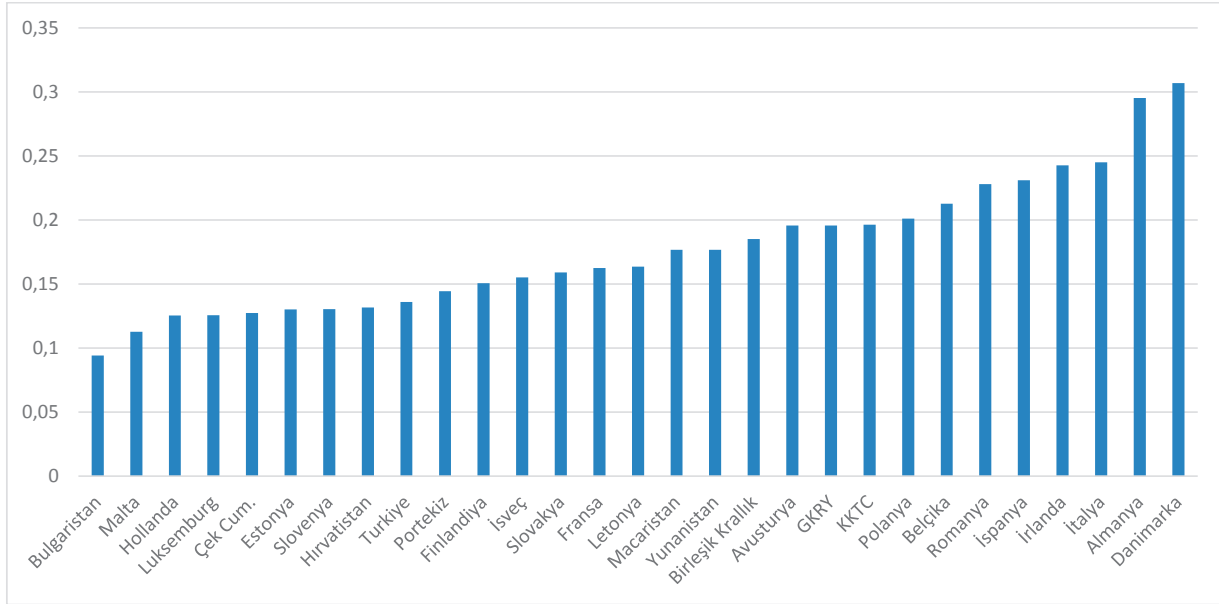

Kaynak: KIB-TEK

KKTC'de elektrik enerjisi tüketimi konut ağırlıklı olup, konutlar ile bina ve tesislerin soğutma ve ısıtma taleplerine bağlı olarak enerji talebi yıl içinde aylara, gün içinde saatlere göre oldukça önemli değişiklik göstermektedir. 2013 yılında aylara göre en fazla tüketim 133.348 MWs (Üretilen miktar 158.547 MW/s'tir) ile Ağustos ayında, en düşük tüketim ise 88.463 MWs (Üretim 103.562 MWs'tir) Mayıs ayında gerçekleşmiştir. Buna göre anlık enerji talebi en yüksek seviyesine (PUANT) Ağustos ayı içinde ulaşmaktadır.

Aşağıdaki tabloda AB ülkelerinde vergiler dahil konutlarda 1 KWs elektriğin perakende satış fiyatı yer almaktadır. 2015 yıl sonu itibarıyla €19,6 cent olarak hesaplanan KKTC elektrik satış fiyatı AB ülkelerinin büyük bir kısmından pahalı olup, sekiz ülkeden daha ucuzdur. Ancak AB ülkelerinin bir çoğundan, özellikle elektriğin daha pahalıya satıldığı Danimarka ve Almanya gibi ülkelerinde maliyetin yüzde 130'una varan oranda vergi alınmaktadır. Rum Kesimindeki fiyat ise €19,5 cent ile KKTC'ye yakın seyretmiştir. Türkiye'de ise €13,6 centtir. (Şekil 19).

Ülkelere Göre Orta Ölçek Hane Halkı 2015 Yılı Elektrik kW's Satış Fiyatı (Euro Cent)

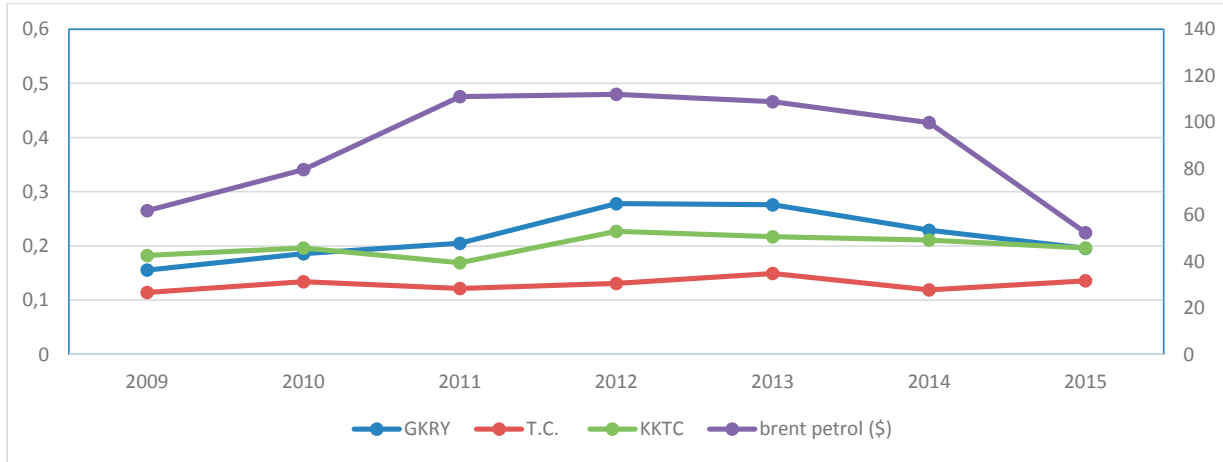

Kaynak: Eurostat

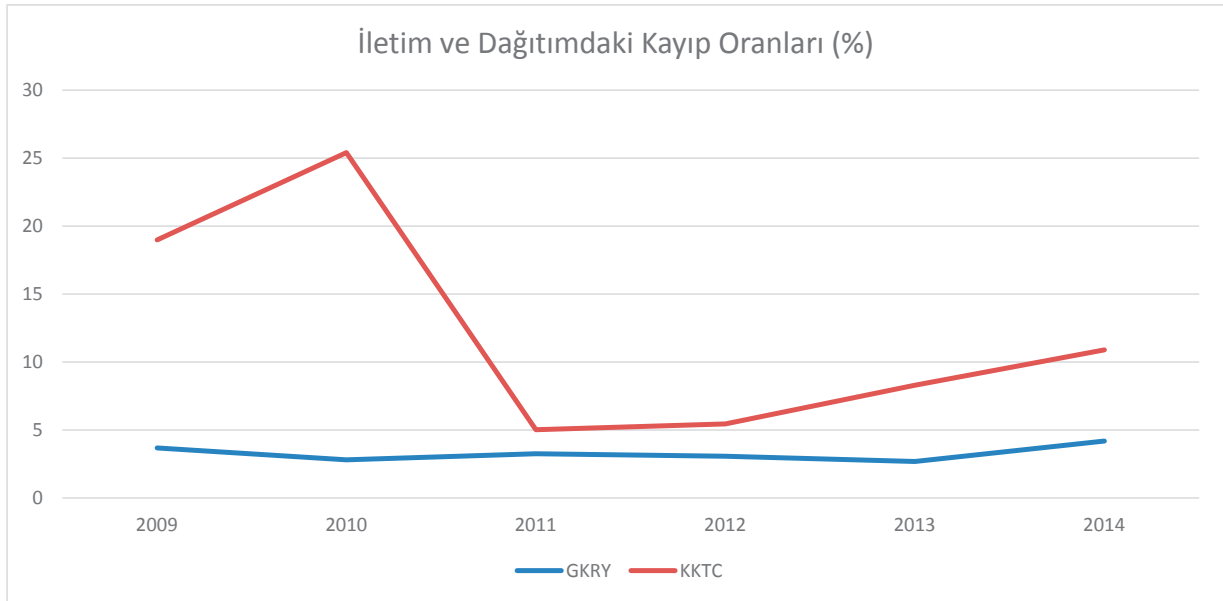
Rum Kesiminde 2012 yılında tavan yapan brent petrol fiyatı (112\$) nedeniyle €27,8 cente ulaşan satış fiyatı, 2015 yılında brent petrol fiyatının (52,4\$) düşmesinin etkisiyle satış fiyatı yaklaşık %30'luk bir azalış göstermiştir. Aynı dönemde KKTC'deki düşüş ise %13 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, petrol fiyatlarındaki azalışın satış fiyatına yansıtılmadığını göstermektedir. KIB-TEK'in 2015 yılı mali denetim raporunda 2014 yılı enerji satışı 653,6 milyon TL iken 2015 yılı satışı 591,9 milyon TL olmuştur. Enerji maliyeti ise 2014 yılında 511,9 milyon TL iken 2015 yılında 403,3 milyon TL olmuştur. 2015 yılında enerji satışından elde edilen gelirdeki azalışın %9,5 iken enerji maliyetlerindeki azalışın %21,2 olması yine petrol fiyatlarındaki satışın tüketim fiyatlarına yansıtılmadığını kanıtladığı gibi, 54,8 milyon TL olarak açıklanan dönem karının kaynağını da göstermektedir.

KKTC enerji sistemi, küçük ada devletlerinin karşılaştığı tipik zorlukları yaşamaktadır. Sistem, tamamen akaryakıt ithalatına bağımlıdır ve yüksek, değişken petrol fiyatlarına karşı savunmasızdır. Aynı zamanda özellikle çeşitlilik açısından enerji kaynakları çok azdır. Sistemin, "küçük izole sistem" olması nedeniyle negatif ölçek ekonomileri ve yüksek işlem maliyetlerinden etkilenmektedir. Ayrıca, gerekli yatırımların yapılamaması ve kaçak kullanım nedeniyle iletim ve dağıtım kayıpları Rum Kesiminin oldukça üzerindedir. 2009 ve 2010 yıllarında %20'nin üzerinde olan kayıplar 2011 ve 2012'de %5'lere inmiş, ancak 2013 ve 2014 yıllarında tekrar artış göstererek %10'u geçmiştir. 2015 yılında ise kayıp oranı %9,27 olmuştur. (Rum tarafının 2015 raporu henüz yayınlanmamıştır.)

Elektrik Satış Fiyatı (Euro Cent) ve Ortalama Brent Petrol Fiyatı (\$)

Kaynak: KIB-TEK, Rum Elektrik İdaresi ve T.C. Kalkınma Bakanlığı

Kaynak: KIB-TEK ve Rum Elektrik İdaresi.

KKTC'de enerji sektöründe politika oluşturacak kurumsal bir yapı ile resmi veya özerk bir enerji düzenleme kurumu yoktur. Yönetim Kurulu idari, mali ve yeniden yapılandırma da dâhil olmak üzere, KIB-TEK'in üzerinde karar verme hakkına sahiptir. Karar verme yetkisinin bir bakanlıktan diğerine sürekli olarak değişmesi ve kurumsal kapasite eksikliği, KIB-TEK'in elektrik ile ilgili politika ve stratejiler üzerinde önemli bir etkiye sahip olması sonucunu doğurmaktadır. Bu açıdan Politika belirleme, düzenleme ve denetleme fonksiyonlarına sahip bir enerji dairesinin kurulması ve KIB-TEK'in Rum Kesiminde olduğu gibi fonksiyonlarına ayrıştırılması gerekmektedir.

2013 yılını 83,8 milyon TL zararla kapatan KIB-TEK, 2014 ve 2015 yıllarını sırasıyla 5,9 ve 54,9 milyon TL ile kapatmıştır. Buna kara rağmen 2015 yılı öz kaynak zararı 115,8 milyon TL olup, mali raporlarda da belirtildiği gibi "Kurum faaliyetlerini, Devlet teminatı ve ile sağladığı mali kaynaklar ile sürdürmektedir."

Mali raporlarda dikkat çeken bir husus ise, dağıtım hizmetleri çerçevesinde sağlanan proje giderleri için elde edilen fahiş karlardır. Örneğin, 2015 yılında proje giderleri için 4,9 milyon TL maliyete katlanan kurum, buna karşın 27,9 milyon TL gelir etmiş, yani vatandaşa sunduğu hizmeti maliyetinin 5,7 katına vermiştir. Kıbrıs Türk Ticaret Odasının yayınladığı 2015-2016 Rekabet Edebilirlik Raporu'nda elektrik hizmetleri kalitesi bakımında 141 ülke arasında 128. sırada yer almaktadır.

Büyüyen ve sağlıklı bir ekonomi için enerji arz güvenliğinin sağlanması, rekabet edilebilirliğin gerçekleşmesi için ucuz enerji imkânlarının sunulması önemlidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin yardımlarıyla 1996 yılından itibaren KKTC'nin güneye olan bağımlılığı sona ermiş, ancak yeterince ilave yatırım yapılamaması nedeniyle zaman zaman yine Rum Kesiminden elektrik alınmaktadır. Ayrıca, 1995 yılında yapılan 120 MW kapasiteli Teknecik Santralinin 2025 yılında ömrünü tamamlıyor olması ve 148 MW kapasiteli AKSA'ya ait Kalecik Tesisleri ile yapılan sözleşmenin 2024 yılında bitecek olması orta vadede çok ciddi bir yatırım ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Kamu kaynaklarıyla veya KIB-TEK tarafından bu ihtiyacın karşılanması mümkün gözükmemektedir.

Hem yatırım ihtiyacının karşılanması hem de sistemin izole olmasından kaynaklanan sorunların ortadan kaldırılması amacıyla Türkiye ile enterkonnekte sistemin kurulması giderek daha önemli hale gelmektedir. Türkiye'deki toptan elektrik tavan fiyatının (piyasada pik zamanlar hariç daha düşük fiyatta satış gerçekleşmektedir.) 17,75 kuruş olması KKTC'deki enerji maliyetlerine de olumlu yansıtacaktır. 2015 yılında elektrik üretmek için 400 bin ton fuel oil ithal edildiği ve kablo ile enerji ihtiyacının yarısının karşılandığı durumda, 200 bin ton daha az fuel oil ithal edilecektir. KIB-TEK tarafından 2015 yılı sonunda yapılan ihalede bir ton fuel-oil ithal etmek için 32,86 \$ ödediği¹ düşünülüğünde, cari verilerle bir yılda 6,572 milyon dolar, 30 yılda 197,1 milyon dolar tasarruf edilecektir ki bu miktarla kablo maliyetinin önemli bir kısmı karşılanabilir. Ayrıca, fuel oil ile elektrik üretmenin yol açtığı hava kirliliği nedeniyle katlanılan sosyal maliyet de azalacaktır.

Yenilenebilir enerji açısından uygun bir coğrafi ortamda bulunan KKTC, yeterli ölçeğe sahip olmaması nedeniyle bu imkândan yeterince faydalanamamaktadır. Mevcut durumda belirlenen kapasite 35 MW olup sistem ticari amaçlı değil sadece kullanım amaçlı yatırımlara imkân sağlamaktadır. Enterkonnekte sisteme bağlanması durumunda yenilenebilir enerji ölçeğinde de ciddi bir artış yaşanacak ve yılın belli zamanlarında üretim tamamen temiz enerji ile karşılanabilecektir.

¹ <http://www.kibrisgazetesi.com/?p=754603>

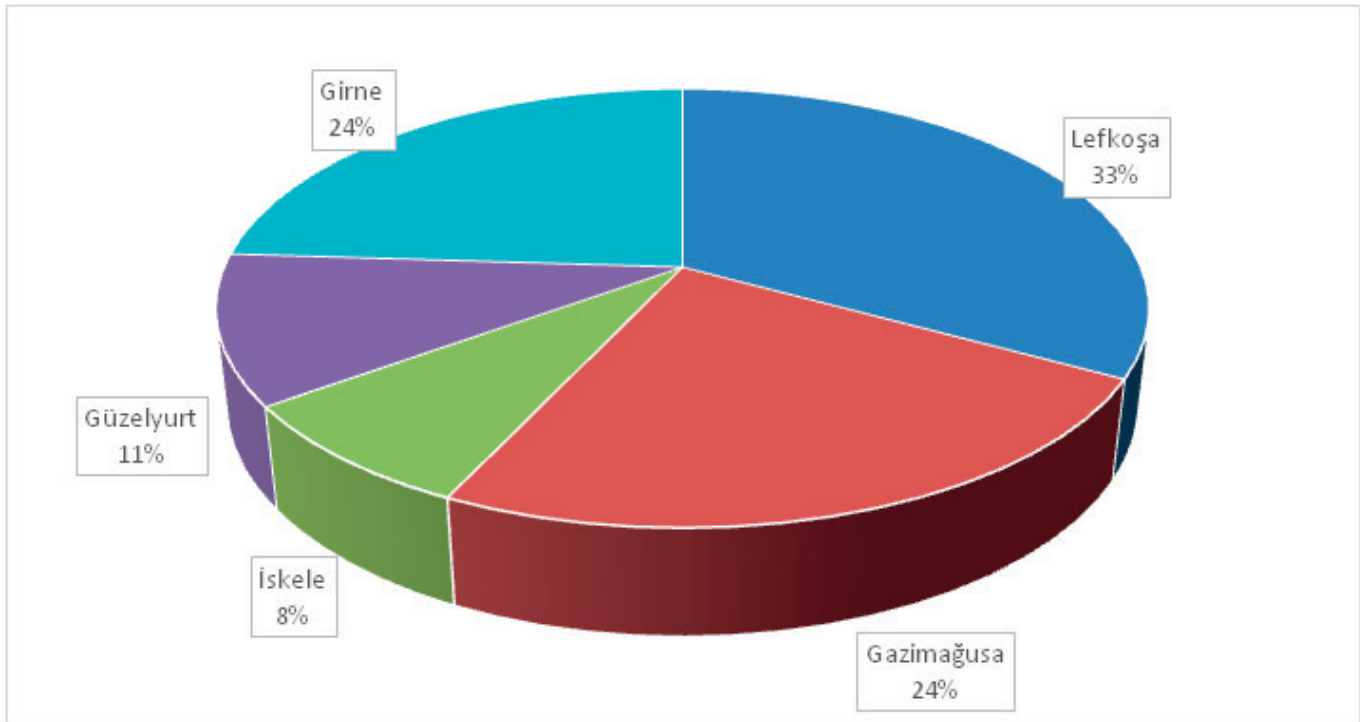
D. YEREL YÖNETİMLER

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası Madde 119 (2) fıkrasında belirtilen yerinden yönetim ilkesi gereğince yerel yönetimlerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri Belediyeler Yasası'na (51/1995) düzenlenmiştir. Yasaya göre 5'i ilçe merkezi olmak üzere toplam 28 belediye bulunmaktadır. Belediyeler temel olarak beldenin gelişmesi ve belde halkının esenlik, refah ve mutluluğu konusunda ortak yerel gereksinimlerinin çağdaş bir anlayış ve demokratik bir tutum ile ele alınıp karşılanması görevlerini ifa etmektedir.

2011 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı sonuçlarına göre, ilk sekiz belediye olan Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, Gönyeli, Değirmenlik, Lapta ve Lefke Belediyelerinin her biri 10.000'in üzerinde nüfusu temsil etmekte, İskele, Dikmen, Y.Boğaziçi, Y.Erenköy, Alsancak ve Çatalköy Belediyeleri ise 5.000'in üzerindeki nüfuslarıyla kent belediyesi olarak kabul edilmektedir. Geriye kalan 14 belediye ise kırsal belediye olarak kabul görmektedir.

Sözkonusu 5 ilçeye göre nüfus dağılım yüzdeleri Grafik 19'da gösterilmektedir. Ülke genelindeki nüfusun belediyelere göre dağılımı hizmet götürülen konut oranıyla paralel görünmekle birlikte yüzölçümü büyüklükleri ve yeryüzü şekilleri dolayısıyla hizmet götürme maliyetleri kırsal belediyeler için daha yüksektir.

Grafik 19: İlçelere Göre Nüfus ve Konut Sayılarının Dağılımı (% Yüzde)

Belediyelerin Finansal Yapısı

Gelir Bütçesi

Belediyelerin gelir kaynakları; özkaynak gelirleri, Devlet katkısı, borçlanma ve koşullu yardım ve bağışlardan oluşmaktadır. Bu detayda Belediyelere göre gelirlerin 2015 yılında gerçekleşme rakamları Tablo 14'de gösterilmektedir.

Özkaynak gelirleri; belediyelerin sağladığı hizmetler karşısında vatandaştan aldığı ücretlerdir. Devlet katkısı; devlet bütçesi yerel gelirleri üzerinden belediyelere nüfusu oranlarında sağladığı katkıdır. 51/1995 sayılı Belediyeler Yasası'nda 2015 yılında yapılan değişiklik ile devlet bütçesi yerel gelirlerinden ayrılan katkı % 9,25'e yükseltilmiştir.

Tablo 14: Belediyelere Göre 2015 Gelirler

Belediyeler	Özkaynak Gelirleri	Devlet Katkısı	Borçlanma	Koşullu Yardım Ve Bağışlar	Toplam
Lefkoşa	38.183.296,44	34.999.038,00		7.256.693,48	80.439.027,92
Gazimağusa	23.958.979,08	23.333.452,32	-	-	47.292.431,40
Girne					

Güzelyurt	8.828.916,94	9.963.742,84	3.000.000,00	-	21.792.659,78
Gönyeli	10.661.693,91	9.851.712,00	-	4.195.500,81	24.708.906,72
Lâpta	6.872.937,15	6.909.940,68	-	2.421.440,65	16.204.318,48
Değirmenlik	14.598.070,86	6.782.781,36	-	-	21.380.852,22
Lefke	5.354.919,48	6.324.323,52	3.031.721,00	-	14.710.964,00
Dikmen	4.930.419,15	5.200.417,56	-	656.387,08	10.787.223,79
İskele	10.994.125,49	4.508.169,00	-	-	15.502.294,49
Y.Boğaziçi	3.750.640,09	3.773.724,00	-	3.246.109,49	10.770.473,58
Alsancak	6.683.592,09	4.391.656,01	-	-	11.075.248,10
Çatalköy	5.241.488,58	3.222.890,28	-	194.315,91	8.658.694,77
Y.Erenköy	1.247.975,84	3.517.911,04	129.191,44	1.273.028,50	6.168.106,82
Beyarmudu	2.077.852,20	2.625.298,44	-	-	4.703.150,64
Alayköy	2.275.279,84	2.399.300,80	-	1.745.327,88	6.419.908,52
Mehmetçik	1.786.850,93	2.126.354,88	-	-	3.913.205,81
Paşaköy	597.634,68	2.199.770,91	-	362.654,28	3.160.059,87
İnönü	1.249.937,72	1.543.464,62	1.111.462,34	-	3.904.864,68
Büyükönük	1.888.959,16	1.642.807,32	600.000,00	-	4.131.766,48
Akdoğan	2.476.097,63	1.305.752,09	-	-	3.781.849,72
Serdarlı	1.477.925,84	1.374.803,40	-	-	2.852.729,24
Vadili	775.426,91	1.476.397,77	500.000,00	-	2.751.824,68
Geçitkale	1.187.819,96	1.470.220,44	-	-	2.658.040,40
Dipkarpaz	458.958,72	1.339.449,60	200.000,00	504.041,36	2.502.449,68
Esentepe	4.565.305,10	1.376.514,00	500.000,00	-	6.441.819,10
Tatlısu	1.334.185,30	1.344.990,02	-	-	2.679.175,32
Akıncılar	80.798,56	222.386,28	-	-	303.184,84
TOPLAM	163.540.087,65	145.227.269,18	9.072.374,78	21.855.499,44	339.695.231,05

*Girne Belediyesi verilerine ulaşılamamıştır.

Kaynak: Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği

Tablo 14'den de görüleceği üzere 27 belediyenin (Girne Belediyesi verilerine ulaşılamamıştır) toplam geliri içinde özkaynak gelirlerinin payı ortalama % 48 oranındadır, bu oran her belediyeye göre değişiklik gösterse de belediyelerin devamlılığı açısından devlet katkısına ne kadar ihtiyaç olduğunun önemli bir göstergesidir.

Özkaynak gelirleri belediyelerin sunmuş olduğu hizmetlere karşılık aldığı gelirlerden; emlak vergisi, içme suyu gelirleri, kanalizasyon gelirleri, temizlik-aydınlık gelirleri, imar geliri ve diğer gelirlerden oluşmaktadır. Belediyelere göre özkaynak gelirler kalemlerinin 2015 yılı gerçekleşme kalemleri Tablo 15'de gösterilmektedir.

Tablo 15: Belediyeler Özkaynak Gelirleri Dağılımı (2015)

Belediyeler	Emlâk Vergisi	İçme Suyu	Kanalizasyon	Temizlik-Aydınlatma	İmar Geliri	Sağlık Resmi	Diğer Gelirler	Öz Kay. Gelir. Toplamı
Lefkoşa	4.792.564	7.169.368	2.106.613	3.124.051	2.539.576	1.769.297	16.681.829	38.183.296
Mağusa	2.180.961	6.630.869	1.057.400	1.463.436	1.200.285	-	11.426.028	23.958.979
Girne*								28.265.076
Güzelyurt	815.137	2.661.301	218.154	319.622	189.945	214.226	4.410.532	8.828.917
Gönyeli	1.577.022	2.758.384	229.099	892.500	1.597.793	512.673	3.094.223	10.661.694
Lâpta	1.074.015	2.632.421	45.073	785.008	295.311	542.286	1.498.823	6.872.937
Değirmenlik	493.888	1.292.216	-	175.541	459.180	119.594	12.057.651	14.598.071

Lefke	534.179	1.574.636	25.600	196.624	407.535	132.410	2.483.935	5.354.919
Dikmen	537.390	1.949.123	95.497	434.153	321.900	297.204	1.295.152	4.930.419
İskele	788.798	469.241	-	347.349	1.115.224	174.269	8.099.244	10.994.125
Y.Boğaziçi	692.948	787.139	-	272.130	373.735	-	1.624.689	3.750.640
Alsancak	715.006	867.548	-	450.236	651.411	198.523	3.800.867	6.683.592
Çatalköy	887.060	1.324.504	34.283	314.122	744.221	141.071	1.796.228	5.241.489
Y.Erenköy	216.595	247.651	-	95.179	76.295	84.290	527.965	1.247.976
Beyarmudu	144.451	432.154	-	125.919	133.710	58.112	1.183.506	2.077.852
Alayköy	253.566	628.074	-	97.651	108.097	45.375	1.142.517	2.275.280
Mehmetçik	356.934	251.099	-	160.423	92.656	69.010	856.729	1.786.851
Paşaköy	40.588	76.298	5.117	40.567	-	21.900	413.165	597.635
İnönü	52.660	210.240	-	64.017	24.677	31.002	867.342	1.249.938
B/Konuk	154.880	306.584	-	90.626	38.339	44.346	1.254.184	1.888.959
Akdoğan	66.034	387.454	-	112.216	-	49.615	1.860.779	2.476.098
Serdarlı	95.706	220.340	-	78.482	43.773	56.923	982.702	1.477.926
Vadili	71.472	245.509	-	71.963	46.954	45.357	294.172	775.427
Geçitkale	107.793	314.967	-	65.591	-	50.771	648.698	1.187.820
Dipkarpaz	68.432	102.894	-	44.504	4.578	34.682	203.869	458.959
Esentepe	416.630	754.274	-	238.095	199.742	195.619	2.760.945	4.565.305
Tatlısu	301.917	318.864	-	64.396	138.163	66.766	444.078	1.334.185
Akıncılar	10.126	13.995	-	5.520	4.068	3.330	53.885	90.925
TOPLAM	17.446.752	34.627.151	3.816.836	10.129.919	10.807.168	4.958.650	81.763.737	163.550.213

*Girne Belediyesi verilerine ulaşılamamıştır.

Kaynak: Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği.

Tablo 15'den de görüleceği üzere öz kaynak gelirleri içerisindeki en büyük pay belediyeye göre değişse de ortalama yüzde 21 ile içme suyu gelirleridir.

Özkaynak gelirleri ve devlet katkısı gelirleri toplamının giderleri karşılama oranı Tablo 16'da sunulmaktadır. Koşullu yardım ve bağışlar belli bir koşula bağlı olarak harcanan gelirler olduğundan ve bunun yanında borçlanmalar da yaratılan gelirlerle giderleri karşılayabilme kabiliyetini ölçebilmek amacıyla gelir gider dengesi kıyaslamalarında dikkate alınmamıştır.

Tablo 16: Gelirlerin Giderleri Karşılama Oranı

BELEDİYELER	ÖZKAYNAK GELİRLERİ	DEVLET KATKISI	GELİR TOPLAM	GİDERLER GENEL TOPLAM	GELİR /GİDER KARŞILAMA ORANI
LEFKOŞA	38.183.296	34.999.038	73.182.334	81.318.448	89,99
GAZİMAĞUSA	23.958.979	23.333.452	47.292.431	51.007.079	92,72
GİRNE					
GÜZELYURT	8.828.917	9.963.743	18.792.660	21.451.461	87,61
GÖNYELİ	10.661.694	9.851.712	20.513.406	24.642.479	83,24

LÂPTA	6.872.937	6.909.941	13.782.878	18.451.695	74,70
DEĞİRMENLİK	14.598.071	6.782.781	21.380.852	22.441.282	95,27
LEFKE	5.354.919	6.324.324	11.679.243	14.055.099	83,10
DİKMEN	4.930.419	5.200.418	10.130.837	11.413.053	88,77
İSKELE	10.994.125	4.508.169	15.502.294	16.301.825	95,10
Y.BOĞAZIÇI	3.750.640	3.773.724	7.524.364	10.723.219	70,17
ALSANCAK	6.683.592	4.391.656	11.075.248	11.421.596	96,97
ÇATALKÖY	5.241.489	3.222.890	8.464.379	8.487.488	99,73
Y.ERENKÖY	1.247.976	3.517.911	4.765.887	5.857.301	81,37
BEYARMUDU	2.077.852	2.625.298	4.703.151	4.962.192	94,78
ALAYKÖY	2.275.280	2.399.301	4.674.581	5.785.119	80,80
MEHMETÇİK	1.786.851	2.126.355	3.913.206	4.678.968	83,63
PAŞAKÖY	597.635	2.199.771	2.797.406	3.145.756	88,93
İNÖNÜ	1.249.938	1.543.465	2.793.402	3.879.898	72,00
BÜYÜKKONUK	1.888.959	1.642.807	3.531.766	3.997.923	88,34
AKDOĞAN	2.476.098	1.305.752	3.781.850	3.781.850	100,00
SERDARLI	1.477.926	1.374.803	2.852.729	2.849.781	100,10
VADİLİ	775.427	1.476.398	2.251.825	2.751.825	81,83
GEÇİTKALE	1.187.820	1.470.220	2.658.040	2.710.149	98,08
DİPKARPAZ	458.959	1.339.450	1.798.408	2.636.708	68,21
ESENTEPE	4.565.305	1.376.514	5.941.819	6.369.191	93,29
TATLISU	1.334.185	1.344.990	2.679.175	2.660.419	100,71
AKINCILAR	80.799	222.386	303.185	396.960	76,38
TOPLAM	163.540.088	145.227.269	308.767.357	348.178.761	88,68

Tablo'daki "Gelirin Gideri Karşılama Oranı" sütunu göstermektedir ki Çatalköy, Akdoğan, Serdarlı ve Tatlısu dışında hiçbir belediye borçlanma ve koşullu yardım/hibeler olmadan giderlerini dahi karşılayamamaktadır. Dolayısıyla halkın gereksinim duyduğu alanlarda belediyelerin kendi bütçeleri dahilinde yatırım yapabilmesi imkânsızdır.

i. Gider Bütçesi

Belediyelerin 2015 yılında yapmış olduğu toplam harcama 348 milyon TL düzeyindedir. Bu harcamanın % 23'ünü Lefkoşa Türk Belediyesi gerçekleştirmektedir.

Tablo 17: Belediye Bütçe Giderleri (2015)

Belediyeler	Personel Giderleri	Personel Dışı Gider.	Yatırımlar	Transfer Ve Borç Ödemeleri	TOPLAM
Lefkoşa	54.675.466	10.523.098	10.402.678	5.717.207	81.318.448
Mağusa	25.577.425	15.146.517	7.377.668	2.905.469	51.007.079
Girne*					0
Güzelyurt	8.746.106	7.234.994	4.715.637	754.723	21.451.461
Gönyeli	11.384.685	4.004.400	7.580.586	1.672.808	24.642.479

Lâpta	8.848.647	4.462.097	3.919.660	1.221.291	18.451.695
Değirmenlik	10.010.093	8.628.006	3.803.183	-	22.441.282
Lefke	6.899.390	2.274.638	1.529.529	3.351.542	14.055.099
Dikmen	5.736.385	3.267.606	1.872.320	536.742	11.413.053
İskele	9.096.314	4.759.654	1.487.694	958.162	16.301.825
Y.Boğaziçi	4.754.969	3.333.639	1.457.691	1.176.921	10.723.219
Alsancak	5.780.739	3.290.551	2.350.307	-	11.421.596
Çatalköy	4.630.926	1.579.971	1.642.816	633.775	8.487.488
Y.Erenköy	3.712.430	561.087	1.272.707	311.077	5.857.301
Beyarmudu	1.955.724	1.617.971	1.078.194	310.304	4.962.192
Alayköy	2.481.582	1.373.130	1.745.328	185.079	5.785.119
Mehmetçik	2.187.936	1.745.739	588.877	156.416	4.678.968
Paşaköy	1.956.311	522.233	629.746	37.466	3.145.756
İnönü	1.126.914	602.525	892.116	1.258.343	3.879.898
Büyükkonuk	1.676.131	1.289.376	714.990	317.426	3.997.923
Akdoğan	1.494.056	908.649	1.379.145	-	3.781.850
Serdarlı	1.431.887	780.983	567.870	69.042	2.849.781
Vadili	1.248.920	364.192	582.506	556.207	2.751.825
Geçitkale	1.608.687	703.872	397.590	-	2.710.149
Dipkarpaz	1.422.833	245.954	736.489	231.432	2.636.708
Esentepe	2.098.462	1.838.263	1.952.390	480.075	6.369.191
Tatlısu	1.590.472	616.121	453.826	-	2.660.419
Akıncılar	238.286	137.560	1.978	19.135	396.960
TOPLAM	182.371.775	81.812.824	61.133.519	22.860.643	348.178.761

Kaynak: Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği.

*Girne belediyesi verilerine erişilememiştir.

Tablodan da görüleceği üzere personel giderlerinin toplam harcama içindeki payı belediyeye göre değişim gösterse de ortalama % 52 oranındadır.

Yatırım Giderleri

Belediyeler Yasası'na bakıldığında belediyelerin gider kalemleri ile ilgili tek kısıtlamanın yatırımlar kalemi ile ilgili olduğu görülmektedir. Şöyle ki belediyelerin aldıkları Devlet katkısının en az 1/6'sının (0,166'sının) yatırıma yönlendirilmesi öngörülmektedir.

T.C. Yardımları

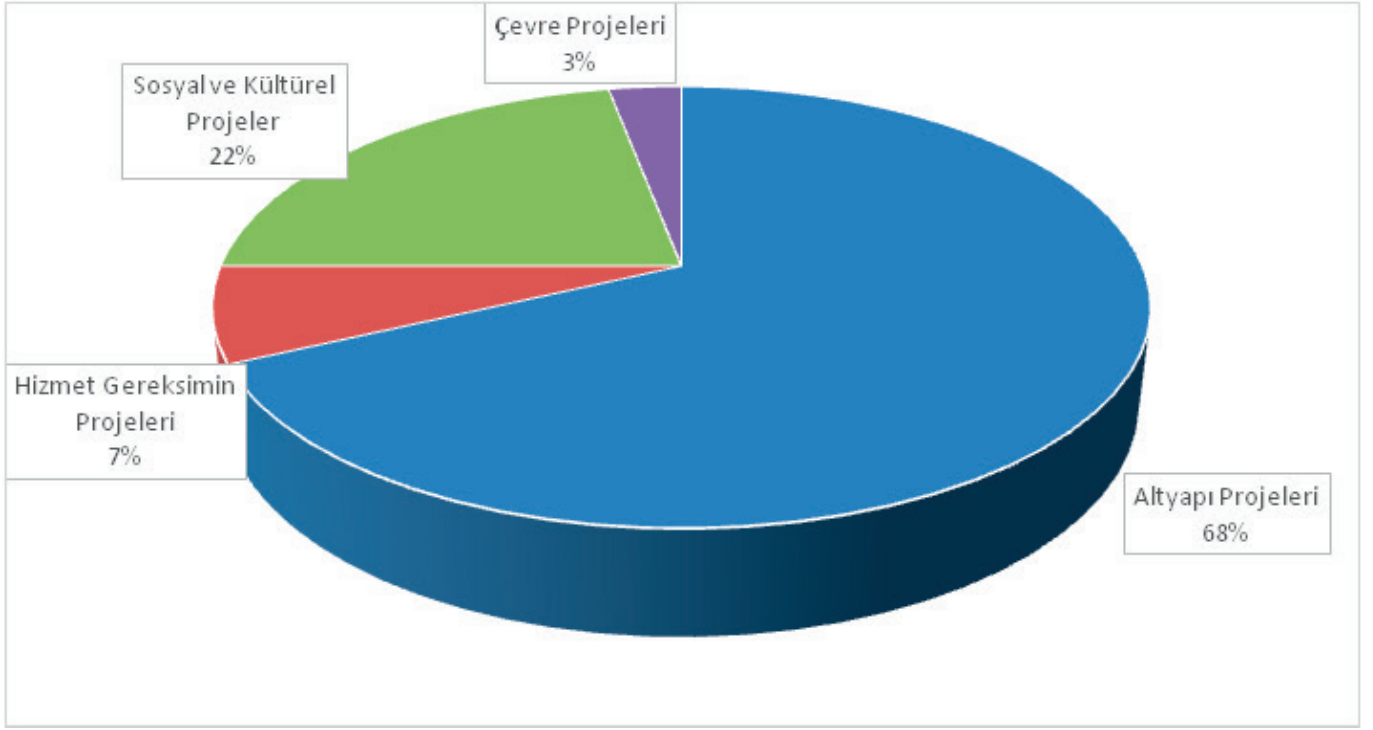
Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında imzalanan 2010-2012 dönemini kapsayan "Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programı" başlıklı protokol ile ülke ekonomisinin kalkınmasında yerel yönetimlerin güçlenmesi ve ulusal kalkınmanın merkezden mahale olduğu kadar, mahalden de merkeze doğru olması ihtiyacı göz önünde bulundurularak Belediyelerin altyapı yatırımlarına ayrılan katkı miktarları artırılmıştır.

2010 yılında 4 milyon TL civarında olan proje ödeneği 2011 yılında 23 milyon, 2012 yılında 25 milyon, 2013 yılında 40 milyon ve 2014 ile 2015 yıllarında ise 50 milyon TL olarak belirlenmiştir.

Desteklenen projelerin sektörlere göre dağılımı Grafik 20’de gösterilmektedir.

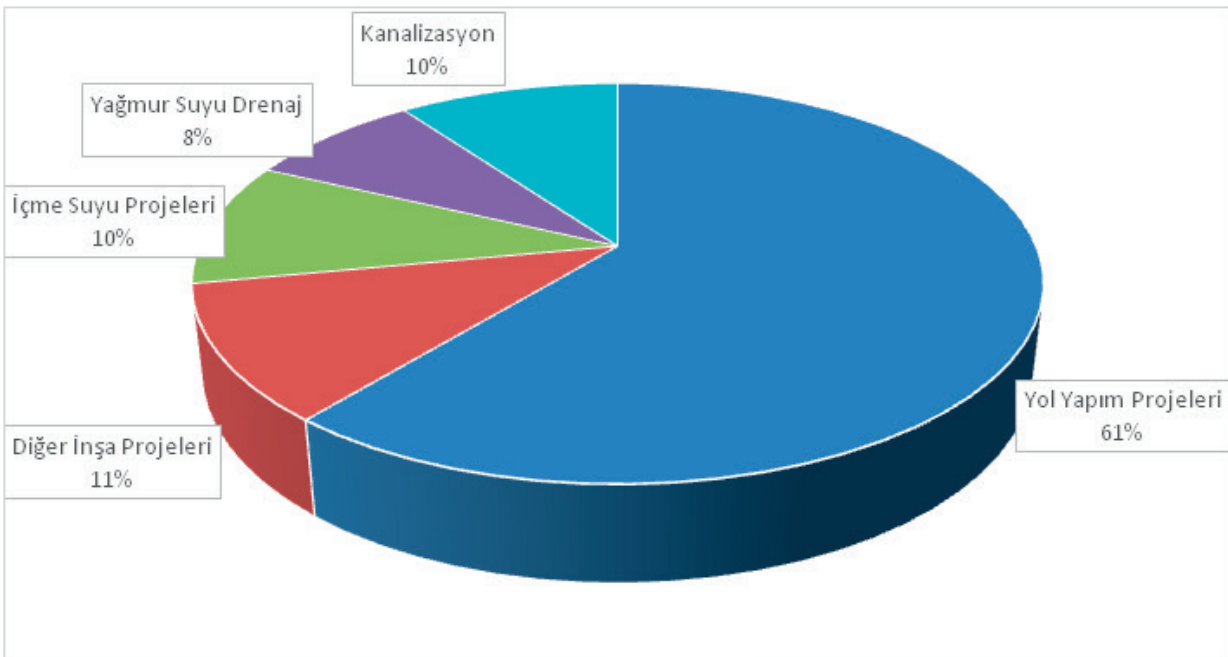
Grafik 20: Projelerin sektörel dağılımı

2011-2015 yılları arasında 28 Belediye’nin talebine göre yaklaşık 190 milyon TL ödenek karşılığında proje uygun görülmüş. Projelerin sektörel dağılımında altyapı yatırımlarına katkı öncelikli ilke olarak benimsenmiş bunun uzantısı olarak ödeneğin yüzde 68’i olan 126 milyon TL altyapı yatırımlarına ayrılmıştır. Bunun yanında kırsal kesim yerleşim yerlerinde sosyal ve kültürel aktivite merkezi oluşturma amacıyla gençlik merkezi, çok amaçlı toplum merkezi, köy kadın kursu ve çocuk ile spor parkları oluşturma projeleri desteklenmiş toplam ödeneğin yüzde 22’sine tekabül eden 40 milyon TL ödenek ayrılmıştır. Altyapı projelerinin yanı sıra Belediyelerin çevre projeleri desteklenmiş yaklaşık 5 milyon TL karşılığında moloz temizliği ve dere ıslahı projelerine destek sağlanmıştır. Hizmet gereksinim projeleri altında ise Belediyelerin sürekli sağladığı hizmetlerde kullanılmak üzere çöp kamyonu, kazıcı yükleyici, yol süpürme aracı, çekirge kamyon gibi iş araçları alımlarına da katkı sağlanmış 14 milyon TL harcama yapılmış ve Belediyelerin fiziksel kapasitelerini artırmaya yönelik çalışmalar desteklenmiştir.

Proje ödeneğinin yüzde 68’lik kısmına tekabül eden altyapı yatırım projelerinin kendi içinde dağılım yüzdeleri Grafik 21’de gösterilmektedir.

Grafik 21: Altyapı Yatırım Projeleri Dağılımı

Projelerin detayında; trafik güvenliği ve ulaşım kolaylığı sağlanabilmesi için; köy içi yolların stabilize edilmesi, asfaltlanması, kaldırım ve sokak aydınlatma projelerini kapsayan “yol yapım projelerine” 77 milyon TL, insan sağlığını tehdit eden asbestli su borularının öncelikli değiştirilebilmesi ve su kaynaklarının heba olmasına neden olan kaçakların giderilmesi için su şebekelerinin yenilenmesi ve depo yapımı projelerini içeren “içme suyu projelerine” 12 milyon TL, kanalizasyon projelerine 13 milyon TL ve yağmur suyu drenaj projelerine 10 milyon TL ödenek ayrılmıştır.

Her bir belediye için yıllar itibarıyla ayrılan ödeneklerin detayı Tablo 18’de gösterilmektedir.

Tablo 18: T.C. Kaynaklarından Belediyelerin Altyapı ve Yatırımlarına Katkılar

	2011	2012	2013	2014		2015	
	Ödenek	Ödenek	Ödenek	Ödenek	Harcama	Ödenek	Harcama
Akdoğan	246.229	970.000	585.000	638.000	614.145	1.685.000	1.119.469
Akıncılar	175.000	240.000	160.000	220.000	20.000	562.000	62.000
Alayköy	150.000	695.000	670.000	922.922	911.530	2.339.500	906.092
Alsancak	150.000	250.000	805.000	1.070.000	1.070.000	3.691.000	946.819
Beyarmudu	146.168	580.000	1.010.000	770.000	570.000	1.590.000	414.106
Büyükkonuk	230.000	1.160.000	1.405.000	2.500.000	658.145	1.211.000	216.000
Çatalköy	450.000	200.000	745.000	4.690.000	690.000	1.100.000	0
Değirmenlik	70.000	100.000	356.482	0	0	140.000	124.681
Dikmen	600.000	840.000	1.430.000	1.600.000	750.000	2.890.000	80.000
Dipkarpaz	850.000	1.180.000	850.000	1.325.000	974.997	2.136.000	380.205
Esentepe	280.000	219.000	580.000	500.000	499.855	2.345.000	1.259.521
Gazimağusa	2.600.000	1.700.000	2.000.000	125.000	0	3.730.000	0
Geçitkale	70.000	270.000	279.000	300.000	108.638	1.465.000	440.000
Girne	1.250.000	3.400.000	2.000.000	2.440.000	640.000	50.000	0
Gönyeli	1.000.000	1.600.000	2.356.000	3.660.000	1.860.000	1.550.000	300.000
Güzelyurt	1.200.000	1.550.000	3.517.000	3.720.000	2.951.089	4.379.000	2.352.806
İnönü	308.700	650.000	877.000	575.000	425.000	1.230.000	530.000
İskele	860.000	2.450.000	1.852.000	100.000	100.000	1.900.000	50.000
Lapta	920.000	1.115.000	4.285.978	2.844.443	1.656.073	3.385.000	954.770
Lefke	900.000	990.000	2.960.771	1.150.000	450.000	3.906.500	898.800
Lefkoşa	3.300.000	1.210.508	8.214.813	10.560.000	1.993.982	2.265.000	0
Mehmetçik	250.000	139.000	320.000	40.000	40.000	1.440.000	270.000
Paşaköy	380.000	635.000	1.110.216	575.000	75.000	1.550.000	300.000
Serdarlı	596.775	580.000	1.144.450	1.383.600	1.242.311	535.000	459.300
Tatlısu	250.000	540.000	543.500	0	0	1.542.000	712.000
Vadili	1.200.000	1.150.000	1.282.000	1.350.000	0	2.666.000	16.000
Y.Boğaziçi	365.674	385.000	297.724	1.470.000	947.071	2.731.000	685.524
Y.Erenköy	850.000	725.000	1.463.000	1.500.000	849.621	2.162.000	292.000
Belediyeler Birliği	650.000	0	399.000	300.000	300.000	300.000	300.000
TOPLAM	20.298.546	25.523.508	43.498.935	46.328.965	20.397.456	56.476.000	14.070.093

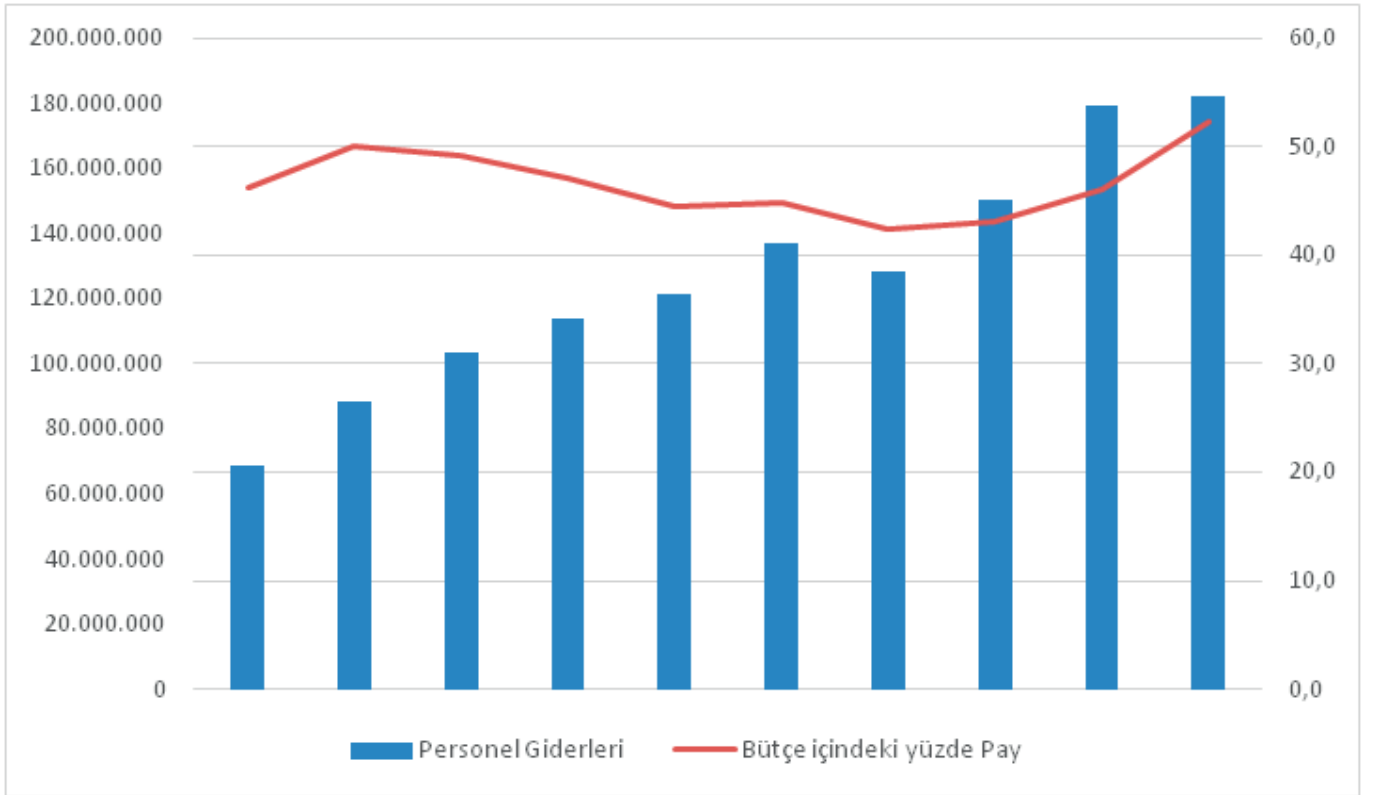

2013 ve 2014 yıllarına ait harcama rakamlarının düşük olmasının başlıca nedeni 29 Haziran 2014 de yapılan seçimdir. Seçim öncesinde ihaleler seçim yasakları dolayısıyla ertelenmek zorunda kalırken, Belediye Başkanları ve personeli de gündem seçim olduğu için yatırım projelerine gerekli mesaiyi harcamamıştır. Seçim sonrasında 15 Belediye Başkanı değişmiş 2014 Yılı ödeneğinden yararlanmak istedikleri projelerin hazırlanması zaman aldığından ödeneklerin proje bazında belirlenmesi Eylül ayında ancak tamamlanabilmiştir. Hemen akabinde yılsonu itibarıyla bütçe kapandığı için 2014 projelerinin ihaleleri ve proje yapımı 2015 yılına sarkmış, ödenekler devredilmiştir. 2015 yılında ise Kıbrıs Türk Müteahhitler Birliğinin yaptığı iş bırakma eylemi dolayısıyla ihaleler yürütülebilmiştir. 2014- ve 2015 yılında yürütülen projelere ilişkin detaylı bilgi Kutu 1’de sunulmaktadır.

Personel Giderleri

Personel giderinin toplam gider bütçesi içindeki oranına bakıldığında, KKTC’deki belediyelerin toplam giderlerinin ortalama % 50’sini personel giderlerinin oluşturduğu görülmektedir.

Grafik 22: Personel Giderlerinin Bütçe İçersindeki Payı

Tablo 19’da sunulan 2015 yılı verilerine göre belediyelerden sadece Güzelyurt, Değirmenlik, İskele, Alsancak, Çatalköy, Beyarmudu, İnönü, Büyükkonuk, Akdoğan, Serdarlı ve Esentepe Belediyesinin öz kaynak gelirleri personel giderlerini karşılayabilmektedir. Bunun dışındaki belediyelerin tamamı sadece personel giderleri ödeyebilmek için bile devlet desteğine ihtiyaç duymaktadır.

Tablo 19: Özkaynak Gelirlerinin Personel Giderlerini Karşılama Oranı

Belediye	Personel sayısı	Özkaynak Gelirleri	Personel Gideri	Karşılama Oranı
1. Lefkoşa	869	38.183.296	54.675.466	69,8
2. Gazimağusa	308	23.958.979	25.577.425	93,7
3. Girne*	-	28.265.076	-	-
4. Güzelyurt	109	8.828.917	8.746.106	100,9
5. Gönyeli	151	10.661.694	11.384.685	93,6
6. Lâpta	162	6.872.937	8.848.647	77,7

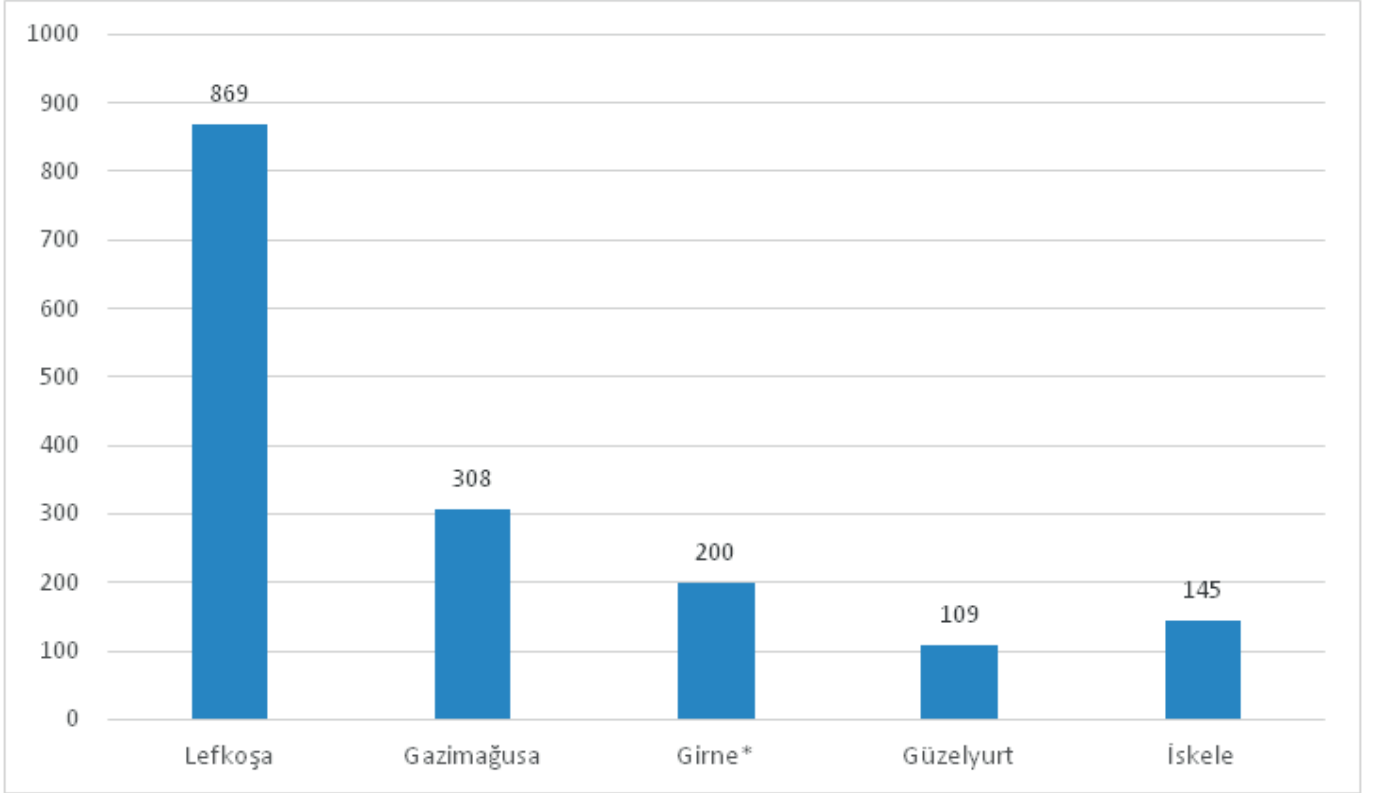
7. Değirmenlik	173	14.598.071	10.010.093	145,8
8. Lefke	121	5.354.919	6.899.390	77,6
9. Dikmen	106	4.930.419	5.736.385	85,9
10. İskele	145	10.994.125	9.096.314	120,9
11.Y.Boğaziçi	87	3.750.640	4.754.969	78,9
12.Alsancak	119	6.683.592	5.780.739	115,6
13.Çatalköy	98	5.241.489	4.630.926	113,2
14.Y.Erenköy	119	1.247.976	3.712.430	33,6
15.Beyarmudu	49	2.077.852	1.955.724	106,2
16.Alayköy	33	2.275.280	2.481.582	91,7
17.Mehmetçik	56	1.786.851	2.187.936	81,7
18. Paşaköy	34	597.635	1.956.311	30,5
19.İnönü	27	1.249.938	1.126.914	110,9
20.Büyükkonuk	56	1.888.959	1.676.131	112,7
21.Akdoğan	34	2.476.098	1.494.056	165,7
22.Serdarlı	34	1.477.926	1.431.887	103,2
23.Vadili	19	775.427	1.248.920	62,1
24.Geçitkale	41	1.187.820	1.608.687	73,8
25.Dipkarpaz	38	458.959	1.422.833	32,3
26.Esentepe	56	4.565.305	2.098.462	217,6
27.Tatlısu	25	1.334.185	1.590.472	83,9
28.Akıncılar	4	90.925	238.286	38,2
TOPLAM	3.073	191.815.290	182.371.775	105,2

*Girne Belediyesi verilerine erişilememiştir.

2015 yılında belediyelerde toplam 3.073 personel çalışmaktadır. Lefkoşa Belediyesi 869 personel ile en çok personele sahip belediye, Akıncılar ise 4 personel ile en az personele sahip belediye olarak görülmektedir.

İlçe belediyelerinin personel durumu incelendiğinde Lefkoşa Belediyesi'nin diğer ilçe belediyelerinin toplamından daha fazla personeli olduğu görülmektedir. Lefkoşa Belediyesi'nin personel sayısı 2013 yılında 907, 2014 yılında 887'ye, 2015 yılında ise 869'a düşse de diğer ilçe belediyelerinin (toplam 762) toplamından fazla personeli bulunmaktadır.

Grafik 23: İlçe Belediyeler Personel Sayısı

*Girne Belediyesi 2015 personel sayısı sunmamıştır. Rakam 2013 yılına aittir.

Kaynak: Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği.

Borçlanma

Belediyelerin borç stoku Tablo 20'de özetlenmektedir. Tabloda bankalara borcu olan belediyelerin borç stoku ilgili belediyenin gelirleri ile karşılaştırılmıştır. Verilerine ulaşamayan Girne belediyesi dışında toplam altı belediyenin borç stoku özkaynak geliri ile Devlet katkısı toplamına oranı % 30 ve üzerindedir.

Tablo 20: Belediyelerin Bankalara Borçları (2015)

BELEDİYE	Toplam Borç Stoku	Özkaynak Gelirleri	Devlet Katkısı	Gelir Toplam	Borç Stoku / Gelirler %
Lefkoşa	24.813.685,6	38.183.296,4	34.999.038,0	73.182.334,4	33,9
Gazimağusa	6.090.063,4	23.958.979,1	23.333.452,3	47.292.431,4	12,9
Girne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Güzelyurt	5.287.635,1	8.828.916,9	9.963.742,8	18.792.659,8	28,1
Gönyeli	4.121.749,1	10.661.693,9	9.851.712,0	20.513.405,9	20,1
Lapta	5.870.581,5	6.872.937,2	6.909.940,7	13.782.877,8	42,6
Değirmenlik	0,0	14.598.070,9	6.782.781,4	21.380.852,2	0,0
Lefke	5.544.254,4	5.354.919,5	6.324.323,5	11.679.243,0	47,5
Dikmen	1.839.984,5	4.930.419,2	5.200.417,6	10.130.836,7	18,2
İskele	0,0	10.994.125,5	4.508.169,0	15.502.294,5	0,0
Y.Boğaziçi	1.592.792,4	3.750.640,1	3.773.724,0	7.524.364,1	21,2
Alsancak	149.970,0	6.683.592,1	4.391.656,0	11.075.248,1	1,4
Çatalköy	792.696,0	5.241.488,6	3.222.890,3	8.464.378,9	9,4

Y.Erenköy	3.641.822,7	1.247.975,8	3.517.911,0	4.765.886,9	76,4
Beyarmudu	1.572.434,0	2.077.852,2	2.625.298,4	4.703.150,6	33,4
Alayköy	0,0	2.275.279,8	2.399.300,8	4.674.580,6	0,0
Mehmetçik	0,0	1.786.850,9	2.126.354,9	3.913.205,8	0,0
Paşaköy	180,0	597.634,7	2.199.770,9	2.797.405,6	0,0
İnönü	93.055,0	1.249.937,7	1.543.464,6	2.793.402,3	3,3
Büyükkonuk	585.629,5	1.888.959,2	1.642.807,3	3.531.766,5	16,6
Akdoğan	0,0	2.476.097,6	1.305.752,1	3.781.849,7	0,0
Serdarlı	291.617,4	1.477.925,8	1.374.803,4	2.852.729,2	10,2
Vadili	1.232.900,5	775.426,9	1.476.397,8	2.251.824,7	54,8
Geçitkale		1.187.820,0	1.470.220,4	2.658.040,4	0,0
Dipkarpaz	160.994,9	458.958,7	1.339.449,6	1.798.408,3	9,0
Esentepe	411.555,4	4.565.305,1	1.376.514,0	5.941.819,1	6,9
Tatlısu	4.305,9	1.334.185,3	1.344.990,0	2.679.175,3	0,2
Akıncılar	0,0	80.798,6	222.386,3	303.184,8	0,0
TOPLAM	64.097.907,2	163.540.087,7	145.227.269,2	308.767.356,8	20,8

*Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

Belediyelerin idari ve mali yapısına ilişkin sunulan verilerde KKTC'nin belediye sayısının fazlalığı ve ölçek farklılığı nedeniyle birbiri ile karşılaştırma zorluğu açık bir şekilde görülmektedir. Birkaç belediye dışında belediyeler, gelirleri ile cari giderlerini karşılayabilmekte, borçlarını ödemekte ama altyapı yatırımlarına kaynak ayıramamaktadır. Bir başka anlatımla belediyeler elde ettikleri gelirlerin önemli bir kısmını mevcut durumu idame ettirebilmek için kullanmaktadır. Belediyeler gelir potansiyellerinin tamamını kullanamamaktadır. Belediyelerin etkinliğini artırmak amacıyla her belediyenin gelir potansiyelinin analiz edilmesi, etkinlik ve verimliliğinin bu veriler ışığında tahlil edilmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle her belediyenin kendi sınırları içerisinde sunmakta olduğu hizmetlerle ilgili olarak gerçek potansiyel incelenmeli ve belediyelerin iyi hizmet sunarken bunlarla ilgili gelir yaratma kabiliyetlerine bakılmalıdır. Bu yaklaşım sürdürülebilir belediyeciliğin sağlanması için önem arz etmektedir. Bunun yanında kırsalın gelir yaratmadaki kısıtları da dikkate alınmalıdır. Şöyle ki kentlerde ekonomik aktivitelere bağlı olarak belediyeler gelirini artırılabilir potansiyeli taşırken, kırsalda durum farklılık göstermektedir. Kırsal kesim ekonomik aktivite açısından çok daha sınırlı olmasıyla daha az gelir yaratma potansiyeline sahiptir.

Belediyelerin yatırım bütçesi için yasal bir minimum oran belirlenmiş olmasına rağmen, söz konusu tutarın yatırıma fiilen aktarılıp aktarılmadığı bütçe disiplini açısından denetlenmemektedir. Dolayısıyla bazı belediyeler herhangi bir denetim mekanizması ve buna bağlı yaptırımların olmamasından dolayı, elde edilen gelirleri farklı kaynaklara aktarabilmektedir.

Belediyelerin halka hizmet için faaliyetlerini sürdürmesi gerektiği prensibiyle personel sayılarını kontrol altında tutması kaçınılmazdır. Bu amaçla belediyelerin personel giderlerine bir harcama limiti konması ve dolayısıyla belediyelerin personel sayılarını bu gideri dikkate alarak limitlendirmesi, sürdürülebilir belediyeciliğin sağlanması adına önemli bir adım olacaktır.

Kutu 1: Belediyelerin Altyapı Yardımlarına Katkı Projesi Dağılımı

BELEDİYE	YIL	PROJELER	ÖDENEK	HARCAMA	SON DURUM
AKDOĞAN	2014	AKDĞN 14-1 Ova Yollarının Tamiri II.ETAP	150.000	150.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKDĞN 14-2 Köyüçü Yolların Asfaltlanması Projesi	250.000	250.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKDĞN 14-3 Dere Yataklarının Temizlenmesi Projesi	75.000	75.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKDĞN 14-4 İçme Suyu Kuyusuna Elektrik Akımı Bağlanması Projesi	13.000	13.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKDĞN 14-5 Organize Hayvancılık Bölgesi Yolunun Asfaltlanması Projesi II. Etap	150.000	126.145	<i>Tamamlandı</i>
	2015	AKDĞN 15-1 Yeni Salhane Yapımı Projesi	400.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		AKDĞN 15-2 Köy İç Kaldırım ve Drenaj Projesi	500.000	434.469	Proje Uygulanmakta
		AKDĞN 15-3 Çöp Alanının Islahı Projesi	100.000	100.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKDĞN 15-4 Mezarlık Düzenlemesi Yapımı	150.000	150.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKDĞN 15-5 Dere Yataklarına İstinad Duvarı Yapımı	300.000	300.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKDĞN 15-6 Belediye Binasının Tamiri Projesi	100.000	100.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKDĞN 15-7 Organize Hayvancılık Bölgesi Yolunun Tamamlanması Projesi	35.000	35.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKDĞN 15-8 Muhtelif Su Borularının Değiştirilmesi Projesi	100.000	100.000	<i>Tamamlandı</i>
AKINCILAR	2014	AKNC 14-1 Köyüçü Yolların Asfaltlanması Projesi II.Etap	200.000	0	İPTAL EDİLDİ
		AKNC 14-2 Moloz Temizliği	20.000	20.000	<i>Tamamlandı</i>
	2015	AKNC 15-1 Su Deposu Yapım Projesi	150.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		AKNC 15-2 Eski Hastane Binasının Tamiri Projesi	150.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		AKNC 15-3 Moloz Temizliği Projesi	50.000	50.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKNC 15-4 Garaj ve Park Yeri Yapım Projesi	100.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		AKNC 15-5 Türbe Bakım Projesi	12.000	12.000	<i>Tamamlandı</i>
		AKNC 15-6 Köy Ova Yollarının Tamiri Projesi	100.000	0	Proje Uygulanmakta

ALAYKÖY	2014	ALKY 14-1 Alayköy Ova Yollarının Stabilize ve Mekanik Kaplama Projesi	222.922	211.530	<i>Tamamlandı</i>
		ALKY 14-2 Alayköy-Yılmazköy Köy İçi Yollarının Asfaltlanması Projesi (III.Etap)	250.000	250.000	<i>Tamamlandı</i>
		ALKY 14-3 Alayköy Şehitler Cad. Kaldırım ve Asfalt Yenileme Projesi	250.000	250.000	<i>Tamamlandı</i>
		ALKY 14-4 Yağmur Suyu Kanalı İyileştirme Projesi	200.000	200.000	<i>Tamamlandı</i>
	2015	ALKY 15-1 Bayrak Aydınlatma Sistemlerinin Tamiri Projesi	10.500	10.500	<i>Tamamlandı</i>
		ALKY 15-2 Asfaltlama ve Kaldırım Yapım Projesi	400.000	197.849	Proje Uygulanmakta
		ALKY 15-3 Alayköy Kabristanlığı Düzenleme Projesi	250.000	0	Proje Uygulanmakta
		ALKY 15-4 Alayköy Sosyal Aktivite Merkezi Projesi	250.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		ALKY 15-5 Muhtelif Kamusal Alanda Atık Su Kuyusu Kazımı Projesi	70.000	70.000	<i>Tamamlandı</i>
		ALKY 15-6 Alayköy Sınır Hattı Takviye Su Borusu Döşenmesi Projesi	30.000	30.000	<i>Tamamlandı</i>
		ALKY 15-7 Alayköy Sanayi Bölgesi Kentsel Tasarım Ağaçlandırma Projesi	280.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		ALKY 15-8 Alayköy Ova Yollarının Stabilize ve Mekanik Kaplama Projesi II.Etap	640.000	552.742	Proje Uygulanmakta
		ALKY 15-9 İçme Suyu Hatlarının Bakım ve Onarımı Projesi	45.000	45.000	<i>Tamamlandı</i>
		ALKY 15-10 Gürpınar Yolu Bakım ve Onarım Projesi	364.000	0	Proje Uygulanmakta

ALSANCAK	2014	ALS 14-1 Asfalt ve Altyapı İşleri Yapım Projesi	700.000	700.000	Tamamlandı
		ALS 14-2 Spor Kompleksi ve Park Projesi	250.000	250.000	Tamamlandı
		ALS 14-3 Dorse Çekici Araç Alımı	120.000	120.000	Tamamlandı
	2015	ALS 15-1 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	16.000	16.000	Tamamlandı
		ALS 15-2 Alsancak Rekreasyon Alanı Projesi II. Etap	275.000	0	Proje Uygulanmakta
		ALS 15-3 Asfalt Yapım Projesi	500.000	380.819	Proje Uygulanmakta
		ALS 15-4 Alsancak Kasaba Merkezi Düzenleme Projesi	350.000	350.000	Tamamlandı
		ALS 15-5 Alsancak Çok Amaçlı Salon Projesi	400.000	0	Proje Uygulanmakta
		ALS 15-6 Alsancak Milli Park Düzenleme Projesi	1.250.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		ALS 15-7 Gençlik Sokak Dere Kenarı ve Peyzaj Düzenleme Projesi	200.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		ALS 15-8 Kazıcı - Yükleyici Araç Alımı	200.000	200.000	Tamamlandı
		ALS 15-9 Alsancak Altyapı, Kaldırım, Asfalt Yama ve Asfalt Projesi	500.000	0	Proje Uygulanmakta
BEYARMUDU	2014	BEYAR 14-1 Ova Yollarının Tamiri Projesi	50.000	50.000	Tamamlandı
		BEYAR 14-2 Bağlı Köylerin Köy İç Yollarının Asfaltlanması	250.000	250.000	Tamamlandı
		BEYAR 14-3 Polis Karakol Binasının Belediye Hizmet Binasına Dönüştürülmesi Projesi	210.000	210.000	Tamamlandı
		BEYAR 14-4 Türkmenköy Mezarlık Çevre Duvarı Projesi	60.000	60.000	Tamamlandı
		BEYAR 14-5 Güvercinlik Köyü Köy Kadın Kursu Aktivite Merkezi Projesi	200.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
	2015	BEYAR 15-1 Belediye Hizmet Binası Çevre Düzenleme Projesi	40.000	40.000	Tamamlandı
		BEYAR 15-2 Okul Öncesi Eğitim Merkezi Projesi	750.000	332.432	Proje Uygulanmakta
		BEYAR 15-3 Güvercinlik Köyüne Meydan Yapım Projesi	300.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		BEYAR 15-4 Türkmenköy Meydan Yapım Projesi	350.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		BEYAR 15-5 Köprü Köyü Tuvalet Yapımı Projesi	30.000	30.000	Tamamlandı
		BEYAR 15-6 Ana Caddenin Kaldırım, Altyapı, Yağmur Suyu Beton Drenaj Kanalı Tamamlama Projesi	120.000	120.000	Tamamlandı

BÜYÜKKONUK	2014	B.KON 14-1 Yedikonuk İlkokul Oyun Grubu Projesi	80.000	80.000	<i>Tamamlandı</i>
		B.KON 14-2 Tuzluca Drenaj Projesi	95.000	0	İPTAL EDİLDİ
		B.KON 14-3 Tuzluca Açık Düğün Alanı Düzenleme Projesi	60.000	60.000	<i>Tamamlandı</i>
		B.KON 14-4 Bağlı Köylerin Köy İçi Yollarının Asfaltlanması	635.000	388.145	Proje Uygulanmakta
		B.KON 14-5 Eko Köy Meydanının Geliştirilmesi Projesi	130.000	130.000	<i>Tamamlandı</i>
		B.KON 14-6 Mehmetcik-Sazlıköy Yolu Asfaltlama Projesi	1.500.000	0	Proje Uygulanmakta
	2015	B.KON 15-1 Eski Çeşme ve Ören Yeri Düzenleme Projesi	110.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		B.KON 15-2 Zeybekköy Mezarlık Çevre Düzenlemesi ile Çocuk Parkının Zemin ve Çevre Düzenleme Projesi	115.000	115.000	<i>Tamamlandı</i>
		B.KON 15-3 Büyükkonuk Belediyesi Sağlık Birimi Projesi	200.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		B.KON 15-4 Kantara Piknik Alanına WC Yapım ve Çevre Düzenleme Projesi	50.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		B.KON 15-5 Otobüs Durağı Alım Projesi	30.000	30.000	<i>Tamamlandı</i>
		B.KON 15-6 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	16.000	16.000	<i>Tamamlandı</i>
		B.KON 15-7 Kaplıca Köyü Halı Saha Projesi	275.000	0	Proje Uygulanmakta
		B.KON 15-8 Yedikonuk İlkokulu Çevre Düzenleme ve Halı saha Düzenleme Projesi	140.000	0	Proje Uygulanmakta
		B.KON 15-9 Çöp Kamyonu Alımı	270.000	270.000	<i>Tamamlandı</i>
		B.KON 15-10 Yedikonuk Cami Kütüphane Yapım Projesi	55.000	55.000	<i>Tamamlandı</i>
ÇATALKÖY	2014	ÇTLK 14-1 Yolların Asfaltlanması ve Altyapı Düzenlemesi IV. Etap	500.000	500.000	<i>Tamamlandı</i>
		ÇTLK 14-2 Hz. Ömer Türbesi Çevre Düzenleme ve Altyapı İşleri Projesi	4.000.000	0	Proje Uygulanmakta
		ÇTLK 14-3 Arapköy Meydan ve Park Düzenleme Projesi	190.000	190.000	<i>Tamamlandı</i>
	2015	ÇTLK 15-1 Açık Düğün Salonu Yapım Projesi	500.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		ÇTLK 15-2 Yolların Asfaltlanması ve Altyapı Düzenlemesi V. Etap	600.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
DEĞİRMENLİK	2015	DGMLK 15-1 Alevkayası WC Tadilatı Projesi	140.000	124.681	<i>Tamamlandı</i>

DİKMEN	2014	DKM 14-1 Asfaltlama Projesi III. Etap	150.000	150.000	Tamamlandı
		DKM 14-2 Köy Yollarının Asfaltlanması Projesi	600.000	600.000	Tamamlandı
		DKM 14-3 Dikmen Yağmur Suyu Drenaj Projesi II. Etap	450.000	0	İPTAL EDİLDİ
		DKM 14-4 Boğaz Köy Yağmur Suyu Drenaj Projesi II. Etap	400.000	0	İPTAL EDİLDİ
	2015	DKM 15-1 Dağyolu Hayvancılık Bölgesi Stabilize Yol Projesi	80.000	80.000	Tamamlandı
		DKM 15-2 Çöp Kamyonu Alımı	220.000	0	Proje Uygulanmakta
		DKM 15-3 Köy Yollarının Asfaltlanması ve Altyapı İşleri Projesi II. Etap	500.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		DKM 15-4 Ağırdağ Camii Çevre Düzenleme Projesi	300.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		DKM 15-5 Garaj Yapım Projesi	190.000	0	Proje Uygulanmakta
		DKM 15-6 Ağırdağ İçmesuyu Deposu Yapım Projesi	100.000	0	Proje Uygulanmakta
		DKM 15-7 Dere Islahı Projesi	1.500.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
DİPKARPAZ	2014	D.KRPZ 14-1 Merkep Koruma Alanının Tellenmesi Projesi	975.000	974.997	Tamamlandı
		D.KRPZ 14-2 Karavan Yeri Projesi	350.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
	2015	D.KRPZ 15-1 Belde Mezarlığının Düzenlenmesi II. Etap	186.000	186.000	Tamamlandı
		D.KRPZ 15-2 Düşün Salonu Yapım Projesi	300.000	0	Proje Uygulanmakta
		D.KRPZ 15-3 Kaleburnu Köyü Halı Saha Yapım Projesi	230.000	194.205	Proje Uygulanmakta
		D.KRPZ 15-4 Ova Yollarının Stabilize Edilmesi Projesi	200.000	0	Proje Uygulanmakta
		D.KRPZ 15-5 Dipkarpaz Kent Meydanı Düzenleme, Merdiven ve Otopark Yapımı Projesi	800.000	0	Proje Uygulanmakta
		D.KRPZ 15-6 Kemer Evler Bölgesi Taş Duvar Projesi	230.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		D.KRPZ 15-7 Dipkarpaz Camii Çevresini Düzenleme Projesi	190.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte

ESENTEPE	2014	ESNTP 14-1 Sinema ve Konferans Salonunun Tadilatı Projesi	380.000	380.000	Tamamlandı
		ESNTP 14-2 Esentepe Köyünde İstinat Duvarı ve Çevre Düzenlemesi	120.000	119.855	Tamamlandı
	2015	ESNTP 15-1 Uzungöl – Yamaç Sokak Bağlantı Yolunun Asfaltlanması	150.000	0	İPTAL EDİLDİ
		ESNTP 15-2 Esentepe Köyünde İstinat Duvarı ve Çevre Düzenleme II. Etap	500.000	195.800	Proje Uygulanmakta
		ESNTP 15-3 Esentepe Okullar Bölgesi Altyapı, Duvar ve Kaldırım Yapım Projesi	150.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		ESNTP 15-4 Esentepe Anayol Girişi Aydınlatma Projesi	125.000	0	İPTAL EDİLDİ
		ESNTP 15-5 Beşparmak Osmanlı Mezarlığı Çevre Düzenleme Projesi	30.000	30.000	Tamamlandı
		ESNTP 15-6 Beşparmak Kaldırım ve Taş Duvar Yapım Projesi	90.000	90.000	Tamamlandı
		ESNTP 15-7 Alagadi Anayol – Köy İçi Bağlantı Yolunun Asfaltlanması	80.000	80.000	Tamamlandı
		ESNTP 15-8 Kazıcı - Yükleyici Araç Alımı	200.000	200.000	Tamamlandı
		ESNTP 15-9 Halk Plajı Sosyal Tesisleri Projesi	300.000	300.000	Tamamlandı
		ESNTP 15-10 Çok Amaçlı Depo Yapım Projesi	150.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		ESNTP 15-11 Minibüs Alım Projesi	50.000	50.000	Tamamlandı
		ESNTP 15-12 Karaağaç Köyü Altyapı İşleri III. Etap Projesi	500.000	293.721	Proje Uygulanmakta
		ESNTP 15-13 Karaağaç Su Mesine Alanı II. Etap Projesi	20.000	20.000	Tamamlandı
GEÇİTKALE	2014	GEÇKL 14-1 Sinema Tadilatı ile Gençlik Kongre ve Toplantı Merkezi	300.000	108.638	Proje Uygulanmakta
	2015	GEÇKL 15-1 Kent Merkezi Atatürk Meydan Projesi	900.000	0	Proje Uygulanmakta
		GEÇKL 15-2 Kasaba İçi Kaldırım Tadilat ve Yenileme Projesi	300.000	300.000	Tamamlandı
		GEÇKL 15-3 Yamaçköy İçme Suyu Yenileme Projesi	125.000	0	Proje Uygulanmakta
		GEÇKL 15-4 Sütlüce - Geçitkale Yoluna Sokak Aydınlatma, Trafo ve Elektrik Altyapı Projesi	140.000	140.000	Tamamlandı
GAZİMAGUSA	2014	GM 14-1 Mustafa Kemal Bulvarı - DAÜ Giriş Güzergahı Kaldırım Düzenleme Projesi	125.000	125.000	Tamamlandı
	2015	GM 15-1 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	50.000	0	Proje Uygulanmakta
		GM 15-2 Hendek Düzenleme Projesi	1.680.000	0	Proje Uygulanmakta
		GM 15-3 Perşembe Pazarı Pazaryeri Yenileme Projesi	2.000.000	0	Proje Uygulanmakta

GİRNE	2014	GİRNE 14-1 Kanalizasyon Projesi II. Etap	800.000	0	İPTAL EDİLDİ
		GİRNE 14-2 Salhane Binası Restorasyon ve Çevre Düzenlemesi	1.000.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		GİRNE 14-3 Çarşamba Pazarı Çevre Düzenleme ve Örtü Sistemi Projesi	640.000	640.000	Tamamlandı
	2015	GİRNE 15-1 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	50.000	0	Proje Uygulanmakta
GÖNYELİ	2014	GNYL 14-1 Asfalt Yenileme Projesi	1.800.000	1.800.000	Tamamlandı
		GNYL 14-2 Atatürk Caddesi Asfalt Yenileme Projesi II. Etap	800.000	0	İPTAL EDİLDİ
		GNYL 14-3 Meydan Projesi	1.000.000	0	İPTAL EDİLDİ
		GNYL 14-4 Kanlıköy Köyiçi Yolların Stabilize Edilmesi Projesi	60.000	60.000	Tamamlandı
	2015	GNYL 15-1 Kanlıköy Asfalt ve Köprü Yapım Projesi	450.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		GNYL 15-2 Belediye Bulvarı ile Ahmet Mutallip Caddeleri Üzerindeki Köprülerin Yenilenmesi Projesi	150.000	150.000	Tamamlandı
		GNYL 15-3 Atatürk Caddesi Dönüşüm Projesi	800.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		GNYL 15-4 Asfalt Bakım ve Onarım Projesi	150.000	150.000	Tamamlandı

GÜZELYURT	2014	GYRT 14-1 Ova Yollarının Tamiri Projesi	240.000	240.000	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 14-2 Bostancı Asfaltlama Projesi III. Etap	1.000.000	981.089	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 14-3 Güzelyurt Asfalt Yapımı (II. Etap)	1.000.000	1.000.000	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 14-4 Güzelyurt Yağmur Suyu Drenaj Projesi II. Etap	450.000	0	Proje Uygulanmakta
		GYRT 14-5 Açık Pazar Projesi II. Etap	500.000	500.000	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 14-6 Küçük Sanatlar Sitesi Altyapı Projesi	300.000	0	Proje Uygulanmakta
		GYRT 14-7 Tarihi Sibyan Mektebi Onarım Projesi	230.000	230.000	<i>Tamamlandı</i>
	2015	GYRT 15-1 Kent Park ve Açık Pazar Projesi III. Etap	1.000.000	0	Proje Uygulanmakta
		GYRT 15-2 Güneşköy / Aydıncıköy Asfalt Yapım Projesi	500.000	477.614	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 15-3 Güzelyurt Asfalt Yapım Projesi III. Etap	1.000.000	0	Proje Uygulanmakta
		GYRT 15-4 Güzelyurt Yağmur Suyu Drenaj Projesi III. Etap	500.000	496.192	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 15-5 Kalkanlı Yağmur Suyu Drenaj ve Kaldırım Projesi	700.000	700.000	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 15-6 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	55.000	55.000	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 15-7 Muhtelif Kamusal Alanda Atık Su Kazım Projesi	70.000	70.000	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 15-8 Çöp Kamyonu Alım Projesi (2 Adet)	200.000	200.000	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 15-9 Mevlevi Camii Kaldırım ve Yol Yapım Projesi	50.000	50.000	<i>Tamamlandı</i>
		GYRT 15-10 Ova Yollarının Tamiri Projesi II. Etap	304.000	304.000	<i>Tamamlandı</i>

İNÖNÜ	2014	İNÖ 14-1 İnönü Dörtüyl ile Korkuteli Altyapı Devam Projesi	200.000	200.000	<i>Tamamlandı</i>
		İNÖ 14-2 Eski Parkların Tamiri Projesi	75.000	75.000	<i>Tamamlandı</i>
		İNÖ 14-3 Dükkanların Tamamlanması Projesi	300.000	150.000	Proje Uygulanmakta
	2015	İNÖ 15-1 Dörtüyl Kültür Evi Çevre Düzenlemesi Projesi	150.000	150.000	<i>Tamamlandı</i>
		İNÖ 15-2 İnönü Dörtüyl ile Korkuteli Altyapı Devam Projesi II. Etap	250.000	0	Proje Uygulanmakta
		İNÖ 15-3 Dörtüyl Sosyal Konut Arsaları Bölgesi Asfaltlama Projesi	450.000	340.031	Proje Uygulanmakta
		İNÖ 15-4 Ova Yollarının Bakım ve Onarımı Projesi	50.000	50.000	<i>Tamamlandı</i>
		İNÖ 15-5 Dörtüyl Köyü Piknik Alanı Projesi	70.000	70.000	<i>Tamamlandı</i>
		İNÖ 15-6 Ormanın Etrafının Tellenmesi, Sosyal Alan Oluşturulması ve Hayvan Yıkama Havuzu Yapım Projesi	60.000	60.000	<i>Tamamlandı</i>
		İNÖ 15-7 İnönü Köyü Mezarlık Duvarlarının Tamiri ve Yenilenmesi Projesi	40.000	40.000	<i>Tamamlandı</i>
		İNÖ 15-8 Korkuteli Köyü Düşün Salonu Çevre Düzenlemesi ve Peyzaj Projesi	50.000	50.000	<i>Tamamlandı</i>
		İNÖ 15-9 İnönü, Pirhan, Dörtüyl, Korkuteli'ne Durak Yapılması Projesi	70.000	70.000	<i>Tamamlandı</i>
		İNÖ 15-10 Cenaze Aracı Alımı	40.000	40.000	<i>Tamamlandı</i>
İSKELE	2014	İSKL 14-1 Turnalar Sosyal Aktivite Merkezi Projesi	100.000	100.000	<i>Tamamlandı</i>
	2015	İSKL 15-1 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	50.000	50.000	<i>Tamamlandı</i>
		İSKL 15-2 Sahil Düzenleme ve Rekreatyon Projesi III. Etap Altyapı İşleri Yapımı	850.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		İSKL 15-3 Bandabulya Restorasyon Projesi, Otopark Alanı Altyapı, Asfalt ve Aydınlatma İşleri	120.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		İSKL 15-4 Yarköy-Pamukkale Spor Kulübü Binası Tamirâtı Projesi	250.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		İSKL 15-5 Engelsiz Park Projesi	95.000	0	Proje Uygulanmakta
		İSKL 15-6 Boğaziçi Köy Meydanı Çember İnşaatı Yapım Projesi	35.000	0	Proje Uygulanmakta
		İSKL 15-7 Asfalt, Kaldırım ve Altyapı Projesi	500.000	0	Proje Uygulanmakta

LAPTA	2014	LPT 14-1 Kılıçarslan Köyüne Çocuk Parkı ve Aktivite Merkezi Yapımı	449.443	400.000	Proje Uygulanmakta
		LPT 14-2 Lapta ve Bağlı Köylerde Taş Duvar Projesi	125.000	125.000	Tamamlandı
		LPT 14-3 Lapta ve Bağlı Köylerde Asfalt Kaplama Projesi	1.050.000	911.073	Proje Uygulanmakta
		LPT 14-4 Lapta ve Bağlı Köylere Kutu Menfez	100.000	100.000	Tamamlandı
		LPT 14-5 Sadrazamköy Ağıllar Bölgesi Elektrik ve Altyapı Projesi	120.000	120.000	Tamamlandı
		LPT 14-6 Sahil Yürüyüş Yolu Projesi III. Etap	1.000.000	0	Proje Uygulanmakta
	2015	LPT 15-1 Lapta ve Kayalar Köyüne Kutu Menfez Projesi	125.000	125.000	Tamamlandı
		LPT 15-2 Lapta Yağmur Suyu Drenaj, Altyapı ve Kaldırım Projesi	220.000	204.770	Tamamlandı
		LPT 15-3 Belediye Hizmet Binası Yapım Projesi	1.500.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		LPT 15-4 Lapta ve Bağlı Köylerde Asfalt Kaplama Projesi II. Etap	750.000	666.644	Proje Uygulanmakta
		LPT 15-5 Çamlıbel Köyüne Yağmur Suyu Drenaj, Kaldırım ve Aydınlatma Projesi	500.000	500.000	Tamamlandı
		LPT 15-6 Muhtelif Yerlerde Tadilat ve Asfalt Projesi	125.000	125.000	Tamamlandı
		LPT 15-7 Kılıçarslan Köyü Aktivite Merkezi Demirbaş Alımı	35.000	0	Proje Uygulanmakta
		LPT 15-8 Saha Bakım ve Onarımı Projesi	130.000	130.000	Tamamlandı

LEFKE	2014	LFK 14-1 Bağlıköy Köy Merkezi Restorasyon Projesi II. Etap	200.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		LFK 14-2 Köylerin Altyapılarının İyileştirilmesi Projesi II. Etap	300.000	300.000	Tamamlandı
		LFK 14-3 Denizli Sahil Düzenleme Projesi	100.000	100.000	Tamamlandı
		LFK 14-4 Çöp Transfer İstasyonu Yapımı	250.000	0	İPTAL EDİLDİ
		LFK 14-5 Belediye Binasının Tamiri Projesi	50.000	50.000	Tamamlandı
		LFK 14-6 Asfalt Yapımı Projesi	250.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
	2015	LFK 15-01 Yeşilirmak Çilek Festivali Alanı Çevre Düzenleme Projesi	65.500	65.500	Tamamlandı
		LFK 15-02 Şht. Yzb. Cengiz Topel Anıtı Müzesi ve Çevre Düzenleme Projesi	500.000	402.300	Proje Uygulanmakta
		LFK 15-03 Günebakan Kapısı Deposuna Su Nakli Projesi	115.000	115.000	Tamamlandı
		LFK 15-04 Muhtelif Kamusal Alanlara Atık Su Kuyusu Kazılması Projesi	60.000	50.000	Tamamlandı
		LFK 15-05 Lefke Merkez Asfalt Yapım Projesi	500.000	0	Proje Uygulanmakta
		LFK 15-06 Oyun Parkları Yapım Projesi	150.000	150.000	Tamamlandı
		LFK 15-07 Atölye Depo ve Araç Park Yeri Yapım Projesi	150.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		LFK 15-08 Köylerin Altyapılarının İyileştirilmesi Projesi	250.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		LFK 15-09 Gaziveren'e Belediye Şube Binası Yapım Projesi	100.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		LFK 15-10 Küçük Esnaf Sanayi Sitesi Altyapı Yapım Projesi	600.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		LFK 15-11 Atatürk Kültür Merkezine Ses ve Işık Sistemi Kurulması Projesi	50.000	50.000	Tamamlandı
		LFK 15-12 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	16.000	16.000	Tamamlandı
		LFK 15-13 LAÜ-Gemikonağı/Yedidalga Bağlantı Yolları Asfalt Yapım Projesi	500.000	0	Proje Uygulanmakta
		LFK 15-14 Kamusal Alan Oyun Parkı Projesi	50.000	50.000	Tamamlandı
		LFK 15-15 Lefke Tarım, Turizm ve El Sanatları Kooperatifi Binasının Restorasyonu Projesi	400.000	0	Proje Uygulanmakta
		LFK 15-16 Lefke Dağ Yolları Stabilize ve Mekanik Yol Yapım Projesi	400.000	0	Proje Uygulanmakta

LEFKOŞA	2014	LFKŞ 14-1 Organize Sanayi Böl. Doktoroğlu Önü Yağmur Suyu Drenaj Projesi	600.000	0	İPTAL EDİLDİ
		LFKŞ 14-2 Asfalt Yama ve Kaplama Projesi	1.000.000	0	Proje Uygulanmakta
		LFKŞ 14-3 Gelibolu-Marmara Köprü Yapımı Projesi	600.000	0	Proje Uygulanmakta
		LFKŞ 14-4 Cumhuriyet Parkı Ana İshale Hattı Yenileme Projesi	1.500.000	1.342.227	Proje Uygulanmakta
		LFKŞ 14-5 Surlariçinin Düzenlenmesi ve Geliştirilmesi Projesi	1.800.000	0	Proje Uygulanmakta
		LFKŞ 14-6 Hamitköy İlkokulu Çevresinde Selden Yıkılan İstinat Duvarlarının Tamiri Projesi	485.000	396.400	Proje Uygulanmakta
		LFKŞ 14-7 Şht. Ecvet Yusuf Caddesinin Düzenlenmesi Projesi	4.400.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		LFKŞ 14-8 Hamitköy Kaldırım ve Drenaj İşleri Projesi	275.000	255.355	Tamamlandı
	2015	LFKŞ 15-1 K.Kaymaklı Su Kuyusuna Arıtma Tesisi Kurulması Projesi	250.000	0	İPTAL EDİLDİ
		LFKŞ 15-2 Kermia Pompa İstasyonu Tadilatı Projesi	310.000	0	İPTAL EDİLDİ
		LFKŞ 15-3 Dr. Fazıl Küçük Bulvarı Ana Su Hattı Bölge Bağlantıları Yapım Projesi	290.000	0	Proje Uygulanmakta
		LFKŞ 15-4 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	50.000	0	Proje Uygulanmakta
		LFKŞ 15-5 Açık Pazar Yapım Projesi	1.500.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		LFKŞ 15-6 Eşref Bitlis Anıtının Düzenlenmesi Projesi	35.000	0	Proje Uygulanmakta
MEHMETÇİK	2014	MHMÇ 14-1 Çayırova Köyü Yağmur Suyu Drenaj Hattı Projesi	40.000	40.000	Tamamlandı
	2015	MHMÇ 15-1 Atatürk Meydanı Yakın Çevresi Kamusal Alan Düzenleme Projesi	485.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		MHMÇ 15-2 Belediye Gazinosu Çevre Düzenleme Projesi	270.000	270.000	Tamamlandı
		MHMÇ 15-3 Mehmetçik Yağmur Suyu Drenaj Hattı Kaldırım Yapımı ve Asfalt Yapım Projesi	500.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		MHMÇ 15-4 Bafra Köyü Halı Saha Projesi	110.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		MHMÇ 15-5 Kadın Sığınma Evi Projesi	75.000	0	Proje Uygulanmakta

PAŞAKÖY	2014	PŞK 14-1 Su Temin Projesi	60.000	60.000	<i>Tamamlandı</i>
		PŞK 14-2 Dere Temizliği ve Köprü Yapım Projesi	500.000	0	Proje Uygulanmakta
		PŞK 14-3 ÇATOM Ses Sistemi Alınması Projesi	15.000	15.000	<i>Tamamlandı</i>
	2015	PŞK 15-1 Asfalt Projesi	380.000	352.849	Proje Uygulanmakta
		PŞK 15-2 Halı Saha Projesi	170.000	0	Proje Uygulanmakta
		PŞK 15-3 Mevcut Parkların Düzenlenmesi Projesi	200.000	200.000	<i>Tamamlandı</i>
		PŞK 15-4 Aslanköy Kaldırım ve Park Projesi	350.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		PŞK 15-5 Paşaköy İlkokulu Çevre Duvarı ve Parke Yapım Projesi	55.000	55.000	<i>Tamamlandı</i>
		PŞK 15-6 Futbol Sahası Çevre Duvarı ve Soyunma Odası Tamiri Projesi	45.000	45.000	<i>Tamamlandı</i>
		PŞK 15-7 Osmanlı Cami Restorasyon Projesi	200.000	0	Proje Uygulanmakta
		PŞK 15-8 T.C. 'den Gelen Su Dağıtım Acil Onarım Alım Projesi	150.000	0	Proje Uygulanmakta
SERDARLI	2014	SRDRL 14-1 Serdarlı ve Bağlı Köylere Kaldırım ve Drenaj Yapım Projesi	300.000	168.175	Proje Uygulanmakta
		SRDRL 14-2 Serdarlı ve Bağlı Köylerde Sokak ve Caddelerin Asfaltlanması Projesi	350.000	350.000	<i>Tamamlandı</i>
		SRDRL 14-3 Bağlı Köylere İstinat Duvarı Yapım Projesi	200.000	200.000	<i>Tamamlandı</i>
		SRDRL 14-4 Köy Çocuk Parklarına Spor Aletleri Alım, Altyapı ve Çevre Düzenleme Projesi	100.000	100.000	<i>Tamamlandı</i>
		SRDRL 14-5 Ova Yollarına Çift Gözlü Köprü Yapım Projesi	150.000	140.536	<i>Tamamlandı</i>
		SRDRL 14-6 Tirmen Kültür Evi ve Köy Misafirhanesi Yapım Projesi	233.600	233.600	<i>Tamamlandı</i>
		SRDRL 14-7 Ergenekon Köyü Mezarlık Duvarının Tamiri	50.000	50.000	<i>Tamamlandı</i>
	2015	SRDRL 15-1 Ova Yollarına Çift Gözlü Köprü Yapım Projesi II. Etap	125.000	124.300	<i>Tamamlandı</i>
		SRDRL 15-2 Pınarlı Köyü Çok Amaçlı Bina Tamiri Projesi	75.000	75.000	<i>Tamamlandı</i>
		SRDRL 15-3 Araç ve Kaynak Atölyesi Tamiri ve Araç Filosuna Garaj Yapım Projesi	50.000	50.000	<i>Tamamlandı</i>
		SRDRL 15-4 Hayvan Barınağı Projesi	35.000	35.000	<i>Tamamlandı</i>
		SRDRL 15-5 Bağlı Köylere İstinat Duvarı Yapım Projesi II. Etap	200.000	200.000	<i>Tamamlandı</i>
		SRDRL 15-6 Damperli Çekirge Kamyon Alımı	50.000	50.000	<i>Tamamlandı</i>

TATLISU	2015	TTLS 15-1 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	16.000	16.000	Tamamlandı
		TTLS 15-2 Küçükerenköy Mahallesi Çocuk Parkı ve Muhtarlık Binası Projesi	100.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		TTLS 15-3 Yalı Mahallesi Çocuk Parkı ve Muhtarlık Binası Projesi	100.000	100.000	Tamamlandı
		TTLS 15-4 Eski Anayol Asfalt Projesi	520.000	520.000	Tamamlandı
		TTLS 15-5 Çok Amaçlı Salon Projesi	500.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		TTLS 15-6 Bisiklet ve Yürüyüş Yolu Projesi	230.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		TTLS 15-7 Minia Kıbrıs Yol ve Otopark Yapım Projesi	76.000	76.000	Tamamlandı
VADİLİ	2014	VDL 14-1 Asfaltlama ve Parke Döşeme Projesi II. Etap	500.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		VDL 14-2 Çok Amaçlı Toplum Eğitim Merkezi ÇATOM (IV. Etap)	500.000	0	Proje Uygulanmakta
		VDL 14-3 Alioğlu Deresi Köprü Projesi	250.000	0	Proje Uygulanmakta
		VDL 14-4 Turunçlu Park Alanı Yenileme Projesi	100.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
	2015	VDL 15-1 Çok Amaçlı Toplum Eğitim Merkezi ÇATOM (V. Etap)	1.500.000	0	Proje Uygulanmakta
		VDL 15-2 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	16.000	16.000	Tamamlandı
		VDL 15-3 Asfalt Tamiri ve Kaldırım Projesi	600.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		VDL 15-4 Alioğlu Deresi İstinat Duvarı Projesi	350.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		VDL 15-5 Turunçlu Kaldırım ve Yağmur Suyu Drenaj Projesi	200.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte

YENİ BOĞAZİÇİ	2014	YBGZÇ 14-1 Asfaltlama Projesi	700.000	481.017	Proje Uygulanmakta
		YBGZÇ 14-2 Salamis Bölgesi Asfalt Kaplama Projesi	400.000	360.518	Proje Uygulanmakta
		YBGZÇ 14-3 Mormenekşe Köy Mezarlık Yolunun Asfaltlanması	60.000	0	PROJE DEĞİŞTİRİLDİ
		YBGZÇ 14-4 Mormenekşe Cami-Mezarlık-Futbol Sahası Yolunun Asfaltlanması	100.000	0	Proje Uygulanmakta
		YBGZÇ 14-5 Alaniçi Köyü Asfalt Projesi II. Etap	100.000	45.536	Proje Uygulanmakta
		YBGZÇ 14-6 Atlılar-Sandallar Köylerine Kaldırım ve Murataga-Atlılar Şehitliklerine W.C. Yapımı Projesi	60.000	60.000	Tamamlandı
	2015	YBGZÇ 14-7 Akova Kültür Merkezi ve Park Tamiri	50.000	50.000	Tamamlandı
		YBGZÇ 15-1 Dere Yataklarının Islahı Projesi	140.000	138.999	Tamamlandı
		YBGZÇ 15-2 Alaniçi Köyü Düğün Salonu Yapımı ve Park Kompleksi Projesi	700.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		YBGZÇ 15-3 Mormenekşe Spor Kulübü Tadilat Projesi	150.000	150.000	Tamamlandı
		YBGZÇ 15-4 Asfalt Yapım Projesi	650.000	0	Proje Uygulanmakta
		YBGZÇ 15-5 Küçük Sanayi Bölgesi Çevre Yolunun Asfaltlanması Projesi	250.000	0	Proje Uygulanmakta
		YBGZÇ 15-6 Akova Futbol Sahası Projesi	441.000	435.600	Tamamlandı
		YBGZÇ 15-7 Belediye Parkı Projesi	400.000	396.525	Tamamlandı
YENİ ERENKÖY	2014	Y.ERK 14-1 Asfalt Yapımı Projesi II. Etap	400.000	0	Proje Uygulanmakta
		Y.ERK 14-2 Belediye Binasının Yenilenmesi Projesi	867.500	799.621	Proje Uygulanmakta
		Y.ERK 14-3 Kültür Sarayının Restorasyon Projesi III. Etap	250.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		Y.ERK 14-4 Cenaze Arabası	50.000	50.000	Tamamlandı
	2015	Y.ERK 15-1 Asfalt Yapımı ve Ova Yollarının İyileştirilmesi Projesi	500.000	0	Proje Uygulanmakta
		Y.ERK 15-2 Araç Park Yeri, Kaynak ve Tamir Atölyesi Yeri Yapım Projesi	250.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		Y.ERK 15-3 Çocuk Park Alanlarının Yenilenmesi Projesi	150.000	0	Proje Uygulanmakta
		Y.ERK 15-4 Kültürel ve Sosyal Projelere Katkı Projesi	16.000	16.000	Tamamlandı
		Y.ERK 15-5 Derince Çok Amaçlı Kültür Evi ve Spor Kompleksi Yapım Projesi	700.000	0	Uygulama Raporu Beklenmekte
		Y.ERK 15-6 Çekirge ve Vinçli Kamyonet Alımı	125.000	0	Proje Uygulanmakta
		Y.ERK 15-7 Süt Toplama Merkezi Tamamlama Projesi	276.000	276.000	Tamamlandı
		Y.ERK 15-8 Boltaşlı-Derince Altyapı Yatırımlarına Katkı Projesi	145.000	0	Proje Uygulanmakta

BELEDİYELER BİRLİĞİ	2014	BB 14-1 Kontrolörlük Hizmeti Alımı	300.000	300.000	<i>Tamamlandı</i>
	2015	BB 15-1 Kontrolörlük Hizmeti Alımı	300.000	300.000	<i>Tamamlandı</i>

T.C. YARDIMLARININ GELİŞİMİ

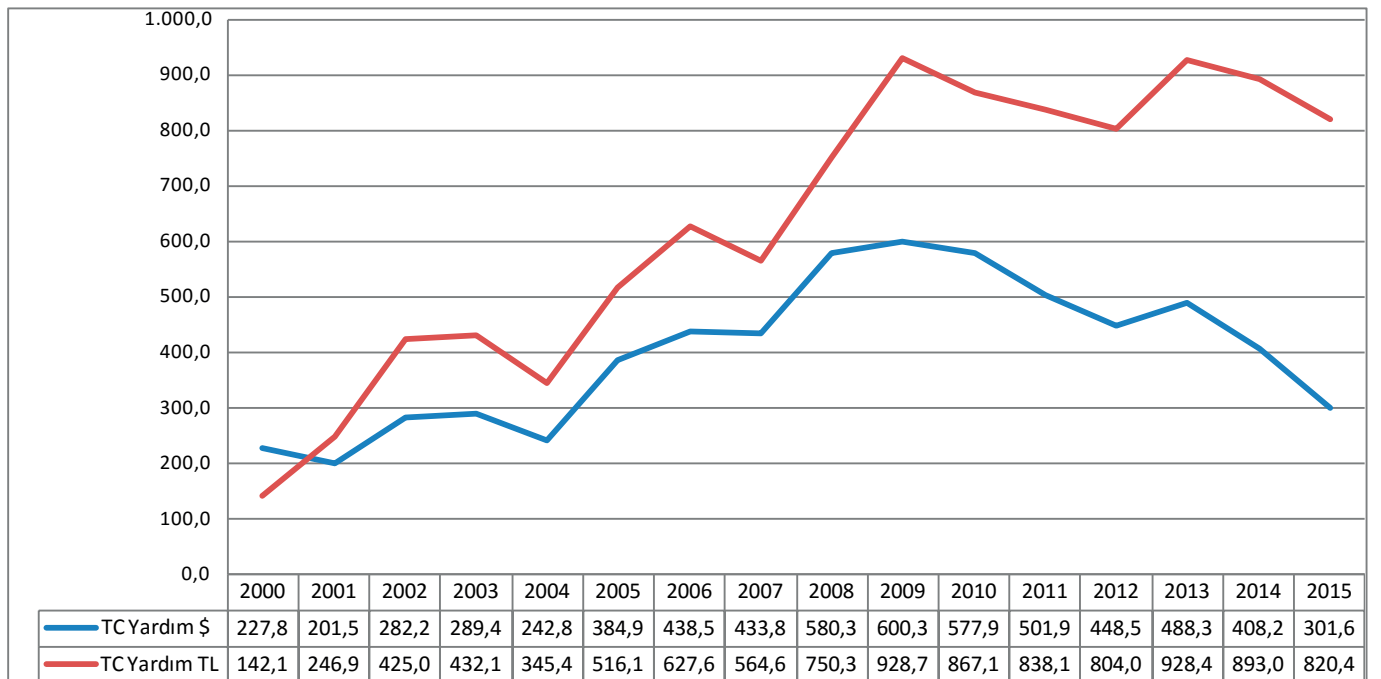
Kıbrıs Türk halkının refah düzeyinin yükselmesine katkı koymak amacıyla, Türkiye tarafından KKTC'ye finansal kaynak ve tecrübe aktarımı yapılmakta olup bu aktarım, geçen 40 yıllık süre zarfında Yardım Heyeti Başkanlığı tarafından yönetilmiştir. Bu yönetim, ihtiyaçların türüne ve bu ihtiyaçları karşılayabilme kabiliyetine göre farklı yöntemlerle gerçekleştirilmiş ve dolayısıyla yardımların yönetimi uzun dönemde sürekli bir değişim içinde olmuştur. Temel ve öncelikli amacı refah seviyesinin yükseltilmesi olan yardımlarda, devlet yapısının güçlendirilmesi ve özel sektörün ekonomide öncelik kazanması gözetilen başlıca amaçlardan olmuştur. Bu kapsamda ilk yıllarda Türkiye'den gelen ekipler tarafından bizzat inşa edilerek gerçekleştirilen yapılanma çalışmaları, KKTC'de yeterli kapasitenin oluşmasına paralel olarak zamanla Kıbrıs Türk'üne bırakılmıştır. KKTC kamu yönetiminin ve hukuk sisteminin yeterli gelişme gösterememesi ve buna bağlı olarak hesap verme sorumluluğu açısından uluslararası normlara uygun bir düzeye gelinememesi, yardımların yönetiminin tamamen KKTC'ye bırakılmasını engellemekte ve hibelerin denetlenmesini, kredilerin izleme-değerlendirmeye tabi tutulmasını zorunlu kılmaktadır. AB tarafından yapılan yardımların doğrudan kendi ofislerince yapılmasına neden olan olaylar, T.C. yardımlarının da doğrudan yapılmasını gündeme getirirse de, T.C. yardımlarının temel amacının KKTC'de yönetim kapasitesi oluşturmak olması, yardımların kullanımında KKTC devletinin ana aktör olmasını gerektirmektedir.

KKTC'nin orta gelir grubunda bir ülke olmasına rağmen rekabet edebilirlikte son sıralarda olması, kişi başına düşen gelirin yüksek olmasına rağmen kamunun yeterli kurumsal kapasitede olmaması, OECD ortalamalarına göre milli gelirin daha fazlasını kamunun vergi olarak toplamasına rağmen bu gelirin bütçe giderlerini karşılamada yetersiz kalması ve daha birçoğunu sıralayabileceğimiz çarpıklıklar, kamu ve ekonomi yönetimindeki yetersizliği işaret etmektedir. Kamu yönetimindeki bu yetersizlikler, amacı kamunun etkinliğinin artırılması olan yardımların yeterince etkin kullanılamamasına yol açmaktadır. Bu tespitten hareketle 2010 yılından itibaren uygulanan Ekonomik Programlara ayrı bir önem verilmiş ve yardım sisteminde iyileştirmelere gidilmiştir. Kamunun etkinliğinin ve rekabet gücünün artırılması için yapılan çalışmalarda bir yere kadar başarı elde edilmiş olmasına rağmen, yapısal dönüşüm sağlanması, çıkar gruplarının güçlü direnişi karşısında hayata geçirilememiştir.

Bu bölümde Türkiye'den aktarılan kaynağın zaman içerisindeki seyri ve bu kaynak ile gerçekleştirilen projelere yer verilmiştir. 2002-2015 döneminde gerçekleşen yardımlar Tablo:1 ve 2'de yer almaktadır. Buna göre kullanılan yardımların yıllık toplam tutarı; 2002 yılındaki 282 milyon \$ seviyesinden 2009 yılında 600 milyon \$ seviyesine ulaşmış, mali disiplinin sağlanması, reform destekleme ödeneğinin kullanılmaması ve döviz kuru artışının etkisiyle 2015 yılında 301 milyon \$'a düşmüştür.

Yardımların TL ve \$ cinsinden gelişimi aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Türkiye'den Su Getirme Projesi kapsamında yapılan harcamalar hariç 2015 yılında KKTC'ye 1 milyar 493 milyon TL kaynak tahsis edilmiş olup, bu kaynağın 820 milyon TL'si harcamaya dönüşmüştür. Ayrılan kaynağın harcamaya dönüşmemesinin temelinde; geçen yıl olduğu gibi 2015 yılında da Ekonomik Program kapsamında yer alan reformların hayata geçirilmemesi neticesinde Reform Destekleme Ödeneğinin kullanılmaması ve yatırım için ayrılan kaynağın yeterince harcanamamasından kaynaklanmaktadır.

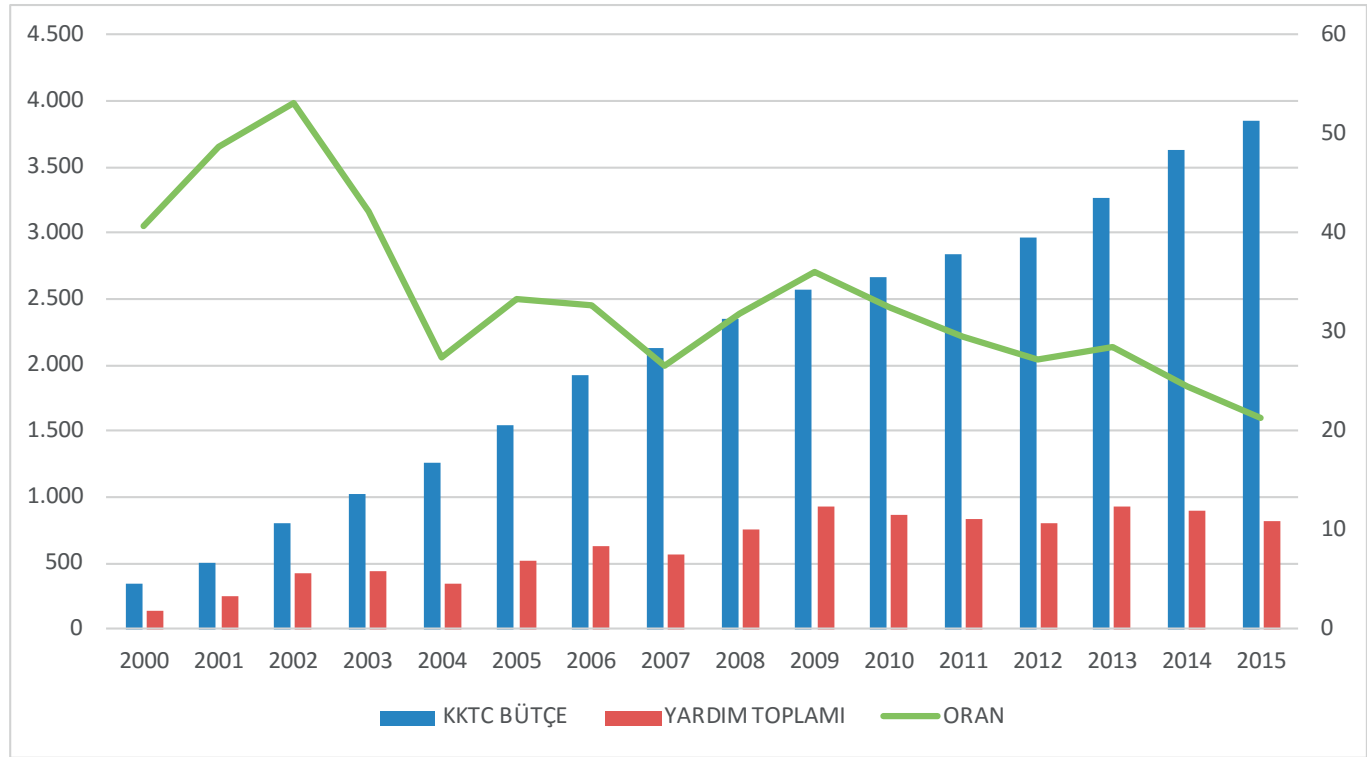
Grafik 1: T.C. Yardımlarının Gelişimi (Milyon TL & Milyon \$)

Yardım tutarı 2009 yılında en yüksek seviyesi olan, 928,7 milyon TL'ye (600 milyon \$) ulaşmış, 2010-2012 döneminde ise, uygulanan Ekonomik Program neticesinde bütçe açıklarında yaşanan iyileşmeye paralel olarak yıllık ortalama 836 milyon TL (509 milyon \$) olarak gerçekleşmiştir. Ekonomik krizle mücadele programı olan 2010-2012 dönemi Programı mali disiplini sağlamak ve bir an önce ekonomiyi ayağa kaldırmak amacına yönelik hazırlandığından, ilk yıllarda bütçe açığına daha fazla yardım yapılması öngörülmüş, bu dönem kendi içinde azalan bir seyir takip etmiştir. 2013 yılı, 2013-2015 dönemi Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş Programının 928,4 milyon TL ile en çok harcama yapılan yılı olmuştur. Bu üç yıllık dönemde ortalama harcama 880 milyon TL'ye yükselirken dolar olarak 399 milyon \$'a düşmüştür. Reel olarak yaşanan bu düşüş 2010-12 döneminin krizden çıkış programı, 2013-15 döneminin ise yeniden yapılanma programı olmasından ve yapısal dönüşümün başarılamaması nedeniyle ödeneklerin kullanılamamasından kaynaklanmıştır.

Yapılan yardım miktarı KKTC bütçesinde önemli bir yere sahiptir. Kamu Maliyesi bölümünde de bahsedildiği gibi açık bütçe politikaları ekonominin büyümesini doğrudan etkilemektedir. Ekonominin büyümesi temel amaçlar arasında olduğundan açık bütçe politikaları her ülke hükümetinin başvurabileceği politikalardır. Ne var ki açık bütçe politikaları finans piyasalarından özel sektörü dışlaması ve gelecek nesilleri borç altına sokması nedeniyle yüksek oranlarda tutulmamakta ve en fazla GSYİH'nın yüzde 3'ü ile sınırlı kalması kuralı hedef alınmaktadır. T.C. yardımlarının, yurtdışından gelmesi nedeniyle, bu nevi sonuçlara yol açmaması çok önemli bir fırsattır.

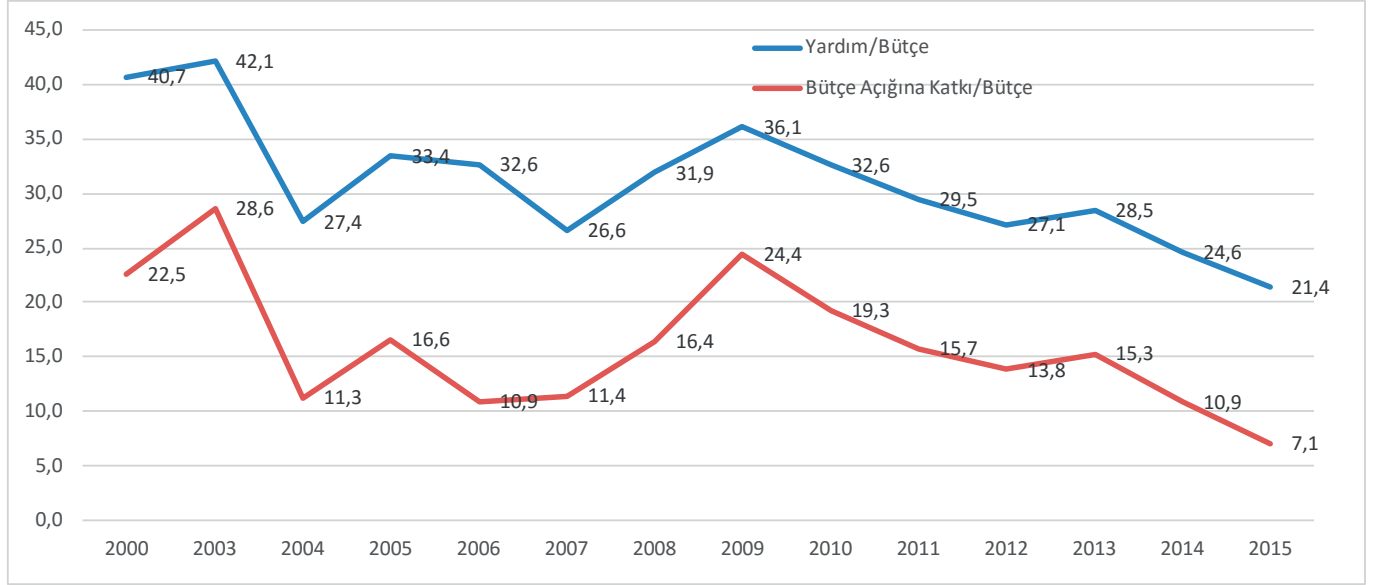
Grafik 2: T.C. Yardımlarının KKTC Bütçesine Oranı

Yukarıdaki grafiklerde 2000 yılından itibaren yardımların KKTC bütçesi içindeki büyüklüğü hem rakamsal değer olarak hem de oransal olarak gösterilmektedir. Yardımların KKTC bütçesi içindeki oranı 2000 yılında yüzde 41 iken 2002 yılında son 15 yılın en yüksek seviyesi olan yüzde 51'e yükselmiştir. 2004 yılında bütçe çıkartılamaması nedeniyle yüzde 27'ye düşen yardımların bütçe içindeki oranı, bütçe açığına yapılan yardımın artması nedeniyle 2009 yılında tekrar yükselerek yüzde 36'ya ulaşmıştır. 2010-12 döneminde alınan tedbirler neticesinde 2012 yılında yüzde 27'de düşen oran, 2013-2015 döneminde azalma trendini devam ettirerek yüzde 21'e kadar gerilemiştir. Yardımların KKTC bütçesi içindeki payının uzun dönemde azalması, yardımların azalmasından ziyade, bütçenin enflasyonun üzerinde büyümesinden kaynaklanmaktadır. Bu oranın düşmesi önceki yıllara göre harcamaların daha fazla öz kaynakla karşılandığını göstermekte olup, aynı zamanda mali bağımlılığın azalması anlamına da geldiğinden olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Yardımların bütçe içindeki büyüklüğünü etkileyen en önemli etken bütçe açığına yapılan katkılardır. Yine yukarıdaki grafikte bu paralellik açıkça gözükmemektedir. Bütçe açığına yapılan katkının KKTC bütçesi içerisindeki oranı 2009 yılında yüzde 24 seviyelerine çıkmış daha sonraki yıllarda bu oran azalarak 2015 yılında yüzde 7 seviyesine düşmüştür.

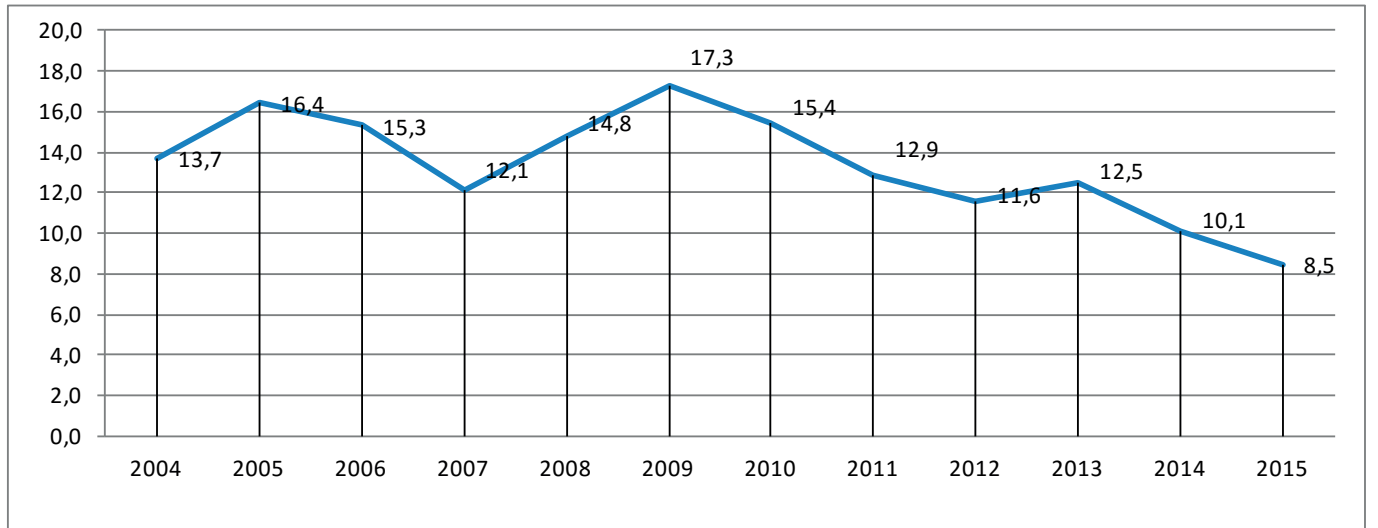

Grafik 3: TC Yardımlarının Bütçe İçindeki Yeri (Yüzde)

Aşağıdaki grafikte yardımların GSYİH'ya oranı yer almaktadır. Bu grafik KKTC'de 2000'li yılların hemen başında yaşanan bankacılık kriziyle birlikte artan yardımlara bağımlılığın giderek azaldığını göstermesi açısından önemlidir. Bankacılık krizinin etkisiyle yüzde 30 seviyelerine kadar çıkan oran, hem krizin etkisinin kalkması hem de ekonomik büyümeyle birlikte 2007 yılında yüzde 12,1 seviyesine kadar düşmüştür. 2007-2009 döneminde küresel ekonomik krizin etkisi ve zamanında alınmayan tedbirler nedeniyle yardımlar artmış, bu durum GSYİH'nın azalması ile birleşince söz konusu oran yüzde 12,1'den yüzde 17,3 seviyesine yükselmiştir. 2010-2012 Ekonomik Programında elde edilen başarı hem yardımların sabit kalmasına hem de GSYİH'nın artmasını sağladığından oran tekrar azalarak yüzde 11,6'ya kadar düşmüştür. Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş Programının ilk yılı olan 2013 yılında hem bir önceki yıl elde edilen arizi gelirlerin yüksekliği (Ercan YİD) hem de ekonominin büyüme hızının düşük kalması, oranın yüzde 12,5'e kadar yükselmesine sebep olsa da 2014 ve 2015 yıllarında mali disiplinden taviz verilmemesi, büyüme hızının artması ve yapısal dönüşüme bağlı olarak kullanılacak ödeneklerin kullanılamaması nedeniyle 2015 yıl sonunda bu oran yüzde 8,5'e kadar düşmüştür.

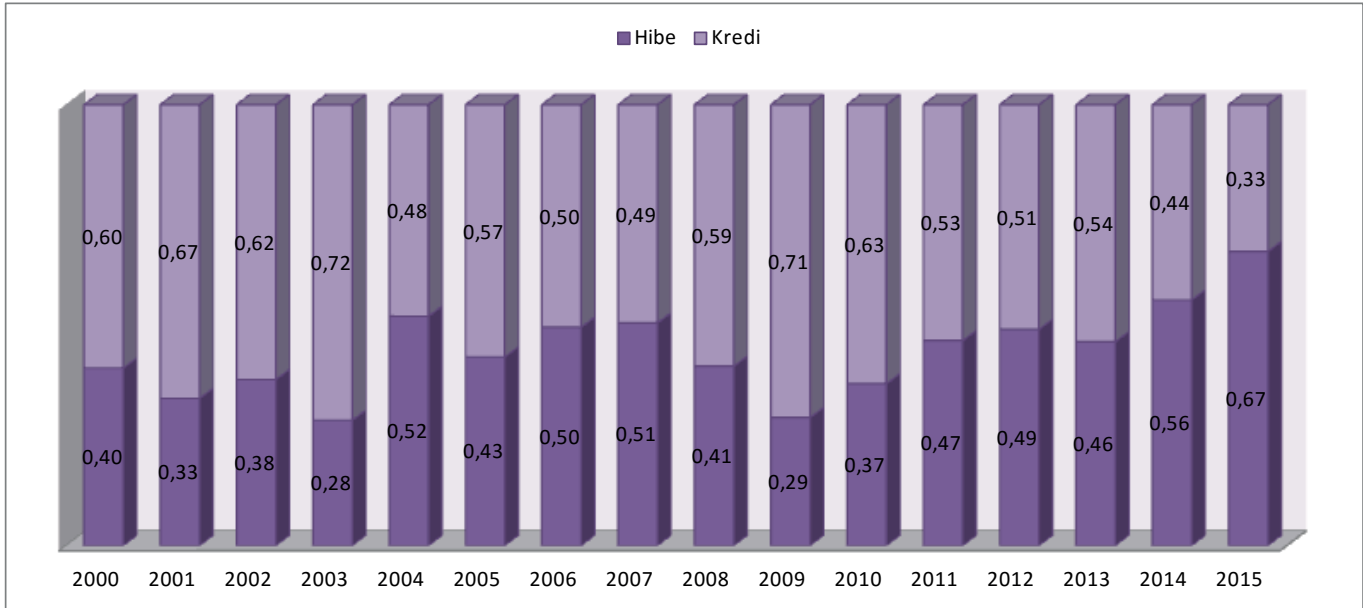
Grafik 4: T.C. Yardımlarının GSYİH'ya Oranı (%)

Aşağıdaki grafikte yardımların ilk temel ayırımı olan kredi ve hibe ayırımının gelişimi yer almaktadır. KKTC'ye bütçe açığının kapatılması amacıyla yapılan yardımlar kredi olarak verilmekte, yani KKTC'ye borç olarak verilmektedir. Altyapı yatırımları ile özel sektörün desteklenmesine yönelik yardımlar ise KKTC'de refah seviyesinin yükseltilmesine yönelik yardımlar olduğu için, geri ödemesi olmaksızın yani hibe olarak yapılmaktadır. İncelenen dönemde 2000 yılından 2009 yılına kadar kimi zaman hibeler lehine kimi zaman krediler lehine dalgalı bir dağılım mevcut iken 2009 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde hibeler lehine bir durum söz konusudur. Yani 2009 yılından sonra yapılan yardımlardan kredi olarak kullandırılan kısım giderek azalmıştır. Bu durum 2013 yılından itibaren yardımların yüzde elliden fazlasının hibe olarak kullanıldığı bir biçim almıştır. İncelenen dönemde 2013 yılından önce de zaman zaman yardımların yüzde 50'sinden fazlası

hibe olarak kullanılmıştır ancak 2013 yılından sonra istikrarlı bir şekilde hibe oranının artması, KKTC'nin borç yükündeki artışın hızının azalmasını sağlamıştır. Mali disiplinde elde edilen başarının bir yansıması olan bu durum 2015 yılında yardımlar içindeki hibe oranının yüzde 77'ye çıkmasına, kredi oranının ise yüzde 33'e düşmesine sebep olmuştur.

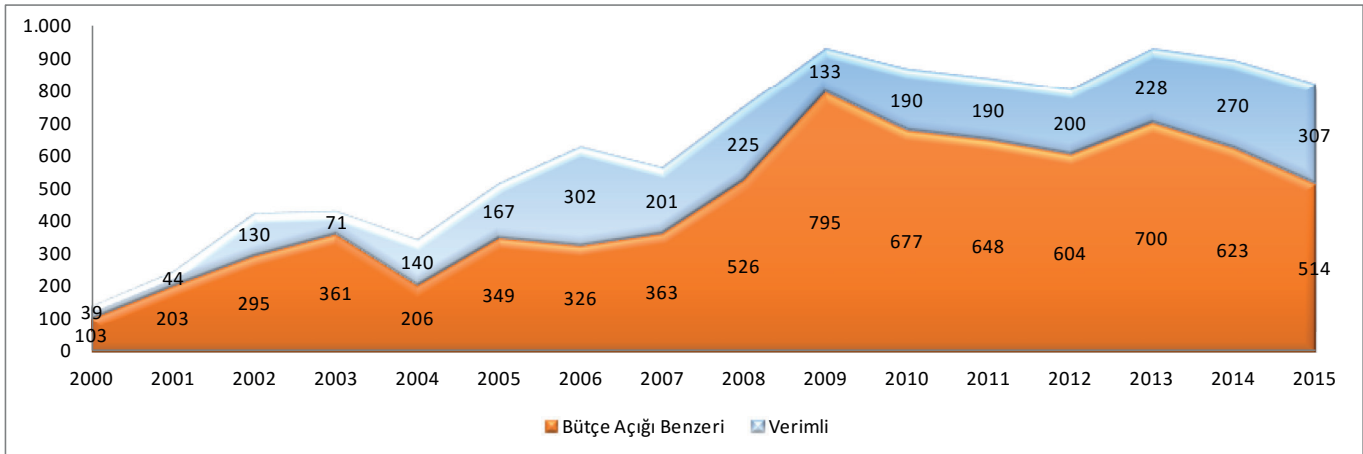
Grafik 5: T.C. Yardımlarının İçinde Hibe ve Kredinin Gelişimi

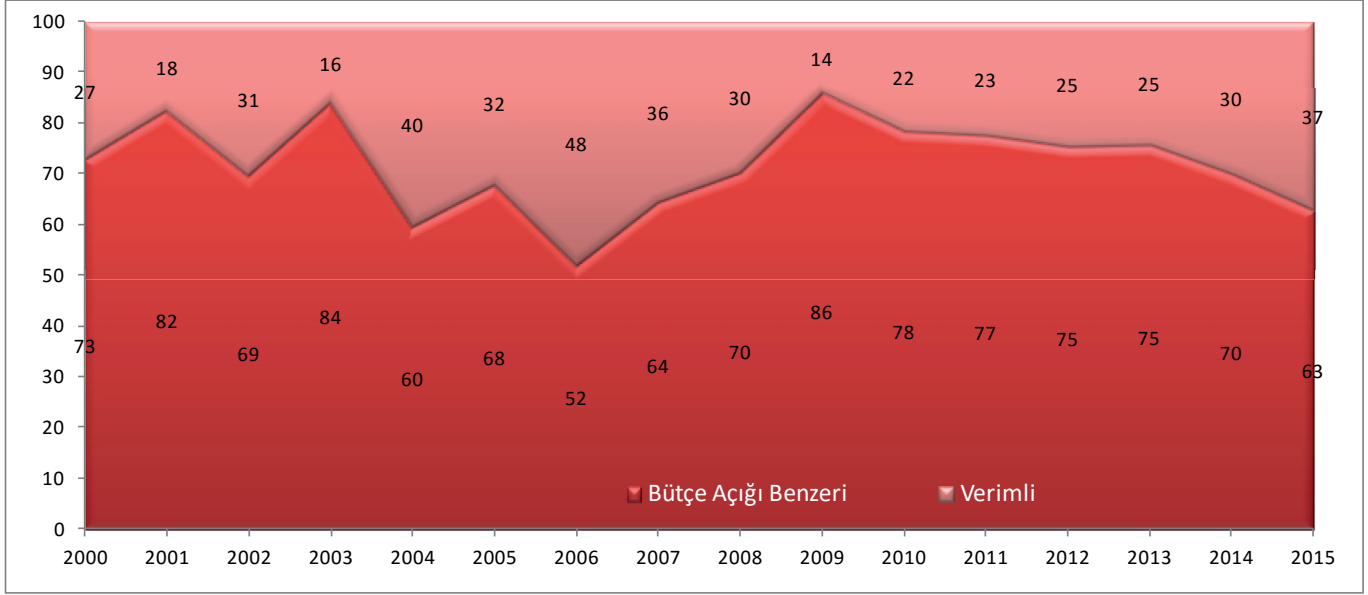
Yardımların büyüme üzerine olan etkisinin analiz edilebilmesi için ekonomiye katkısı yüksek olan “verimli” harcamalar ile ekonomiye katkısı nispeten düşük olan “bütçe açığı benzeri” harcamalar ayırımı yapılmıştır. “Bütçe açığı benzeri” harcamalar; bütçe açığı, savunma, reform destekleme ve diğer harcamaları, “verimli” harcamalar ise; altyapı yatırımları, reel sektör destekleri ve teşvik kredilerini kapsamaktadır. Aşağıdaki Grafik 6 ve 7’de “bütçe açığı benzeri” harcamalar ile “verimli” harcamaların gelişimi yer almaktadır.

Yardımlar 2000-2003 yılları arasında cari nitelikteki bütçe harcamalarını finanse etmek amacıyla yani verimsiz alanlarda kullanılırken, 2004-2007 yılları arasında daha verimli alanlarda kullanılmıştır. 2006 yılında yardımların yüzde 48’i verimli alanlarda kullanılırken 2009 yılında bu oran yüzde 14’e düşmüş, Ekonomik Programın uygulamaya konulmasından sonra tekrar yükselmeye başlamış ve 2010 yılından itibaren denge, verimli harcamalar lehine değişmiştir. 2015 yılında “bütçe açığı benzeri” harcamalar için verilen yardım 307 milyon TL ile yüzde 37 oranında gerçekleşirken “verimli” harcamalar 514 milyon TL ile yüzde 63 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Grafik 6: T.C. Yardımlarının İç Dağılımı (Milyon TL)

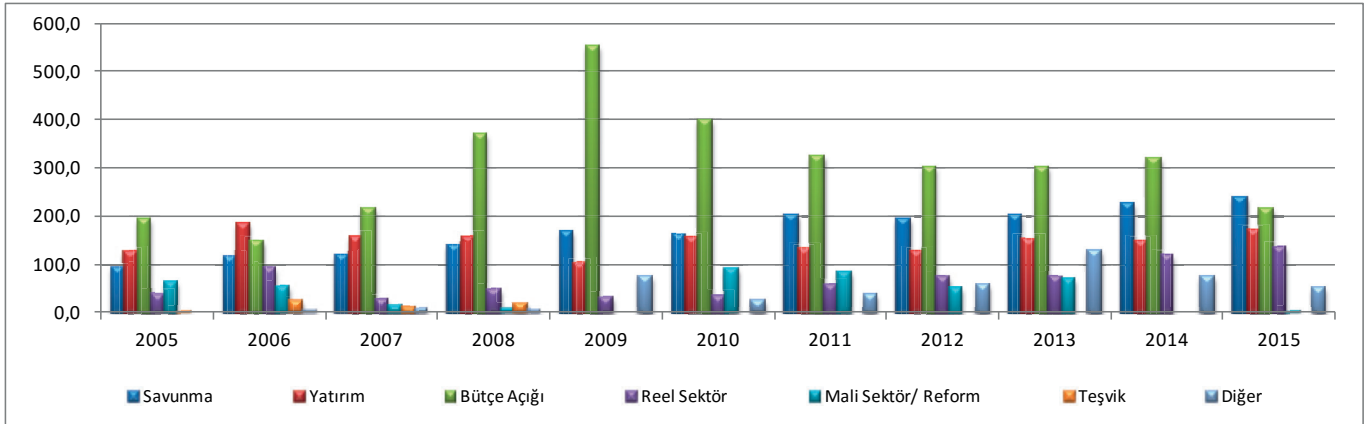

Grafik 7: T.C. Yardımlarının İç Dağılımı (%)

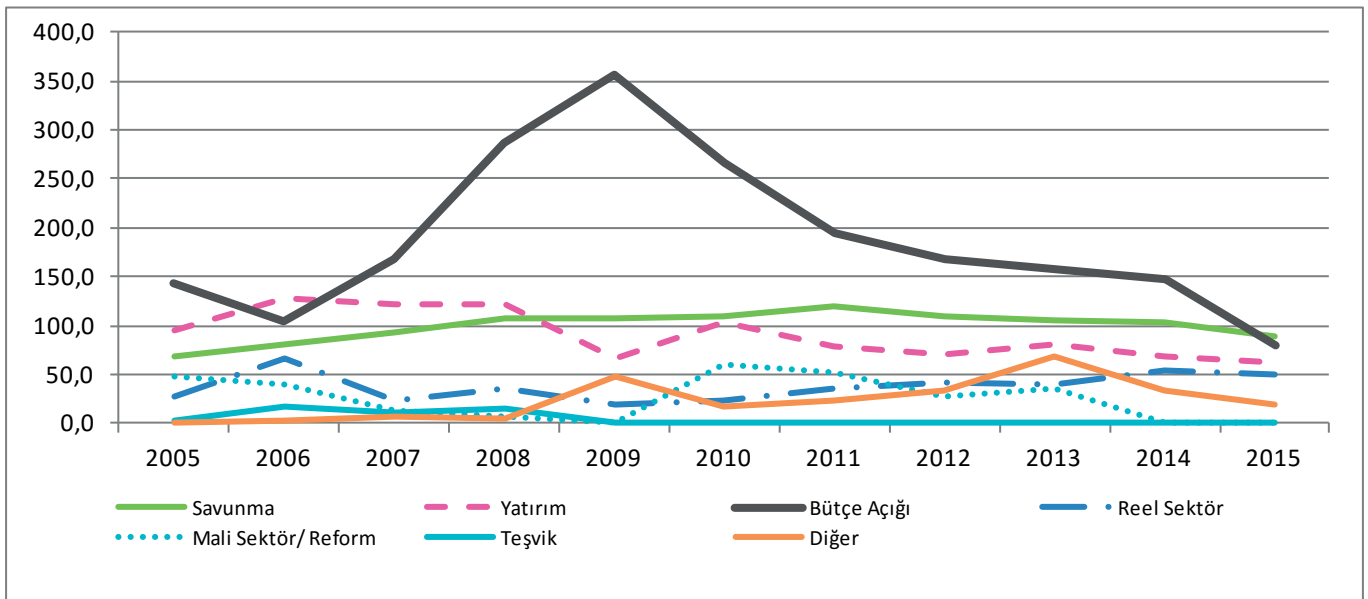

Yardımları kullanım alanlarına göre temel olarak “verimli” ve “bütçe açığı benzeri” harcamalar olarak iki gruba ayırdıktan sonra bu grupları oluşturan alt bileşenlere de bakmak suretiyle daha detaylı bir analiz yapma imkanı bulunmuş olacaktır. Aşağıdaki grafikte yardımların alt kalemlerinin 2005-2015 yılları arasındaki gelişimi yer almaktadır.

Grafik 8: T.C. Yardım Kalemlerinin Gelişimi Nominal (Milyon TL)

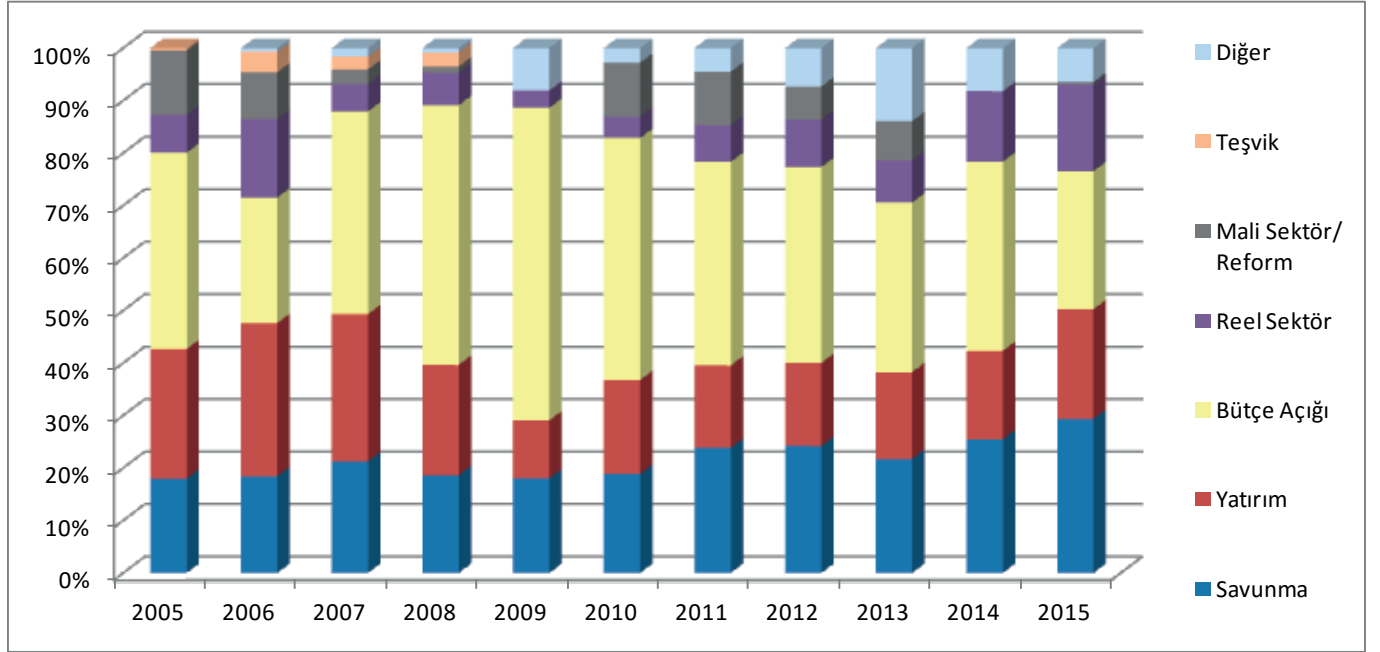
Grafik 9: T.C. Yardımlarının Gelişimi (Milyon \$)

Grafikte ekonomiye katkısı nispeten az olan ve yukarıda “bütçe açığı benzeri” harcamalar başlığı altında toplanan; bütçe açığına katkı, reform destekleme ödeneği, savunma ve diğer kalemi ile ekonomiye katkısı daha fazla olan ve “verimli” harcamalar başlığı altında toplanan; altyapı yatırımları, reel sektör destekleri ve teşvik kalemi ayrı ayrı gösterilmektedir.

Bütçe açığına katkı kalemi 2006 yılından itibaren sürekli artarak 2009 yılında en yüksek noktası olan 553 milyon TL seviyesine ulaşmıştır. 2009 yılından sonra 2012 yılında 300 milyon TL'ye kadar düşmüş, 2013 yılında bu seviyesini korumuştur. 2014 yılında 37 milyon TL kuraklık tazminatı ödemesinin etkisiyle artmış, 2015 yılında dikkate şayan bir şekilde 216 milyon TL seviyesine düşmüştür. Bu tutar uygulanan 2013-2015 Ekonomik Programının üç yıl önce konulan hedefiyle de uyumludur. Bütçe açığına katkı için yapılan yardımlardaki azalma kendini oransal olarak da göstermektedir. Grafik 9'da sarı renkli bölüm bütçe açığına katkısı temsil etmekte olup 2009 yılında toplam yardımların yüzde 60'ını oluştururken 2013 yılında bu oran yüzde 32'ye düşmüş, 2014 yılında küçük bir artışla yüzde 36'ya yükselmiştir. 2015 yılında bu oran yüzde 22'ye düşerek yardımlar içindeki en büyük kalem olma özelliğini yitirmiştir.

Grafik 10: T.C. Yardımlarının İç Dağılımı (%)

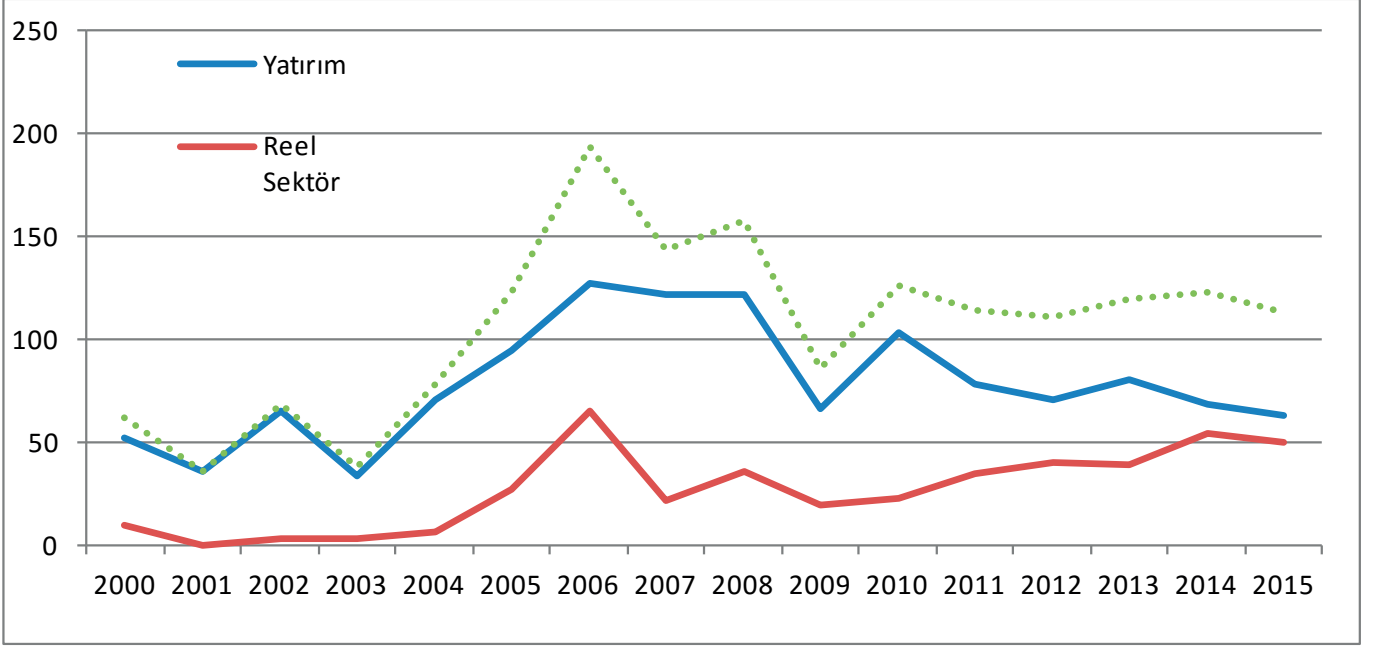
Reform destekleme ödeneği 2010 yılında, gerçekleştirilen reformların yoğunluğuna paralel olarak 89,5 milyon TL seviyesine yükselmiş, ertesi yıl da seviyesini koruduktan sonra 2012 yılında 50,5 milyon TL'ye düşmüş, 2013-2015 dönemi Ekonomik Programının ilk yılı olan 2013 yılında ayrılan ödeneğin gerektirdiği kadar reform yapılmadığı için 69,3 milyon TL'de kalmıştır. 2014 yılında bu olumsuz durum had safhaya ulaştığı için Reform Destekleme Ödeneğinden her hangi bir katkı yapılmamış ve ödenek 2015 yılına devredilmiştir. 2015 yılında Reform Destekleme ödeneğinde bulunan 195 milyon TL'nin 191 milyon TL'si herhangi bir reform yapılmadığı için kullanılamamış ve iptal edilmiştir.

Verimli harcamalar başlığı altına giren en önemli kalemler altyapı yatırımları ile reel sektör destekleridir. Aşağıdaki grafikte bu iki kalemin yıllar içindeki gelişimi Dolar cinsinden yer almaktadır. Altyapı yatırımları ve reel sektör destekleri olarak yapılan ayırım, kaynakların kamusal yatırımlara mı yoksa özel sektör yatırımlarına mı yapıldığı hakkında bir yorum yapılması açısından önemlidir. Ancak uygulamada bu ayırımı yapmak zaman zaman zorlaşmaktadır. Örneğin üniversitelere yapılan katkılar önceden altyapı yatırımları kategorisinde iken bugün reel sektör destekleri kategorisinde yer almaktadır. Bu nedenle grafikte toplam harcama verisine yer verilmiş, altyapı yatırımları veya reel sektör destekleri ayırımının değişmesi halinde bile yardımların ne kadarının bu iki alana harcanmış olduğunun görülmesi sağlanmıştır.

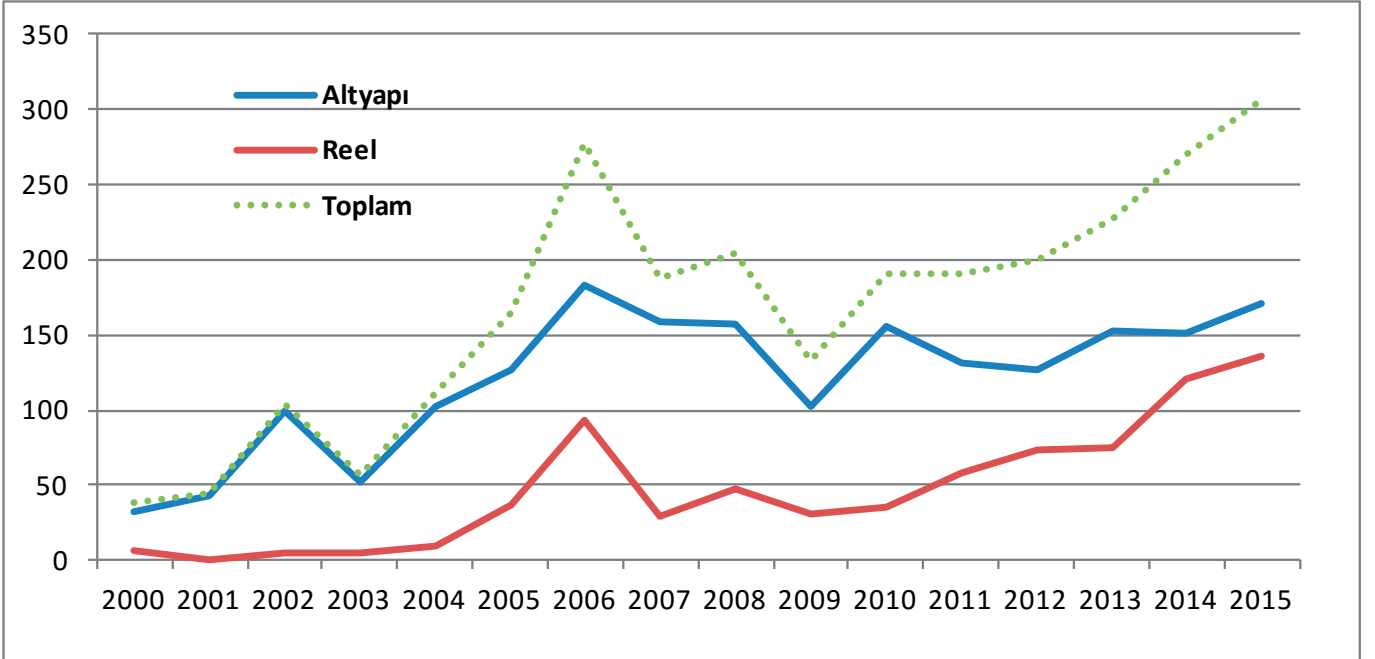
Altyapı yatırımları ile reel sektör destekleri için 2015 yılında bir önceki yıldan devredenle birlikte 735 milyon TL kaynak ayrılmıştır. Bir önceki yıla göre yüzde 18 artışı ifade eden bu tutarın 306 milyon TL'si harcamaya dönüşmüş ve geçen yılki oranını (% 42) korumuştur. Bu oran 2013 yılında yüzde 45 olarak gerçekleşmişti. Daha önceki yıllara baktığımız zaman da oran hemen hemen aynı gözükmemektedir. 2015 yılında -devirler dahil- tahsis edilmiş ödenekten kullanılmayan yüzde 58 oranında kaynağın; yüzde 30'luk kısmı yıllara sari yatırımların ileriki yıl ödeneği olması nedeniyle zamanı gelmediği için beklemekte, kalan yüzde 28'lik kısmı ise kamunun iş yapabilme kapasitesindeki yetersizlik nedeniyle harcamaya dönüşmemektedir. 2015 yılında bu duruma, yaklaşık üç ay süren müteahhitlerin ihaleye katılmama boykotu eklenmiş ve bu boykot da ödeneklerin harcanamamasında etkili olmuştur. Bununla birlikte toplam harcamaların 2013-2015 döneminde

artışını devam ettirmesi ve 300 milyon TL sınırını aşması önemlidir. Toplam harcamalar Dolar bazında kurda yaşanan artış nedeniyle yatay bir görünüm arz etmektedir.

Grafik 11: Altyapı Harcamaları ile Reel Sektör Desteklerinin Gelişimi (Milyon \$)

Grafik 12: Altyapı Harcamaları ile Reel Sektör Desteklerinin Gelişimi (Milyon TL)

Grafikte 2006-2008 döneminde altyapı projelerinin diğer yıllara nazaran daha yüksek miktarda gerçekleştiği görülmektedir. 2009 yılında ise yaşanan mali kriz nedeniyle yatırım ödeneklerinin önemli bir bölümü cari bütçe açığına katkı kalemine aktarılmıştır. KKTC'de göreve gelen hükümetlerin cari bütçe açığına katkı kalemine daha fazla ödenek kaydırma beklentisi bu yıllarda yatırım ödeneklerinin kullanılmasını engellemiştir. 2010 yılı ile birlikte uygulanmaya başlayan Ekonomik Program yatırım ödeneklerine bakışın değişmesini sağlamış ve altyapı yatırımları tekrar yükselmeye başlamıştır.

Reel sektör destekleri 2000'li yılların başında zikredilmeye başlansa da gerçek değerini 2004 yılında bulmaya başlamıştır. 2004 yılından sonra T.C. yardımlarının özel sektörün gelişmesine imkan sağlaması için bir bakış açısı geliştirilmiştir. 2006 yılında Bafra bölgesinin geliştirilmesi için 20 milyon TL harcama yapılmış, KKTC Kalkınma Bankası üzerinden özel sektöre 36 milyon TL kredi verilmiştir. Bafra bölgesi altyapı yatırımlarının tamamlanması ve KKTC Kalkınma Bankası üzerinden verilen kredilerde rasyonel olmayan uygulamalar nedeniyle amaca ulaşamaması reel sektör destek harcama-

larının aniden düşmesine neden olmuştur. 2009 yılında cari bütçe açığına katkı yapılmasıyla iyice azalan destekler 2010 yılından itibaren Ekonomik Programla birlikte artışa geçmiştir. 2010 yılından sonra reel sektörün desteklenmesinde faiz destekli programlara geçilmesi suretiyle Bankacılık sektörünün devreye sokulması, bir yandan rasyonel olmayan destekleri ortadan kaldırmış, diğer yandan ayrılan kaynağın çok daha fazlasını kredi olarak ekonomiye kazandırma imkanı sağlamıştır. Son yıllarda reel sektör desteklerinde yaşanan sıçramanın en önemli nedeni Turizm Teşvik ödemelerinde yaşanan değişikliktir. Turist başına teşviklerin Turizm Fonu'ndan desteklenen kısımlarının birçoğu, fonun zamanında ödeme yapamaması nedeniyle sektöre verdiği zararı ortadan kaldırmak amacıyla T.C. yardımlarından karşılanmaya başlamıştır. Teşvik mevzuatının da etkisiyle son yıllarda artan turist sayısı teşvik tutarının da artmasına neden olduğundan reel sektör desteklerinin son yıllarda önemli düzeylere çıkmasını sağlamıştır.

Tablo 3: Türkiye Cumhuriyeti'nce 2015 Yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Yapılan Yardımlar (Kesin Hesap)

AÇIKLAMALAR	2014 YILINDAN DEVREDEN	2015				TOPLAM	EKLENEN / DÜŞÜLEN	2015 TOPLAM REVİZE ÖDENEĞİ	2015 YILI HARCAMASI	2016 YILINA DEVREDEN ÖDENEK
		BÜTÇE	GERİ DÖNÜŞ	YAPILAN REVİZE İŞLEMLERİ						
				ÖDENEĞİ	ÖDENEĞİ					
	TOPLAM									
SAVUNMA ÖDENEKLERİ (HİBE)	20.980.096,14	250.000.000,00			2.000.000,00	272.980.096,14	0,00	272.980.096,14	240.860.181,29	32.119.914,85
ALTYAPI PROJELERİ (HİBE)	272.909.662,67	232.000.000,00			-2.000.000,00	502.909.662,67	0,00	502.909.662,67	171.189.424,20	232.775.234,65
Ankara Kaynaklı Projeler	61.800.000,00	69.500.000,00			10.000.000,00	141.300.000,00	0,00	141.300.000,00	83.206.700,27	51.292.300,00
Lefkoşa Kaynaklı Projeler	211.109.662,67	162.500.000,00			-12.000.000,00	361.609.662,67	0,00	361.609.662,67	87.982.723,93	181.482.934,65
REEL SEKTÖR (Geri dönüşler dahil)	84.491.753,08	134.000.000,00	11.508.246,92		0,00	230.000.000,00	2.298.429,45	232.298.429,45	135.574.860,40	38.725.000,05
Ankara Kaynaklı Projeler	37.450.000,00	13.000.000,00			7.400.000,00	57.850.000,00	0,00	57.850.000,00	25.700.000,00	6.000.000,00
Lefkoşa Kaynaklı Projeler	43.373.077,77	121.000.000,00			-7.400.000,00	156.973.077,77	0,00	156.973.077,77	96.874.860,40	28.249.648,37
Geri Dönüşler	3.668.675,31	0,00	11.508.246,92			15.176.922,23	2.298.429,45	17.475.351,68	13.000.000,00	4.475.351,68
TEŞVİK KREDİLERİ (T.KALKINMA BANKASI)	12.000.000,00	10.000.000,00	0,00		0,00	22.000.000,00	0,00	22.000.000,00	0,00	0,00
KREDİLER	59.620.246,25	406.000.000,00	0,00		0,00	465.620.246,25	0,00	465.620.246,25	272.759.989,34	1.485.256,91
Kamu Sektörü (Cari Bütçe Açığına Katkı)	0,00	216.000.000,00			0,00	216.000.000,00	0,00	216.000.000,00	216.000.000,00	0,00
Kamu Sektörü (Diğer)	4.245.246,25	50.000.000,00			0,00	54.245.246,25	0,00	54.245.246,25	52.759.989,34	1.485.256,91
Reform Destekleme Ödeneği	55.375.000,00	140.000.000,00			0,00	195.375.000,00	0,00	195.375.000,00	4.000.000,00	0,00
TOPLAM	450.001.758,14	1.032.000.000,00	11.508.246,92		0,00	1.493.510.005,06	2.298.429,45	1.495.808.434,51	820.384.455,23	305.105.406,46

NOT : Reel Sektöre ilişkin olarak “Yapılan Revize İşlemleri” sütununda ver alan tutar 2015 yılında Geri Dönüş Hesabı için beklenen tutarın üzerindeki gerçekleşmevi göstermektedir.

NOT : Reel Sektöre ilişkin olarak "Yapılan Revize İşlemleri" sütununda yer alan tutar 2015 yılında Geri Dönüş Hesabı için beklenen tutarın üzerindeki gerçekleşmeyi göstermektedir.

Tablo 4: Ankara Kaynaklı Projeler

	Devreden Ödenek	2015 Ödeneği	Eklenen	Düşülen	İptal Edilen	Toplam Ödenek	Toplam Harcama
ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ	22.700.000,00	58.000.000,00				80.700.000,00	35.319.292,43
KKTC Karayolları Master Plân Uygulama Projesi	1.000.000,00	58.000.000,00				59.000.000,00	24.652.211,08
Ercan Havaalanı Geliştirme Projesi	21.700.000,00					21.700.000,00	10.667.081,35
KÜLTÜR SEKTÖRÜ	500.000,00					500.000,00	
Vakıflar İdaresi Projesi	500.000,00					500.000,00	
DİĞER KAMU SEKTÖRÜ	30.100.000,00	10.000.000,00	10.000.000,00			50.100.000,00	43.689.999,85
Müşavirlik Hizmetleri Projesi	500.000,00					500.000,00	307.699,09
E-Devlet Projesi	21.000.000,00	10.000.000,00	10.000.000,00			41.000.000,00	40.361.577,76
Nirengi Ağı Oluşturulması Projesi	8.600.000,00					8.600.000,00	3.020.723,00
SAVUNMA, GÜVENLİK VE ADALET SEKTÖRÜ	3.000.000,00					3.000.000,00	
Yeni Cezaevi Yapımı Projesi	3.000.000,00					3.000.000,00	
HABERLEŞME SEKTÖRÜ	5.500.000,00	1.500.000,00				7.000.000,00	4.197.407,99
TRT BRT Ortak Stüdyo Yapımı Projesi	5.500.000,00	1.500.000,00				7.000.000,00	4.197.407,99
TOPLAM	61.800.000,00	69.500.000,00	10.000.000,00	0	0	141.300.000,00	83.206.700,27

Tablo 5: Lefkoşa Kaynaklı Projeler

	Devreden Ödenek	2015 Ödeneği	Eklenen	Düşülen	İptal Edilen	Toplam Ödenek	Toplam Harcama
TARIM SEKTÖRÜ	6.800.000,00	18.300.000,00				25.100.000,00	9.004.758,59
Meteoroloji Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi		250.000,00				250.000,00	215.415,61
Bitki Koruma ve Bitkisel Üretim Geliştirme Projesi	100.000,00	1.000.000,00				1.100.000,00	353.334,66
TC'den Gelecek Sulama Suyunun Dağıtım Bağlantı ve Altyapı Projesi	200.000,00	500.000,00				700.000,00	11.732,83
Merkezi Bitki Sağlığı ve Karantina Laboratuvarının kurulması projesi	500.000,00	500.000,00				1.000.000,00	
Modern Sulama Sistemlerinin Geliştirilmesi Katkı Projesi	100.000,00	750.000,00				850.000,00	298.909,61
Organik Tarımın Geliştirilmesi Projesi		300.000,00				300.000,00	67.031,51
Hayvancılığın ve Organize Hayvan Barınaklarının Geliştirilmesi Projesi	250.000,00	2.250.000,00				2.500.000,00	619.547,75
Balıkçı Barınaklarının İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi Projesi	1.000.000,00	2.500.000,00				3.500.000,00	1.623.250,78
Hayvan Islahı, Hayvansal Hastalık ve Zararlılarla Mücadele Projesi	1.000.000,00	2.500.000,00				3.500.000,00	1.280.065,45
Sınır Kontrol Noktası Oluşturma Projesi	2.000.000,00					2.000.000,00	
Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Projesi	400.000,00	2.000.000,00				2.400.000,00	1.430.704,84
Ormanlık Sektörünün Geliştirme Projesi	1.250.000,00	5.750.000,00				7.000.000,00	3.104.765,55
SANAYİ VE TİCARET SEKTÖRÜ	2.200.000,00	4.000.000,00				6.200.000,00	1.791.230,49
Organize Sanayi Bölgeleri Altyapı İnşaatına Katkı Projesi	2.200.000,00	4.000.000,00				6.200.000,00	1.791.230,49
ENERJİ SEKTÖRÜ	150.000,00	100.000,00				250.000,00	
Akaryakıt Birimi Laboratuvarının Geliştirilmesi Projesi	150.000,00	100.000,00				250.000,00	
ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ	24.700.000,00	30.150.000,00	1.000.000,00			55.850.000,00	11.923.088,12
Girne Antik Limanı Menderesinin Tamiri Projesi			1.000.000,00			1.000.000,00	
Yol Yapım ve Bakım Projesi	24.450.000,00	29.400.000,00				53.850.000,00	11.323.608,75
Römorkör Gemisi Tamir Bakım Giderleri Projesi	250.000,00					250.000,00	244.180,00
Limanların ve Diğer Kıyı Yapılarının Geliştirilmesi Projesi		500.000,00				500.000,00	246.155,37
Sivil Havacılık Proje Giderleri		250.000,00				250.000,00	109.144,00
EĞİTİM SEKTÖRÜ	11.443.406,00	16.100.000,00				27.543.406,00	6.113.061,45
Eğitim ve Öğretim Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Katkı Projesi	6.350.000,00	10.000.000,00				16.350.000,00	3.822.764,88
Eğitim Programı Geliştirme Projesi	1.600.000,00	1.250.000,00				2.850.000,00	1.249.810,00
Tam Gün Eğitim Projesi	1.000.000,00	2.000.000,00				3.000.000,00	
Meslek Liseleri Altyapı Modernizasyon Projesi	300.000,00	1.500.000,00				1.800.000,00	237.920,60
Meslek Liseleri Kampüs Projesi Etütü		250.000,00				250.000,00	
Gençlere Yönelik Etkinliklerin Desteklenmesi Projesi		500.000,00				500.000,00	280.201,40
Sportif Faaliyetlere ve Spor Tesislerine Katkı Projesi	250.000,00	600.000,00				850.000,00	522.364,57
T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Tesisleri Yapımına Katkı Projesi	1.943.406,00					1.943.406,00	

KÜLTÜR SEKTÖRÜ		6.638.000,00	27.540.000,00			34.178.000,00	13.606.912,96
Din Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Katkı Projesi		3.400.000,00	6.000.000,00			9.400.000,00	3.006.690,64
Kıbrıs Vakıflar İdaresi Projeleri Katkı Projesi		200.000,00	1.000.000,00			1.200.000,00	610.354,91
Tanıtma, Enformasyon ve Tören Giderlerine Katkı Projesi		1.100.000,00	5.000.000,00			6.100.000,00	5.653.901,50
Anıtlar, Şehitlikler ve Müzeler Yapım ve Onarımı ile Katkı Projesi			9.000.000,00			9.000.000,00	430.367,00
Arkeolojik Kazı Çalışmalarına Katkı Projesi		60.000,00	540.000,00			600.000,00	
Lefkoşa Devlet Tiyatro Binası Yapımına Katkı Projesi		878.000,00				878.000,00	
Eski Eserlerin Restorasyonu Projesi		1.000.000,00	5.000.000,00			6.000.000,00	3.649.486,42
TC-KKTC Kültür ve Sanat İşbirliği ve Katkı Projesi			1.000.000,00			1.000.000,00	256.112,49
SAĞLIK VE SOSYAL HİZMET SEKTÖRÜ		11.150.000,00	10.750.000,00			21.900.000,00	3.982.027,38
Tıbbi Teczizat ve Ambulans Alımı Projesi		5.500.000,00	8.500.000,00			14.000.000,00	
Yeni Erenköy Sağlık Merkezi Projesi		1.000.000,00	500.000,00			1.500.000,00	512.014,44
Sağlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi		150.000,00	250.000,00			400.000,00	
Onkoloji Hastanesi Yapım Projesi		4.000.000,00				4.000.000,00	2.424.614,92
Sosyal Hizmet Projesi		500.000,00	500.000,00			1.000.000,00	45.898,22
Devlet Laboratuvarına Teczizat Alımı ve Akreditasyon Projesi			1.000.000,00			1.000.000,00	999.499,80
DİĞER KAMU SEKTÖRÜ		134.128.256,67	47.610.000,00	2.000.000,00	13.400.000,00	170.338.256,67	36.004.450,80
Maliye İdaresini Geliştirme Projesi		350.000,00	350.000,00			700.000,00	159.847,57
Rekabet Kurumunu Geliştirme Projesi		150.000,00				150.000,00	50.003,06
Tamamlama Projesi		26.538.029,67	227		13.400.000,00	13.138.256,67	
TC'den Görevli Olarak Gelen Kamu Görevlileri ve Uzmanların Ücretleri Prj.			3.000.000,00			3.000.000,00	2.649.869,18
Hizmet Binaları Yapım Geliştirme ve Tamamlama Projesi		10.300.000,00	9.750.000,00			20.050.000,00	1.847.903,04
Otomasyon Projelerine Katkı Projesi		350.000,00				350.000,00	150.000,00
Dernek, Birlik, Kulüp, Sendika, Vakıf vb. STK'lara Katkı Projesi		1.650.000,00	2.500.000,00	2.000.000,00		6.150.000,00	3.306.451,49
Belediye ve Köylerin Altyapı Yatırımlarına Katkı Projesi		93.790.227,00	29.009.773,00			122.800.000,00	27.737.393,92
Nirengi Ağı Oluşturulması Projesi		1.000.000,00	3.000.000,00			4.000.000,00	102.982,54
ÇEVRE SEKTÖRÜ		6.700.000,00	5.400.000,00			12.100.000,00	3.435.398,11
İçme Suları, Isale Hatları, Şebeke ve Türbin Yenileme ve Dere Islahı ve Katkı Projesi		5.000.000,00	3.000.000,00			8.000.000,00	2.061.772,01
Su Deposu İnşaatları Projesi		400.000,00	600.000,00			1.000.000,00	172.887,00
Dalgıç Pompa ve Aksamları Projesi		100.000,00	600.000,00			700.000,00	312.318,55
Türkiye'den Boruyla Su Getirme Projesi KKTC Dağıtım Kısmı		500.000,00	500.000,00			1.000.000,00	65.506,94
Su Sondajları Projesi		200.000,00	600.000,00			800.000,00	635.438,65
Atık Su Arıtma Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Katkı Projesi		400.000,00	100.000,00			500.000,00	187.474,96

Ülkesel Fiziki Plan Projesi	100.000,00						100.000,00	
SAVUNMA, GÜVENLİK VE ADALET SEKTÖRÜ	7.050.000,00	550.000,00	400.000,00				8.000.000,00	940.465,29
Cezaevi'nin Geliştirilmesi Projesi		300.000,00	150.000,00				450.000,00	
Polis Teşkilatını Güçlendirme Projesi	200.000,00	250.000,00	250.000,00				700.000,00	62.640,00
Demirhan Karakol Projesi	1000.000,00						1000.000,00	877.825,29
Polis Okulu Binası Projesi	5.850.000,00						5.850.000,00	
HABERLEŞME SEKTÖRÜ	150.000,00	2.000.000,00					2.150.000,00	1.181.330,74
BRT Altyapı Yatırımlarına Katkı Projesi	150.000,00	2.000.000,00					2.150.000,00	1.181.330,74
TOPLAM	211.109.662,67	162.500.000,00	3.400.000,00	13.400.000,00	0	363.609.662,67	87.982.723,93	

Tablo 6: Reel Sektör Ankara Kaynaklı Projeler

	Devreden Ödenek	2015 Ödeneği	Eklenen	Düşülen	İptal Edilen	Toplam Ödenek	Toplam Harcama
YÜKSEKÖĞRETİM SEKTÖRÜ	37.000.000,00	13.000.000,00	7.400.000,00			57.400.000,00	25.700.000,00
ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü Giderlerine Katkı Projesi		13.000.000,00	7.400.000,00			20.400.000,00	20.400.000,00
İTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü Giderlerine Katkı Projesi	37.000.000,00					37.000.000,00	5.300.000,00
TOPLAM	37.000.000,00	13.000.000,00	7.400.000,00	0	0	57.400.000,00	25.700.000,00

Tablo 7: Reel Sektör Lefkoşa Kaynaklı Projeler

	Devreden Ödenek	2015 Ödeneği	Eklenen	Düşülen	İptal Edilen	Toplam Ödenek	Toplam Harcama
TARIM SEKTÖRÜ	4.900.000,00	14.950.000,00				19.850.000,00	13.753.772,84
Proje Destekli Tarımsal Kısmi Hibe Programı Projesi	4.000.000,00	5.000.000,00				9.000.000,00	6.706.587,84
Tarımsal Hibe Programı	600.000,00	750.000,00				1.350.000,00	864.185,00
Tarımsal Yatırım Desteği Programı		3.000.000,00				3.000.000,00	
Tarım Sektörünün Geliştirilmesi Projesi	200.000,00					200.000,00	183.000,00
Faiz Destekli Zirai Kredi Programı Projesi		6.000.000,00				6.000.000,00	6.000.000,00
Damızlık Sığır İşletmeciliğinin geliştirilmesi Projesi	100.000,00	200.000,00				300.000,00	
SANAYİ VE TİCARET SEKTÖRÜ	7.800.000,00	28.000.000,00	7.000.000,00			42.800.000,00	31.636.051,09
Lefkoşa Araştırma Esnafına Renevasyon Amaçlı Faiz Destekli Kredi Programı Projesi	1.000.000,00	1.000.000,00				2.000.000,00	
Kefalet Sandıklarına Katkı Projesi	1.000.000,00	1.000.000,00				2.000.000,00	1.000.000,00
Sanayici ve KEZ'e Yönelik Proje Destekli Kısmi Hibe Programı Projesi	4.900.000,00	5.000.000,00				9.900.000,00	6.995.073,52
Sanayici ve KEZ'e Yönelik Faiz Destekli Kredi Programı Projesi		3.000.000,00				3.000.000,00	3.000.000,00
Kalite Belgesi, Fuar, Pazarlama ve Navlun Hibe Destek Programı Projesi	900.000,00	5.000.000,00				5.900.000,00	4.640.977,57
Esnaf ve Hizmet Sektörüne Yönelik Faiz Destekli Kredi Programı		7.000.000,00				7.000.000,00	7.000.000,00
Faiz Destekli KOBİ Yatırım Kredi Programı		6.000.000,00	4.000.000,00			10.000.000,00	6.000.000,00
Girişimcilik Projesi			3.000.000,00			3.000.000,00	3.000.000,00
TURİZM SEKTÖRÜ	4.515.000,00	55.500.000,00	6.000.000,00			66.015.000,00	50.077.456,31
Eko Turizmi ve Pansiyonculuğu Geliştirme Projesi		500.000,00				500.000,00	
Turizm Teşvik Programı		45.000.000,00	5.000.000,00			50.000.000,00	43.961.417,52
Turizm Bölgeleri Alt Yapılarına Katkı ve Turizm Çeşitlendirme Projesi	500.000,00	1.000.000,00				1.500.000,00	32.920,00
Turizm Yatırımlarına Faiz Destekli Kredi Programı	1.000.000,00	6.000.000,00				7.000.000,00	
Turizm Projelerine Kısmi Hibe Programı	3.000.000,00	3.000.000,00	1.000.000,00			7.000.000,00	6.083.118,79

Turizm Tanıtım ve Ara Eleman Yetiştirme Projesi	15.000,00						15.000,00	0
YÜKSEKÖĞRETİM SEKTÖRÜ	12.800.000,00	18.350.000,00	1.500.000,00				32.650.000,00	14.407.580,16
Üniversitelerin Ortak Tanıtımına Katkı Projesi	500.000,00	2.000.000,00					2.500.000,00	791.340,41
Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı Projesi		1.100.000,00					1.100.000,00	787.987,71
Lefke Avrupa Üniversitesinin Geliştirilmesine Katkı Projesi	2.700.000,00	5.400.000,00	1.500.000,00				9.600.000,00	5.195.884,48
Yükseköğretim Kurumları Laboratuvar Geliştirme Projesi	700.000,00	1.450.000,00					2.150.000,00	1.200.000,00
Üniversitelerin Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Projesi	2.200.000,00	1.800.000,00					4.000.000,00	511.668,00
Üniversitelerin Uluslararası Akreditasyonu ve Bologna Sürecine Hazırlanması Projesi	900.000,00	1.100.000,00					2.000.000,00	1.929.728,54
DAÜ Yatırım Giderlerine Katkı Projesi	5.800.000,00	5.500.000,00					11.300.000,00	3.990.971,02
DİĞER KAMU SEKTÖRÜ	16.476.753,08	11.708.246,92	2.298.429,45	21.900.000,00			8.583.429,45	
Tamamlama Projesi	16.476.753,08	11.708.246,92	2.298.429,45	21.900.000,00			8.583.429,45	
KIRSAL KALKINMA	1.000.000,00	4.000.000,00					5.000.000,00	
Kırsal Kalkınma ve Sosyal hizmet Projesi	1.000.000,00	4.000.000,00					5.000.000,00	
TOPLAM	47.491.753,08	132.508.246,92	16.798.429,45	21.900.000,00	0		174.898.429,45	109.874.860,40

